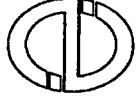

29-34
43-48
50-55
62-69

20
03
2

**SİGORTA İŞLETMELERİNDE HAYAT SİGORTASI,
MUHASEBESİ VE ETKİNLİK-VERİMLİLİK.
ANALİZİ**

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

SİGORTA İŞLETMELERİNDE HAYAT SİGORTASI, MUHASEBESİ
VE ETKİNLİK-VERİMLİLİK ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin Çelebi

Eskişehir
1993

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

ÖZET

Sigortanın toplumsal hayatımızdaki önemi gün geçtikçe artmaktadır. Sigorta sadece kişilere güvence sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda tasarruf yapma olanağı da sağlamaktadır. Her türlü riski, belli bir prim karşılığında üzerine alan sigorta işletmelerinin faaliyetleri kamu yararını içeren faaliyetlerdir. Sigorta işletmelerinin riski en iyi şekilde karşılayabilmesi, yapılan yatırımlara ve sigorta işlemlerinden elde edilen etkinlik ve verimliliğe bağlıdır.

Günümüzde sigorta sektörünün önemli kollarından biri haline gelen hayat sigortaları, gerek yapısı, gerekse işleyişi ile diğer sigorta branşları içinde önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Sigorta işletmeleri hayat sigortaları ile kişilerin ve yakınlarının hayati risklerini üstlenerek, bu yolla kişilerin geleceğini güvence altına almaktadır. Hayat sigortaları sigortalının ölümü halinde eşi, çocukları ve yakınlarına sigorta primine bağlı olarak tazminat ödemektedir. Sigortalının sakatlanması durumunda ise, tazminat kendisine ödenmektedir. Sigorta süresi sonunda sigortalı ister toplu bir para alır, isterse düzenli bir maaşa sahip olabilir.

Hayat sigortalarından toplanan birikimler sigorta işletmeleri için büyük bir yatırım potansiyeli oluşturmaktadır. Sigorta işletmeleri bu potansiyeli verimli ve güvenli alanlarda değerlendirmek zorundadırlar. Hayat sigortalarının uzun vadeli bir yatırım aracı olması kişilere birikimleri oranında uzun vadede kazanç sağlamaktadır.

Sigorta işletmeleri tarafından düzenlenen hayat sigorta poliçeleri enflasyona, altın ya da dövize endesklenmek suretiyle paranın zaman içinde uğrayacağı değer kaybı en aza indirilmektedir. Ayrıca hayat sigortası için ödenen primlere %25 ile %50 arasında vergi bağışıklığı sağlanarak, sigortalılara daha başlangıçta vergi oranı kadar kazanç sağlanmaktadır.

Sigorta işletmelerinin kârlılığının ölçülmesinde etkinlik ve verimlilik oranları önemli bir rol oynar. Bu oranlara dayanarak elde edilen sonuçlar, işletme faaliyetleri hakkında alınacak kararlarda ve işletme politikalarının belirlenmesinde etkili olmaktadır.

ABSTRACT

The importance of insurance in social life has been increasing lately. Not only does it supply safety to the people but it gives a chance to save up also. It accepts every risk in accordance with a premium and this is the work that is useful for the society. The best pay of the insurance companies to the risk depends on how much they invest on and the activity obtained.

In our time, the life insurance that has been the most important part of the insurance sector has become the most popular both its foundation and its work through the other ones. The insurance companies accepting the relationship with the people and their relatives by the help of the life insurance take under control of the people's future. The life insurances, if the insured person dies, pay compensation to his wife, children and relatives in the accordance with his premium. If he has an accident, it is paid to him. At the end of the insurance, he can have whole money or a regular salary.

The money collected from life insurances has become a big potential to the insurance process. The insurance companies should use it on good places. Moreover, the life insurances supply suitable profit to the insured, depending on his premium, because the life insurance is a long term investment.

The life insurance drafts prepared by the insurance companies are kept their values against the inflation, taking care of gold and foreign currency in time. In addition to, at first, it brings profit 25%-50% to the insured, decreasing the tax ratio.

On the measurement of profitable of the insurance companies, the ratio of profitable and the activities are very important. Depending on these ratios obtained results affects on the decisions about the firms and the policies.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİ VE HAYAT SİGORTASI HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

1.RİSK VE SİGORTA KAVRAMLARI.....	3
1.1.RİSK KAVRAMI.....	3
1.1.1.İKTİSADİ SONUCU OLMAYAN RİSKLER.....	5
1.1.2.İKTİSADİ SONUCU OLAN RİSKLER.....	5
1.1.2.1.Spekülatif Riskler.....	5
1.1.2.2.Yalın Riskler.....	6
1.2.SİGORTA KAVRAMI.....	6
1.2.1.SİGORTANIN ÖZELLİKLERİ.....	7
1.2.2.SİGORTANIN ÖNEMİ.....	8
1.2.3.SİGORTA ÇEŞİTLERİ.....	9
2.SİGORTA İŞLETMELERİ.....	11
2.1.SİGORTA İŞLETMELERİNİN İŞLEVLERİ.....	12
2.2.SİGORTA İŞLETMELERİNİN TÜRLERİ.....	13
2.2.1.SOSYAL SİGORTALAR.....	13
2.2.2.ÖZEL SİGORTALAR.....	14
2.3.ÖZEL SİGORTA İŞLETMELERİNİN ORGANİZASYONU.....	14
2.3.1.İÇ ORGANİZASYON.....	14

VII

2.3.1.1.Poliçe Bölümü.....	15
2.3.1.2.Hasar Bölümü.....	15
2.3.1.3.Tahsilat Bölümü.....	16
2.3.1.4.Reasürans Bölümü.....	16
2.3.1.5.İstatistik ve Aktüerya Bölümü.....	16
2.3.1.6.Muhasebe Bölümü.....	17
2.3.2.DIŞ ORGANİZASYON.....	17
2.3.2.1.Acenteler.....	17
2.3.2.2.Prodükörler.....	18
2.3.2.3.Temsilciler.....	19
2.3.2.4.Sigorta Eksperleri.....	19
2.4.SİGORTA İŞLETMELERİNDE TAZMİNATIN SINIRLANDIRILMASI İLE İLGİLİ OLARAK ALINACAK TEDBİRLER.....	20
2.4.1.REASÜRANS.....	20
2.4.2.KOASÜRANS.....	21
3.HAYAT SİGORTALARI.....	21
3.1.HAYAT SİGORTASININ İŞLEYİŞİ VE TANIMI.....	22
3.2.HAYAT SİGORTALARININ ÇEŞİTLERİ.....	23
3.2.1.ÖLÜM HALİ SİGORTALARI.....	23
3.2.2.YAŞAM HALİ SİGORTALARI.....	24
3.2.3.KARMA HAYAT SİGORTALARI.....	25
3.2.4.GRUP HAYAT SİGORTALARI.....	25
3.2.5.KAZA VE SAĞLIK SİGORTALARI.....	26
3.2.6.ENDÜSTRİYEL HAYAT SİGORTALARI.....	27
3.3.HAYAT SİGORTASININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	27
3.4.SİGORTACILIĞIN GENEL DURUMU VE HAYAT SİGORTACILIĞI.....	28
3.4.1.DÜNYADA SİGORTACILIĞIN GENEL DURUMU.....	28
3.4.2.TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN GENEL DURUMU.....	29
3.4.3.DÜNYADA VE AT ÜLKELERİNDE HAYAT SİGORTACILIĞI.....	29
3.4.4.TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTACILIĞININ GENEL DURUMU.....	30
4.SİGORTA VE HAYAT SİGORTALARI İLE İLGİLİ MEVZUAT.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE HAYAT SİGORTASI
FAALİYETLERİNE İLİŞKİN TEMEL İŞLEMLER

1.HAYAT SİGORTASI İŞLEMLERİ.....	35
1.1.POLİÇE DÜZENLEME İŞLEMLERİ.....	35
1.1.1.HAYAT SİGORTASI POLİÇELERİ.....	37
1.1.1.1.Tam Hayat Poliçeleri.....	37
1.1.1.2.Belirli Süreli Poliçeler.....	38
1.1.1.3.Vakıf Poliçeleri.....	38
1.1.2.GELİR ÖDEME POLİÇELERİ.....	39
1.1.3.KAZA VE SAĞLIK SİGORTASI POLİÇELERİ.....	39
1.2.REASÜRANS İŞLEMLERİ.....	40
1.3.PRİMLER.....	41
2.SİGORTALI VE SİGORTA İŞLETMELERİ AÇISINDAN HAYAT SİGORTASI İLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLER.....	43
2.1.KOMİSYONLAR.....	43
2.2.POLİÇE VE SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN TAZMİNAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	44
2.3.VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	47
2.3.1.GELİR.VERGİSİ.....	47
2.3.2.KURUMLAR VERGİSİ.....	48
2.3.3.DAMGA VE GİDER VERGİSİ.....	48
2.3.4.VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ.....	49
3.SİGORTA İŞLETMELERİNDE KULLANILAN HAYAT SİGORTASI BELGELERİ.....	49
3.1.TEKLİFNAME.....	49
3.2.SİGORTA POLİÇESİ.....	50
3.3.TOPLU POLİÇELER.....	51
3.4.YENİLEŞME SENEDİ.....	51
3.5.ZEYİLNAME.....	51
4.HAYAT SİGORTALARININ GELİŞTİRİLMESİNDE UYGULANAN YÖNTEMLER.....	52

4.1.KÂRA İŞTİRAKLI SİGORTALAR.....	53
4.2.DEĞİŞEN KAPİTALLİ HAYAT SİGORTALARI.....	54
4.3.KAPİTALI ARTAN POLİÇELER.....	54
4.4.SİGORTA KAPİTALİNİ ENDEKSE BAĞLAMA.....	55
5.HAYAT SİGORTASI YATIRIM İŞLEMLERİ.....	56
5.1.SİGORTA SEKTÖRÜ VE HAYAT SİGORTALARININ FON YARATMASI.....	56
5.2.SİGORTA SEKTÖRÜ VE HAYAT SİGORTALARINDA YARATILAN FONLARIN KULLANIM ALANLARI.....	57
5.2.1.TAHVİLLER.....	62
5.2.2.HİSSE SENETLERİ.....	62
5.2.3.GAYRİMENKULLER.....	63
5.2.4.TEMİNATLI İKRAZLAR.....	64
5.2.5.POLİÇE KARŞILIĞI İKRAZLAR.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE MUHASEBE SİSTEMİ VE HAYAT SİGORTASI MUHASEBE İŞLEMLERİ

1.SİGORTA İŞLETMELERİ MUHASEBESİNİN ÖZELLİKLERİ.....	66
2.SİGORTA İŞLETMELERİNDE MUHASEBE ORGANİZAS- YONU VE MUHASEBE KAYITLARI AYIRIMI.....	67
2.1.MUHASEBE KAYITLARININ SİGORTA BRANŞLARINA GÖRE AYIRIMI.....	69
2.2.MUHASEBE KAYITLARININ SİGORTA İŞLEMLERİNE GÖRE AYIRIMI.....	69
3.SİGORTA İŞLETMELERİNDE TUTULAN DEFTERLER..	70
3.1.KARAR DEFTERİ.....	71
3.2.HİSSE SENEDİ DEFTERİ.....	71
3.3.REJİSTRO DEFTERİ.....	71
3.4.KAYIT, FESİH VE İPTAL DEFTERİ.....	72
3.4.1.KAYIT DEFTERİ.....	72
3.4.2.FESİH VE İPTAL DEFTERİ.....	72

4.SİGORTA İŞLETMELERİNDE HESAP PLANI VE HAYAT SİGORTASI HESAPLARININ İNCELENMESİ.....	73
4.1.SİGORTA İŞLETMELERİNDE HESAP PLANI.....	73
4.2.HAYAT SİGORTASI BİLANÇO HESAPLARININ İNCELENMESİ.....	74
4.2.1.SİGORTALILAR HESABI.....	74
4.2.2.ACENTELER HESABI.....	75
4.2.3.HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLAR HESABI.....	75
4.2.4.SEDANLAR VE RETROSEDANLAR CARİ HESABI.....	75
4.2.5.SEDAN VE RETROSEDANLAR NEZDİNDEKİ DEPOLARIMIZ HESABI.....	75
4.2.6.REASÜRÖRLER CARİ HESABI.....	76
4.2.7.MİLLİ REASÜRANS HESABI.....	76
4.2.8.REASÜRÖRLERİN DEPOLARI.....	76
4.3.TEKNİK KÂR ZARAR HESAPLARI.....	76
4.3.1.ALINAN PRİMLER HESABI.....	77
4.3.2.VERİLEN PRİMLER HESABI.....	77
4.3.3.ALINAN KOMİSYONLAR HESABI.....	77
4.3.4.VERİLEN KOMİSYONLAR HESABI.....	77
4.3.5.ÖDENEN TAZMİNATLAR HESABI.....	77
4.3.6.ÖDENEN TAZMİNATLARDA REASÜRÖR PAYLARI.....	78
4.3.7.TEKNİK KARŞILIK GİDERLERİ.....	78
4.3.7.1.Matematik Karşılıklar Hesabı.....	78
4.3.7.2.Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı Hesabı.....	79
4.3.7.3.Komisyon Karşılıkları.....	80
5.HAYAT SİGORTASINA İLİŞKİN İŞLEMLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	81
5.1.GÜNLÜK İŞLEMLER.....	82
5.1.1.PRİMLERİN TAHSİLİ.....	82
5.1.2.PRİMLERİN ÖDENMESİ VEYA İADESİ.....	83
5.1.3.KOMİSYON ÖDENMESİ.....	84
5.1.4.KOMİSYON ALINMASI.....	85
5.1.5.TAZMİNAT VE VADE GELİMİ ÖDEMELERİ.....	85
5.1.6.TAZMİNAT ÖDEMELERİNDE REASÜRÖR PAYLARI.....	86
5.1.7.HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLAR.....	86
5.1.8.İŞTİRA İŞLEMLERİ.....	87
5.2.DÖNEMSONU İŞLEMLERİ.....	88
5.2.1.TEKNİK KARŞILIKLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	89
5.2.1.1.Matematik Karşılıklar.....	89
5.2.1.2.Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı.....	90
5.2.1.3.Komisyon Karşılıkları.....	91

5.2.2.HAYAT SİGORTALARINDA PRİM DEPOLARI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	92
5.2.3.GÜVENCELER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	93
5.2.4.HAYAT SİGORTALARINDA SİGORTALILARIN KÂR'A İŞTİRAKLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	93
5.2.5.HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABININ KAPATILMASI.....	94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE VE HAYAT BRANŞINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

1.ETKİNLİK VE VERİMLİLİK KAVRAMLARI.....	97
1.1.VERİMLİLİK (PRODÜKTİVİTE).....	97
1.2.KÂRLILIK (RANTABİLİTE).....	99
1.3.İKTİSADİLİK.....	101
1.4.ETKİNLİK VE VERİMLİLİK.....	103
2.SİGORTA İŞLETMELERİNDE ETKİNLİĞİN ANLAMI.....	104
3.SİGORTA İŞLETMELERİNİN ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİNE TEMEL OLACAK MALİ TABLOLAR.....	105
3.1.SİGORTA İŞLETMELERİ BİLANÇOSU VE BAZI ÖZELLİKLERİ.....	106
3.2.SİGORTA İŞLETMELERİ KÂR ZARAR HESABI VE BAZI ÖZELLİKLERİ.....	107
4.SİGORTA İŞLETMELERİNDE VE HAYAT BRANŞINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİĞİN ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN ORANLAR.....	108
4.1.ETKİNLİK ORANLARI.....	108
4.2.VERİMLİLİKLE İLGİLİ ORANLAR.....	109
4.2.1.KÂRLILIKLA İLGİLİ ORANLAR.....	110
4.2.2.DEVİR İLE İLGİLİ ORANLAR.....	111
4.3.PRİM VE TEKNİK KÂR İLE İLGİLİ ORANLAR.....	112

BEŞİNCİ BÖLÜM

**SİGORTA İŞLETMELERİNDE VE HAYAT BRANŞINDA
ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİNİN
ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE
HALK SİGORTA İŞLETMESİNE UYGULAMASI**

1.ÖN BİLGİLER.....	114
2.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİ İÇİN ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ.....	114
2.1.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ.....	115
2.1.1.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİNİN TANITIMI.....	115
2.1.2.ETKİNLİK ORANLARI.....	116
2.1.3.VERİMLİLİKLE İLGİLİ ORANLAR.....	117
2.1.3.1.Kârlılık Oranları.....	117
2.1.3.2.Devir ile İlgili Oranlar.....	118
2.1.4.ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	119
2.2.HALK SİGORTA İŞLETMESİ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ.....	120
2.2.1.HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN TANITIMI.....	120
2.2.2.ETKİNLİK ORANLARI.....	121
2.2.3.VERİMLİLİKLE İLGİLİ ORANLAR.....	122
2.2.3.1.Kârlılık Oranları.....	122
2.2.3.2.Devir ile İlgili Oranlar.....	122
2.2.4.ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	124
2.3.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN ETKİNLİK VE VERİMLİLİK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI.....	125
3.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN BÜNYELERİNDEKİ SİGORTA BRANŞLA- RININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ.....	127
3.1.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ.....	128
3.1.1.PRİM VE TEKNİK KÂR ORANLARI.....	128
3.1.1.1.Branş Primlerinin Toplam Prim İstihsaline Oranları.....	128
3.1.1.2.Branş Teknik Kârlarının Branş Primlerine Oranı.....	129

XIII

3.1.1.3.Branş Teknik Kârlarının Dönem Kârına Oranı.....	130
3.1.2.ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	131
3.2.HALK SİGORTA İŞLETMESİ BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ.....	131
3.2.1.PRİM VE TEKNİK KÂR ORANLARI.....	131
3.2.1.1.Branş Primlerinin Toplam Prim İstihsaline Oranları.....	131
3.2.1.2.Branş Teknik Kârlarının Branş Primlerine Oranı.....	132
3.2.1.3.Branş Teknik Kârlarının Dönem Kârına Oranı.....	133
3.2.2.ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	134
3.3.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN HAYAT BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI.....	135
SONUÇ.....	136
FAYDALANILAN KAYNAKLAR.....	İ-vi
EKLER (1-5).....	vii-xxv

GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde sigortacılık alanında görülen gelişmeler, son yıllarda sigortacılığa verilen önemin arttığını göstermektedir. Dünyada uzun bir geçmişe sahip olan sigortacılık, ülkemizde özellikle Cumhuriyetten sonra gelişme göstermiştir. Faaliyetlerini sürdüren yabancı sigorta işletmelerinin yanısıra, milli sigorta işletmelerinin sayısında görülen artış, ülkemizde sigorta faaliyetlerinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Ülkemizde sigortanın öneminin ve gerekliliğinin geç anlaşılması, dünya sigortacılığı içindeki yerimizi de olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye'nin dünya sigortacılığı içindeki yeri, sigortacılık alanında görülen gelişmenin olumlu ancak yetersiz olduğunu göstermektedir. Bütün bunlar ülkemizdeki sigortacılık alanında yapılacak bilimsel ve teknik çalışmalara daha fazla önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Son yıllarda sigortacılığın önemli kollarından biri haline gelen hayat sigortaları, diğer sigorta branşlarına göre önemli gelişmeler göstermiştir. Hayat sigortalarının kişilere ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere sağladığı güvence ve tasarruf yapma imkanı, hayat sigortalarına olan talebi gün geçtikçe arttırmaktadır.

Yaptığımız çalışmanın temel amacı; sigorta işletmeleri ile hayat sigortalarının son yıllarda gösterdiği gelişmelere dayanarak, sigorta ve hayat sigortalarının temel yapısı, işleyişi, muhasebesi hakkında bilgi vermek ve ele aldığımız sigorta işletmeleri ile hayat branşlarının etkinlik ve verimlilik açısından karşılaştırmasını yaparak, elde edilen oranlara göre analiz etmektir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sigorta işletmeleri ile hayat sigortası hakkında bilgi verilecektir. Ancak bu konular hakkında bilgi vermeden önce risk ve sigorta kavramları üzerinde durulacak, daha sonra sigorta işletmelerinin işlevleri,

organizasyonu ile hayat sigortasının işleyişi, çeşitleri, dünyada ve ülkemizdeki sigorta ve hayat sigortacılık faaliyetleri ve ilgili mevzuat hakkında bilgiler verilecektir.

İkinci bölümde; hayat sigortası faaliyetlerine ilişkin temel işlemler içinde hayat sigortası işlemleri, sigortalı ve sigorta işletmelerinin hayat sigortası ile ilgili yükümlülükleri, sigorta işletmelerinde kullanılan hayat sigortası belgeleri, hayat sigortalarının geliştirilmesinde uygulanan yöntemler ile hayat sigortası yatırım işlemlerinden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde; genel olarak sigorta işletmeleri muhasebesinin özellikleri, organizasyonu, sigorta işletmelerinde tutulan defterler ile kullanılan hesap planı, hesap planında yer alan belli başlı hesapların açıklaması ile hayat sigortasına ilişkin işlemlerin muhasebeleştirilmesine yer verilecektir.

Dördüncü bölümde; sigorta işletmeleri ve hayat branşı için yapılacak etkinlik ve verimlilik analizinde kullanılacak mali tablolar ile etkinlik ve verimlilik ölçümünde kullanılan oranlardan bahsedilecektir.

Beşinci bölümde ise; etkinlik ve verimlilik oranları esas alınarak uygulama yapılacaktır. Uygulama Anadolu Sigorta ve Halk Sigorta işletmelerinin sayısal verilerine dayanarak, sigorta işletmelerinin bütünü ve bünyelerinde yer alan sigorta branşları ile hayat branşı için yapılacak ve elde edilen oranlara dayanarak bu sigorta işletmeleri arasında bir karşılaştırma yapılacaktır.

Sonuç bölümünde de yaptığımız çalışmadan elde edilen sonuçlar kısaca özetlenerek bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİ VE HAYAT SİGORTASI HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

1.RİSK VE SİGORTA KAVRAMLARI

Günlük hayatta karşılaşılan riskler sadece insanları tehdit etmez. İnsanların yanında işletmeler de bir çok riskle karşı karşıyadır.Gerek işletmeler, gerekse insanlar geleceklere için çeşitli planlar yaparlar. Yapılan planlarda belirsizlik önemli bir rol oynar. Ancak, gerçekleşen durumla yapılan planlar arasında farklar her zaman ortaya çıkabilir. Bu nedenle yapılan her plan ile gerçek durum arasında belirsizlik, başarısızlık yani risk bulunabilir. Bu durum risklerin önceden güvence altına alınması gereğini ortaya çıkarmış, insanlar ve işletmeler kendi can ve mallarını sigorta ettirme yoluna gitmişlerdir.

1.1.RİSK KAVRAMI

İnsanlar doğdukları andan itibaren çeşitli risklerle karşı karşıya kalırlar.Yukarıda da değinildiği gibi işletmelerin malvarlıkları yanında insanların hem malvarlıkları hem de canları çeşitli risklerin tehdidi altındadır. Risklerin türleri ve kapsamı, yapılan sigorta sözleşmesinde saptanmaktadır.

Riskler, gerçekleşme olasılığı ve süresi açısından geleceğe yönelik ve şüpheli olaydır ¹.

¹Yurdakul ÇALDAĞ, Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 125, Kalite Matbaası, Ankara, 1979, s.10.

Risk, gerçekleşmesi kesin olmayan (veya ölüm gibi gerçekleşmesi kesin olmakla beraber, ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan) ve sigortalı ile sigorta işletmesinin iradesi dışında ileride meydana gelecek bir olaydır ².

Risk yapılan her işin sonunda ortaya çıkabilir. Riski önceden kontrol altına almak için, riski tanımak ve oluşma olasılığını önceden bilmek gerekmektedir. Ancak bu konuda tecrübe sahibi olan kişilerin dahi riski önceden tahmin edebilmeleri mümkün olmamaktadır. Bu nedenle riskin en önemli özelliği önceden tespit ve tahmin edilememesidir.

T.T.K. Md. 1263'de: "Bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele(zarara) uğratan bir tehlike" diye tanımlanan risk, sigortalının güvence altına almak istediği muhtemel tehlikesidir. Buna göre riskin sigortalanabilmesi için şu özelliklere sahip olması gerekmektedir ³:

a- Gerçekleşmemiş olmalıdır (T.T.K. Md. 1279).

Buna göre yanan ev, kaza yapan bir araba sigortalanamaz.

b- Muhtemel (olası) olmalıdır. Riskin gerçekleşmesi kadar, gerçekleşmeme ihtimali de olmalıdır. Mutlaka olacak veya olmayacak bir riskin sigortalanması mümkün değildir.

c- Belirsiz olmalıdır. Geçmişte yaşanan olaylar, riskin gerçekleşmesi hakkında bir fikir verse dahi, gelecekte karşılaşılabilecek riskler belirsizdir.

d- Meşru olmalıdır (T.T.K. Md.1277).

Kanun ve ahlaka uygun olmayan durumlar sigortalanamaz.

Risk, genel olarak tahakkuku halinde zarar doğuracak bir olaydır. Bir hayat sigortasında risk, sigortalının ölmesi ile gerçekleşir Bir yangın sigortasında ise, yangının çıkması riskin gerçekleştiğini gösterir ⁴.

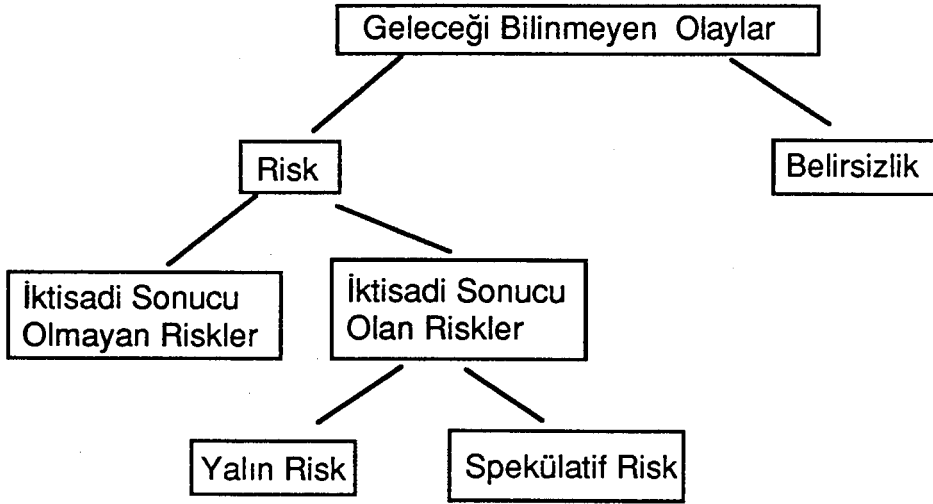
Risk değerlendirilirken, riskin topluma yayılabilmesi gözönünde tutulmaktadır. Bu nedenle sigorta işletmesi her riski güvence altına alamamaktadır. Kişi ve işletmeleri tehdit eden riskler, kapsamaları ve türleri açısından farklılık göstermektedir. Bu açıdan riskleri şu şekil yardımıyla iki grupta toplayabiliriz ⁵.

²Güneş Sigorta, Sigorta Temel Bilgileri, 1992, s.1.

³Tülin İŞGÖREN, Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri, Eğitim Rehberi, 1989, s.14.

⁴Ali NEYZİ, Sigorta Sorunu, Verdi Basımevi, 1972, s.8-9.

⁵S.R.DİACON, R.L.CARTESuccess in Insurance, Second Edition, Printed in Great Britain by Richard Clay Ltd., London, 1988, s.4.

1.1.1. İKTİSADİ SONUCU OLMAYAN RİSKLER

İktisadi sonucu olmayan riskler, para ile ölçülebilir sonucu olmayan tehlikeleri içerir. Bu riskler insanların manevi varlığını, şeref ve haysiyetini tehdit eden tehlikelerdir. Sigorta alanı dışında yer alan bu riskler, hukuki düzeni, manevi varlığı tehdit ettikleri için ceza müeyyidelerini ve manevi tazminatı benimsemiştir. Manevi zararın para ile ölçülebilir bir sonucu olmaması nedeniyle bu zarar sigorta ettirilemez. Manevi zarardan sorumlu olan kişi için durum farklıdır. Manevi zarar hakkında mahkeme ödenecek tutarı belirttiğinde para ile ölçülebilir bir zarar gerçekleştiğinden, sorumlu kişi bu riski sigorta ettirebilir.

1.1.2. İKTİSADİ SONUCU OLAN RİSKLER

Bu risklerin en önemli özelliği para ile ölçülebilen riskler olmasıdır. Bu riskleri de spekülatif ve yalın risk olmak üzere ikiye ayırabiliriz ⁶:

1.1.2.1. Spekülatif Riskler

Bu risklerde kazanma ve kaybetme ihtimali birlikte bulunmaktadır. Kişi ya da işletme, bu riskler sonunda kâr veya zarar edecektir. Kişilerin yaptıkları her işte kâr yanında zarar etme ihtimali vardır. Sonuçta kâr ya da zararın biri mutlaka gerçekleşecektir ⁷.

⁶Yaşar KARAYALÇIN, Risk-Sigorta-Risk Yönetimi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, T. İş Bankası Vakfı Hukuk Fakültesi Yayın No:156, Ankara, 1984, s.1-3.

⁷Kamuran PEKİNER, Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri-Hesap Bünyesi, İstanbul Üniversitesi Yayın No:1516, İşletme Fakültesi Yayın No:4, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1970, s.20-21.

1.1.2.2.Yalın Riskler

Bu riskler spekülâtif risklerden farklıdır. Bu risklerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli değildir. Bu risk çeşidinde sadece kayıp ihtimali vardır. Örneğin; kişinin arabasının kazaya uğraması sonucunda meydana gelen zarara katlanmak zorunda kalması yalın risktir ⁸. Yalın riskler, kişi riski, mal riski ve kanuni sorumluluk riski şeklinde ayırt edilebilir.

Bunun yanında kişi ve işletmeler aldıkları çeşitli kararların olumlu ve olumsuz sonuçlarını kendileri taşırlar. İşletmeler verdikleri kararlar sonucunda zarara uğrayabilirler. Ekonomi hayatında karar risklerine, ticari risk veya işletme riski denir.

1.2. SİGORTA KAVRAMI

İnsanlar günlük yaşam içinde kaçınılmaz olaylarla yüzyüze gelebilir ve bunun sonucunda çeşitli zararlara uğrayabilir. Sigorta, insanların tehlikelere karşı bir güvenlik tedbiri alma ihtiyacı sonunda doğmuştur.

Sigorta riskin güvencesi olup, kişinin tehlike ihtimalinin ekonomik sonucunu üstüne alır. Kişinin her türlü maddi kaybını tek başına karşılamak yerine, kitleye paylaştırarak minimum hale getiren ve topluma dağıtan bir sistemdir. Bu sistemde oluşan zararların maddi sonuçları için kişiler biraraya gelerek bir fon oluştururlar. Kişiler bu fona, prim adı verilen sigorta ücretini öder ve içlerinden birinin zarara uğraması halinde, oluşturulan fondan zarar tazmin edilir ve kayıplar karşılanır ⁹.

Sigorta değişik şekillerde tanımlanmıştır. Buna göre sigorta, herhangi bir yangın, kaza, ölüm, doğal afet gibi durumlarda zarara uğrayan sigortalının, sigorta işletmesi tarafından zararının ödenmesini amaçlayan bir sözleşmedir ¹⁰.

Bu tanıma göre sigorta bir sözleşmedir ve sözleşmenin konusu da riskin güvence altına alınarak karşılanmasıdır.

Sigorta, bireylerin karşı karşıya buldukları riskleri azaltmak ve riskin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan zararların karşılanması amacıyla örgütlenmiş toplumsal bir kurumdur ¹¹.

⁸DİACON , CARTER, s.5.

⁹İŞGÖREN, s.1.

¹⁰Cevat YÜCESOY, Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, Çağlayan Kitabevi, B.1, İstanbul, 1966, s.1

¹¹Robert I. MEHR, Emerson CAMMACK, Principles of Insurance, Seventhy Edition, Illinois, Richard D. Irwin Inc., 1980, s.34.

Sigorta riskin dağıtılması ya da paylaşılması kavramlarına dayanılarak değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Buna göre belirli bir riskin, tehdidi altında bulunan çok sayıda ve benzer nitelikte birimlerin ortaya çıkacak zararları birlikte karşılamak üzere bir araya gelmesi sigortayı oluşturmaktadır ¹².

Sigorta, bireyin kendi imkanları ile karşılamakta zorluk çekeceği maddi zararların topluma yayılmak yolu ile zararsız hale getirilmesidir ¹³.

Buraya kadar verilen sigorta tanımlarında görüldüğü gibi bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Zararları karşılamak için bir çok kişinin biraraya gelmesi ve riskin başkalarına aktarılması veya zararın sigortalıya ödenmesi, verilen sigorta tanımlarının ortak noktalarını oluşturmaktadır.

Sayılan bu noktaları da içine alan genel bir sigorta tanımı vermek gerekirse: Sigorta, aynı riskle karşı karşıya olan çok sayıda kişinin, bireysel olarak belirsiz olan hasar olasılığını tespit etmek ve bu olasılığın gerçekleşmesiyle ortaya çıkan zararları birlikte karşılamak amacıyla, risk yönetim ve sorumluluğunu taşıyan bir kişi veya kurum tarafından biraraya getirilmesidir ¹⁴.

Sigorta T.T.K.'muzda şu şekilde tanımlanmıştır: "Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini (halele) zarara uğratan bir tehlikenin (risk) meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısı ile bir para ödemeyi üzerine alır"¹⁵.

1.2.1.SİGORTANIN ÖZELLİKLERİ

Sigortanın konusu uzun yıllar yanlış bir şekilde ele alınmış ve sigorta kapsamına girmeyecek konular da sigorta içine girmiştir. Buna göre değer taşıyan herhangi bir mal veya bir hakkın ihlaline sebep olabilecek veya hukuki bir sorumluluk doğurabilecek herhangi bir olay sigortanın konusunu teşkil edebilir ¹⁶. Örneğin; hayat sigortasında sigortanın konusu kişinin hayatıdır. Yangın sigortasının konusu ise, fabrika olabilir. Sigortanın konusu sigorta

¹²DIACON, CARTER, s.1-2.

¹³NEYZİ, S.2.

¹⁴Özdemir AKMUT, Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No:447, Sevinç Matbaası, Ankara, 1980, s.7-10.

¹⁵T.T.K. Md.1263.

¹⁶Cahit NOMER, Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans, Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul, 1977, s.3.

sözleşmesinde belirlenmelidir.

Sigorta esas bakımdan kendi kendine yardım fikrine dayanır. Ancak buradaki kendi kendine yardım tek kişinin kendisine yapmış olduğu yardım değil, aynı risklerin tehdidi altında bulunan bir topluluğun, biraraya gelerek hasarlara ve oluşacak zararlara birlikte karşı koymaları şeklindedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz riskler bir çok kişiyi tehdit edebilir. Ancak bu riskler dolayısıyla zarara uğrayacak insanların sayısı bir kaç kişiyi geçmez. Aynı riskle karşı karşıya olan kişilerin biraraya gelerek, zararı birlikte karşılamaya karar vermeleri sonucunda uğradıkları zarar daha az olacaktır ¹⁷.

Sigortanın amacı; oluşabilecek hasara engel olmak değil, hasarı grup üyelerine dağıtmak suretiyle, her üye için en aza indirmek olduğu söylenebilir. Böylece belirsiz olan risk, belirli hale gelmektedir. Söz konusu riskin topluluğu meydana getirenler arasında sigorta işletmesi eliyle dağıtılması ve paylaştırılması iç dağıtımdır. Sigorta işletmesi bunun yanında, hukuken taşıdığı riskleri başka sigorta işletmeleriyle anlaşarak dağıtmaya çalışır, buna da dış dağıtım yani "reasürans" adı verilir.

Sigortanın diğer bir özelliği de istatistikteki Büyük Sayılar Kanunu'na dayanmasıdır. Kişilerin ödeyeceği teminatın fiyatı olan primin hesaplanmasında yardımcı olan bilgileri, istatistiğin ihtimal hesapları sağlamaktadır. İhtimal hesapları ve Büyük Sayılar Kanunu ile geçmişten geleceğin ne olacağını anlamak mümkün olmakta ve bu hesaplar yardımıyla bir olayın meydana gelme ihtimali ölçülebilmektedir ¹⁸. Sözü edilen hesaplar aktüerler tarafından yapılır. Doğru hesap ve istatistiklere dayanmayan sigortalardan olumlu sonuç alınmamaktadır.

1.2.2. SİGORTANIN ÖNEMİ

Sigorta ve sigorta işletmesi kişi ve topluma sağladığı faydalar nedeniyle bir toplumun bulunduğu düzeyin en önemli göstergelerinden biridir. Sigortanın gelişmiş olduğu ülkelere bakıldığında, bu ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden de gelişmiş olduğunu görmek mümkündür. Bu nedenle sigortanın bir toplumun gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli göstergelerden biri olduğu söylenebilir.

Sigortanın önemi, daha çok ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş ve belli bir kültür seviyesine gelmiş toplumlarda anlaşılabilir. Kişilerin sigortadan yararlanabilmeleri, ancak günlük ihtiyaçlarından arttırabilecekleri bir ödeme gücüne sahip olmalarına bağlıdır. Bu da kişilerin ekonomik durumlarıyla yakından ilgilidir.

¹⁷PEKİNER, s.24-26.

¹⁸NOMER, s.2-3.

Sigortanın önemini ortaya koymak için, sigortanın belli başlı fonksiyonlarına değinmekte fayda vardır.

Sigortanın temel fonksiyonu, toplumu oluşturan kişilerin tek başına karşılayamayacakları tehlikeleri karşılamak üzere dayanışmalarına olanak tanınmasıdır ¹⁹.

Sigortanın diğer işlevlerini de şu şekilde sıralayabiliriz²⁰:

a-Sigorta, iş ve teşebbüs sahiplerinin sermayelerini dondurmaktan kurtararak, sermaye birikimini teşvik eder. Çünkü sigorta tehlikede bulunan sermayeyi küçük bir prim karşılığında teminat altına alarak, kişilerin sermayelerini işlerini geliştirebilecekleri tarzda kullanmalarına yardımcı olur.

b-Sigorta, kredi alma olanağını kolaylaştırır.

c-Sigorta, uluslararası yaklaşım ve ilişkileri güçlendirir.

d-Sigorta, işletmelerin sürekliliğini güvence altına alması açısından önemlidir. Bir hasar anında, sigortalanmamış bir işletme yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecektir.

e-Sigorta, küçük teşebbüslerin korkmadan çalışma hayatına atılmasına da katkı sağlar.

f-Bunun yanında sigortaya belli bir süre prim yatıran kimse, belirlenen süre dolduktan sonra ödemiş olduğu primlere karşılık toptan para alma olanağına kavuşacaktır.

g-Sigorta, tasarrufu teşvik ederek, ekonomi için fon yaratır ve yaratılan fonların yatırımlara aktarılmasını sağlar. Ticari sigortalarda kısa, hayat sigortalarında ise uzun süreli bir tasarruf ve yatırım olanağı mevcuttur. Kişiler kendi kendilerine sağlayamadıkları tasarrufu, hem ödedikleri prim sayesinde yapma imkanı elde ederler, hem de riskin karşılanmasına katılırlar.

Özel sigortalar yanında, kişilere sosyal güvenlik sağlayan Sosyal Sigorta kuruluşları da bir taraftan kişilere güvence sağlarken, diğer taraftan ekonomi açısından milli gelirin yeniden dağıtılmasına olanak sağlamaktadır ²¹.

1.2.3.SİGORTA ÇEŞİTLERİ

Sigorta önce Sosyal ve Özel Sigortalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sosyal sigortalar devlet güvencesinde olup, hastalık, emeklilik, kaza, malülliük, analık gibi konuları kapsamaktadır.

Özel sigortaları ise, sigortalanmak istenen nesneye göre mal ve can sigortaları olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Mal sigortalarında amaç, sigortalının net varlığında meydana

¹⁹Hanefi ULUTEKİN, Sigortacılığın Önemi, Fonksiyonları ve Fon Yaratma Gücü, SİGORTA DÜNYASI, S.303, C.26, (Mart-1985), s.5-7.

²⁰ÇALDAĞ, s.11-12, NÖMER, s.7-9.

²¹KARAYALÇIN, s.23-27.

gelebilecek azalmaları önlemektir ²². Özel sigortalarda, gerçek ve tüzel kişilerin sahip oldukları mallar yangın, kaza, doğal afet, hırsızlık, nakliyat gibi risklere karşı sigortalanmaktadır.

Can sigortaları ise, hayat, sağlık ve kaza sigortaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Can sigortalarında, hasara uğrayan doğrudan doğruya kişinin kendisidir. Kişinin malvarlığı ise, dolaylı olarak bir kayba uğramaktadır. Can sigortalarında da para ile ifade edilebilir bir hasar oluşsa da, bu hasar dolaylı olarak kişinin hayat ya da sağlığının hasara uğraması sonucu olmaktadır. Oysa mal sigortalarında hasara uğrayan kişi ya da işletmenin malvarlığıdır ²³.

Can sigortalarında sigorta bedelinin meydana gelen zararlarla bir ilgisi yoktur. Söz konusu bedel taraflar arasında önceden saptanır. Tazminat; ölüm, sakatlık ya da belirli bir yaşa varma gibi durumlarda bağlanır. Önceden saptanan para veya gelir sigortalı hayatta ise kendisine, değilse varislerine ödenir. Mal sigortalarında ise, ödenecek meblağ ya beyana ya da ekspertiz raporuna dayanır ²⁴.

T.T.K.'nda sigortalar mal ve can sigortası şeklinde iki kısma ayrılmış olup; ayrı bir branş olarak mesuliyet sigortası da eklenmiştir. Ancak T.T.K.'nda bazı mesuliyet sigortaları mal sigortası bazıları da can sigortası içinde hükme bağlanmıştır ²⁵.

Mesuliyet (sorumluluk) sigortası, sigorta ettiren ile sigorta işletmesi arasında yapılır. Sigorta işletmesinin, sigorta ettiren tarafından zarara uğratılmış olan üçüncü şahısla bir ilgisi yoktur. Sigorta ettirenin fiili sonucunda üçüncü şahsın uğradığı zarar, normal olarak sigorta ettiren tarafından ödenir. Mesuliyet sigortası bu yolla sigorta ettirenin malvarlığında meydana gelen azalmayı önlemekte ve üçüncü şahsın zararı sigorta işletmesi tarafından ödenmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sigortanın konusu da çeşitlenmektedir. Kişinin canı ve malı yanında, sorumluluğu ve geliri de (kâr kaybı) sigortalanmaktadır. Buna göre sigorta çeşitlerini şu şekilde sıralayabiliriz ²⁶:

²²AKMUT, S.13.

²³PEKİNER, s.13.

²⁴Faruk TARKAN, Banka ve Sigorta Muhasebeleri, Gürsoy Matbaacılık, Ankara, 1971, s.128-129.

²⁵Ali BOZER, Sigorta Hukuku-Genel Hükümler-Bazı Sigorta Türleri, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Olgaç Matbaası, B.2, Ankara, 1986, s.14-16.

²⁶İŞGÖREN, s.9.

I-Mal Sigortaları

- a-Yangın
- b-Nakliyat
- c-Kaza
- d-Mühendislik
- e-Ziraat

II-Can Sigortaları

- a-Ferdi Kaza
- b-Hayat
- c-Sağlık

III-Sorumluluk Sigortaları

- a-Oto Mali Mesuliyet Sigortası
 - 1-Trafik Mali Mesuliyet
 - 2-İhtiyari Mali Mesuliyet
 - 3-Yeşilkart
- b-Üçüncü Şahıs Mali Mesuliyet Sigortası
- c-İşveren Mali Mesuliyet Sigortası
- d-Asansör Mali Mesuliyet Sigortası
- e-Mamul Mali Mesuliyet Sigortası
- f-Mesleki Mali Mesuliyet Sigortası

IV-Kâr Kaybı Sigortaları

- a-Yangın Sonucu Kâr Kaybı
- b-Makina Kırılması Sonucu Kâr Kaybı

2. SİGORTA İŞLETMELERİ

İnsanlar ilköğretilerden bu yana çeşitli tehlikeler ve afetlerle yüzyüze gelmişler ve uğradıkları her türlü zararı ortadan kaldırmak ya da azaltmak için çeşitli yollar aramışlardır. Bir taraftan sözkonusu riskler azaltılmaya çalışılırken, diğer taraftan risklerin doğurduğu zararları kişiler arasında dağıtarak, paylaşırma imkanları araştırmaya başlamışlardır.

Risklerin geniş bir çevreye dağıtılması ile büyük öneme sahip riskleri karşılamak imkanı elde edilmiş ve bu konu ile uğraşmak üzere büyük işletmeler kurulmuştur. Riskleri dağıtarak etkilerini azaltmaya çalışan kuruluşlara sigorta işletmesi adı verilmiştir ²⁷.

İşte sigorta işletmeleri, tehlikelerin doğurduğu zararları karşılamak ve güvence altına almak için faaliyette bulunan kuruluşlardır. Sigorta işletmeleri, bir hizmet kuruluşu olmakla beraber faaliyetleri kamu yararını içeren kuruluşlardır ²⁸. Çünkü sigorta

²⁷YÜCESOY S.8-9.

²⁸ÇALDAĞ, s.8-9.

işletmelerinin amacı, ülkenin milli varlığını koruyarak, ülke insanının canını ve malını güvence altına almaktır.

Sigorta işletmesi, riskleri dağıtarak etkilerini azaltmaya uğraşan şirketlere verilen addır. Sigortacı ise, belli bir riski bir prim karşılığında üzerine alan ve taahhüt ettiği tüm imkanları zamanında ve eksiksiz karşılayarak sigorta anlaşmasını, hizmet ayırımı yapmaksızın tüm sigortalılara götüren kişidir ²⁹

Sigorta işletmelerinin iktisadi bakımdan esas önemi, sermaye birikimine aracı olmaları ve yatırımlarına dayanmaktadır. Gerçekten sigorta işletmeleri yapmaya mecbur oldukları çeşitli yatırımlar sayesinde, milli ekonomi üzerinde etkili olabilmekte ve dolayısıyla istihsal imkanlarını arttırmaktadırlar ³⁰.

Ülkemizde sigorta işletmeleri, 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun Hükümlerine göre Ticaret Bakanlığı'nın denetimine tabi tutulmuştur. Yine aynı kanunun 2. maddesine göre; "sigorta sözleşmesi yapacak işletmelerin Anonim Şirket veya Kooperatif şeklinde kurulması gerekmektedir." Yerli işletmeler yanında yabancı işletmeler de Türkiye'de sigortacılık yapabilmektedir. Ancak Türkiye'de faaliyette bulunabilmeleri için kendi ülkelerinin kanunlarına göre Anonim Şirket veya Kooperatif statüsüne denk bir statüye sahip olmaları gerekmektedir.

Sigorta işletmeleri bir taraftan zararları karşılayarak kişilere güvence sağlarken, diğer taraftan bazı faaliyetleri de yerine getirirler. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; sigorta fiyatını yani primleri kararlaştırmak, oluşacak zararları karşılamak üzere bir fon oluşturmak, fonlarda toplanan kısmın dışında kalan parayı yeni iş alanlarına yatırmak, yatırımlardan sağlanan geliri oluşturulan fona yatırmak, reasürans işlemlerini gerçekleştirmek, işletmeye yeni eklenen servisleri donatmak, muhaseleri tutma, vergileri ödeme, yatırımlardan ve diğer alanlardan sağlanan kazançlardan fazla olan kısmı yıl sonunda ortaklara ve işletmeyle ilgili bulunan kişilere dağıtmak gibi faaliyetleri yerine getirmektedir ³¹.

2.1. SİGORTA İŞLETMELERİNİN İŞLEVLERİ

Yukarıda da değinildiği gibi, sigorta işletmeleri bir ülke insanının canını ve malını korumak için, türlü tehlikelerin doğurduğu zararları belli bir ücret karşılığında karşılamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sigorta işletmelerinin temel işlevi, yüklendikleri her türlü riskleri oluştuğu andan itibaren karşılamak üzere ülke insanının canını ve malını güvence altına almaktır.

²⁹Soner ÜSTÜNEL, Sigorta:Gelecek vadeden bir kâğıt, MARKETING TÜRKİYE, Yıl:1, S.11, (Ekim-1991), s.23-24.

³⁰Aker ÖCAL, Sigortacılığın İktisadi Önemi, ESADER, C.VII, S.1, (Ocak-1971), s.43.

³¹DIACON, CARTER, s.187-188.

Sigorta işletmeleri bu temel işlevin yanısıra, yükendikleri risklerin birgün gerçekleşme ihtimalini gözönünde bulundurarak belli bir miktar parayı oluşacak zararları karşılamak üzere ayırmak zorundadırlar. Sigorta işletmeleri ellerinde tuttıkları bu parayla sermaye birikimine katkıda bulunurlar.

Ayrıca sigorta işletmeleri ellerinde topladıkları ve oluşacak zararları karşılamak üzere ayırdıkları fonun dışında kalan parayı çeşitli alanlarda değerlendirmek ve yatırım yapmak suretiyle ekonominin gelişmesine ve canlanmasına yardımcı olmaktadır.

Sigorta işletmelerine finansal açıdan bakıldığında da, para yaratan kuruluşlar olduğu görülmektedir. Sigorta işletmeleri çeşitli yatırım alanlarına yaptıkları yatırımlar sonucunda yaratılan fonlar nedeniyle finansal kuruluşlar içinde yer almaktadır.

2.2.SİGORTA İŞLETMELERİNİN TÜRLERİ

Sigorta işletmelerini genel olarak iki grupta toplamak mümkündür.

2.2.1.SOSYAL SİGORTALAR

Bir çok ülkede çalışanların can güvenliğini sağlama, bir kamu hizmeti ve işi olarak kabul edilmiş ve çalışanların maruz kalacağı maddi kayıpları gidermek amacı ile can sigortası niteliğinde olan sosyal sigortalar oluşturulmuştur³².

Sosyal sigortalar toplumun tümünü veya bir kesimini tehdit eden riskleri karşılamak ve güvence altına almak için devlet eliyle kurulmuş ve tekel olarak işletilen bir sigorta koludur. Sosyal sigortaların riskleri, hastalık, iş sağlığı, iş kazası, malûliyet, ihtiyarlık, ölüm, analık halleridir.

Ülkemizde sosyal sigorta işlemleri kanunla kurulmuş bulunan kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Türkiye’de asgari sosyal güvenlik sağlayan başlıca sosyal sigorta kuruluşları, T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, Ordu Yardımlaşma Kurumudur. Genellikle geçimlerini ücret ile sağlayan sosyal sınıflar bu çeşit sigortaya tabi tutulmuştur. Sosyal Sigortalar Kurumu ile T.C. Emekli Sandığı ücretlilere özgü sosyal kuruluşlardır. Ülkemizde serbest meslek mensuplarının sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla Bağ-Kur kurulmuş ve bu sayede esnaf ve diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenlikleri sağlanmıştır. Bunun yanında, ücretlilere ek sosyal menfaatler sağlamak amacıyla Ordu Yardımlaşma Kurumu kurulmuştur³³.

³²DOĞAN, s.14.

³³BOZER, s.4-5.

Sosyal sigortalar zorunlu sigortalardır. Sigortalı iradesi dışında sigortaya tabi olmakta ve ne sigorta işletmesini seçmek ne de sigorta sözleşmesinin içeriğini tespit etmek konusunda serbest olmaktadır. Sosyal sigortaların kaynağını kanun teşkil ettiği için, sigorta şartlarını da kanunlar belirlemektedir.

2.2.2. ÖZEL SİGORTALAR

Özel sigortalar gerçek veya tüzel kişilerin maruz kaldığı kişisel risklerin iktisadi sonuçlarını karşılamak için yapılır. Özel sigortalar genel olarak kendi kendine yardım esasına dayanmaktadır³⁴. Aynı riskle karşı karşıya olan kişilerin biraraya gelerek riski aralarında dayanışma esasına göre dağıtmaları özel sigortanın temelini oluşturmaktadır.

Özel sigortalar genel olarak çeşitli açılardan sosyal sigortadan ayrılmaktadır. Özel sigortaların sosyal sigortalardan ayrılan en önemli tarafı isteğe bağlı olmasıdır. Herkes sigortalı olabilir. Sözleşme esasına dayanır ve sözleşmenin içeriği taraflar arasında serbestçe belirlenebilir.

Özel sigortaların güvence altına aldığı riskler, sosyal sigortalardan farklıdır. Özel sigortalara konu olan riskler, ferdin mal ve canvarlığına ilişkin bulunmaktadır. Bu nedenle can sigortaları yanında mal sigortaları da özel sigortanın kapsamı içinde yer almaktadır. Bu gibi risklerin gerçekleşme ihtimalini istatistik hesaplara dayanarak tayin etmek mümkündür³⁵.

Özel sigortalar yangın, kaza, nakliyat, hayat gibi branşları içine alırken, günümüzde, sadece hayat sigortası alanında faaliyet gösteren sigorta işletmeleri de vardır.

2.3.ÖZEL SİGORTA İŞLETMELERİNİN ORGANİZASYONU

Sigorta işletmeleri Anonim şirket ya da Kooperatif şeklinde kurulduğundan, belirlenen yasalara uymak ve bu yasalara uygun olarak yönetilmek zorundadır. Sigorta yapılırken sözleşmenin düzenlenmesi, primlerin tahsili ya da tazminatın ödenmesi gibi işler ya sigorta işletmesi tarafından ya da acente, prodüktör gibi aracılarda yapılır. Bu açıdan risklerin iktisadi sonuçlarını üzerine alan, kötü risklerin giderlerini, iyi risklerin gelirleriyle karşılamaya çalışan sigorta işletmelerinde organizasyon iki açıdan ele alınabilir.

2.3.1. İÇ ORGANİZASYON

Sigorta işletmeleri çeşitli branşlarda faaliyette bulunurlar. Sigortaların faaliyette buldukları başlıca branşlar yangın, kaza, hayat, nakliyat ve tarım sigortası branşlarıdır.

³⁴PEKİNER, s.31.

³⁵BOZER, s.2-4.

Sigorta işletmeleri kendi organizasyonlarına bağlı olarak her branş için ya da tüm branşları kapsayacak şekilde poliçe, hasar, tahsilat, aktüerya ve istatistik, reasürans servisleri kurarlar. Bu servislere "yardımcı servisler" adı verilmektedir ³⁶.

Bu açıdan bakıldığında sigorta işletmelerinde iç organizasyon sigorta türlerine ve sigorta işlemlerine göre yapılmaktadır ³⁷.

Sigorta türlerine göre yapılan organizasyonda, yangın, nakliyat, kaza, hayat, tarım sigortası bölümleri kendi servisleriyle ilgili tüm işlemleri takip ederek ilgili hesapları ve işlemleri muhasebe servisine iletirler.

Sigorta işlemlerine göre yapılan organizasyonda ise, sigorta işletmelerinin yaptıkları her işlem ayrı bölümlerde toplanmıştır. Buna göre, sigorta işlemleri aşağıdaki bölümler tarafından yürütülür.

2.3.1.1.Poliçe Bölümü

Poliçe, sigorta işletmesi tarafından düzenlenip, sigorta ettirene verilen ve her iki tarafın sahip olduğu hak ve borçları gösteren bir belgedir ³⁸.

Poliçe bölümünde, sigorta işletmesi tarafından düzenlenen poliçeler sigortalılara verilir. Poliçelerde değişiklik yapılması, sigorta sözleşmesinin düzenlenmesi, ödenecek prim tutarı ve diğer vergi ve harçların hesap edilmesi gibi görevler bu bölüm tarafından yerine getirilir.

2.3.1.2.Hasar Bölümü

Riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan hasarın tespit ve tayini bu bölüm tarafından gerçekleştirilir. Hasarın takdir görevi, sigorta eksperleri tarafından yerine getirilir ³⁹.

Hasar bölümü, tespit edilen hasara göre ödenecek tazminat miktarının saptanması ve sigorta poliçesi hükümlerine göre ödeme yapılması işlemleriyle ilgilidir.

³⁶YÜCESOY s.17.

³⁷ÇALDAĞ,s.18.

³⁸T.T.K. Md.1265.

³⁹7397 Sayılı S.Ş.M.H.K. Md.38.

2.3.1.3.Tahsilat Bölümü

Sigorta primlerinin zamanında tahsili ve takibi hizmetleri bu servise aittir.

2.3.1.4.Reasürans Bölümü

Reasürans, sigorta işletmelerinin üzerlerine aldıkları risklerin tamamını taşımaları mümkün olmadığından bu riskin tamamını veya bir kısmını diğer işletmelere dağıtmaları işlemine denmektedir ⁴⁰.

Tanımdan da anlaşıldığı gibi, sigorta işletmeleri kendilerini güven altına almak amacıyla reasürans işlemi gerçekleştirirler. Sigorta işletmesi üzerine aldığı risklerin bir kısmını ya da tamamını bir başka işletmeye devredebildiği gibi başka bir sigorta işletmesinden riskin bir kısmını ya da tamamını devralabilir. Diğer taraftan yalnız reasürans işlemleri ile meşgul olan sigorta işletmeleri de vardır. Reasürans işlemleri mevzuat gereği zorunlu bir nitelik taşımaktadır.

Sigorta işletmelerine bağlı reasürans bölümü işletmenin reasüransla ilgili tüm işlemlerinin takibi ile uğraşır.

2.3.1.5.İstatistik ve Aktüerya Bölümü

Bu bölüm özellikle hayat sigortalarında ayrı bir önem taşımaktadır. Hayat sigortalarında istatistiklerin çıkarılarak ölüm tablolarının hazırlanması bu bölüm tarafından gerçekleştirilir.

Primlerin hesaplanması da bu bölüm tarafından gerçekleştirilir. Primler hesaplanırken olasılık ve matematiksel yöntemlerden yararlanır.

Aktüerya servisi, sigorta işletmeleri için büyük önem taşılar. Özellikle hayat sigortalarında aktüerlerin rolü oldukça büyüktür. Bu servis sigorta sözleşmesinin yapıldığı tarihten, sona erdiği tarihe kadar gerçekleşecek hayat sigortası tazminatlarını hesaplar.

Aktüerler aynı zamanda tahsil edilen primlerin ne kadarının riziko primi, ne kadarının tasarruf primi olması gerektiğini hesaplarlar. Riziko primi, sigortalının belirli bir sürenin sona ermesinden önce ölmesi halinde; tasarruf primi ise, sigorta sözleşmesinin sonunda sigortalıya ödenecek tutarı teşkil eder ⁴¹.

⁴⁰H. Cemal ERERDİ, Reasürans, Çiftelhavuzlar, 1983, s.3-4.

⁴¹Mehmet Ali AKTUĞLU, Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Teksir Yayın No:9, İzmir, 1983, s.27.

2.3.1.6.Muhasebe Bölümü

Diğer bölümlere ait işlemler tamamlandıktan sonra, muhasebe bölümünü ilgilendiren işler bu bölüme getirilir.

Prim, komisyon ve giderlerle ilgili kayıtları tutmak, işletmenin varlıkları ve borçlarında meydana gelen değişiklikleri tespit etmek, dönem sonunda işletmenin mali durumunu gösteren bilanço ve kâr- zarar tablosunun çıkarılması, maliyet hesaplarını yürütmek muhasebe bölümünün başlıca görevidir ⁴².

Sigorta işletmelerine bağlı olarak başka yerlerde faaliyet gösteren şubeler, yaptıkları işlemlerin kayıtlarını kendileri tutmak zorundadır. Ancak belirli süreler sonunda elde edilen sonuçlar merkeze bildirilerek, kayıtlar merkezde toplanır ve merkezde gerekli kayıtlar yapılır.

2.3.2. DIŞ ORGANİZASYON

Sigorta işletmeleri prim gelirlerini arttırmak için geniş bir alanda faaliyette bulunmak ve içinde buldukları çevrede halkla, iş çevreleri ve işletmelerle yakın ilişkiler kurmak ve geliştirmek zorundadır. Ancak geniş bir çevrede faaliyette bulunmak ve buradaki kişi ve işletmelerle sigorta sözleşmesi yapabilmek için sigorta işletmelerinin iyi bir dış organizasyona sahip olması gerekir.

Sigorta satışını gerçekleştiren aracılara şu şekilde ele alabiliriz:

2.3.2.1.Acenteler

T.T.K'nun 116.maddesinde, acente şöyle tanımlanmıştır: "Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi sıfatı olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surette ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente" denir.

Bu tanıma göre acenteliğin unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Ticari işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık yapmak veya bunları o işletme adına düzenlemeyi meslek edinmek, belirli bir yer veya bölge içinde bulunmak, sözleşme yapmak, ticari mümessil, vekil, satış memuru veya müstahdem gibi bir sığata sahip olmamak gerekmektedir ⁴³.

Acenteler gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi de olabilirler. Acenteler, namına

⁴²PEKİNER, s.113.

⁴³Adnan LAVKAN, Sigorta İşletmeciliği, Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:41, Divan Matbaacılık, Adana, 1972, s.25-26.

çalıştıkları şahıs ve tüzel kişilerin emrine uymak zorundadırlar ve temin etmiş oldukları işler karşılığında komisyon alırlar.

Acentelere sigorta işletmeleri ad ve hesabına sigorta sözleşmesi yapma yetkisi verilebilir. Sigorta işletmeleri ile aracılar arasında yapılan acentelik sözleşmesinde acentelerin yapacağı işler, hak ve borçları, yetkilerinin sınırları belirtilir.

7397 sayılı S.Ş.M.H.K'na göre "acente, sigorta poliçeleri ile diğer belgeleri düzenlemek ve imzalamak yetkisine haiz bulunan şahıs ve müesseselere denir." Yine aynı kanun acente olabilmenin şartlarını şu şekilde sıralamıştır:

1-Türk tabiyetinde olmak,

2-İflas etmemiş, dolandırıcılık, hırsızlık, zimmet, sahtekarlık gibi suçlardan mahkumiyetinin bulunmadığına dair, Cumhuriyet Savcılığından gerekli belgeleri almak,

3-Ticaret Bakanlığından izin almak.

Sigorta acenteleri genel olarak (A) ve (B) olmak üzere iki gruba ayrılırlar:

_ (A) Grubu Acenteler: Bu acenteler poliçe ve sigorta sözleşmesi düzenleme yetkisine sahiptirler. Düzenledikleri poliçe ve iptalleri "rejistro" yani istihsal defterine kaydederler. Aldıkları sigorta priminin ve sigorta muamelelerinin vergisini kendi adına tahakkuk ettirerek ödemek zorundadırlar. Yaptıkları sigorta işlemleri sonunda aldıkları komisyon oranı oldukça yüksektir.

_ (B) Grubu Acenteler: Bu acentelerin poliçe düzenleme yetkileri yoktur. Müşterilerinden aldıkları teklifnameleri sigorta işletmesine gönderirler ve poliçe sigorta işletmesi tarafından bizzat düzenlenir. Ayrıca sigorta işlemlerine ilişkin vergileri ödeme yükümlülükleri yoktur.

2.3.2.2.Prodükörler

" Herhangi bir sigorta işletmesinde doğrudan doğruya memur veya müstahdem olarak bulunmayan, aracı sıfatıyla çeşitli sigorta branşları hakkında sigorta olmak isteyenlere malûmat vererek sigorta mukavelesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin mahiyet ve hususiyetlerine göre sigorta teklifnamesini hazırlama yetkisine haiz ve teşebbüslerinin neticesi olarak komisyon almak suretiyle iş temin eden gerçek ve tüzel kişilere sigorta prodükörü denir." 44.

Daha kısa bir şekilde ifade edilirse: Gezici olarak çalışan ve sigorta işlemlerinin yapılmasına aracılık eden kişilere prodükör denir 45.

44S.Ş.M.H.K. Md.37.

45AKTUĞLU, s.29.

Gerçek ve tüzel kişilerin sigorta prodüktörü olabilmesi için şu şartları taşıması gereklidir ⁴⁶:

- 1-Türk vatandaşı olmak,
- 2-Sigortacılığı meslek haline getirmiş bulunmak,
- 3-Ticaret Bakanlığınca tayin olunacak defterleri tutmak,
- 4-Ticari ehliyete haiz olmak ve mesleki ehliyete sahip olduğunu sınav sonucu ispat etmek,
- 5-Ticaret Bakanlığınca tayin olunacak teminatı sigorta işletmesine yatırmak.

Prodüktörler sigortalı ile sigorta işletmesini biraraya getiren kişi olduğu için, sigortacılıkla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir.

Prodüktörlerin sigorta işletmesi adına akit yapma yetkileri yoktur. Sigorta işletmesine teklifi iletip, poliçe düzenlenmesine yardım ederler. Düzenlenen poliçeleri noterden onaylı defterlerine kaydederek, tahsil ettikleri primi sigorta işletmesine vermek zorundadırlar. Prodüktörlere ödenen komisyon tarifeler yoluyla belirlenir. Acenteler ile prodüktörler arasındaki en önemli fark, acenteler bağlı bulunduğu sigorta işletmesi adına işlem yapabildiği halde, prodüktörler belli bir sigorta işletmesine bağlı değildir.

2.3.2.3.Temsilciler

Temsilciler, yabancı sigorta işletmelerinin yasal temsilci sıfat ve yetkilerine sahip, her türlü işlemlerden sorumlu olan ve S.Ş.M.H.K. hükümleri gereğince yabancı sigorta işletmelerinin Türkiye'de vekaletine haiz olan gerçek ve tüzel kişilerdir ⁴⁷.

Yabancı sigorta işletmelerinin sigortacılık yapabilmesi için bir temsilci yani genel vekil tayin etmeleri ve sigorta işlemlerini bu genel vekil aracılığıyla yapmaları zorunludur ⁴⁸.

2.3.2.4.Sigorta Eksperleri

" Sigorta mevzuunda vaki ziya ve hasarları sebep ve mahiyetleri itibariyle tespit ve bunların miktarlarını tayin ile diğer husus ve işlemleri meslek halinde ifa edenlere sigorta eksperleri denir. Sigorta eksperlerinin vasıfları, çalışma şekilleri ve şartları, tabi olacakları denetim esasları Türkiye Sigorta Reasürans Şirketleri Birliğinin görüşü alınarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanıp yürürlüğe konacak yönetmelikle tespit edilir." ⁴⁹.

⁴⁶DOĞAN, s.19-20.

⁴⁷ÇALDAĞ, s.23-24.

⁴⁸S.Ş.M.H.K. Md.7-8.

⁴⁹S.Ş.M.H.K. Md.38.

Kısaca eksper, meydana gelen hasarların tespitini ve zarar miktarını tayin eden uzman kimsedir. Serbest meslek erbabı olarak çalışan eksperler sigorta işletmesine bağlı değildir.

2.4.SİGORTA İŞLETMELERİNDE TAZMİNATIN SINIRLANDIRILMASI İLE İLGİLİ OLARAK ALINACAK TEDBİRLER

Sigorta işletmelerinin tazminat yükümlülüğünü yerine getirebilmek için alacağı tedbirlerden en önemlileri reasürans ve koasürans yollarıdır.

2.4.1.REASÜRANS

Reasürans, sigorta işletmelerinin üzerlerine aldıkları riskin bir kısmını ya da tamamını başka bir sigorta işletmesine devretmesidir. Bu şekilde sigorta işletmeleri, riskin doğuracağı zarardan kendilerini kısmen korumaktadır.

Reasürans ülkemizde sigortacılığın başlamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. İlk sigorta teminatının verildiği 1347 tarihi ile birlikte reasürans işlemleri de başlamıştır. Bilinen ilk reasürans işlemi 1370 yılında deniz sigortası nedeniyle olmuştur ⁵⁰.

Reasürans, sigorta işletmesine yeni kapasite sağlaması açısından yarar sağlar. Reasürans sayesinde sigorta işletmesi gerek hasar ödemelerinde, gerekse elde edilen komisyon nedeniyle mali açıdan desteklenmiş olur. Reasürans sayesinde işletmeler karşılıklı iş alış-verişine gider, böylece prim geliri sağlanır. Sigorta işletmeleri yıl sonunda elde ettiği kâr ya da zarar durumuna göre ortaya çıkan değişkenliği ortadan kaldırıp, belli bir istikrara kavuşmak için reasüransa başvurabilir.

Üzerine aldığı işten bir kısmını reasürörlere devreden işletmeye "sedan", sedanların reasürörlere terkettikleri sigorta paylarına "sesyon", yine sedanların reasürörlere verdikleri primlere "sesyon primi" denir ⁵¹.

Reasürans iki şekilde yapılmaktadır. Bunlar ihtiyari (isteğe bağlı) ve Trete (anlaşmalı) reasüranstır.

a-İsteğe Bağlı Reasürans: Bu sistemin esas kuralı tarafların her birinin serbest bir seçim hakkına sahip olmasıdır. Sedan devredeceği riskin ne kadarlık bölümünü, hangi reasüröre vermek konusunda, reasürör ise kendisine teklif edilen işi kabul edip etmeme ya da herhangi bir oranda kabul etme konusunda tamamen serbesttir ⁵².

⁵⁰ Ahmet Anibal RUA, Sigorta Muhasebesi ve Reasürans, Bozkurt Matbaası, Eskişehir, 1962, s.4.

⁵¹ TARKAN, s.132, DOĞAN, s.20.

⁵² AKTUĞLU, s.55.

b-Anlaşmalı Reasürans: Reasüransın başlangıcı isteğe bağlı reasürans ile olmuş ancak talebin artmasıyla birlikte sigorta ve reasürans işletmeleri bu çalışmayı basite indirmek amacıyla aralarında anlaşma yapma yoluna gitmişlerdir. Anlaşmalı reasüransda, sedan devretmeyi, reasürör ise kendisine devredilen işleri kabul etme taahhütlerini karşılıklı olarak bir anlaşmada açıklarlar.

Bu tür reasürans anlaşmaları otomatik olarak sedanı koruduğundan daha güvenli ve pratik bir yol olarak kabul edilebilir. Reasürörün kendine devredilen işleri incelemesi mümkün değildir ⁵³.

Sigorta işletmeleri ile reasürans işletmesi arasında yapılan "Reasürans Tretesi" gereğince sigorta işletmesinin gelecekte yapacağı tüm sözleşmeleri de kapsadığı için bu reasürans türüne zorunlu reasürans adı da verilmektedir ⁵⁴.

T.T.K.'na göre ülkemizde reasürans işlemleri zorunlu bir nitelik taşımaktadır.

2.4.2- KOASÜRANS

Bir sigorta işleminde riski ve primi ortaklaşa paylaşan iki veya daha çok sigorta işletmesinin oluşturdukları sigortaya "Müşterek Sigorta" ya da "Koasürans" adı verilir. Bu sigorta işletmelerinden herbirine "Koasürör" adı verilmektedir ⁵⁵. Bu sigortada sigorta işletmelerinin yüklendikleri sigortalar toplamı sözkonusu riskin değerini geçmemesi gerekir.

3.HAYAT SİGORTALARI

Yukarıda da değindiğimiz gibi insanlar hayatları boyunca çeşitli tehlikelerle yüzyüze gelebilir, hatta zarara uğrayabilir. İşte kişilerin uğradıkları zararı karşılamada en etkili araç sigortadır. Sigorta, meydana gelip gelmeyeceği ya da meydana gelme zamanı belli olmayan olaylardan doğacak zararların, teminat altına alınmasını sağlayan ekonomik bir işlemdir. Hayat sigortası da bu prensibe dayanır.

Hayatı tehdit eden işsizlik, yaşlılık, çalışamaz duruma gelme ve ölüm risklerinin, kazanç miktarını azaltan veya tamamen ortadan kaldıran, giderleri de arttıran etkileri vardır. Geleceğin neler getireceğinin bilinmemesi ve risk olasılığı bütün sigortaların olduğu gibi hayat sigortalarının da temel nedenidir ⁵⁶

⁵³ERERDİ, s.13.

⁵⁴İlter AKAT, Türkiye'de Teknik ve Ekonomik Vecheleri ile Reasürans, İzmir Ticaret Odası Neşriyatı No:86, İzmir, 1965, s.40-41.

⁵⁵TARKAN, s.131.

⁵⁶AKMUT, s.10-13.

Hayat sigortaları sigortalının bizzat kendisine ya da yakınlarına mali yardımda bulunmaya yönelik bir sistemdir. Kişiler farklı mali sorunlarına hayat sigortaları sayesinde çözüm bulabilirler. Örneğin; hayat sigortaları emeklilere ek gelir, vefat eden kişinin geride kalanlarına güvence, aile reisine destek, yatırım yapmak isteyenlere kaynak sağlamada önemli bir rol oynamaktadır⁵⁷. Bu açıdan bakıldığında hayat sigortalarının temel amacı, insanların gelecekte karşılaşacakları tehlikeler karşısında kişinin hem kendisine, hem de yakınlarına güvence sağlamaktır.

3.1. HAYAT SİGORTASININ İŞLEYİŞİ VE TANIMI

Hayat sigortalarının temel varoluş nedeni, sigortalıya ihtiyarlığında hayatını devam ettirmeye yetecek kadar gelir ile ölümü halinde, geride kalanlara ve bakmak zorunda olduğu kişilere aynı imkanı sağlamaktır. Hayat sigortalarına bu açıdan bakıldığında bugünden yarın için yapılan bir tasarruf sözkonusudur. Tasarruf, koruma ve gelecek için güvence sağlamak hayat sigortalarının en önemli işlevlerini oluşturmaktadır.

Hayat sigortasının diğer sigortalardan ayrılan yanı, olayın yani riskin muhakkak meydana geleceği, ancak meydana geliş zamanının bilinmeyiştir.

Hayat sigortalarında diğer önemli bir nokta ise, sigorta kıymetinin, sigorta işletmesince ya da eksperler tarafından tayin edilememesidir. Çünkü sigortanın konusu insanın yaşam süresidir. Bu nedenle sigorta kıymeti, sigortalının kendi arzusuna bağlı olarak saptanır.

Hayat sigortalarında sigorta ücreti, ölümlerin en çok yaşlılıktan kaynaklandığı prensibine dayanarak bileşik faiz yöntemleri kullanılarak tespit edilir. Buna göre yaş ilerledikçe sigorta ücreti artar, yani ölüm olasılığı artar. Bu nedenle hayat sigortalarında **Mortalite(ölüm)** adı verilen tablolar ile bileşik faiz ve olasılık hesaplarına dayanarak bir kişinin ölüm ihtimali hesaplanabilmektedir⁵⁸.

Sigorta işletmelerinde hayat sigorta branşı fon yaratma potansiyeli açısından diğer branşların önünde yer almaktadır. Hayat sigortalarının temel özelliği, küçük tasarrufların uzun süreli birikimlerine olanak sağlayarak, geometrik olarak artan bir hızla fon oluşturmasıdır. Fonun yenilenmeme riski, küçük birikimlerden oluşması nedeniyle diğer yatırımlara göre oldukça düşüktür. Hayat sigorta branşı ayrıca oluşan uzun süreli fonları, uzun süreli yatırımlara aktararak kaynak oluşturma özelliğine de sahiptir⁵⁹.

⁵⁷İŞGÖREN, s.107.

⁵⁸Mübeşşer ÇELEM, Hayat Sigortasının Tanımı ve Ana Prensipleri, Genel Sigorta A.Ş. Seminer Notları, 1981, s.1.

⁵⁹Erhan DUMANLI, Hayat Sigortaları, PARA ve SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, Yıl:10, S.116, (Ekim-1988), s.11-12.

Hayat sigorta branşı ekonomiye sağladığı olumlu katkılar nedeniyle, gelişmiş ülkelerde hükümetler, hayat sigortalarını yaygınlaştırmak için çeşitli teşvik tedbirleri uygulamaktadır.

Hayat sigortalarında primler aylık, üç aylık ve yıllık olarak ödenir. Primler fonu oluşturur. Bugün hayat sigortası sözleşmeleri aynı düzeyde prim esasına göre yapılmaktadır. Buna göre yıllık ödenen tutar sabit yani hep aynı kalmaktadır. Burada primler önceden saptanan faiz oranı ile işletmenin hazırladığı ölüm tablolarındaki ölme sıklığına dayanarak saptanır. Toplanan primlerden oluşturulan fonlar çeşitli yasal kesintiler, vergiler çıktıktan sonra yatırımlara aktarılır. Yatırımlardan elde edilen bu gelirler gelecekteki yatırım gelirleriyle birleşerek sigortalının ölümü halinde ödenecek tazminatı karşılamaya yetecek fonu oluşturur.

Hayat sigortalarını, verilen bu bilgilere göre, şu şekilde tanımlayabiliriz: Hayat sigortaları, sigortalı ya da sigorta ettirenle sigorta işletmesi arasında düzenlenmiş olan sözleşmeye dayanarak, önceden saptanmış olan sigorta ücretinin belli süre içinde ödenmesi karşılığında sigortalıya veya sigortadan yararlanacak olana, bu yoksa sigortalının kanuni mirasçılara sigorta işletmesi tarafından, sigorta süresi sonunda ya da ölüm, malüliyet hallerinde tazminatın veya gelirlerin ödenmesini taahhüt eder ⁶⁰.

3.2. HAYAT SİGORTALARININ ÇEŞİTLERİ

Hayat sigortaları çeşitli riskleri teminat altına aldığından, değişik şekilde sınıflandırılabilir. Hayat sigortalarını genel olarak ölüm hali, yaşam hali, karma hayat sigortaları ve grup hayat sigortaları olarak sınıflandırabiliriz. Ancak hayat sigortalarının bazı özel durumları da bulunmaktadır.

3.2.1. ÖLÜM HALİ SİGORTALARI

Sigortalının ölümü halinde, önceden saptanmış olan kapitalin veya gelirin bu sigortadan yararlanacak olan hak sahibi ya da mirasçılara ödenmesini sağlar. Ölüm gerçekleştiğinde tazminat ödeme yükümlülüğünün doğduğu bir sigorta türüdür. Bu sigorta türünün, süreli ve süresiz ölüm hali sigortası olmak üzere iki çeşidi vardır.

Süreli ölüm hali sigortalarında sigorta işletmesinin sorumluluğu, sigortalının sözleşme süresi içinde ölmesi halinde başlamaktadır. Sigorta işletmesi bu durumda tazminat

George CLAYTON, W.T. OSBORN, Insurance Company Investment Principles and Policy, George Allen and Unwin LTD. London, 1965, s.43-45.

⁶⁰Nusret GÜVEN, Sorularla Pratik Sigortacılık, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1983, s.131-132.

ödeme yükümlülüğü altına girmektedir ⁶¹. Bu süre 5-10 yıl olarak kabul edilebilir, ya da bir ömür boyu devam etmek üzere düzenlenebilir ⁶².

Sigortalının sözleşme süresi içinde ölmesi halinde, hayat tablosundaki ölüm olasılıkları ve birikim katsayısı gözönünde bulundurularak tazminat ödenir. Ölüm birinci yılda gerçekleşirse, ödenen primler iade edilir, ikinci yılda sigorta tutarının yarısı, üçüncü yılda ise sözleşmede belirlenen tazminatın tamamı ödenir. Eğer sigortalı belirlenen süre içinde ölmezse, sigorta işletmesi tüm yükümlülüklerinden kurtulduğu gibi, ödenen tüm primler de sigorta işletmesine kalır. ⁶³

Süresiz ölüm hali sigortalarında ise, sigortalı hangi tarihte ölürse ölsün, sigorta işletmesi önceden kararlaştırılmış tutarı ödemekle yükümlüdür.

3.2.2. YAŞAM HALİ SİGORTALARI

Yaşam hali sigortaları sigortalının sözleşmede belirlenen sürede hayatta kalması halinde gerçekleşir. Bu sigorta türünde sigorta işletmesinin tazminat ödeme yükümlülüğü, sigorta poliçesinde belirtilen meblağı ödemektir. Ölüm hali hayat sigortalarında genel olarak sigorta işletmesi sigorta tutarının tamamını bir kerede öder. Halbuki yaşam hali sigortalarında, sigorta tutarı ya bir defada veya belirli bir döneme kadar ödenmektedir. Bu yönden yaşam hali sigortası da kendi arasında sermaye ve rant sigortası olmak üzere ikiye ayrılır ⁶⁴.

Sermaye sigortasında sigorta işletmesi sözleşmede belirlenen tarihte, sigortalının hayatta kalması halinde belirli bir meblağı öder. Ödenecek olan tazminat bir defaya mahsus olarak toptan ödenirse buna "sermaye sigortası" adı verilir. Sigortalı poliçede gösterilen tarihten önce öldüğü zaman, sigorta işletmesi yükümlülükten kurtulur.

Yapılacak olan ödeme belirli dönemlerde, belirli tutarda yapılırsa buna da "rant sigortası" adı verilir. Genellikle iki türlü rant sigortası yapılmaktadır. Birincisinde prim toptan ödenir ve bunun karşılığında sigorta işletmesi derhal sigortalıya ölünceye kadar irat bağlar. İrat sigortasının diğer bir türünde ise, prim taksitle veya toptan ödenir. Sigorta işletmesi belirli

⁶¹ Chris MARSHALL, Insurances of the Person, The Chartered Insurance Institute, C.II Tuition Service, Study Course 050, London, 1989, s.2/1-3.

⁶² G.J.PENMAN, An Introduction to Insurance, C.II Tuition Service, Course, 1986, s.7.

⁶³ ÇELEM, s.2.

⁶⁴ Ali BOZER, Sigorta Hukuku-Hayat Sigortası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No:137, Olgaç Matbaası, Ankara, 1981, s.228.

GÜVEN, s.136-137.

bir tarihten sonra gelir bağlar ⁶⁵.

Sermaye sigortalarında ödemeler, sigortalının hayatta kalması ya da belirli bir yaşa gelmesi durumunda yapılırken, rant sigortalarında ödemeler ya her yılın başında ya da yılın diğer dönemlerinde yapılır.

3.2.3.KARMA HAYAT SİGORTALARI

Ölüm ve yaşam hali sigortaları bazı durumlarda sigorta ihtiyacına tam anlamıyla cevap verememektedir.

Ölüm hali sigortalarında, sigortalının sözleşmede belirlenen süre içinde ölmemesi halinde, sigortanın avantajlarından büyük bir kısmı kaybolmaktadır. Yaşam hali sigortalarında ise, sigortalı belirlenen tarihten önce öldüğü zaman, sigortalının mirasçıları sigortanın imkanlarından yararlanamamaktadır. Bu sakıncaları ortadan kaldırmak için karma hayat sigortası ortaya konmuştur.

Bu sigorta türünde sözleşmede önceden belirlenen yaş ve tarihten önce sigortalının ölümü halinde, sözleşmede gösterilen tutar sigortalının mirasçılarına, beklenen tarihlerde hayatta kalması halinde ise, sözkonusu tutar kendisine ödenir. Bu nedenle sigorta işletmesi, sigortalının ölmesi ya da hayatta kalması durumunda tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtulamamaktadır ⁶⁶.

Bu sigorta türünde, sigorta işletmesi tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtulamadığından, sigortalının ödeyeceği primler, diğer hayat sigortası branşlarına göre daha fazladır. Primler genellikle yıllık olarak ödendiği gibi bir kerede de ödenebilmektedir.

3.2.4.GRUP HAYAT SİGORTALARI

Bu sigorta türü, kişilerin karşı karşıya oldukları riskler için bireysel olarak değil, grup halinde sigorta edilmeleri ile meydana gelir. Bir işletmeye, kuruluşa veya derneğe mensup kişiler, hayatlarını topluca sigorta ettirmek istedikleri zaman, grup hayat sigortası yaptırabilirler. Sigorta işveren, sendika veya meslek kuruluşu ile sigorta işletmesi arasında yapılan sözleşmeyle gerçekleşir ⁶⁷.

⁶⁵NOMER, s.98.

ÇALDAĞ, s.33-34.

⁶⁶PEKİNER, s.89.

⁶⁷AKMUT, s.14.

MARSHALL, s.7/1.

Grup hayat sigortalarında gerek sigortalılar, gerekse sigorta işletmesi yönünden maliyetler daha düşük gerçekleşmektedir. Çünkü sözleşme sigortalıların her biri için ayrı ayrı değil, tek bir sözleşme düzenlenmekte, bu sözleşmede sigortadan yararlanacak kişiler ismen belirtilmekte veya ismen belirtilmeden o işyerinde çalışan herkes sigortalanabilmektedir.

Ayrıca grup sigortaları sürekli olmayıp, belirli dönemler için düzenlendiğinden, bazı giderler daha az olmaktadır. İşletme veya kuruluş yanında çalıştırdığı kişiler için özel bir sağlık muayenesi yaptırmadığından, yönetim giderlerinden sağlanan tasarruflar nedeniyle maliyetlerin minimum düzeyde tutulması sağlanabilmektedir ⁶⁸.

Grup hayat sigortaları ile ferdi hayat sigortalarındaki tüm teminatlar verilebilir. Ancak uygulamada daha çok ölüm ve malüliyet poliçeleri benimsenmektedir. Grup hayat sigortalarının teminatları: normal ölüm, kaza sonucu ölüm, kaza sonucu malüliyet, hastalık sonucu malüliyettir. Sigorta işletmeleri bu tür grup sigortaları ile hayatları sigorta teminatı altına alınan personelin ecel veya kaza sonucunda ölmeleri halinde mirasçılarına tazminat öder. Kaza ya da hastalık sonucu sakat kalırlarsa, sakatlık oranlarına göre değişen oranlarda tazminat ödenir ⁶⁹.

Grup hayat sigortası yapılabilmesi için en az 30 kişiye ihtiyaç vardır. Grup sigortalarında prim, sigortaya dahil kişilerin teknik ortalama yaşına ya da her birinin ayrı ayrı yaşına göre hesap edilir. Primler ferdi hayat sigortalarına göre daha düşüktür ve kurum tarafından ya da sigortalılar tarafından ödenir. Bu sigortalar genellikle bir yıl sürelidir. Süre dolunca yenilenebilir.

3.2.5.KAZA VE SAĞLIK SİGORTALARI

Hayat sigortalarının bir başka türü de kaza ve sağlık sigortalarıdır. Bu sigorta türü bireysel ve grup sigortalarını da kapsamaktadır. Kaza ve sağlık sigortaları, kaza veya hastalık sonucu uğradığı kayıpların karşılanması yanında her türlü tedavi giderlerinin karşılanmasına da olanak sağlar.

Kaza sigortalarının temel amacı, sigortalının kaza sonucu çalışma yeteneğini kaybetmesi halinde toptan ödeme veya gelir sağlanması; yaralanma riskine karşı sigortalının her türlü ilaç, tedavi, ameliyat ve hastane giderlerinin karşılanması, ölüm riskine karşı ise

⁶⁸Emmett J. VAUGHAN, Curtis M. ELLIOTT, Fundamentals of Risk and Insurance, Second Edition, John Wiley and Sons Inc., Newyork, 1978, s.176.

⁶⁹GÜVEN s.144.

GÜNEŞ SİGORTA Temel Bilgileri, s.40.

yakınlarına güvence sağlanmasıdır ⁷⁰.

Sağlık sigortası ise, sigortalının hastalık sonucu oluşan tüm gelir kaybını, hastane, doktor, ilaç giderlerini karşılamaya yöneliktir. Sağlık sigortası ayrıca kişiye hastalıkta geçen günler için tazminat ödemeyi de üstlenmektedir ⁷¹.

3.2.6.ENDÜSTRİYEL HAYAT SİGORTALARI

Günümüzde uygulama alanı oldukça dar olan endüstriyel hayat sigortalarının temel amacı, gelir düzeyi düşük olan kişileri de sigorta kapsamı içine almaktır. Bu nedenle endüstriyel hayat sigortası poliçelerinin tutarı normal hayat sigortası poliçelerine göre daha düşüktür ⁷².

Bu sigorta türünde primler günlük, aylık ya da haftalık olarak toplanır. Sigorta işletmeleri bizzat sigortalının kapısına giderek satış ve tahsilat işlerini gerçekleştirirler. Bu sigortaları izlemek daha pahalıya mal olduğundan işletmenin maliyetleri artmaktadır. Bunun yanında endüstriyel hayat sigortalarında ödenen primlerin düşük olması normal ve grup sigortalarına göre her olayın takip edilerek, muhasebe kayıtlarının tutulması işletmenin satış ve yönetim giderlerini önemli ölçüde artırmaktadır ⁷³. Bu sigorta dalında sigortalanan kişiler sağlık standartlarına uymadığı için normal hayat sigortası ile sigortalamayan kişilerdir. Bu nedenle bu dalda sigortalanan kişilerin gelir düzeyleri düşük olduğundan ölüm oranları da yüksektir. Bu sayılan durumlar sigorta işletmeleri açısından endüstriyel hayat sigortalarına verilen önemi azaltmıştır.

Yukarıda sayılan hayat sigorta türleri yanında özel sigorta türlerinden biri olan çocuk sigortaları da hayat sigortaları içinde yer almaktadır. Çocukların geleceğini güvence altına almayı amaçlayan bu sigorta türünde çocuk belli bir yaşa geldiğinde kendisine toptan ödeme yapılır. Eğer çocuk belli bir yaştan önce ölürse, ödenen primler iade edilir. Bunun yanında çocuğun ebeveynlerinin zamanından önce ölmesi halinde süre sonuna kadar ki primin ödenmesinden vazgeçilir. Çocuk sigortalarının değişik uygulamaları bulunmaktadır.

3.3.HAYAT SİGORTASININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Sigortanın önemli bölümlerinden birini oluşturan hayat sigortaları, hem kişisel

⁷⁰PEKİNER, S.91-93.

AKMUT, s.17.

⁷¹ÇALDAĞ, s.37-38.

⁷²C.A. GORDON, M. DICKSON, Introduction to Insurance. The Chartered Insurance Institute, C.II Tuition Service, Study Course 010, London, 1984, s.4/5-6.

⁷³ELLIOT, VAUGHAN, s.176.

AKMUT, s.15-16.

hem de toplumsal açıdan çeşitli faydalar sağlamaktadır. Hayat sigortaları özellikle toplum hayatında güveni ve zorunlu tasarrufu sağlaması açısından önem kazanmaktadır. İşte buna bağlı olarak kişiler hayat sigortaları yoluyla geleceklerini garanti altına almak yoluna gitmektedirler. Hayat sigortalarının güven yönünü oluşturan en önemli unsur, kişinin belirli bir süre içinde ölmesi ya da hayatta kalması halinde önceden belirlenen tutarın kendisine veya varislerine ödenmesidir. Diğer yandan hayatını ve geleceğini sigorta yoluyla güvence altına alan kişi kazancının bir kısmını da tasarruf etme yoluna gitmektedir.

Sigorta işletmelerinde toplanan bu birikimler büyük bir ödeme gücü yaratır. Birikimler sadece kişisel açıdan değil, toplumsal açıdan da büyük faydalar sağlamaktadır. Özellikle milli ekonomiye katkılar yapan, büyük ve önemli yatırımlara aktarılan bu birikimler toplumsal gelişmenin sağlanması açısından önemli rol oynamaktadır.

Hayat sigortaları genel olarak risk taşımakla birlikte, yatırımlar için gerekli fonların bir kısmının bu yolla sağlanmasında ve ülkenin ekonomik kalkınmasında önemli rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca ekonomik yönden gelişmiş olan ülkeler hayat sigortalarından önemli yararlar sağlamışlardır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biri olan enflasyon, hayat sigortalarından sağlanan toplumsal ve kişisel yararların azalmasına neden olmaktadır.

3.4.SİGORTACILIĞIN GENEL DURUMU VE HAYAT SİGORTACILIĞI

Hayat sigortaları hakkında verdiğimiz bilgilerden sonra hayat sigortalarının genel durumundan bahsetmek konumuza ışık tutması açısından yararlı olacaktır. Konumuzu ele alırken Dünyada ve AT ülkelerindeki hayat sigortacılığı ile ülkemizdeki hayat sigortalarının genel durumundan bahsedilecektir.

Ancak hayat sigortalarının genel durumundan bahsetmeden önce Dünyada ve Türkiye'deki sigortacılık faaliyetlerinden genel olarak bahsetmek yerinde olacaktır.

3.4.1.DÜNYADA SİGORTACILIĞIN GENEL DURUMU

Dünyada sigorta sektörünün gelişmiş olduğu ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden de gelişmiş olduğu görülmektedir. Gelişmiş dünya ülkelerinde sigorta sektörü ekonomik ve sosyal kalkınma, refah göstergeleri arasında önemli bir paya sahip bulunmaktadır. Sigorta bir taraftan kişilere güvence sağlarken, diğer taraftan ekonomiler için yeni bir mali potansiyel olarak ortaya çıkmıştır ⁷⁴.

⁷⁴Sedat AĞRALI, Gelişme Ortamındaki Sektörde Şirketler Rekabet Sınavında, DÜNYA GAZETESİ, (Sigortacılık Eki), 13-Mayıs-1991, s.8.

1990 yılı verilerine göre, dünya sigorta primleri toplamı 1.171 milyar dolara ulaşmıştır. Bu büyüklük 1.070 milyar dolar olarak gerçekleşen bir önceki yıl prim toplamına göre nominal olarak %9.4' lük bir artış göstermektedir. 1.171 milyar dolar olan dünya sigorta primleri toplamının 555.1 milyar doları hayat dışı, 651.9 milyar dolarını ise hayat sigortası oluşturmuştur.

Dünya sigortacılığı ülke bazında değerlendirildiğinde ilk sırayı %36.8 ile A.B.D. alırken, onu %24.3 ile Japonya, %6.7 ile Almanya, %5.8 ile İngiltere, %4.4 ile Fransa ve %2.5 ile (Sovyetler Birliği) Bağımsız Devletler Topluluğu izlemektedir.

Yukarıda ki sayısal verilerden de anlaşıldığı gibi, Dünya sigortacılığı bir durgunluk içinde gözüksede, başta A.B.D., Japonya, İngiltere, Almanya, Fransa gibi gelişmiş ülkelerin sigortacılık alanında büyük ilerlemeler kaydettikleri görülmektedir. Sigortacılığı bir endüstri dalı haline getirmiş olan bu ülkeler dünya sigorta pazarının büyük bir kısmını da ellerinde bulundurmaktadır.

3.4.2. TÜRKİYE' DE SİGORTACILIĞIN GENEL DURUMU

Türkiye'de bugün faaliyette bulunan 50 sigorta işletmesi ve 4 reasürans işletmesi vardır. Bunların 34'ü Türk, 16'sı yabancı işletmelerdir. Bu işletmelerin 9'u hayat, 20'si hayat dışı, 21' i de hem hayat hem de hayat dışı faaliyette bulunmaktadır. Bu işletmelere bağlı olarak 8324 sigorta acentesi vardır. Sigorta işletmelerinde 1990 yılı sonu itibariyle 2 trilyon 334 milyar TL. prim istihsalı sağlanmıştır. Kişi başına sigorta prim üretimi ise yaklaşık 41.000TL. olmuştur.

1991 yılında ise, sigorta işletmelerinin direkt prim üretimi 4 trilyon 50 milyar TL. olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına prim üretimi ise 75.069TL. dir. Bu sonuçlara göre, direkt prim üretimi bir önceki yıla göre %82.41 artış gösterirken, kişi başına prim üretimi %91.73'lük bir artış göstermiştir.

Yıllar itibariyle sigortacılığımızda görülen gelişmeler sonucu, sigorta işletmelerimizin sayısında artışlar olmuştur. Buna karşın yabancı sigorta işletmelerinin sayısı azalmıştır. Bununla birlikte ikinci ve üçüncü beş yıllık kalkınma planlarında belirtilen "sigortacılık yapmak üzere yeni işletmelerin kurulması ve yabancı işletmelerin çalışma izni almaları teşvik edilmeyerek" kararı yeni sigorta işletmelerinin kurulmasını engellemiş ancak reasürans işletmeleri kurulabilmiştir ⁷⁵.

1991 yılında üretilen 4 trilyon 50 milyar TL. lık prim üretiminin 3 trilyon 600 milyar

⁷⁵Hanefi ULUTEKİN, Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi ve Geliştirilmesi İmkanları, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın Basımevi, İstanbul, 1986, s.19-20.

TL. lık kısmı Türk işletmeler tarafından üretilirken, 450 milyar TL. lık kısmı yabancı işletmeler tarafından üretilmiştir. Bir önceki yıla göre Türk işletmelerinin prim üretimi %81.69' luk bir artış gösterirken, yabancı işletmelerin %88.46'lık bir artış göstermiştir.

3.4.3.DÜNYADA VE AT ÜLKELERİNDE HAYAT SİGORTACILIĞI

Dünyada sigortacılıkta son yıllarda görülen olumlu gelişmeler, hayat sigortalarında da kendini göstermektedir. Özellikle hayat sigortalarının gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde önemli bir yeri vardır. Tüm dünya sigorta üretimini hayat ve hayat dışı olarak ikiye ayırırsak, bunun %42'si hayat, %58'i ise diğer dallardan sağlanmaktadır. Bu oran en gelişmiş ülkelerden biri olan Japonya'da %70' i hayat, %30' u hayat dışı olarak ortaya çıkmaktadır. Amerika, Japonya, ve Ortak Pazar dışında diğer ülkelerde toplam içinde hayatın payı %30 dolayında kalmaktadır.

Dünya sıralamasına bağlı olarak 1990 yılında hayat sigortalarında en büyük reel büyüme gösteren ülkenin Yugoslavya olduğu görülmektedir. Türkiye ise dünyada hayat sigortasında en fazla reel büyüme gösteren ikinci ülkedir. Bu durum ülkemizde son yıllarda hayat sigortasına verilen öneme karşılık gösterdiği gelişmenin en önemli kanıtıdır. Türkiye hayatta %92.67' lik reel büyüme ile Yugoslavya'nın ardından gelmektedir. Toplam prim üretiminde ise hayatta 41. sırada yer almaktadır.

Türkiye hayat dalında kişi başına prim üretiminde %2.75 dolar ile 55.likten 49.luğa ilerlemiştir.

Günümüzde Avrupa Topluluğu ülkelerinde faaliyet gösteren 4600 sigorta işletmesi vardır. Batı Avrupa'da ödenmiş primlerin %70' ini hayat ve kişisel sigortacılık oluşturuyor. Özellikle İngiltere, Almanya ve Hollanda da hayat sigortası bu ülkelerin GSYİH' lalarından iki üç kat daha hızlı gelişme kaydetmiştir. Genel olarak Avrupa Topluluğu ülkelerinde en hızlı gelişme hayat branşında görülmektedir. Avrupa Topluluğu genelinde sigorta primleri toplamı yönünden en büyük pazar Almanya'dır. Halen Avrupa Topluluğuna üye ülkelerde kişi başına düşen hayat sigortası primi ortalama olarak 390 doları bulmaktadır.

Dünyada özellikle Avrupa'da hayat sigortalarına ayrı bir önem verilmektedir. Hayat sigortalarına verilen önem, hayat sigortalarının risk ve tasarruf unsurunu birlikte taşımasından meydana gelmektedir. Hayat sigortaları ile sağlanan birikimler, büyük fonlar oluşturarak uzun süreli yatırımlara aktarılmaktadır. Yatırımlar da ekonomide istihdam ve enflasyon gibi kavramları çözecek unsurlardır. Bunun farkına varan bir çok ülke hayat sigortacılığını teşvik eden yasalara önem vermiştir. Bu teşviklerden en önemlisi vergi muafiyetidir. Avrupa'da halen bir çok ülkede işverenler tarafından yapılan hayat sigortaları vergiden muaftır. Ülkemizde de vergi muafiyeti yoluyla hayat sigortalarının geliştirilmesine

çalışılmaktadır⁷⁶.

3.4.4.TÜRKİYE' DE HAYAT SİGORTACILIĞININ GENEL DURUMU

Türkiye' de yeni branşlardan biri sayılacak hayat sigortasının büyük bir gelişme içinde olduğu görülmektedir. 1991 yılı sonu itibariyle ferdi hayat sigortası yaptıranların sayısı 3.287.961' e ulaşırken, grup hayat sigortası kapsamındaki 783.621 kişiyle birlikte hayat sigortası yaptıranların sayısı 4 milyon kişiyi aşmıştır.

Ülkemizde 23' ü yerli 5' i yabancı sigorta işletmesinin faaliyet gösterdiği hayat sigortası dalında, 1991 yılında 847.5 milyar TL. lık direkt prim üretimi gerçekleşmiştir. Hayat sigortası prim üretimi 1990 yılına göre %87.6 oranında artış göstermiştir. Sigorta işletmelerinin 1991 yılında topladıkları 4 trilyon 33.4 milyar TL.lık primin %21' ini hayat sigortası primleri oluşturmaktadır.

Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta işletmeleri içinde hayat sigorta pazarının yarısına yakın kısmını Türkiye İş Bankası kuruluşlarından Anadolu Hayat elinde bulundurmaktadır. İşletme 1991 yılı sonu itibariyle 1.529.910 kişiyi sigortalamıştır. Anadolu Hayat' ı 571.729 kişiyle Halk Sigorta, 328.591 kişiyle Ak Sigorta izlemektedir. Grup hayat sigortalarında ise en büyük payı Başak Sigorta almıştır.

Ülkemizde hayat sigortasında görülen gelişme ilk bakışta olumlu gözükse de, batı ülkeleri ile karşılaştırma yapıldığında ülkemizde hayat sigortacılığının daha çok gelişmesi gerektiği söylenebilir. Ülkemizde hayat sigortalarının gelişmesini engelleyen en önemli etkenlerden biri olan enflasyon, hayat poliçesi sahiplerinin beklentisini karşılamakta yetersiz kalmıştır. Hayat sigortası sözleşmelerinde sabit faizli tarifelerin yer alması da hayat sigortalarına olan talebi önemli ölçüde azaltmıştır. Ancak " kâr paylı" adı verilen sisteme geçişten sonra hayat sigortasının payı %1' lerden %21' e kadar yükselmiştir. Ayrıca hayat sigortacılığına verilen teşviklerden biri olan vergi muafiyeti ile hayat sigortalarına olan talep büyük ölçüde artmıştır. Talep artışının en önemli nedenlerinden biri de, ülkemizdeki sosyal güvenlik kuruluşlarının sağladığı imkanların yetersiz olması ve kişilerin kendilerine ek güvence sağlamak istemeleridir. Bugün bir hayat sigortası, sağlanan vergi muafiyeti, kâr payı ve sonunda elde edilen ölüm tazminatı ile banka mevduat faizlerinden çok daha fazla gelir sağlamaktadır.

Ülkemizde son bir kaç yıl öncesine kadar sigorta işletmelerinin bünyesinde faaliyette bulunan hayat sigorta branşının, sigorta işletmelerinden ayrılarak ayrı işletmeler halinde faaliyette buldukları görülmektedir. Son yıllarda sigorta sektörünün faaliyetlerini

⁷⁶Abdullah KARACIK, Hayat Sigortacılığının Geliştirilmesi, Sorunları ve Çözüm Yolları,

Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986, s.35-37.

kısıtlayan yasaların yumuşatılması ve Avrupa Topluluğu entegrasyonu programı çerçevesinde üye ülkelerdeki uygulamalara, Türkiye'nin de uyması gerekliliği hayat sigorta işletmelerinin kurulmasına neden olmuştur. Halen bağımsız hayat sigortacılığı yapan işletmeler şunlardır: İmtaş Hayat, Halk Yaşam, Güneş Hayat, Şark Hayat, Anadolu Hayat, Hür Hayat, Hayat Sigorta A.Ş. ve American Life' dır.

4.SİGORTA VE HAYAT SİGORTALARI İLE İLGİLİ MEVZUAT

Türk hukukunda sigorta mevzuatı ayrı bir kanun halinde düzenlenmemiştir. Sigorta mevzuatı teriminin içine ülkemiz sigortacılığını düzenleyen Kanun, Tüzük, Kararname, Yönetmelik ve Tebliğlerin tümü girmektedir. Buna göre ülkemiz sigorta mevzuatını şöyle sıralamak mümkündür ⁷⁷:

a- 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu' nun 5. kitabını oluşturan sigorta hukukunu düzenleyen hükümler,

b- Hükümete mükerrer sigorta tekeli yetkisi veren 1160 sayılı Mükerrer Sigorta İnhisarı Hakkında Kanun,

c- Sigorta işletmelerinin kuruluşu, çalışmaları ve denetimini düzenleyen 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun,

d- 29-Ağustos-1962 tarih 6/867 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Sigorta Murakabe Kurulu'nun çalışmalarını düzenleyen Sigorta Murakabe Kurulu Tüzüğü,

e- Sigorta Murakabe Kanunu'nun uygulaması ile ilgili Yönetmelikler, (Sigorta Prodüktörleri, Sigorta Eksperleri Hakkında Yönetmelik, Sigorta Tetkik Kurulu ve Tarife Komiteleri Yönetmeliği gibi.)

f- Reasürans tekeli uygulaması ile ilgili kararname,

g- Sigorta Murakabe Kanunu' nun uygulaması ile ilgili olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılan muhtelif konulardaki tamimler,

h- Uygulamaya yön vermek maksadı ile Sigorta Murakabe Kurulu tarafından hazırlanan sirküler.

Görüldüğü gibi ülkemiz sigortacılığını düzenleyen ilkeler topluluğu kanunlardan, sirkülerlere kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır.

T.T.K. başlangıç ve son hükümlerin dışında beş kitaptan oluşmaktadır. Bunlar ticari işletme, ticaret şirketleri, kıymetli evrak, deniz ticaretve sigorta hukukudur. Sigorta hukuku T.T.K.' nun 5. kitabını oluşturmaktadır.

T.T.K' nun 5. kitabında sigortaya ait hükümler dört bölümde düzenlenmiştir. Birinci bölümde genel hükümler ve sigorta sözleşmesine ilişkin hükümler, ikinci bölümde mal

⁷⁷Reha BAVBEK, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987/4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986, s.61.

sigortası, üçüncü bölümde can sigortası türlerinden hayat ve kaza sigortası, dördüncü bölümde ise tamamen deniz sigortaları düzenlenmiştir ⁷⁸. Buna göre hayat sigortası, sigorta hukuku içinde de düzenlenmiştir.

Sigorta hukuku kitabında, özellikle sigorta sözleşmesine ilişkin konular düzenlenmiştir. Sigorta işletmelerinin teşkilatı ve bunlar üzerindeki dış denetim, Sigorta Hukuku Kitabında yer almamıştır. Bu konular kaynağını İsviçre mevzuatının oluşturduğu 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi hakkında Kanunda düzenlenmiştir. T.T.K. bu açıdan can ve mal sigortalarını sözleşme hukuku yönünden düzenlemektedir. Sözleşmelerin yapılması, feshedilmesi, değişikliğe uğratılması ve irade serbestisi ile ilgili hükümler Sigorta Hukuku kitabında düzenlenmemiş, sadece Borçlar Kanunu'na atıf yapılmakla yetinilmiştir. T.T.K.'nin 1264. maddesinde " Bu kitapta hüküm bulunmadıkça sigorta mukavelesi hakkında Borçlar Kanunu hükümleri tatbik olunur" demek suretiyle Sigorta Kitabında hüküm bulunmayan hallerde, Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Can sigortasına ilişkin sözleşmeler konusunda Sigorta Kitabını tamamlamak amacıyla Borçlar Kanunu'na başvurulacaktır ⁷⁹.

Can sigortaları T.T.K.'nin 1321-1328. maddelerinde düzenlenmiştir. Hayat ve kaza sigortası olarak iki kısımda hükme bağlanmış olan can sigortalarından biri olan hayat sigortaları 1321-1333. maddelerde ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Bununla birlikte hayat sigortaları ve mal sigortalarına hakim olan temel ilkelerde kanundan doğan birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu iki sigorta türü arasında özellikle menfaat ilkesi, sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olması, halefiyet, sigorta tazminatı ve bunun belirlenmesine ilişkin konularda farklılıklar vardır.

Mal sigortalarının geçerli olması için gerekli olan ilk şart, sigortalının sigorta konusu olan şey üzerinde parayla ölçülebilir bir menfaatinin bulunmasıdır. Hayat sigortalarında ise, kişi kendi hayatı üzerinde sigorta sözleşmesi yaptığı takdirde, menfaat ilişkisinin varlığından söz edilemez. Ancak hayat sigortaları üçüncü şahıs hesabına yapıldığı takdirde, sigorta ettirenin o kişinin hayatının devamında maddi ve manevi menfaat ilişkisinin bulunması gerekmektedir.

Mal sigortalarında sigorta bedelinin, sigorta değerine eşitliği ilkesi hayat sigortalarında geçerli değildir. Kişilerin kendi hayatına verdiği değer subjektif bir nitelik taşıdığından, bu ilkenin hayat sigortalarında geçerliliği bulunmamaktadır.

⁷⁸Rayegan KENDER, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973, s.15-16.

⁷⁹Ali BOZER, Türk Hukukuna Göre Şahıs Sigortalarını Yöneten Kanuni İlkeler, SİGORTA HUKUKU DERGİSİ, S.1, C.1, (Şubat-1982), s.3-5.

Sigorta ettiren, riskin gerçekleşmesinden sonra, sigorta tutarını sigorta işletmesinden ister. Ancak hayat sigortaları açısından halefiyet ilkesi uygulanmamaktadır. Diğer bir deyimle, sigortalı karşı karşıya kaldığı zararı, hem sigorta işletmesinden, hem de zarara neden olan üçüncü şahıstan isteyebilir.

Hayat sigortalarında sigorta bedeli ve sigorta tazminatı kavramları birbirinden farklı olmadığından, bu sigortalarda hasarın tespitine ilişkin hükümlerden sözedilemez. Sigorta işletmesi risk gerçekleştiği takdirde, poliçede gösterilen bedeli ödemekle yükümlüdür. Bu nedenle bu sigorta türünde hasarın saptanması sözkonusu değildir.

Buraya kadar sayılanların dışında T.T.K. hayat sigortalarındaki bazı riskleri özel hükümlere bağlamıştır. Bunlar intihar, sigortalının öldürülmesi, harp hali ve hava yoluyla yapılan yapılan yolculuklardır.

T.T.K.' nun 1328. maddesine göre sigortalı intihar veya intihara teşebbüs sonucu ölürse, sigorta aralıksız 3 yıl devam etmiş olmak kaydıyla sigorta işletmesi sigorta tutarını mirasçılara ödemek zorundadır.

Bunun yanında yine aynı maddenin 2. fıkrasına göre, sigortadan faydalanan kimse, hayatı üzerine sigorta yapılmış olan kimseyi öldürmüş veya öldürülmesinde suç ortağı olmuşsa, sigorta bedelinden mahrum kalır ve sözkonusu bedel mirasçılara ödenir.

T.T.K.' nun 1332. maddesinin 2. fıkrasına göre, silahlı sevkiyatla ilgili seyahat, seferberlik, isyan, kargaşalık ve iç harp durumunda sigorta sözleşmeleri geçerliliğini korumaktadır. Ancak yine aynı maddenin 3. fıkrasında devletin harbe girmesi ihtimali, seferberlik, komşu ülkelerdeki harp dolayısıyla uygulanan mevzuat hallerinde, hükümet primleri veya ödenmeyen hayat sigortalarını kesilmeye tabi tutabilmektedir. Kesinti devresi içinde sigortalı ölürse, hak sahiplerine ödemedede bulunulur. Sigortalılar kesinti devresi içinde hayatta ise, sigorta poliçeleri devam eder.

Hayat sigortası sözleşmesi, Dünyada ve Türkiye' de yapılan seyahatler dolayısıyla meydana gelebilecek riskleri de güvence altına alır. Sigortalı, riskin gerçekleşme ihtimalinin artması durumunda sigorta işletmesini haberdar etmek zorunda değildir. (T.T.K. Md.1332/1)

Yukarıda da değinildiği gibi sigorta hukuku ilkeler doğrultusunda düzenlenmeye çalışılmış ve hayat sigortalarını da içine alan can sigortaları, mal sigortalarından ayrı hükümler esas alınarak düzenlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE HAYAT SİGORTASI FAALİYETLERİNE İLİŞKİN TEMEL İŞLEMLER

1.HAYAT SİGORTASI İŞLEMLERİ

Bütün sigorta işlemlerinde olduğu gibi hayat sigortası işlemleri de oldukça uzun bir süreyi kapsayan, kesintisiz yürütülmesi gereken, sürekli olan işlemlerdir. Sigorta işlemlerinin sigortalıların haklarını koruyacak şekilde yerine getirilmesi için, sigorta işletmelerinin mali bünyelerinin kuvvetli olması gerekmektedir. Bu amaçla ülkemizde faaliyette bulunan sigorta işletmelerinin Anonim Şirket ve Kooperatif şeklinde kurulması yasalarla belirlenmiştir.

Genel olarak sigorta işlemlerinin sigorta işletmeleri için, biri risklerin karşılanması öteki zararın karşılanması için hemen kullanılmayan primlerin yatırılması ya da vadeli taahhütlere girişilmesinden ibaret iki safhayı kapsadığı görülmektedir ⁸⁰.

Hayat sigortası işlemlerini ise poliçe düzenleme işlemleri, reasürans işlemleri ile hayat sigortası primleri ve hesaplanmasına ilişkin işlemler olarak ele alabiliriz.

1.1.POLİÇE DÜZENLEME İŞLEMLERİ

Sigorta işletmeleri, poliçe adını verdikleri sigorta sözleşmesini düzenlerler. Genel olarak sigorta işletmelerinin poliçe düzenleme işlemlerinde risk önem taşımaktadır. Sigorta

⁸⁰ Gabriel PARATTE (Çev.Akar ÖCAL), Sigorta İşletmelerinin Faaliyet Alanının Sınırlandırılması, ESADER, C.XV., S.2, (Haziran-1979), s.291.

işletmesi poliçelerde belirtilen risk derecesine göre poliçe düzenlemeyi kabul veya red edebilir. Belirlenen risk oranına göre prim talep edebilir⁸¹.

T.T.K.' nun 1265. maddesine göre, sigorta işletmesi her iki tarafın hak ve yükümlülüklerini gösteren bir sigorta poliçesini veya onun yerine geçecek geçici bir belgeyi sigortalıya vermekle yükümlüdür. Poliçeyi sigorta işletmesi ya da acentanın imzalaması gerekir. Hayat sigortası genel koşullarına göre, poliçenin sigortalı tarafından imzalanması ve ilk primin ödenmesiyle hayat sigortası başlar⁸². Hayat sigortası poliçesinde şu hususların bulunması gerekmektedir⁸³.

- Sigorta işletmesi ve sigortalının (varsa sigortadan yararlanacak kimsenin) ad ve soyadı,

- Ticaret ünvanı, ikametgahı, mesleği,
- Sigortanın konusu,
- Sigortacının üzerine aldığı risk ile bunların başlayıp sona ereceği an,
- Sigorta bedeli,
- Prim tutarı ile ödeme zamanı ve yeri,
- Düzenleme tarihi.

Bunun yanında hayat sigortası için yapılan taleplerde kişinin yaşı, cinsiyeti, evlilik durumu ve özgeçmişini ile ilgili bilgilerin gözönünde bulundurulması gerekir. Ayrıca, poliçenin düzenlenebilmesi için, sigortalanacak kişiden istenecek diğer bir belge de genel sağlık raporudur. Bunun yanında sigorta işletmesi kişinin geçmişteki sağlık durumunu gösteren belgelerin raporda bulunmasını isteyebilir. Düzenlenen raporda müşterinin sigortalanmasında bir sakınca olmadığının belirtilmesi gerekir. Ancak, sigorta işletmeleri bu tür belgelere gerek duymadan da kişileri sigortalayabilir.

Sigorta işletmeleri hayat sigortası taleplerini, talep sahiplerinin sağlık raporunu da gözönünde bulundurarak kişileri, belirli sınıflara göre ayırır ve poliçeyi düzenleyerek sahibine iletir.

Hayat sigortası ile ilgili olarak düzenlenen poliçeleri üç başlık altında toplayabiliriz:

- Hayat Sigortası Poliçeleri
- Gelir Ödeme Poliçeleri
- Kaza ve Sağlık Sigortası Poliçeleri

⁸¹Yurdakul ÇALDAĞ, Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:194, Ankara, 1982, s.43.

⁸²AKMUT, s.121

DOĞAN, s.43.

⁸³T.T.K. Md. 1266.

1.1.1.HAYAT SİGORTASI POLİÇELERİ

Bu poliçeler, sigortalıya sigorta süresi sonunda rahat bir yaşam sürdürmesini sağlayacak oranda gelir sağlar. Sigortalının ölümü halinde ise geride kalan mirasçılarına veya bakmakla yükümlü olduğu kişilere çeşitli olanaklar sağlar.

Hayat sigortası poliçesi bir sözleşmenin delilidir, birey ya da bireyler tarafından yapılan sözleşmeyle prim ya da primlerin ödenmelerinin karşılığında sigorta işletmesi belirli olaylar olduğunda toplam parayı geri ödeme garantisi vermektedir. Belirlenen olaylar, genellikle kişi ya da kişilerin ölümü veya önceden belirlenen sürenin sona ermesidir.

Genellikle sigorta işletmesi, yaşamda sağlığın sigorta edilebilmesi ve olağan prim oranının temin edilebilmesi için, talep edilen korumanın maliyetini cari fiyatlarla belirlemektedir ⁸⁴.

Hayat sigortası poliçeleri üç grupta incelenebilir ⁸⁵:

- Tam Hayat Poliçeleri
- Belirli Süreli Poliçeler
- Vakıf Poliçeleri

1.1.1.1.Tam Hayat Poliçeleri

Bu poliçe türünde, sigorta işletmesi tarafından tazminat ancak sigortalının ölümü halinde varislerine ödenir. Tam hayat poliçeleri sigortalının ölümü halinde, ölümünü kanıtlayan bir belge ile ölüm tazminatının varis ya da hak sahiplerine ödenmesine olanak sağlayan sözleşme türüdür ⁸⁶.

Bu tür poliçelerde ödenecek tazminat önceden yapılan teknik hesaplarla tespit edildiğinden, sigorta poliçesinde belirtilen tutarın sigorta işletmesi tarafından tazminat olarak ödenmesi gerekir.

Bu sigorta türünde primler yıllık ya da daha kısa sürelerde ödenebilir. Tam hayat poliçeleri özellikle sigortalıların ölümleri halinde geride bakmakla yükümlü oldukları kişilerin kalması halinde tercih edilmesi gereken bir poliçe türüdür.

⁸⁴Harry BROWN,- Leonard TRIMM, Life Assurance, Great Britain by Witherby and Co. Ltd., London, 1977, s.1.

⁸⁵VAUGHAN, ELLIOT, s.226,
MARSHALL, s.2/1.

⁸⁶ÇALDAĞ, s.37.

1.1.1.2.Belirli Süreli Poliçeler

Süreli ölüm hali sigortalarında sigorta işletmesinin tazminat ödeme sorumluluğu, sigortalının belirli bir süre içinde ölmesi halinde sözkonusudur. Bu süre dışında tazminat ödeme sözkonusu değildir.

Belirli dönemle sınırlı poliçelerde primler belirli dönemle sınırlı olarak ödenir. Bu süre 5-10 yıl ya da daha fazla olabilir. Ödenecek primler, sürenin belirli bir dönemle sınırlı olması nedeniyle daha düşüktür. Bunun nedeni ölüm oranının genellikle yukarı yaşlarda fazla olmasıdır. Daha genç yaşlarda ölüm oranı düşük olduğundan, sürenin sınırlı olması nedeniyle ödenen tazminat da daha düşük olmaktadır. Bunun yanında bu tür sigortalarda poliçeler, belirli dönemlerde düzenlendiğinden sigorta işletmesinin sigortalama gideri de artmaktadır.

1.1.1.3.Vakıf Poliçeleri

Bu poliçe türüne " süresiz ölüm hali sigortaları" adı da verilmektedir. Sigortalıya yaşamı boyunca güvence sağlanmaktadır. Bu sigorta poliçesinde sigortalı hangi tarihte ölürse ölsün, sigorta işletmesi poliçede önceden kararlaştırılmış tutarı ödemekle yükümlüdür.

Ödenecek tazminat, sigortalının ölümü halinde bakmakla yükümlü olduğu kimselere ya da hak sahiplerine verilir. Sigorta süresi sonunda, sigortalı hayatta ise, sözkonusu tazminat kendisine ödenir.

Yukarıda sözü edilen hayat sigortası poliçeleri yanında karma hayat sigortası ya da grup hayat sigortası şeklinde düzenlenen poliçeler de vardır. Karma hayat sigortası poliçelerinde, sigorta işletmesi hiçbir şekilde tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtulamamaktadır. Sigortalının poliçede belirlenen yaş ve tarihten önce ölmesi durumunda, belirlenmiş tazminat tutarı varislerine ödenir. Primler genellikle yıllık olarak ödenir. Grup hayat sigortası şeklinde düzenlenen poliçelerde ise bir işyerinde çalışanların tamamı tek bir poliçeyle sigortalanabildiğinden, sigorta işletmesinin sigortalama gideri de az olmaktadır.

Bunlara ek olarak, sigorta işletmeleri sözleşmelerde iki yada daha fazla temel türün birleştirildiği yaygın hayat sigortası poliçelerini önermektedirler. Yukarıda sayılan poliçe türlerinin yanısıra bireysel ihtiyaçların karşılanması için geliştirilen özel sözleşme tipleri de bulunmaktadır.

Bunlarda bir tanesi aile gelir sigortası poliçesidir. Aile gelir sigortası poliçesi, sigortalının ölüm tarihinden, poliçenin tanımlandığı gelecekteki bir tarihe kadar belirtilen tutarlarda aylık bir gelir sağlar. Bu tarihte poliçenin üzerindeki miktarın varislere ödenmesi gerekir. Eğer sigortalı belirlenen tarihten sonra da yaşamaya devam ederse, varisler ancak

sigortalı öldüğünde poliçenin üzerindeki değeri alabilirler.

Aile gelir sigortası poliçesi, çocuğu büyüme sürecinde korumayı da etkili olarak içermektedir. Poliçe, anne yada babanın 20 yıl içinde ölmesi halinde, eşlerden birinin aylık gelirinin şart koşulan miktarını (genellikle poliçe üzerindeki değerin % 1' i) çocuk 21 yaşında oluncaya dek alabilmesini sağlar. Bu sırada poliçenin üzerindeki miktarın hayatta kalan eşe ödenmesi gerekir. Aile büyüklüğü çocuk 21 yaşına geldiğinde hayatta olurlarsa, onlara sigorta bittiğinde, aile gelir sigortası döneminin sona ermesi gibi, sadece poliçenin üzerindeki miktar ödenir ⁸⁷.

Yukarıda saydığımız hayat sigortası poliçelerinin bazı bölümlerine sık sık ilave bölümler eklenerek anlaşmalar yapılmaktadır. Poliçeye yapılan bu eklerden bazıları, acel ile ölüm yada sakatlık (malûliyet) durumu ile kaza sonucu ölüm yardımları olarak sıralanabilir. Bu sayılan poliçe türlerinin tümü ülkemizde de uygulanmaktadır.

1.1.2.GELİR ÖDEME POLİÇELERİ

Gelir sigortasında, sigortalının elinde bulunan toplu para prim olarak bir kerede sigorta işletmesine ödenir. Sigorta işletmesi de yapılan toplu ödeme karşılığında sigortalıya belirli bir süre sonra gelir bağlar. Sigorta işletmesinin gelir tutarını ödemesi paranın yatırılmasından sonra başlayacağı gibi sözleşmede belirlenen tarihten sonra da başlayabilir.

Bunun yanında gelir sigortasının başka bir türünde ise, sigortalı genellikle yıllık olarak prim öder ve kendisine belirli bir tarihten itibaren başlatılmak üzere gelir bağlanmasını ister ⁸⁸. Bu poliçeler bireysel yada gruplar içinde düzenlenebilir.

1.1.3.KAZA VE SAĞLIK SİGORTASI POLİÇELERİ

Kaza ve sağlık sigortası poliçeleri, kişilerin kaza yada bir hastalık sonucu oluşan kayıplarını karşılamak üzere düzenlenir. Bu poliçenin düzenlenmesindeki temel amaç, sigortalının ekonomik kayıplarını sigorta güvencesi altına almaktır.

Sigorta işletmelerinin düzenleyecekleri kaza ve sağlık sigortası poliçeleri çeşitlidir ⁸⁹. Bunlar arasında, yeteneğin yada çalışma gücünün tamamının veya bir kısmının yitilmesi sonucu gelir kaybına karşı koruma ile her türlü hastane, laboratuvar, ilaç ve ameliyat için yapılan giderlerin geri ödenmesi için düzenlenen poliçeler bunlar arasında sayılabilir.

⁸⁷MEHR, CAMMACK, s.377-378.

⁸⁸PEKİNER, s.89.

⁸⁹ÇALDAĞ, s.42.

Kaza ve sağlık sigortalari, yaralanma yada hastalik durumunda tedavi ile ilgili tım giderleri karşilar. Çalışma yeteneğinin tamamının veya bir kısmının kaybı halinde, sigortalıya ya toptan bir ödeme yapılır yada belirli tutarda gelir bağlanır. Sigortalının lümü halinde ise, toplu bir para, tazminat olarak sigortalının bakmakla ykuml olduğu kişilere ödenir.

1.2.REASÜRANS İŞLEMLERİ

Reasürans, sigorta işletmelerinin üzerlerine aldıkları riskin tamamını veya bir kısmını prim karşılığında, sigortalıya karşı hukuki ve mali sorumlulukları kendi bünyesinde kalmak suretiyle, başka sigorta işletmelerine devrederek kendilerine ekonomik destek ve sigortalıya ikinci bir garanti sağlamasıdır ⁹⁰. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi sigorta işletmeleri üzerlerine aldıkları riskleri başka işletmelere devrederek riskin doğuracağı zarardan kısmen ya da tamamen korunmaktadır.

Sigorta işletmeleri hayat sigortası için diğer sigorta dallarına göre daha az reasürans işlemine başvurmaktadırlar. Bunun temel nedeni, hayat sigortaları nedeniyle sigorta işletmesinin üzerine aldığı riskin ve doğuracağı sonucun yani ödenecek tazminatın önceden sigorta sözleşmesinde belirlenmesidir. Bu nedenle sigorta işletmesi üzerine aldığı riskin tamamını başka bir sigorta işletmesine devretme gereğini duymamaktadır. Örneğin, yangın sigortası yapan işletmeler üzerlerine aldıkları risklerin gerçekleşmesi halinde meydana gelen hasar oranında tazminat ödemekle ykumldr. Bu nedenle sigorta işletmesi ekonomik destek sağlamak amacıyla reasürans işlemine girmektedir. Hayat sigortalarında ödenecek tazminat belli olduğundan reasürans işlemine daha az başvurulmaktadır.

Ancak T.T.K' na göre ülkemizde reasürans işlemleri zorunlu bir nitelik taşıdığından, hayat sigortası ile uğraşan işletmeler, az da olsa reasürans işlemi gerçekleştirmektedirler.

Diğer branşlarda olduğu gibi hayat branşında da reasürans ihtiyari ve otomatik yollarla gerçekleştirilir. Ancak esas yolun ihtiyari reasürans şekli olmasına rağmen son 25-30 seneden bu yana otomatik reasürans şeklinin uygulanmasında bir artış olmuştur.

Reasüransın bugünkü uygulamasında sadece ölüm tehlikesi reasüransa konu olmaktadır. Buna tehlike primi sistemi adı verilir. Tehlike her geçen sene arttığından, primin yükseltilmesi yerine, ilk senelerde daha fazla prim alınarak, tehlike artışı karşılanır. Tım bu Aktüeryal ihtiyatlar, sedan işletme tarafından tutulmaktadır.

Reasüransa devredilen sigorta tutarından ihtiyat miktarı düşüldükten sonra elde edilen meblağ, tehlikeye maruz gerçek kıymeti ifade eder. Reasüransın diğer bir uygulaması

⁹⁰AKAT s.11.

da, orijinal poliçenin bir kısmının devri şeklinde gerçekleşir. Buna orijinal şartlarla reasürans adı verilir.

Sedan işletme ihtiyacına göre, ihtiyari veya mecburi reasüransı tercih edebilir. Her iki yol da, tehlike primi esasıyla veya orijinal poliçe şartlarıyla yapılabilir ⁹¹.

1.3.PRİMLER

Prim, sigorta işletmesinin rizikoya karşı sağladığı garantinin bedelidir. Genel olarak prim, gerçek veya tüzel kişilerin sigortalının taşıdığı riski devir alması karşılığında, sigorta işletmesine ödediği para demektir ⁹².

Bu nedenle tehlikenin gerçekleşmesi halinde ödenecek olan sigorta tazminatını karşılamak üzere sigorta ettirenden prim alınır. Sigorta ettiren primi toptan ya da taksitle öder. T.T.K.' nun 1297. maddesinin 2. fıkrasına göre primin para olarak ödenmesi gerekmektedir.

Hayat sigortalarında primler, ölüm tabloları dikkate alınarak, ölüm oranlarına göre hesaplanmaktadır. Primler iki kısımdan oluşmaktadır: Safi prim ve sigorta yükü. Safi prim, sigorta ettirene verilecek olan sigorta bedeli veya tazminatın karşılığını oluşturur. Sigorta yükü ise, sigorta işletmesi tarafından yapılan üretim, idare ve tahsil masraflarını karşılamak üzere safi prime ek olarak sigorta ettirenden alınan paradır.

Safi prim hayat sigortalarında özellik göstermektedir. Özellikle karma hayat sigortalarında safi prim iki kısma ayrılmaktadır.:Tasarruf primi ve risk primi.

1) Tasarruf primi; sigortalılık müddeti sonundaki emeklilik kapitaline esas olacak primdir.

2) Risk primi; sigorta süresi boyunca her yıl ölüm riskinin gerçekleşmesi ihtimali vardır. Her yıl gerçekleşmesi muhtemel risk için, ölüm teminatına karşılık alınan primdir.

Hayat sigortaları uzun süre için yapılır. Sigorta sözleşmesi tek bir ve birden çok yılı içine alır. Hayat sigortalarının uzun süreli olması riskin gerçekleşme ihtimalini de arttırmaktadır Risk bazen artar, özellikle ölüme karşı sigortada, zamanın uzamasıyla ölüm ihtimali artar. Belirli zamanlarda riskin gerçekleşme ihtimali yok gibidir. Ancak daha sonra riskin gerçekleşme ihtimali artar. Riskin en yüksek olduğu dönemlerde yüksek prim tahsil etmek yerine, sigorta işletmeleri her yıl aynı oranda prim tahsil etme yolunu seçmişlerdir. Sigorta işletmesi belirli bir ortalama alır ve bu ortalama. prim miktarının saptanmasında esas

⁹¹NOMER, s.145-147.

⁹²NEYZİ, s.10,

ÇALDAĞ, s.47.

teşkil eder. İlk yıllar riskin gerçekleşme oranı düşük olduğu halde tahsil edilen prim , riskin gerçekleşme oranına göre fazladır. Bu durum bir süre devam ettikten sonra, bir noktada tahsil edilen prim, riskin gerçekleşme ihtimaline uygun olur. Bir süre sonra riskin gerçekleşme ihtimali artar fakat prim miktarı azalır. Sigorta işletmesi ilk yıllarda tahsil ettiği primden fazla olan kısmı bir kenara koyar ve ileride oluşacak prim yetersizliğini buradan karşılar ⁹³. Ancak bu durum enflasyon olmayan ya da enflasyon oranı düşük ülkeler için geçerlidir. Ülkemizde enflasyonun oldukça yüksek, hayat sigortalarının uzun süreli olması ve sabit prim uygulaması sigorta primlerinin düşmesine neden olmaktadır.

Buraya kadar anlatılanları bir örnekle açıklarsak;

Yıllık olarak 240.000 TL. ödeyen bir kişinin, her ay ödeyeceği prim 20.000 TL. dir. Yıllık olarak alınan 240.000 TL. dan ölüm primi yani risk primi ve masraflar düşüldüğünde geri kalan kısım, emeklilik kapitaline esas teşkil eden kısımdır.

Kâr payı, sigortalının ödediği primlerin yıl sonunda belirlenen teknik esaslar doğrultusunda bir kısmının bloke edilerek yatırıma aktarılması sonucu meydana gelir. Bloke edilen miktardan bir yıl sonra elde edilen gelir, kâr payına esas miktarı oluşturur. Bunu şu şekilde gösterebiliriz;

1. Yıl

Risk primi oranı = %20

Masraflar = 92.000 TL.

KÂR PAYI = Yıllık ödenen prim - (Masraflar + Risk Primi)

$$= 240.000 - (92.000 + (240.000 \times \%20))$$

$$= 240.000 - 140.000$$

$$= 100.000 \text{ TL.}$$

Birinci yıl sonunda kar payı %30 oranında bloke edilerek elde edilen tutar kâr payına eklenir.

Kâr payı x %30 = Bloke Edilen Miktar

$$100.000 \times \%30 = 30.000 \text{ TL.}$$

İkinci Yıl Sonunda Elde Edilecek Gelir = 100.000 + 30.000

$$= 130.000 \text{ TL.}$$

2. Yıl

1993 yılında alınan prim de 240.000 TL. dir.

$$240.000 - (\text{Masraflar} + \text{Risk Primi}) = 120.000 \text{ TL.}$$

⁹³BOZER, s.237-238.

Yapılan hesaplama sonucunda (Masraflar + Risk Primi)' nin 120.000 TL. olduğu anlaşılmaktadır. Bunun nedeni, sigorta işletmelerinin masraflarını ve ilk yıllarda riskin gerçekleşme ihtimalinin az olması nedeniyle risk primini düşürerek kârlarını arttırmalarıdır.

$$\begin{aligned} \text{İkinci Yıl Sonunda Bloke Edilecek Miktar} &= 120.000 + 130.000 \\ &= 250.000 \text{ TL.} \end{aligned}$$

3. Yıl

$$240.000 - (\text{Masraflar} + \text{Risk Primi}) = 170.000 \text{ TL.}$$

(Masraflar + Risk Primi)' nin 70.000 TL. olduğu anlaşılmaktadır. 250.000 TL. lık miktarın %40' ı bloke edildiğinde;

$$250.000 \times \%40 = 100.000 \text{ TL. bloke edilen miktar.}$$

Üçüncü yılın sonunda;

$$250.000 + 170.000 + 100.000 = 548.000 \text{ TL. KÂR PAYI}$$

Sigortalıya ödenecek yıllık maaş ise, müddet sonu ödenecek emeklilik tazminatının önceden belirlenerek, teknik esaslar dahilinde yaşlara karşılık prim emsalleri ile çarpılarak elde edilir. Bu emsaller her işletme tarafından ayrı ayrı belirlenir. Örneğin, 45 yaş emsali 100 TL. için 88.50 dir. Süre sonu emeklilik kapitalinin 80 milyon olduğu kabul edilirse,

$$\begin{aligned} \text{Müddet Sonu Emeklilik Kapitali} \times \text{Katsayı} &= \text{Yıllık Maaş} \\ 80.000.000 \quad \times \quad 88.50 &= 7.080.000 \text{ TL. dir.} \end{aligned}$$

Sigorta süresi sonuna kadar devam edilen bu işlem sonunda ödenecek olan emeklilik kapitalini hesaplamak kolay olmaktadır.

2.SİGORTALI VE SİGORTA İŞLETMELERİ AÇISINDAN HAYAT SİGORTASI İLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLER

Hayat sigortası yapıldıktan sonra sigorta işletmeleri ve sigortalılar tarafından yerine getirilmesi gereken bazı yükümlülükler vardır. Bu yükümlülüklerden ilki, acente, prodüktör ve ilgili kişilere ödenmesi gereken komisyonlar, ikincisi, poliçe ve sözleşmelerden doğan tazminat yükümlülüğüdür. Diğer bir yükümlülük ise, vergi yükümlülüğüdür.

Şimdi bunları teker teker ele alarak açıklamaya çalışalım.

2.1.KOMİSYONLAR

Prodüktörlere, acentelere, tali acentelere temin ettikleri sigorta işlerine karşılık sigorta işletmesi tarafından verilen ücrete komisyon denir ⁹⁴.

Bunun yanında sigorta işletmeleri acentelere uzun dönemli poliçeler için

⁹⁴ÇALDAĞ, s.51.

komisyon dışında hizmet ücreti de verebilir. Yeni kurulan acenteler için de sigorta işletmeleri komisyonla birlikte ilerde yapacakları sigorta satışı için ödenecek komisyonlardan mahsup edilmek koşuluyla avans verebilirler.

İlk sigorta poliçesi satışından elde edilen komisyon, poliçe yenilemeleri için alınan ücretten daha yüksek olur. Poliçe komisyonları sigorta işletmeleri tarafından ait oldukları dönemde ödenir. Sigorta poliçesinin süresi bir dönemi geçse bile komisyon ücreti ait olduğu dönemde ödenmektedir.

Sigorta işletmeleri, sigorta aracılığı yapan istihsal organlarına, istihsal ve teşvik komisyonu ile kuruluş ve eğitim masrafları dışında, her ne nam ve şekilde olursa olsun, ödemelerde bulunamazlar ve menfaat temin edemezler.

İstihsal organlarına ödenecek komisyonların azami miktarı, Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin görüşü alınarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanıp yürürlüğe konulacak yönetmelikle tespit edilir ⁹⁵.

Acente ve prodüktörlere verilen komisyonlar ilk yıllarda %40 - 45 arasında değişirken, daha sonraki yıllarda verilen komisyon oranı %5' lere kadar düşmektedir. Bu komisyon oranları yanında hayat grup sigortaları ile yıllık grup ölüm sigortalarında komisyon oranı yıllık primin %5' ini geçemez. Bunun yanında hayat branşı yıllık ferdi ölüm sigortaları komisyon oranı ise yıllık primin %10' unu geçemez ⁹⁶.

2.2.POLİÇE VE SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN TAZMİNAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Sigorta işletmelerinin tazminat yükümlülüğü, sigortalının ölümü halinde ortaya çıkar. Ölüm halinde sigortadan yararlanacak olan kişi veya kişilere sözleşmede belirlenen tutar kadar ödeme yapılır. Ölüm halinde sigorta bedelini talep hakkı doğrudan doğruya sigortadan yararlanacaklara aittir.

Sigorta işletmesi gerekli bütün işlemler tamamlandıktan sonra en kısa zamanda tazminat tutarını ödemekle yükümlüdür. Sigortalının ölümü ile tazminatın ödenme tarihi arasındaki süre uzun olursa, sigorta işletmesinin tazminata ek olarak gecikme faizi ödemesi gerekecektir.

Hayat sigortası poliçesiyle hayatı sigorta teminatı altına alınan bir kimse kaza sonucunda bazı organlarını kısmen ya da tamamen yitirerek sakat kalabilir. Sakatlık yani malüliyet, sigortalı bir kişinin hastalık, kaza ve yaşlılık gibi nedenlerle tamamen veya kısmen

⁹⁵S.Ş.M.H.K. Md.26.

⁹⁶ÇALDAĞ, s.52-53.

çalışmamasıdır. Bu taktirde sigortalıya kısmi malüliyet (sakatlık) derecesine göre, ölüm tazminatı kapitalinin bir miktarı tazminat olarak ödenir⁹⁷.

Bununla birlikte malüliyetin ölümle aynı tazminatı alabilecek oranları vardır. Örneğin, kaza sonucu iki gözünü ya da iki kolunu tamamen kaybeden sigortalı ölüm tazminatının tamamını alabilmektedir. Hangi sakatlıklarda kapitalin yüzde kaçının tazminat olarak ödendiği (Ek-1)' de gösterilmiştir.

Bazı durumlarda doktor ücreti, ilaç bedeli, ameliyat gibi giderler de dikkate alındığında sigorta işletmesi tam malül olan bir kişiye ölüm tazminatından daha çok malüliyet tazminatı ödemektedir.

Sigorta tazminatları, sigorta priminin sözleşme süresi sonuna kadar ödeneceği düşünülerek hesaplanmaktadır. Ancak bazı durumlarda sigortalı prim ödemekten vazgeçerek yükümlülüğünü yerine getirmemektedir. Bu durumda sigortalı üç yıl geçmeden sigortadan cayar veya prim ödeme yükümlülüğünü yerine getirmese, bu durumda sigorta tenzil edilmiş olur. Sözleşme devam ederken, sigorta işletmesi sigortalının prim ödeyemeyecek duruma düştüğü anda oluşan tutarı risk gerçekleşmeden veya sözleşme sona ermeden ödememektedir. Hayat grup sigortalarında bu süre 1 yıla indirilmiştir.

Bunun yanında sigortalı üç yıl prim ödedikten sonra, prim ödemekten vazgeçerse, sigorta işletmesine başvurarak poliçenin satın alınmasını isteyebilir. Buna iştirah adı verilir. Bu durumda sigorta işletmesi poliçeyi üzerinde yazılı değere göre, iştirah değeri üzerinden satın almakla yükümlüdür.

Hayat sigortalarında iştirah, ölüme bağlı sigortalarda ve karma hayat sigortalarında uygulanmaktadır. Süreli ölüm sigortalarında iştirah söz konusu değildir. Çünkü risk azaldığı taktirde, poliçenin satın alınması işletmenin finansal gücünü azaltacaktır.

Ülkemizde hayat sigortası yaptıranlar genelde orta gelir grubunda kişiler olduğu için, ilk üç yıl içinde prim ödenmediği için iştirah edilen senetlerin oranı %75 iken, normal olarak primlerin ödendiği senet oranı %25'dir.

T.İ.K.' nu sigortalıların tenzil ya da iştirah yoluna gitmemesi için sigorta poliçesi karşılığında ödünç para (ikraz) verilmesi kolaylığını getirmiştir. Sigorta işletmesinden ödünç para alınabilmesi için sigortalının en az üç yıllık prim borcunu ödemiş olması gerekir. Sigorta işletmesi iştirah değerinin %95' ine kadar ödünç verebilmektedir.

Buraya kadar anlatılan hayat sigortası işlemleri yanında sigorta sektörünün 1991 yılında sigorta işlemleri sonucunda elde ettiği gelir, gider ve teknik gelirden söz etmek

⁹⁷GÜVEN, s.141.

yararlı olacaktır.

Sigorta işletmelerinin temel gelirlerini yaptıkları sigorta işlemleri sonunda sigortalılardan sağladıkları primler ile reasürans yoluyla elde ettikleri komisyonlar oluşturur.

Bunun yanında tahvile ya da bankalara yatırılarak elde edilen faiz geliri de vardır. Ancak bu tür gelirler sigortalılara dağıtılmayıp, gelir getiren fonlara aktarılırlar.

Sözüedilen gelirler yanında, sigorta işletmelerinin yaptıkları çeşitli giderler bulunmaktadır. Başka bir deyimle, sigorta sözleşme ve tahsil giderleri yani üretim giderleri ile genel giderler ve ölümün gerçekleşmesi durumunda ödenecek tazminatın gözönünde bulundurulması gerekmektedir ⁹⁸.

Ülkemizde hayat sigortası uygulamalarına göre, yıllık tüm gelirlerden giderler düşüldükten sonra kalan tutara, yatırımlar sonucu elde edilen faiz ve kâr payları eklenerek biriken kapitalin gerçek değeri bulunur. Bu işlem tüm poliçeler için ayrı ayrı yapılır ⁹⁹.

Hayat sigortası işlemleri sonucunda elde edilen bu tutar yeniden gelir elde etmek için uygun yatırım alanlarına aktarılmaktadır. Yukarıdaki işlem her yıl sigorta süresi sonuna kadar tekrar edildiğinden ödenecek tazminatı hesaplamak kolay olmaktadır.

Genel olarak ülkemizde faaliyette bulunan sigorta işletmeleri primlerini peşin alamadıkları için, prim geliri sigorta işletmelerinin kasasına zamanında girmeyen bir rakamdır. Bir ölüm gerçekleştiğinde ödenecek tutarın kasadan mutlaka nakit olarak çıkması gerekmektedir. Bu iki rakamın arasında sigorta işletmelerinin sigorta işlemleriyle ilgili olarak verdiği komisyonlar, ödediği, aldığı faizler, değişik giderler yer alır.

Bu giriş ve çıkışlar hesaplandığında, sigorta işletmelerinin sadece sigorta işlemleri sonucunda elde ettikleri "teknik gelir" ortaya çıkmaktadır. Örneğin; sigorta işletmelerinin teknik geliri 1991 yılında 690 milyar TL. olarak gerçekleşmiştir. Genel giderleri de 601 milyar TL. olduğundan, sigorta işlemleri sonucunda, sigorta işletmelerinin net kârı sadece 89 milyar TL. dir. İşte sigorta işletmelerinin yaptıkları işlemlerden elde ettikleri gerçek kâr budur ¹⁰⁰.

⁹⁸Osman Fikret ARKUN, Sigortacılığı Geliştirme Semineri, T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu Yayın No:12, İstanbul, 1972, s.7-11.

⁹⁹ÇALDAĞ, s.35.

¹⁰⁰Ali Rıza KARDÜZ, Sigorta Şirketi Kurmaya Meraklıyız Ama!, SABAH EKONOMİ, Sigorta Eki, (30 Ağustos 1992), s.4.

2.3.VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Ülkemizde bir tür kamu görevi yapan ve devlet için fon oluşturan sigorta sektörünün mali yükümlülükler açısından oldukça ağır bir yük altında bulunduğu görülmektedir. Sigorta işletmeleri yıl içinde yaptıkları tüm işlemlerden elde ettikleri gelirlerden dolayı çeşitli vergilere tabidirler. Ancak ülkemizde hayat sigortalarında ödenen vade gelimi tazminatları ve iştirah bedelleri her türlü vergiden muaf tutulmuştur. Sigorta işletmeleri yanında sigortalılarda sigorta işlemlerinden dolayı vergiye tabidirler.

Hayat sigortası alanında faaliyette bulunan işletmeler ile sigortalıların mevzuatlar karşısındaki durumunu değişik vergi kanunlarını ile alarak inceleyebiliriz.

2.3.1.GELİR VERGİSİ

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda hayat sigortası tazminatları ile ilgili bir hüküm yoktur. Sadece kanunun 25. maddesinin 6. fıkrasında "Sosyal Sigorta Kurumları tarafından sigortalılara yapılan ödemeler" Gelir Vergisinden muaf tutulmuştur.

Bunun yanında G.V.K.'nın 2. maddesinde belirtilen vergiye tabi gelirlere dayanarak sigorta işletmelerinin ölüm yada vade gelimi sonunda ödeyecekleri tazminat için gelir vergisi ödemesi sözkonusu değildir.

G.V.K.'nın 89. maddesinin 1. fıkrasına göre; gelir vergisi beyannamesi veren mükellef ise, beyan ettiği yıllık gelirinin %5' ini aşmamak ve asgari ücretin yıllık tutarını geçmemek koşuluyla, ödediği primi gelir vergisi matrahından düşebilir. Bunu bir örnekle şu şekilde açıklayabiliriz.

Şu anda yıllık asgari ücret tutarı = $907.839 \times 12 = 10.894.068\text{TL}$.

Örneğin; yıllık 100 milyon TL. gelir beyanında bulunan bir mükellef $100.000.000 \times \%5 = 5.000.000\text{TL}$. 'yı gelir vergisi matrahından düşebilir. Bunun yanında $10.894.068\text{TL}$. 'ya kadar hayat sigorta primini de vergi matrahından düşme hakkına sahiptir.

Yıllık $1.000.000.000\text{TL}$. gelir beyanında bulunan bir mükellef ise, $1.000.000.000 \times \%5 = 50.000.000\text{TL}$.

Burada verilen rakam $10.894.068\text{TL}$. 'nı geçtiği için, sigortalı ancak yıllık $10.894.068\text{TL}$. hayat sigortası prim ödemesini, gelir vergisi matrahından düşecektir. Vergi matrahından düşülecek prime, mükellefin bakmakla yükümlü olduğu hayat sigortası olmuş, eş ve çocuğu da var ise bu primlerde dahil edilmelidir.

Ayrıca Emekli Sandığı, Bağ-Kur, SSK'ya bağlı ücretliler de bu kurumların kesinti

miktarına kadar olan hayat sigortası primi gelir vergisi matrahından düşülebilmektedir.

Örneğin; SSK'ya bağlı olarak çalışan ve 2.000.000TL. bürüt ücreti olan sigortalının SSK prim kesintisi 240.000TL ise o halde bu kişi 240.000TL'sına kadar hayat sigorta aylık primini gelir vergisi matrahından düşebilir.

Sonuç olarak; mükellefler dışında, vade gelimi de olsa, sigorta işletmelerinin ödeyeceği tazminat hiç bir şekilde gelir vergisine matrah teşkil etmeyecektir.

2.3.2.KURUMLAR VERGİSİ

Sigorta işletmeleri Anonim Şirket ya da Kooperatif şeklinde kurulduğundan, kurumlar vergisi şahıslar için sözkonusu olmayıp sadece grup sigortasıyla ilgili akdi olan kurumları ilgilendirmektedir. Buna göre grup sigortası primi ödeyen kurumlar kendi ödedikleri primlerin tamamını geçerli gider kabul ederek vergi matrahından indirebilirler.

Ayrıca K.V.K' nun 14. maddesinin 4. fıkrasına göre, sigorta işletmelerinin bilanço gününde sigorta sözleşmeleri için ayırdıkları teknik ihtiyatlar geçici pasif hesaplara devredilmek suretiyle hasılattan indirilmektedir. Sigorta teknik ihtiyatları şunlardır;

- 1- Muallak hasarlara mahsus tazminat karşılıkları,
- 2- Cari muhataralara mahsus ihtiyatlar,
- 3- Hayat sigortaları riyazi ihtiyatları.

Yukarıda sayılan teknik ihtiyatlar, aşağıdaki esaslara göre hasılattan indirilir;

a- Muallak hasarlara mahsus tazminat karşılığı, tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş tazminat bedellerinden ya da bu hesap yapılmamışsa, muhammen (tahmin olunan) bedellerinden ibarettir.

b- Cari rizikolar için ayrılan ihtiyatlar, ulaştırma sigortalarında beyannamenin ilgili olduğu yıl içinde prim hasılatının %25' inden, diğer sigortalarda %33,5'undan fazla olamaz.

c- Hayat sigortalarında riyazi (matematik) ihtiyatlar her sözleşme üzerinden ayrı ayrı hesaplanır.

d- Bir yıl ayrılan sigorta teknik ihtiyatlarının ertesi yıl başında aynen kâr' a nakledilmesi şarttır.

2.3.3.DAMGA VE GİDER VERGİSİ

Hayat sigortalarında irat, vade gelimi veya ölüm nedeniyle ödenecek tazminatlar damga vergisinden muaf tutulmuştur. Yapılan işlemlerden sonra düzenlenen makbuzlara yapılandırılması gereken puldan başka damga vergisi gideri yoktur.

Bunun yanında sigorta işletmeleri yaptıkları tüm işlemler için müşterilerinden "Banka ve Sigorta Muameleleri" adı altında bir vergi tahsil etmektedirler. Banka ve sigorta

işlemleri ile ilgili hükümler 6802 sayılı Gider Vergisi Kanunu'nda yer almaktadır. Ancak hayat sigortaları dolayısıyla alınan primler Banka ve Sigorta Muameleleri vergisinden istisna edilmiştir.

Hayat sigortası esasına dayalı grup sigortaları primleri damga ve gider vergisinden muaf oldukları halde, kaza sigortası esasına dayalı grup sigortalarına ait primler damga vergisinden muaf olup, gider vergisine tabidirler.

2.3.4.VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ

7338 sayılı Veraset ve İntikal Kanunu ile ilgili olarak Maliye Bakanlığı' nca yayınlanan genel tebliğin 2. maddesinin (B) fıkrasına göre, hayat sigortaları ve hayat sigortaları kapsamına giren diğer özel sigortalar Veraset ve İntikal Vergisi kapsamı içine alınmıştır.

Hayat sigortalarında Veraset ve İntikal Vergisini üç değişik açıdan ele alıp incelemekte yarar vardır:

- Birinci durumda, sigortalı yani tazminatı alacak kişinin hayatta olduğunu ve iştirah bedelini alacağını varsayalım. İştirah bedeli sigorta primlerini ödemiş olan kimseye yapılıyorsa vergi ödeme ve alıkoyma gerekmeyecektir. Eğer iştirah bedeli sigorta primlerini ödemiş bir kimseye ödeniyorsa bu durumda vergi ödemesi gerekecektir.

- İkinci durumda, sigortalının ölümü ve tazminatın mirasçı olmayan bir kişiye ödenmesi sözkonusu olduğunda, bu durum ivassız (bir karşılık beklemeden) bir intikal olarak ele alınmakta, ölüme bağlı olduğu içinde intifa (yararlanma) hakkı sahiplerine vergi mükellefiyeti yüklenmiş olmaktadır.

- Üçüncü durumda, sigortalının ölümü ve tazminatın mirasçılara ödenmesi sözkonusu ise, tazminatın içinde bulunan iştirah bedeli veraset yolu ile kalan tazminat intikal yolu ile mirasçılara geçmektedir.

3.SİGORTA İŞLETMELERİNDE KULLANILAN HAYAT SİGORTASI BELGELERİ

Sigorta işletmelerinde kullanılan başlıca belgeler teklifname, sigorta poliçesi, abonman poliçesi, Toplu poliçeler, yenileşme senedi (Tecditname), ve zeyilnamedir. Bunları şu şekilde açıklayabiliriz:

3.1.TEKLİFNAME

Acente ve Prodükör aracılığıyla, sigorta yaptırmak isteyen kimse tarafından imzalanarak sigorta işletmesine verilen ve sigorta işletmesince yüklenilecek risk hakkında

gerekli bilgilerin yer aldığı bir belgedir. Düzenlenen bu belge sigorta poliçesine temel teşkil eder ve sigorta sözleşmesine konu olacak bütün bilgileri kapsar. Poliçenin düzenlenebilmesi için, teklifnamede yer alan riskin sigorta işletme ve acentesi tarafından kabul edilmesi gerekir. Düzenlenen teklifname özellikle sigorta işletmesi tarafından şu açılardan önem taşımaktadır:

a- Sigortalının sigorta işletmesine herhangi bir taahhüdü bulunacaksa, teklifname ile bu taahhütlerin hepsi önceden saptanmış olur.

b- Sigortalı, sigorta poliçesinin düzenlenmesinden önce yapılacak sigorta ve sigorta sözleşmesinin koşulları hakkında bilgi sahibi kılınmış ve sigortalının kabul edemeyeceği bir husus varsa önceden tespit edilip sözleşmenin iptal edilme olasılığı ortadan kaldırılmış olur.

c- Sigortanın acente ve prodüktörler kanalı ile yapılması halinde, sigorta işletmesi teklifname üzerinde inceleme yaparak teklif edilen sigortayı kabul edip edemeyeceğini saptama imkanı elde eder.

Teklifnamede şu hususlar yer alır: Sigortalının adı ve soyadı, sigortalının mesleği ve adresi, yapmak istediği sigorta türü, sigortanın süresi, sigorta işletmesi tarafından ödenecek tazminat, sigortadan yararlanacak olan kişiler.

3.2.SİGORTA POLİÇESİ

Sigorta poliçesi, sigorta sözleşmesini belirtmek üzere sigorta işletmesi veya onun yetkili vekili tarafından hazırlanan ve sigorta sözleşmesinin tamamlandığını anlatan bir sözleşme türüdür ¹⁰¹.

Sigorta sözleşmesi tarafların iradelerine uygun bir şekilde akdedildikten sonra, bu sözleşmenin koşulları ve niteliklerini göstermek üzere sigortalı tarafından düzenlenen belgeye poliçe denir ¹⁰².

T.T.K' nun 1265 ve 1266. maddelerinde sigorta poliçesi ile poliçede bulunması gereken hususlar belirlenmiştir.

Poliçeler sigorta ettirenin talebi üzerine nama, emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenebilir. Bir sigorta poliçesi genellikle, sigorta genel şartnamesinin koşullarını kapsar ve sigorta genel şartları ile konusu hakkında gerekli bilgiyi vererek sigortayı başlatır.

Bunun yanında sigorta poliçeleri, Ticaret Bakanlığınca tasdiklenmiş olan sigorta genel koşullarını da kapsar.

¹⁰¹AKTUĞLU. s.37.

¹⁰²DOĞAN, s.15.

Hayat sigortalarında sigorta sözleşmesi ciro yolu ile başkasına devredilebilir. Yalnızca faydalanan kimsenin adının belirtilmesi yeterlidir. Bunun yanında hayat sigorta poliçesi rehin olarak verilebilir. Böylece hayat sigorta poliçesi, bir tür kredi aracı olarak kullanılabilir¹⁰³.

3.3.TOPLU POLİÇELER

Toplu poliçeler malların veya kişilerin toplu olarak aynı zamanda sigorta edilmesine imkan sağlar. Bu poliçeler çeşitli risklerin toplu olarak gösterildiği poliçelerdir. Kişilerin hayat ve kaza sigortalarını birlikte temin eder. Örneğin; bir kişinin hayatını kazaya karşı sigortalaması yanında, otomobilini de kazaya karşı sigortalaması durumunda kullanılan poliçelerdir.

Ayrıca bu tür poliçeler, bir işletmede çalışan hizmetli ve memurların tek poliçede ölüme veya kazaya karşı sigorta edilmesine de olanak sağlar.

3.4.YENİLEŞME SENEDİ

Sigortanın aynı koşullarda yenilenmesini ve devamını sağlayan belgelerdir. Sigorta işletmeleri belli bir süre için poliçe düzenlerler. Bu sigorta poliçesinin süresi dolduğunda, yeni bir poliçe hazırlanmaz. Teminatın devamını göstermek amacıyla ilk defa düzenlenen poliçenin koşullarına uygun olarak daha kısa ve basit bir belge düzenlenir. Sigortanın ve poliçenin yenilenmesini sağlayan bu belgeye " Yenileşme senedi", " Tecditname" ya da " Temditname" adı verilir.

3.5.ZEYİLNAME

Sigorta poliçesi düzenlendikten sonra, sigorta şartlarında ortaya çıkan bazı değişikliklerin gösterilmesi amacıyla düzenlenen belgelere verilen addır. Zeyilname, poliçe gibi sigorta işletmesi tarafından düzenlenmektedir.

Özellikle nama yazılı poliçelerin başkasına devrinin gösterilmesini, poliçenin yazılması sırasında yapılan her türlü hatanın düzeltilmesini, sigortalı malın el değiştirmesini halinde poliçenin yeni mal sahibine devrini, sigorta süresinde prim miktarında ve diğer sigorta şartlarında meydana gelecek değişikliklerin gösterilmesine olanak sağlayan belgelerdir.

¹⁰³YÜCEBOY, s.91.

4.HAYAT SİGORTALARININ GELİŞTİRİLMESİNDE UYGULANAN YÖNTEMLER

Günümüzde Türk ekonomisinin en dikkat çekici yönünü enflasyon oluşturmaktadır. İşletmeler özellikle, kendi piyasa etkinliklerini enflasyonun neden olduğu eğilimler doğrultusunda kuvvetlendirebildikleri oranda, koşullardaki olumsuzluğu azaltmak hatta olumlu hale çevirmek şansına sahip olmaktadır.

Bilindiği gibi, enflasyonun en belirgin özelliği paranın satınalma gücünün zaman içinde azalmasıdır. Enflasyon dolayısıyla cepte veya kasada duran para olduğu yerde erimekte ve her geçen gün değerini yitirmektedir.

Bu nedenle işletmelerin hatta mali müesseselerin enflasyon nedeniyle ortaya çıkan durumlar karşısında daha dikkatli olmaları ve gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir. Mali müesseselerde yöneticilerin sadece müessese içine yönelik mali yönetimi değil, aynı zamanda piyasaya dönük en uygun mali politikaları seçip uygulamaları önem kazanmaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz durumlar işletmelerin yanısıra sigorta işletmelerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle sigorta işletmeleri enflasyonun sigorta pazarında yarattığı olumsuz durumları ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almak yoluna gitmişlerdir.

Enflasyonun sigortacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkilerinden biri sigortalı ve sigorta işletmesi arasındaki borç-alacak ilişkisine dayanmaktadır. Bilindiği gibi enflasyon ortamında alacaklı olmanın zarar, borçlu olmanın kâr sağladığı bir gerçektir. Gerek tahsilat, gerekse hasar ödemelerindeki gecikmeler her iki tarafı da borçlu kılmaktadır. Bunun yanında enflasyon, diğer taraftan ödemelerdeki gecikme nedeniyle borçluya prim sağlamaktadır. Ödeme gecikmeleri ortadan kaldırıldığında, enflasyonun sağladığı prim de ortadan kalkacaktır.

Enflasyonun sigortacılık üzerindeki diğer bir olumsuz etkisi de poliçenin düzenlendiği andaki sigorta bedelinin zaman içinde paranın değer kaybetmesinden ötürü eksik sigortaya dönüşmesidir. Bunu önlemek için sigorta bedelinin yüksek tutulması veya sigortanın kısa aralıklarla daha yüksek bedellerle yenilenmesi yoluna gidilmektedir. Ancak tüm bu yollar sigorta bedelinin, paranın değer kaybına göre yükseltilmesi ni sağlayamamaktadır.

Günümüzde sigortacılığın önemli branşlarından biri olan hayat sigortalarının, sigortalılar açısından üzerinde durulması gereken en önemli yönü, sermayenin para değerindeki düşüşlerden etkilenmesidir. Bu durum daha çok hayat sigortalarının risk unsuruna nazaran, tasarruf yönünün ağır bastığı durumlarda sözkonusudur. İşte bu nedenlerden dolayı sigorta işletmeleri özellikle kişilerin hayat sigortalarına ilgilerini daha da

arttırmak amacıyla yeni yöntemler ortaya koymuşlardır. Bunları kısaca şu şekilde ele alabiliriz.

4.1.KÂRA İŞTİRAKLİ SİGORTALAR

Bu sigorta türü sigortalıları para değerindeki düşüşlerden korumak ve dolayısıyla hayat sigortalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Sigorta işletmesine ödenen primler hayat sigorta fonlarını meydana getirir. İşletmeler bu fonları sigortalıların taleplerini gerektiği şekilde karşılamak için hazır tutarlar. Ancak sigorta işletmeleri emniyet unsurunu birinci derecede tutmak suretiyle bu fonları yatırıma yönelterek, gelir elde etme yoluna gitmektedirler. Kâra iştirakli sigortalar, hayat riyazi ihtiyatlarının yatırımından sağlanan kârlar üzerinden sigortalılara pay ödemesi sonucunda oluşturulmuştur ¹⁰⁴.

Bu sisteme göre, sigortalıların iştirak edecekleri yani kendilerine dağıtılacak kâr "hayat sigortaları teknik ve mali kâr" olarak tespit edilmiştir. Bazı ülkelerde örneğin; Fransa' da devlet kâra iştirakli sigortaların uygulanmasını zorunlu kılmış, hatta kârın hesaplanmasında, kâr ve zarar unsurlarını oluşturacak kalemleri tespit etmiştir.

Sözü edilen kârın senelik ya da nakit olarak ödenip ödenmeyeceğini her ülke kendisi tespit etme yoluna gitmektedir. Uygulamada kâr payının nakit olarak ödenmesi yerine, ödenen primlerin belirli devreler itibariyle yükseltilmesi yoluna gidilmekte ve sigortalıların hissesine isabet eden kısmın vergiden muaf tutulduğu görülmektedir.

Ülkemizde de işletmeler tarafından kâra iştirakli poliçeler düzenlenmekte ancak bunun tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir. Düzenlenen tarifelere göre sigortalılara kâra iştirak payı olarak kâr payı ödenmesi yoluna gidilmektedir. Son yıllarda uygulamaya konulan " %95 kâr paylı" hayat sigortası poliçeleri çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Aslında bu oran hayat sigortası primlerinin yatırımından elde edilen kârın yüzdesini göstermektedir. Başka bir deyişle, %95 kâr payı veren bir işletme, eğer bir yıl içinde hayat primlerinin yatırımından %70 oranında gelir elde ediyorsa, sigortalıya bu rakam %66.5 olarak yansımaktadır. Sigortalı açısından, sigortalı olduğu yıldan itibaren işletmenin yatırımlarından elde ettiği yıllık kâr önem kazanmaktadır. Çünkü işletme her yıl hayat sigortasından elde ettiği kârın %95' ini poliçelere yansıtmaktadır ¹⁰⁵.

Ülkemizde kâra iştirakli sigortaların gelişmesinin en önemli nedeni, hayat sigortalarının risk unsurunun yanında tasarruf yönünün de ağır basmasıdır. Ülkemizde para değerinde görülen gelişmeler nedeniyle, sigortalı satınalma gücü yüksek para ile ödemede bulduktan sonra, kıymeti düşük hayat sigortası kapitaline sahip olmayı istememektedir.

¹⁰⁴NOMER s.99-102.

¹⁰⁵Yücel KOMÇEZ, Okşan ÖZFERENDECI, Şadi ARABACI, Panorama Hayat Sigortası Rehberi, PANORAMA, (Kasım-1990), s.5.

Burada önemli olan ödenecek kâra iştirak miktarının para kıymetindeki kayıpları karşılayıp karşılamayacağıdır. Ülkemizde sigorta işletmelerinin hayat plasmanlarından sağlayacağı gelirlerle, kıymet düşüşlerini karşılamada zorluklarla karşılaşması da uygulamayı etkilemektedir. Hayat sigortasından elde edilen gelirlerin daha çok gayrimenkul, hisse senedi ve tahvile yatırıldığı görülmektedir. Bunlardan elde edilen kârın istenilen düzeyde olmaması, sigortalılara verilen kâra iştirak payının da düşük olmasına neden olmaktadır.

4.2.DEĞİŞEN KAPİTALLİ HAYAT SİGORTALARI

Hayat sigortalarında vade sonunda ya da ölüm halinde ödenecek tazminat bir taraftan riyazi ihtiyat, diğer taraftan risk kapitalinden oluşmaktadır. Burada sigorta işletmeleri toplanan hayat sigortası primlerini çeşitli işletmelerin hisse senetleri ve tahvillerine yatırarak bir fon veya portföy tesis etmektedirler. Değişen kapitalli hayat sigortalarında ödenecek meblağ, oluşturulan garanti fonu adı verilen özel fonun değerindeki değişmelerden yararlanmaktadır. Burada sigortalı yatırım sonucunda oluşan fonun dalgalanmalarına tabi olmaktadır. Yani oluşturulan fonun değerinde meydana gelen artışlardan sigortalı yararlanırken, muhtemel zararlara da katlanmaktadır.

Değişen kapitalli hayat sigortalarında plasman riskine katlanan sigorta işletmesi değil, sigortalıdır. Burada önemli olan uzun vadede fonda biriken paralar, gelir getiren alanlara yatırılabilirdiği takdirde, sigortalıların kapitalleri fonun değer artışıyla yükselecek ve sigortalılar parayı uzun vadede kıymet kaybetmesi dolayısıyla uğrayacağı zarardan korunmuş olacaklardır ¹⁰⁶.

Ülkemizde son yıllarda sermaye piyasasında görülen olumlu gelişmeler sonucunda, değişen kapitalli hayat sigortaları uygulama olanağına kavuşmuştur. Buna göre, sigorta işletmeleri Sermaye Piyasası Kurulu ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşü alınarak yatırım fonu kurabilecekler. Bu karar 13 Mayıs 1992 tarih ve 2/227 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra sigorta işletmeleri oluşturacakları yatırım fonlarıyla sermaye piyasasının kurumsal yatırımcıları haline gelecektir. Hayat gelirlerinden elde edilen fonun kârlı ve likiditeye sahip menkul kıymetlere yatırılması sigortalıların katlanmak zorunda oldukları plasman riskini azaltacaktır.

4.3.KAPİTALİ ARTAN POLİÇELER

Hayat sigorta gelirlerinin para değerindeki düşmelerden uzun vadede etkilenmemesi için sigorta kapitali, hayat plasmanlarının sağladığı karlarla ilgili olmaksızın, her sene belirli oranlarda arttırılmaktadır. Sigorta süresinin sonunda sigortalı hayatta ise, kapital kendisine her yıl belirli oranlarda arttırılarak verilir. Sigortalı sigorta süresi içinde vefat ederse,

¹⁰⁶Bahtiyar UZUNOĞLU, Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, T.C. Ticaret Bakanlığı, Sigorta Murakabe Kurulu Yayın No:12, İstanbul, 1972, s.116-117.

kapital yine her geçen yıl belirli oranlarda arttırılmak suretiyle mirasçılarına ya da bakmakla yükümlü olduğu kimselere ödenir.

Ülkemizde bu tür sigortaların uygulanabilmesi için işletmelerin yıllık kârlarının; para değerindeki düşüşü karşılamak amacıyla, poliçe kapitalinin her yıl belirli oranda arttırılmasına yetecek düzeyde olması gerekmektedir.

Sigorta işletmelerinin 1991 yılı sonu itibariyle elde ettikleri toplam kâr yaklaşık olarak 89 milyar TL.'dir. Elde edilen bu kârın bir kısmı temettü, kanuni ve yedek akçe olarak ayrılmaktadır. Ülkemizde ise halen 4.054.191 adet hayat sigortası poliçesi yürürlükte bulunmaktadır. Bu durumda poliçe başına düşen yıllık kârın, poliçe vadeleri ortalamasının 15 yıl olduğu düşünülürse, 15 yıllık kıymet kaybını karşılaması mümkün olmayacaktır.

4.4.SİGORTA KAPİTALİNİ ENDEKSE BAĞLAMA

Paranın değer kaybının sigortacılığa verdiği zararı en aza indirmek için, değer kayıplarını ölçmeye yarayan endekslerden sigortacılık sektöründe de yararlanılmaktadır. Endeksli sigorta veya poliçe, gerek primleri ve gerekse sigorta bedelleri ve tabii hasar ödemeleri belirli kriterlere göre endekslenmiş bir sigorta uygulamasıdır.

Primlerin ve sigorta kapitalinin endeksli olmasıyla, sigortanın prim borcunu geç ödemesinin eski cazibesi kalmıyacağı gibi, yapılan ödemelerde tahakkuka netlik ve kesinlik kazandırıcaya kadar geçen zaman nedeniyle sigortalının bir kayba uğraması da seçilen endeks kriterlerine göre bir ölçüde önlenmiş olacaktır.

Söz konusu endekslerin seçiminin ve kullanımının son derece dikkatli yapılması gerekmektedir. Esas alınacak endeks, başlangıçta en basit şekliyle döviz, altın ya da enflasyon endekslerinden biri olabilir. Sigorta kapitaleri bu çeşit fiyat endekslerine bağlanabildiği gibi, hayat gelirlerinin yatırıldığı menkul kıymetlerdeki yükselişlere göre de ayarlanmaktadır.

Eğer enflasyon endekslerine yönelinecekse bu konuda ülkemizde geçerli üç enderk vardır. Bunlardan birincisi, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Tüketici Fiyatları Endeksidir. 1978-79 yıllarında yapılan bir ankete dayanarak ve anılan yılları esas alan en yeni endekstir. İkincisi, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ankara ve İstanbul Şehirleri Geçinme Endeksidir. 1938 yıllarında bu illerimizde en çok kullanılan 84 tüketim maddesini esas alan ve baz yılı 1963'e kaydırılmış en eski endeksimizdir. Üçüncüsü ise, İstanbul Ticaret Odası İstanbul Şehri Ücretliler Geçinme Endeksidir. 1953 yılını baz alan ve o yıllarda ücretlilerin en çok kullandığı mallardan 107'sini esas alan bir endekstir ¹⁰⁷.

¹⁰⁷Oktay FERGAN, Endeksli Sigorta, SİGORTA DÜNYASI, S.335, (Aralık 1987), s.6-7.

Bu şekilde sigorta kapitali fiyat endekslerine bağlanmak suretiyle para değerindeki düşüşle orantılı olarak artırılarak, gerçek değeri uzun süre korunmuş olmaktadır. Hayat sigorta gelirlerinin yatırıldığı kıymetlerde meydana gelen değer artışına göre yapılan ayarlama ise, poliçe kapitali, hayat plasmanlarında meydana gelen kıymet artışı oranında yükseltme yoluna gidilmektedir. Burada esas amaç, poliçenin gerçek değerinin korunmasıdır.

Yukarıda belirlenen endekslerden en uygun olanının seçilmesi uygulamanın başarısı için ön koşuldur. Ülkemizde sigorta işletmeleri verimli gördükleri her alana yatırım yapabildikleri takdirde bu yöntemi uygulayabilirler. İşletmelerin yatırımlarında uzun vadede yüksek gelir elde etmeleri, kaybedilen para değerlerini yeniden sigortalılara verebilme olanağını sağlayacaktır. Burada önemli olan uygun yatırım alanlarının seçilerek, devlet kontrolünün etkili bir şekilde yapılmasıdır ¹⁰⁸.

5.HAYAT SİGORTASI YATIRIM İŞLEMLERİ

Sigorta sektörü yarattığı fon gücünü çeşitli alanlara ve sermaye piyasasına yönlendirerek ülke ekonomisinin kalkınmasında kaynak oluşturmaktadır. Sigorta işletmeleri yatırımlarından sağlanan gelirlerle, mali kârlılığı arttırmaktadır.

Özellikle sanayileşmiş ülkeler sigortacılığı, yatırılabilir fonların birikimini sağlayan ve bu fonların verimli alanlara kanalize edilmesine elverişli bir sektör olarak nitelerler. Türkiye'de sigortacılığın işlevleri arasında son yıllarda fon yaratma işlevine ağırlık verildiği görülmektedir. Fon yaratma potansiyeli açısından bankalardan sonra en güçlü fon yaratma niteliğine sahip olması gereken sigortacılığın bu işlevine geçmiş dönemlerde pek önem verilmediği ortaya çıkmaktadır ¹⁰⁹.

Bu açıdan bakıldığında sigorta işletmelerinin en önemli işlevlerinden biri fon birikimini sağlamak, ikincisi ise toplanan fonların yatırıma dönüştürülmesi olmaktadır.

Konuyu bu nedenle genel olarak sigorta sektörü ve hayat sigortalarının fon yaratması ve yaratılan fonların kullanım alanları açısından ele almak yararlı olacaktır.

5.1.SİGORTA SEKTÖRÜ VE HAYAT SİGORTALARININ FON YARATMASI

Türkiye'de ekonomiye katkısı kabul edilen hayat sigortaları ve reasürans işlemleri sonucunda toplanan fonları, belli bir amaca yönelik kullanılabilir para ya da benzer

¹⁰⁸UZUNOĞLU, s.117-118.

¹⁰⁹Erdoğan ALKİN, Türkiye'de Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü ve Gelişmesi, İktisadi Araştırma Vakfı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1983, s.23.

etkinliği olan ekonomik değerler olarak ifade edebiliriz.

İhtiyatlarda dahil olmak üzere sigorta işlemlerinin net teknik sonuçları ile yıl içindeki kâr o yıl biriktirilen fonları oluşturmaktadır. Yaratılan bu fonlar nedeni ile sigorta işletmeleri mali aracı kuruluş niteliğini kazanmaktadır.

Oluşturulan fonların önemli bir kısmı primlerden cari giderler çıktıktan sonra kalan bölüm, yatırımlara aktarılır ve elde edilen gelirlere dayalı olarak prim oranları tespit edilir.

Genel olarak sigorta işletmelerinin oluşturdukları fonların kaynaklarını beş grupta toplamak mümkündür ¹¹⁰.

- 1- Ortakların ortaya koyduğu kapital,
- 2- Hukuki düzenden doğan fonlar (yedek akçeler, teknik ihtiyatlar, amortismanlar),
- 3- Ekonominin kendi oluşturduğu fonlar (serbest ve diğer karşılıklar, yeniden değerleme fonu, değer artışları),
- 4- İşletme faaliyetinden doğan sonuç, kâr,
- 5- Sigorta primlerinden oluşan fonlar.

Bu fonlar Türk sigorta dünyasının konsolide bilançolarının sağında yani pasifinde, kullanım alanları da solunda yani aktifinde yer alır.

Sigorta sektöründe özvarlık ve primler dışında yabancı kaynak kullanım alışkanlığı yoktur. İstisnai durumlar hariç, orta ve uzun vadeli banka kredilerine de başvurmazlar.

Sigortacılığın esas kullanılabilir fonları, sigortalılardan tahsil ettiği primlerin tazminatın ödenmesine kadar geçen süre içinde kullanılabilen kısmıdır. Aynı riskle karşı karşıya kalan kişilerin sigorta sistemi aracılığıyla oluşturdukları fon, kendilerini teminat altına almaktan öte, ülke kalkınmasında kullanılabilir bir potansiyel oluşmasına katkıda bulunur.

Yukarıda da belirtildiği gibi hayat sigortaları da ekonomik amaçla kullanılmaya uygun fon yaratan sigortalardır. Hayat sigortaları uzun vadeli olduğu için yapılan yatırımlar da ayrı bir önem taşımaktadır.

5.2.SİGORTA SEKTÖRÜ VE HAYAT SİGORTALARINDA YARATILAN FONLARIN KULLANIM ALANLARI

Sigortayla ilgili yasalar, sigorta işletmelerinin ne tür hisse senedi ve tahvil alabileceklerini, ne tür yatırımlara, ne miktarda yatırım yapabileceklerini ve toplam yatırım

¹¹⁰Tacettin ALİEFENDİOĞLU, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986, s.80-81.

harcamalarını belirtir. Sigorta işletmeleri tarafından özellikle primlerden oluşan fonlar, sigortacılığımıza yatırım olanağı verirken, bu paraların genel karakteri sebebiyle sigorta işletmelerinin yatırımlarında,

- Emniyet
- Likidite
- Rantabilite

prensiplerinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

- Yatırılan para sigortalıya aittir ve ona karşı olan taahhüdün bir teminatıdır, batması riski gözönünde tutularak emin değerlerin seçimi esastır.

- Tazminatın ne zaman doğacağı önceden kestirilemediği için de yatırımların derhal paraya çevrilebilir nitelikte olması gerekmektedir.

- Paraların bu kıymetlere bağlı olduğu sürece getireceği verim de gözönünde bulundurulmalıdır.

Yukarıda sayılan üç kriterin birleştiği ortak nokta, yatırım kararlarında önemli bir rol oynayacaktır.

Bu açıdan sigorta işletmelerinin yatırımlarını iki bölümde ele almak gerekmektedir¹¹¹.

- 1) Sigorta Murakabe Mevzuatına tabi olarak yapılan yatırımlar,
- 2) Serbest yatırımlar.

S.Ş.M.H.K. sigorta fonlarının hangi tür yatırımlara tahsis edilebileceğini tayin etmiş bulunmaktadır. Bu şekildeki davranışın amacı, fonların muhafazasını ve belirli bir gelir elde edilmesini sağlamaktır. S.Ş.M.H.K. 12. maddesi sigorta işletmelerinin yapacakları sigorta akitleri dolayısıyla, sigortalılarına biri sabit diğeri mütehavvil (değişken) iki tür teminat göstermeye mecbur olduklarını hükme bağladığı gibi, 15. maddesi de sabit ve mütehavvil teminat akçelerinin yatırılabilirliği kıymetleri saymaktadır¹¹².

Bunları şu şekilde açıklayabiliriz.

1- 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 12. maddesi ile işletmelerimiz yapacakları sigorta akitleri dolayısıyla sigortalılarına taahhütlerine karşılık olmak üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığı emrine sabit ve mütehavvil (değişken) teminat göstermeye mecburdurlar. Sabit teminat miktarı hayat branşı için 40.000.000TL. dir.

Yine Murakabe Kanunu'nun 15. maddesi gereğince, sabit ve mütehavvil teminat akçeleri ancak aşağıdaki kıymetlere yatırılabilir.

¹¹¹ Aziz ÖNEN, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın

No:1987-4, İstanbul, 1986, s.100.

¹¹² ÖCAL, s.45.

- " Türk Lirası olarak nakden tevdiat ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca alım satım konusu yapılan dövizler,
- Devlet iç ve dış istikraz tahvilleriyle, Hazine Bonoları, Gelir Ortaklığı senetleri ile Devletin ihraç edeceği veya Devletin garantisi altında bulunan diğer belgeler,
- Sermayesi tamamen veya kısmen Devlete ait teşekküllerin ve belediyelerin borsada kote edilmiş olan tahvilleriyle, hisse senetleri,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın tespit ve kabul edeceği şekil ve miktarda şirketin borsada kote edilmiş olan tahvilleri ile hisse senetleri, (Ancak bir şirkete ait tahvil ve hisse senetleri toplamı, teminat akçelerinin %10'undan fazlası için karşılık gösterilemez.)
- Türkiye'deki gayrimenkuller. (Şu kadar ki gayrimenkul olarak gösterilecek teminat karşılıkları, teminat akçeleri tutarının yarısını geçemez.)"

Yine aynı kanunun 16. maddesine göre, sabit ve mütehavvil teminat karşılığı olmak üzere gösterilecek kıymetlerden, Türk Lirası olarak nakden yapılacak tevdiat ile menkul kıymetlerin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı emrine bloke olarak Bakanlığın göstereceği milli bankalardan birine yatırılması gerekir.

Türkiye'de sigorta işletmelerinin teminat karşılığı yatırımlarının nominal olarak tüm yatırımlar içindeki payı yaklaşık %30' dur, %70' i serbest yatırımlardır. Bu tür yatırımlar devlete ve bağlı kuruluşlara bir miktar fon sağlamakla birlikte iki özellik gözden uzak tutulmamalıdır. Bunlardan birincisi, bu şekilde yaratılacak fonların küçük tutarlarda olması; ikincisi ise, bu tür yatırımların büyük bir kısmının gerçek bir yatırımdan çok plasman niteliğinde olmasıdır ¹¹³.

2- Kanunda gösterilen yatırım alanları dışında, oluşan serbest fonların kullanım alternatifleri de giderek çeşitlilik kazanmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:¹¹⁴.

- Tazminatın derhal tanzim durumuna göre optimum noktada tutulan kasadaki nakit, bankadaki vadeli ve vadesiz mevduat,
- Vade, faiz geliri ve sağladığı diğer menfaatler de gözönünde tutularak devlet ve özel sektör tahvil ve hisse senetleri,
- Yine faiz ve kur farkından yararlanmak, derhal transfer kolaylığı bulmak düşüncesi ile çeşitli yabancı paralara yatırmak,
- Alışılmamış olmakla birlikte kıymetli madene, özellikle altına bağlamak,
- Gayrimenkul satın almak ya da yapmak,
- Özel finans kurumlarına katılmak,
- İpotek üzerine ikrazda bulunmak,
- Hayat poliçeleri karşılığında ikrazda bulunmak.

Yukarıda sayılan seçeneklere dayanarak, her işletme kendi değer yargısı içinde bunlardan bir ya da birkaçına ağırlık verecektir. 1991 yılı sonu itibarıyla sigorta ve reasürans

¹¹³ALKIN, s.24.

¹¹⁴ALİEFENDİOĞLU, s.89-90.

İşletmelerinin yatırımları şu şekilde gerçekleşmiştir:

<u>Yatırım Türü</u>	<u>TL</u>
Hisse Senetleri	436.428.832.000
Tahviller	1.292.112.146.000
Banka ve Kasa	371.726.680.000
Hayat Poliçesi Üzerine İkaz	18.855.463.000
Gayrimenkuller	689.272.869.000
Demirbaşlar	210.101.504.000
İpotek Karşılığı İkaz	2.927.303.000

TOPLAM	3.021.424.797.000

Kaynak: 1991 Yılı Sigorta Faaliyet Raporu

Sigorta ve Reasürans işletmelerinin yatırımları içinde en büyük yeri tahvillerin aldığı görülmektedir. Tahvillere yapılan yatırımların büyük bir kısmı sağlanan avantajlar nedeniyle devlet tahvillerinden oluşmaktadır. Piyasadan kolayca temin edilmesi, istendiği zaman paraya çevrilmesi, gelirlerinin (faizlerin) yüksek ve vergiden muaf olması, sigorta işletmelerinin devlet tahvillerine olan talebini arttırmaktadır.

Bunun yanında sigorta işletmelerinin yatırımlarının önemli bir kısmını gayrimenkullere yapılan yatırımların oluşturduğu görülmektedir. Özellikle enflasyon ortamında gayrimenkuller varlıkların korunmasında etkili bir araç olarak görülmektedir. Gayrimenkullere yapılan yatırımların her geçen yıl daha fazla gelir getirmesi, sigorta işletmelerinin mali bünyesini kuvvetlendirmesinde yardımcı olmaktadır.

Sigorta işletmelerinin 1986 yılında yaptıkları yatırımlar 96 milyar 508 milyon TL. iken 1990 yılında 1 trilyon 450 milyar 489 milyon TL. olarak gerçekleşmiştir. 1991 yılında yaklaşık 2 trilyon TL.lik bir artışla yatırım tutarı 3 trilyon TL.yi geçmiştir. Yıllar itibariyle yapılan yatırımlarda ilk sırayı tahviller alırken, tahvilleri gayrimenkuller, hisse senedi hayat poliçesi ikrazları ile ipotek karşılığı ikrazlar izlemektedir.

Daha öncede belirtildiği gibi, Sigorta ve Reasürans işletmelerinin tesis etmekle yükümlü oldukları teminat karşılıkları için taşınır ve taşınmaz değerlere tahsis ettikleri meblağların bir kısmı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı adına bloke olarak, yine Bakanlıkça belirlenmiş bankalarda saklı tutulmaktadır.

1991 yılı itibariyle hisse senedi ve tahvillerin teminat karşılığı olarak bloke edilen ve serbest olarak tutulan miktarları şöyledir:

(000)	<u>Hisse Senetleri</u>		<u>Tahviller</u>	
	<u>Serbest</u>	<u>Bloke</u>	<u>Serbest</u>	<u>Bloke</u>
1991	372.006.645	64.422.187	561.782.436	730.329.710

Sigorta ve Reasürans işletmeleri hisse senedi konusunda yasal zorunluluk taşımayan serbest yatırım çeşitlerine ağırlık verirken, tahvillere yaptıkları yatırımların daha çok sağlanan güvence nedeniyle teminat karşılığı olarak devlet tahvillerine yapıldığı görülmektedir.

Daha öncede değindiğimiz gibi sigorta işletmelerine bağlı olan hayat branşı sigorta işletmelerinden ayrılarak hayat sigorta işletmesi olarak faaliyette bulunmaya başlamıştır. Hayat sigorta işletmelerinin yatırımları hakkında da genel bir bilgi vermek konumuzu aydınlatması açısından yararlı olacaktır.

Hayat sigorta işletmelerinde yatırımlar Ticaret Bakanlığının belirlediği esaslar doğrultusunda gerçekleştirilirken, belirlenen her yatırım konusu için Bakanlığın onayının alınması gerekmektedir.

Hayat sigorta işletmeleri yatırımlarını ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek alanlara yöneltirken, emniyet, likidite ve rantabiliteye öncelik vererek, kar amacı gütmektedir.

Toplanan hayat sigortası fonlarının ülke ekonomisine katkısı oldukça büyüktür. Elde edilen fonlar çeşitli yatırım alanlarına aktarılmak suretiyle, halkın elinde atıl durumda kalmış tasarruflar değerlendirilmekte ve fonlar sermaye piyasasına kanalize edilmektedir. Bunun yanında hayat sigortalılarının dönem içinde oluşturdukları ihtiyat ve teminatlar da yatırımlara aktarılabilmektedir.

Hayat sigortası işletmelerinin yatırım stratejileri ekonomik ve finansal olayların değişimiyle yakından ilgilidir. Hayat sigortası yatırımlarını ülkenin ekonomik yapısı yanında, işletmelerin finansal durumunu da etkilemektedir ¹¹⁵.

1991 yılı itibariyle hayat sigortası işletmelerinin yatırımları şu şekilde gerçekleşmiştir.

<u>Yatırım Türü</u>	<u>TL</u>
Hisse Senetleri	28.407.603.000
Tahviller	642.801.545.000
Hayat Poliçesi Üzerine İkazlar	18.456.442.000
Gayrimenkuller	153.287.191.000

¹¹⁵ Robert A. RENNIE, Investment Activities of Life Insurance Companies, Richard D. Irwin INC, U.S.A., 1977, s.1.

Demirbaşlar	23.446.071.000

TOPLAM	866.398.852.000

Kaynak: 1991 Yılı Sigorta Faaliyet Raporu

Hayat sigortası işletmelerinin yaptıkları yatırımların tahvil ve gayrimenkuller üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sigorta işletmeleri vergiden muaf ve faiz gelirin yüksek olması nedeniyle devlet tahviline yönelmektedir. Hisse senetlerine yapılan yatırımların ise oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir.

5.2.1.TAHVİLLER

Sigorta işletmelerinde tahvillere yapılan yatırımların büyük boyutlara ulaştığı görülmektedir. Sigorta işletmeleri tarafından ödenecek tazminatlar, belirli tarihlerde sigortalıya ödeneğinden, elde tutulan nakit miktar tahvillere yatırılabilir. Süresi belirli hayat poliçeleri 10-15 yıl gibi uzun süreli tahvillere de yatırılabilir ¹¹⁶.

Tahvillere yapılan yatırımların büyük bir kısmının devlet ve kamu kurumu kökenli olduğu görülmektedir. Özel sektör ve devlet tahvilleri arasında karşılaştırma yaptığımızda özel sektör tahvillerine olan talebin, devlet tahvillerine göre daha az olduğu görülmektedir. Genel olarak yatırım alanlarından biri olan tahvillerin getirdikleri gelir ile sağladıkları verimin yüksek olması, sigorta işletmelerinin tahvile olan taleplerini artırmaktadır.

1991 yılı sonu itibariyle sigorta işletmelerinin tahvillere yaptıkları yatırımın toplam tutarı 1.292.112.146.000TL. olarak gerçekleşirken, hayat sigorta işletmelerinin yatırım tutarı 642.801.545.000TL. olarak gerçekleşmiştir. Hayat sigorta işletmelerinde teminat karşılığı olarak bloke edilen tutar 422.781.028.000TL. iken, serbest olarak yatırımlara aktarılan kısım 220.020.517.000TL. olmuştur.

5.2.2.HİSSE SENETLERİ

Sigorta işletmeleri ve hayat sigortası işletmelerinde tahvillerin yanısıra hisse senetlerine yapılan yatırımlarda da bir artış görülmektedir. Tahviller gibi hisse senetlerine enflasyonun üzerinde ancak azalan bir artış hızıyla yatırım yapılmaktadır. Genel olarak sigorta işletmelerinde özellikle son yıllarda görülen gelişme, büyük ölçüde, yeniden değerlendirme fonları ile aktif kalemlerin satışından doğan kârların yıl içinde sermayeye aktarılmasından kaynaklanmaktadır ¹¹⁷.

¹¹⁶ÇALDAĞ, s.88.

¹¹⁷ALIEFENDİOĞLU, s.90.

Sigorta işletmelerinin önceleri hisse senetlerine yapacakları yatırımlar S.Ş.M.H.K'da belirtilen oranlarda yapılırdı. Ancak şimdi işletmeler istedikleri oranda hisse senetlerine yatırım yapabilmektedir.

1991 yılı sonu itibariyle sigorta işletmelerinin hisse senetlerine yaptıkları yatırım tutarı 436.428.832.000TL. iken hayat sigorta işletmelerinin hisse senetlerine yaptıkları yatırım tutarı 28.407.603.000TL. olmuştur. Teminat olarak bloke edilen tutar 22.509.133.000TL., serbest yatırım tutarı ise 5.898.470.000TL. olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıda verilen rakamlara göre, sigorta işletmelerinin tahvillere oranla hisse senetlerine daha az yatırım yaptıkları ve hisse senetlerinden teminat olarak bloke edilen tutarın yüksek olduğu görülmektedir.1991 yılında hisse senetlerine yapılan yatırımlarda ilk sırayı 24.200.158.000TL. ile Anadolu Hayat almıştır.

Son yıllarda sermaye piyasasında görülen gelişmeler sigorta işletmelerinin yatırımlarının çeşitlenmesini sağlamıştır. Son yıllara kadar sigorta işletmelerinin teminat olarak yatıracakları menkul kıymetlerin hangileri olacağı liste halinde devlet tarafından belirlendiği gibi, işletme tahvili ve hisse senedine yapılacak yatırımlar için önceden izin alınması gerekiyordu. Yani kârlılık ikinci plana atılırken, sağlamlık birinci planda gelmekteydi. Ancak şimdi sigorta işletmeleri borsada işlem gören menkul kıymetlerden istediklerini seçebilmekte ve istedikleri menkul kıymetlere yatırım yapabilmektedirler ¹¹⁸. Ayrıca yürürlüğe giren kanuna göre sigorta işletmelerinin yatırım fonu oluşturmaları sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunacaktır.

5.2.3.GAYRİMENKULLER

Sigorta işletmelerinin gayrimenkul ve demirbaşlara yaptıkları yatırımın büyük boyutlara ulaştığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda sigortacılık işlerinde, yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle verimden çok paranın değerinin korunması açısından, sigorta işletmeleri sabit kıymeti satın almaya yönelmişlerdir.

Sigorta işletmeleri bu tür malları bir hakkın düşmesi sonucu da elde edebilirler. Taşınmaz mal karşılığı yapılacak ikrazlarda, sabit kıymetin işletmeye ipotek edilmesi gerekmektedir.

Enflasyonist değer artışı nedeniyle, sonraki yıllarda kira gelirlerinin ilk alım fiyatlarına göre, faiz düzeyinin de üstüne çıkması, bunun yanında teminat veren kuruluşların kendine enflasyonist değer kaybı ve diğer risklere karşı teminat aramaları gayrimenkullere

¹¹⁸ Hayati EGER, Sigortacılar Oteli bile İşletilecek PANORAMA, Hayat Sigortası Rehberi, (Kasım-1990), s.15.

yapılan yatırımlar için uygun bir zemin hazırlamaktadır ¹¹⁹. Bunun yanında hayat branşının uzun vadeli taahhütleri içermesi, gayrimenkullere yapılan yatırımlar için uygun bir zemin hazırlamaktadır.

1991 yılında sigorta işletmeleri gayrimenkullere 689.272.869.000TL., demirbaşlara ise 210.101.504.000TL. yatırım yapmışlardır. Hayat sigorta işletmelerinin ise, gayrimenkullere yaptıkları yatırımlar 153.287.191.000TL. iken demirbaşlara 23.446.071.000TL. yatırım yapmışlardır.

5.2.4.TEMİNATLI İKRAZLAR

Sigorta işletmelerinin bazıları tarafından yapılan teminatlı ikrazın, yani ödünç verilen paranın güvencesi, bu sigorta işletmesinin mülkiyetinde olursa, ikraz oranı teminat tutarının belirli bir yüzdesi kadar olmaktadır.

Sigorta işletmelerinin prim karşılığı ikrazları, 3 yıl prim ödeyen sigortalılara verilmektedir. Verilen ikraz tutarı, o tarihteki sigortanın satınalma bedelinin %95' i kadardır. İkrazın ödenme süresi 12 aydır. İkraz faizi ise, kanunda gösterilen esaslara göre belirlenir ¹²⁰. Hayat sigorta işletmelerinin 1991 yılında elde ettikleri ikraz faiz gelirleri 2.077.562.000TL. olmuştur.

5.2.5.POLİÇE KARŞILIĞI İKRAZLAR

Sigorta işletmeleri ödeme güçlüğü içine giren ya da primlerini ödeyemez duruma gelmiş olan sigortalılar için, poliçelerinin peşin değeri üzerinden ödünç verebilmektedir. Üretim organları tarafından sağlanan hayat sigortalarının çoğu zaman ilk üç yılın komisyonundan yararlanmak için ödeme gücü zayıf olan kimselere yöneltmesi, Türkiye'de yüksek oranlarda poliçe iptallerinin meydana gelmesine neden olmuştur. Sigortalının tenzil ya da iştirak yoluna gitmemesi için yasa, ¹²¹ sigorta poliçesi karşılığında ödünç verilmesi yoluna gitmiştir.

Poliçe karşılığında ödünç para verilmesinin hem sigortalı hem de sigorta işletmesi açısından çeşitli faydaları vardır. Sigortalı poliçeyle sağlanan tutardan mahrum kalmamakta ve içinde bulunduğu mali sıkıntıyı ödünç para almak suretiyle giderebilmektedir. Sigorta işletmesi ise, ödünç para vererek faiz sağlamaktadır. Ancak sigortalının işletmeden ödünç para isteyebilmesi için en az üç yıllık prim borcunu ödemiş olması gerekmektedir. Sigorta işletmeleri genel olarak satınalma kıymetinin %95'ine kadar ödünç para verebildikleri

¹¹⁹ALİEFENDİOĞLU, s.92.

¹²⁰ÇALDAĞ, s.90.

¹²¹T.T.K. Md.1327.

için, satınalma kıymeti olmayan poliçeler üzerine ödünç para verilemez. Bu nedenle sadece karma hayat sigortalarıyla, ölüme karşı sigortalarda, sigorta işletmesinden ödünç para talep edilebilmektedir. Ödünç olarak verilecek para miktarını saptama sigorta işletmesine bağlıdır ¹²². Poliçelerin ikraz faizleri kanunda gösterilen esaslar çerçevesinde tespit edilir.

1991 yılı itibariyle sigorta işletmelerinin,hayat poliçesi üzerine yaptıkları ikrazlar 18.855.463.000TL. iken, hayat sigorta işletmelerinin hayat poliçesi ikrazları 18.456.442.000TL. olarak gerçekleşmiştir ¹²³. Sigorta işletmelerinin hayat poliçeleri üzerine yaptıkları ikrazlar yıllar itibariyle ve Türk parasının değerinin devamlı ve yüksek oranda değer kaybetmesine bağlı olarak ikrazlarda da bir artış görülmüştür. Ancak yatırım olarak 1991' de ulaşılan tutarın yeterli olmadığı görülmektedir.

¹²²BOZER, s.370.

¹²³1991 Yılı Sigorta Faaliyet Raporu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE MUHASEBE SİSTEMİ VE HAYAT SİGORTASI MUHASEBE İŞLEMLERİ

1.SİGORTA İŞLETMELERİ MUHASEBESİNİN ÖZELLİKLERİ

Sigorta işletmelerinin, sigorta işlemlerinin gösterdiği özellikler sigorta muhasebesine de yansımaktadır. Sigorta muhasebesi, sigortacılığın kendine özgü bazı hesapları nedeniyle uzmanlık muhasebesi içinde yer almaktadır. Sigorta işletmelerinde tazminatların ödenip ödenmeyeceği, bunların tespiti ve diğer durumların önceden bilinmesi olanağı yoktur ¹²⁴. Bu durum sigorta işletmeleri muhasebesini diğer işletmelerin muhasebelerinden ayırmaktadır.

Sigorta işletmelerinin merkezi ile şubeler, acenteler, hatta prodüktörler arasındaki ilişkiler diğer ticari hizmet işletmelerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu işletmelerde tek tek çok fazla önemli olmayan, ancak uzun vadeli olmaları ve birbirine olan bazı benzerlikleri nedeniyle birlikte ele alındıkları zaman önem kazanan işlemlerin yoğunluğu sigortacılığın ve sigorta muhasebesinin başka bir özelliğidir ¹²⁵.

Yukarıda belirtilenler dışında sigorta işletmeleri muhasebesinin diğer işletme muhasebelerinden ayrılan yönlerini ve başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz ¹²⁶:

a- Sigorta işletmelerinin borç ve alacaklarını önceden bilmek mümkün olmadığı

¹²⁴DOĞAN, s.35.

¹²⁵Tarık B. SESYILMAZ, Sigorta Ortaklıkları Muhasebesi, Kismet Matbaası, Ankara, 1978, s.8.

¹²⁶ÇALDAĞ. s.76-77.

muhasebe kayıtları, sigorta branşlarına göre bir ayırma tabi tutulabileceği gibi, sigorta işlemlerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak elde ettiği işlerden olmasına göre bir ayırma tabi tutulabilir ¹³⁰.

2.1.MUHASEBE KAYITLARININ SİGORTA BRANŞLARINA GÖRE AYIRIMI

Sigortaların mal ve kişi sigortaları olarak ayrılması sigorta branşlarına göre yapılacak bir ayırmada önem kazanmaktadır. Hayat sigortaları ile mal sigortaları arasında kâr ve zararın hesaplanması bakımından fark vardır. Mal ve kişi sigortaları, özellikle hayat sigortaları arasında muhasebe kayıtları bakımından en önemli fark, ayrılacak teknik karşılıklar açısından ortaya çıkmaktadır. Mal sigortaları kısa vadeli, hayat sigortaları uzun vadeli. Mal sigortalarında sigorta işlemleri kısa süreli olduğundan çok kere aynı yıl içinde tahsil edilen primlerin o dönem içinde meydana gelebilecek zararları karşılayacağı tespit edilebilir. Hayat sigortalarında ise, vadenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilmek için uzun süre beklemek gerekmektedir ¹³¹. Hayat sigortalarında tahsil edilen primlerin büyük bir kısmı ileriki yıllarda meydana gelecek taleplerin bir karşılığıdır. Matematik karşılıklar adı altında toplanan bu karşılıkların muhasebe kayıtları daha sonra gösterilecektir.

2.2.MUHASEBE KAYITLARININ SİGORTA İŞLEMLERİNE GÖRE AYIRIMI

Bu ayırma göre üç çeşit sigorta işlemi vardır.

a- Doğrudan Doğruya Sigorta İşlemleri: Sigorta işletmelerinin doğrudan doğruya sigortalılardan elde ettiği işlerdir.

b- Aktif Reasürans İşlemleri: "Alınan işler" olarak da ifade edilen aktif reasürans, sigorta işletmesinin başka bir sigorta işletmesi tarafından elde edilen sigorta işlemlerine belirli ölçülerde katılmasını ifade eder. Aktif reasürans yapan sigorta işletmesine "reasürör" adı verilir.

Aktif reasürans işleminde kullanılan belli başlı hesaplar, ilgili branşın prim gelirleri hesabı, sedanlar cari hesabı, ilgili branşın komisyon giderleri hesabı olarak belirtilebilir.

Aktif reasüransta sedan işletme durumunda olan sigorta işletmesi, aktarmış olduğu sigorta meblağlarına düşen prim tutarlarını da diğer sigorta işletmesine ödemek zorunda olduğundan, sedanlar cari hesabı aynı tutar üzerinden borç, ilgili sigorta branşının prim gelirleri hesabına ise, alacak işlemi yapılır.

¹³⁰PEKİNER, s.209-210.

¹³¹DOĞAN, s.38.

Yapılan reasürans işlemi sonunda sigorta meblağını devralan sigorta işletmesi komisyon ödeyeceğinden, komisyon giderleri hesabına borç, sedanlar cari hesabına ise alacak işleminin yapılması gerekmektedir.

c- Pasif Reasürans İşlemleri: "Verilen işler" olarak da tanımlanan pasif reasürans, sigorta işletmesinin kabul ettiği sigorta işlemlerinden kendi işlem hacmini aşan kısmını, diğer sigorta işletmesine devretmesidir. Pasif reasürans yapan sigorta işletmesine "sedan" işletme denmektedir.

Pasif reasürans işleminde belirli bir sigorta tutarı ile birlikte prim tutarları da diğer sigorta işletmesine devredildiğinden devredilen primler, prim giderleri hesabına borç, reasürörler cari hesabına alacak kaydedilir.

Bunun yanında reasürörler cari hesabına her reasürörün ödeyeceği komisyon tutarı kadar borç, alınan komisyonlarda komisyon gelirleri hesabına alacak olarak kaydedilir.

3.SİGORTA İŞLETMELERİNDE TUTULAN DEFTERLER

Sigorta işletmeleri Anonim şirket ya da Kooperatif şeklinde kurulduğundan Vergi Usul Kanunu'nun 171-172. maddeleri ve Türk Ticaret Kanunumuzun 66-86. maddeleri gereği, bilanço esasına göre defter tutmaları zorunludur. Bilanço esasına göre defter tutan işletmelerin Yevmiye defteri, Büyük defter, Envanter ve Bilanço defteri tutmaları gerekir. Sigorta işletmeleri sözü edilen bu üç defterin yanında bazı yardımcı defterleri de tutmak zorundadırlar.

Sigorta acente ve prodüktörleri ile Türkiye'de çalışan yabancı işletmelerin şubeleri de bu defterleri tutmakla yükümlüdür. Ancak bireysel olarak çalışan sigorta acente ve prodüktörleri V.U.K.'nda belirtilen ölçüler içerisinde basit bir muhasebe sistemi olan "işletme hesabı esasına" göre defter tutabilirler.

Sigorta işletmelerinde mal hareketleri olmadığından envanter defterinin tutulması daha kolaydır. Bu defter belli bir tarihe göre tespit edilen alacakları, borçları ve sabit kıymetleri kapsar ¹³².

Sigorta işletmeleri her branş için hazırlanmış belgelere dayanarak muhasebe kayıtlarını yürütürler. Para hareketlerinde ise, kasaya girişler "Kasa Tahsil Fişlerine", çıkışlar "Kasa Ödeme Fişlerine", diğer işlemler ise "Mahsup Fişlerine" kaydedilir. Fişler düzenlendikten sonra ilgili defterlere gerekli kayıtlar yapılabilir.

Sigorta işletmelerinin T.T.K. ve V.U.K'nun ilgili hükümlerine göre tutmakla

¹³²AKTUĞLU, s.47.

yükümlü oldukları muhasebe defterleri şunlardır ¹³³.

- Yevmiye Defteri,
- Büyük Defter,
- Envanter ve Bilanço Defteri,
- Karar defteri,
- Hisse Senedi Defteri,
- Rejistro Defteri,
- Kayıt, Fesih ve İptal Defteridir.

Bu defterlerden ticari defterler dışında kalanlarını kısaca açıklayalım:

3.1.KARAR DEFTERİ

Anonim şirket şeklinde kurulan sigorta işletmelerinde karar defteri olarak iki defter tutulur. "Hissedarlar Genel Kurul Karar Defteri" ile "Yönetim Kurulu Karar Defteri" adı altında iki defterin tutulması gereği T.T.K.'nunda belirtilmiştir.(T.T.K. Md.78).

3.2.HİSSE SENEDİ DEFTERİ

Sigorta işletmelerinin yatırım yaptıkları şirketlerin hisse senetleri ile elde edilen yıllık kazançlardan yapılacak ödemelerin izlenmesi için T.T.K.'na göre özel bir defter tutması gerekmektedir.(T.T.K. Md.417). Hisse senedi defteri adı verilen bu defter sigorta işletmelerinin kanunen tutması zorunlu defterler arasında yer almaktadır.

3.3.REJİSTRO DEFTERİ

Sigorta işletmeleri V.U.K.'nun 204. maddesi gereğince Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinin konusuna giren işlemleri toplu olarak kendi muhasebe defterlerinde veya ayrı bir banka ve sigorta muameleleri vergisi defterinde, diğer işlemlerden ayırmak suretiyle gösterirler. Sigorta işletmeleri kanun maddesinin bu hükümlerini "İstihsal Defteri" ya da "Rejistro Defteri" denilen defter tutmak suretiyle yerine getirirler. Her sigorta branşı için ayrı istihsal defteri bulunduğu gibi, her sigorta branşı için iki adet rejistro defteri tutulur. Defterin birine istihsal yani sigortalar karşılığı alınan primler kaydedilir. Diğer defter ise, iptal defteri olup, düzenlenmiş bir sigorta poliçesinin iptali veya feshi halinde iade edilen primler kaydedilir. Yani, yeni poliçeler ayrı, iptaller ayrı bir rejistroda izlenir.

Rejistrolar, bir birim sigorta istihsalinin ve iptallerinin ayrıntıları ile gösterildiği, poliçelerin yazıldığı, tutulması zorunlu, tastikli temel defter ve yapraklardır ¹³⁴.

¹³³ÇALDAĞ, s.81.

¹³⁴TARKAN, s.35.

3.4.KAYIT, FESİH VE İPTAL DEFTERİ

3.4.1.KAYIT DEFTERİ

Sigorta işletmeleri tarafından düzenlenen sigorta poliçelerinin tek tek yevmiye ve büyük deftere geçirilmesi oldukça zordur. Bu nedenle hazırlanan poliçeler, ilgili servisler tarafından muhasebe servisine bildirilmeden önce, notere tastik ettirilmiş bir deftere tarih ve sıra numarasına göre kaydedilir. Bu defterler genellikle yangın, ulaştırma, kaza ve hayat branşları servislerinde ayrı ayrı tutulduğu gibi, büyük işletmelerde acenteler aracılığıyla yapılan sigorta işleri sigorta türlerine ayrılmak suretiyle tutulabilmektedir. Bu defterler tutulmadan önce notere tastik edildiğinden, yardımcı yevmiye defteri özelliği gösterirler ¹³⁵. Sigorta işletmelerinin tuttıkları kayıt defterleri, diğer taraftan V.U.K. hükümlerine göre sigorta işletmelerinin özel kayıtlarının tutulmasını sağlamaktadır. Kayıt defterine bir ay içerisinde düzenlenen sigorta poliçelerinde yeralan prim, yönetim giderleri ve gider vergisi ayrı ayrı geçirilir. İlgili servisler tarafından fişi kesilerek muhasebe servisine iletilir.

3.4.2.FESİH VE İPTAL DEFTERİ

Sigorta işletmeleri sigorta poliçelerini kaydettikleri kayıt defterlerinin yanısıra, gerek o ay, gerekse daha önceki aylarda düzenlenen poliçelerden iptal edilenleri yine tarih ve sıra numarasına göre "fesih ve iptal defteri" adı verilen deftere geçirirler. Ay sonunda iptal defterinden çıkan primler, ayrı bir fiş düzenlenerek muhasebe servisine gönderilir

Sigorta işletmeleri yukarıdakilere ilave olarak amortismanbağılı değerler için, envanter defterinin yanında "Bağılı değer ve Amortisman" defteri tutarlar.

Sigorta işletmeleri kanunen tutulması zorunlu olan defterler yanında tutulması yasal olarak zorunlu olmayan defterleri de tutabilirler. Bunlar içinde en önemlileri yardımcı defterlerdir. Bu defterlerin tutulmasındaki esas amaç, yapılan işlemlerin tamamının başlangıçtan sonuna kadar izlenmesini ve kontrolünü sağlamaktır. Bu defterler yapılan işlemlerin kolayca anlaşılmasına da katkıda bulunur. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz ¹³⁶:

- Teklifname defteri,
- Sigortalıların adlarına ve poliçelerin numaralarına göre tutulan defterler,
- Sigortalıların oturdukları yere göre tutulan defterler,
- Primlerin vadelerine göre tutulan defterler,
- Sona eren sözleşmeleri gösteren defterler,
- Risklerin azami haddini gösteren defterler,
- Hasarların izlenmesi için tutulan defterler,

¹³⁵Osman Fikret ARKUN, Sigorta Muhasebesi Ders Notları, İstanbul, 1969, s.27-31.

¹³⁶DOĞAN, s.41-43.

- Reasürans işlemleri ile ilgili tutulan defterler.

4.SİGORTA İŞLETMELERİNDE HESAP PLANI VE HAYAT SİGORTASI HESAPLARININ İNCELENMESİ

4.1.SİGORTA İŞLETMELERİNDE HESAP PLANI

Hesap planı bir işletmenin bütün hesaplarının sistematik bir düzenini ifade eder. Bu nedenle hesap planı işletmelerde muhasebe sisteminin düzenlenmesini sağlayan bir araçtır. Hesap planları, işletmelerin gereksinimleri gözönünde bulundurularak hesapların; hesap gruplarına, ana hesaplara ve yardımcı hesaplara ayrılarak geliştirilmesi sonucu meydana getirilir.

Sigorta işletmelerinin geniş bir müşteri kitlesi ile ilişkisi olduğundan kâr ve zararın hesaplanması ayrıntılı ve uzun hesapları gerektirir. Bu nedenle sigorta işletmelerinde düzenli ve ayrıntılı bir hesap planı uygulaması zorunludur.

Hesap planları bir yandan işletmelerin maliyet hesaplarının tam ve kolay yapılmasını sağlar, bunun yanında o yılın faaliyet sonuçlarının doğru ve güvenilir bir şekilde bulunmasına yardımcı olur. Ayrıca aynı sektördeki işletmeler için aynı tip hesap planının uygulanması, o sektörde çalışan tüm işletmelerin faaliyetlerinin birbiriyle kıyaslanmasına ve istatistik verilerin güçlük çekilmeksizin düzenlenmesine olanak verir ¹³⁷.

Sigorta sektöründe kullanılacak tekdüzen hesap planı, tek tip bilanço ve gelir gider tablosu hazırlanmasına imkan tanımak, sigortacılık sektöründe muhasebe kayıtlarında ve raporlama açısından yeknesaklığı sağlamak, sektörün ve işletmelerin maddi gelişimini sağlıklı bir biçimde değerlendirerek ilgililerin ihtiyacı olan bilginin elde edilmesine olanak sağlamak amacını gütmektedir.

Halen sigorta sektöründe tüm işletmelerin kullandığı tekdüzen bir hesap planı mevcut değildir. Ancak bu konuda Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nce hazırlanan bir hesap planı taslağı bulunmaktadır. Gerek kanunda belirtilen hükümlerin yerine getirilmesini kolaylaştırmak için, gerekse yerleşmiş gelenekler dolayısıyla sigorta işletmelerinin hesap planlarında büyük bir yakınlaşma meydana gelmiştir.

Bu amaca yönelik olarak düzenlenmiş bir hesap planı örneği (Ek-2)'de verilmektedir. Bu hesap planında hesap grupları 0 ile 9 arasında kodlanmıştır. 0 hesap grubu adı altında nakit ve nakit benzeri değerlere, 1 hesap grubunda alacaklara, 2 hesap grubunda sabit değerler ve diğer aktiflere, 3 hesap grubunda borçlar ve diğer pasiflere, 4 hesap grubunda özkaynaklara, 5 hesap grubunda teknik kâr ve zarar hesaplarına, 6 hesap

¹³⁷SESYILMAZ, s.14.

grubunda ana faaliyet dışı gelirlere, 7 hesap grubunda genel giderlere, 8 hesap grubunda geçici ve dönem ayırıcı hesaplara, 9 hesap grubunda ise yıl sonu kapanış kayıtları ve nazım hesaplara yer verilmiştir. Bundan sonra açıklanacak muhasebe kayıtları bu hesap planına göre yapılacaktır.

Sigorta sektörü için geliştirilen hesap planı örneğinin, KİT hesap planları ile bankaların hesap planlarından farklı yönleri bulunmaktadır. Bu farkların en önemlileri sigorta sektörünün kendine özgü işlemleri sonucunda oluşan hesaplarda ortaya çıkmaktadır. Bunlara örnek olarak karşılıklar, alacaklar ve teknik kâr zarar hesapları verilebilir.

4.2.HAYAT SİGORTASI BİLANÇO HESAPLARININ İNCELENMESİ

Sigorta işletmeleri muhasebesinde gerek yapılan işlemlerin özelliğinden, gerekse bu işletmelerin ilgili oldukları çıkar grupları nedeniyle bazı özellik taşıyan hesaplara yer vermek gerekmektedir.

Sigorta işletmeleri nitelik yönünden diğer işletmelerden farklılık göstermektedir. Bu işletmelerin ayırmak zorunda oldukları teknik karşılıklara, güvence akçelerine veya prim depolarına başka bir işletmenin hesap planında rastlamak mümkün değildir. Bunun yanında sigorta işletmelerinin teknik gelir ve giderleri arasında yer alan hasar ve ölüm tazminatları ile prim hesapları kendine özgü nitelikler taşımaktadır.

Sigortacılığın önemli branşlarından biri olan hayat sigortası hesapları diğer sigorta branşlarından ayrı özellikler göstermektedir. Bu ayrılıklar özellikle güvence akçelerinde, ödenen tazminatlarda ve prim hesaplarında kendini göstermektedir.

Hayat sigortası hesapları incelenirken, hesap planında yer alan önemli gördüğümüz belli başlı hesaplar ile hayat sigortası hesapları hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

4.2.1.SİGORTALILAR HESABI

Sigortalılar hesabı, alacaklar hesap grubu içinde yer alan ve sigorta işletmelerinin sigortalılardan olan prim alacaklarının izlendiği bir hesaptır.

Bu hesap, sigorta işletmelerinin sigortalılardan doğrudan doğruya yapılan ve primleri taksite bağlanan sigortaların tutarları üzerinden borçlanır. Sigortalılar tarafından yapılan ödemeler üzerinden alacaklanır. Sigortalılar hesabı, borç kalanı veren bir hesaptır. Bu hesabın borç kalanı, sigorta işletmelerinin müşterilerdeki alacaklarını gösterir.

4.2.2.ACENTELER HESABI

7397 sayılı S.Ş.M.H.K'nun 27. Maddesine göre, acentelerce tahsil edilen ve emanet para niteliğinde olan prim alacaklarının izlendiği aktif nitelikli bir hesaptır.

Acenteler hesabı, sigorta işletmesinin acenteler ile olan borç ve alacak ilişkilerinin izlenmesine ve geçirilmesine yarar. Bu hesaba acenteler aracılığıyla yapılan hayat sigortalarına ait primler borç; fesih ve iptallerle, komisyon ile acenteden tahsil edilen primler alacak kaydedilir.

4.2.3.HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLAR HESABI

Bu hesap, sigortalıların hayat sigortalarından en az üç yıl primlerini ödemiş olmaları kaydıyla poliçelerin iştira tablosundaki tutarların belirli bir oranı dahilinde hayat poliçelerine karşılık olarak verdikleri ikrazların kaydedildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

Bu hesap sigorta işletmesi tarafından verilen ikraz tutarı kadar borçlanırken, sigortalının yapmış olduğu ödemelerle alacaklanır. Hayat poliçeleri üzerine ikrazlar hesabı daima borç kalanı verir, dönem sonunda kalan sigortalılardaki ikraz tutarını verir. Verilen ikraz karşılığında sigorta işletmesi belirli oranda ikraz faizi aldığından, bu hesap sigorta işletmesi için bir plasman özelliğini taşır.

4.2.4.SEDANLAR VE RETROSEDANLAR CARİ HESABI

Sedan, üzerine aldığı riski devreden sigorta işletmesine verilen addır. Bunun yanında reasürans işletmeleri de kendi payını aşan kısmını, başka bir sigorta işletmesine devredebilir. Kendi payını aşan kısmı başka bir sigorta işletmesine devreden reasürans işletmesine ise retrosedan adı verilir.

Sedan ve retrosedan işletme tarafından devredilen primler bu hesapta ilgili sedan ve retrosedan işletme adına açılacak bir hesaba borç, sedan şirkete ödenecek komisyonlarda alacak olarak işlenir. Hesap aktif nitelikli olup, bakiyesi sedan ve retrosedan işletmeden olan alacak miktarını gösterir.

4.2.5.SEDAN VE RETROSEDANLAR NEZDİNDEKİ DEPOLARIMIZ HESABI

Sedan ve retrosedan işletmeler devredecekleri işlere ait primlerin bir kısmını belirli bir sürenin sonuna kadar kendi bünyelerinde tutabilirler. Bu hesapta sedan ve retrosedan işletmelerce devredilen işlere ait bünyelerinde tuttıkları ve belirli devreler sonunda iade edecekleri paraların izlendiği aktif nitelikli bir hesaptır.

Prim depoları hesapları, sigorta işletmelerinin reasürörlerine vermek zorunda oldukları primlerin bir kısmını, belirli bir faiz ödemek koşuluyla, reasürans sözleşmelerinde belirlenen esaslara göre alıkoymaları sonucu oluşur. Bununla ilgili olarak tahakkuk eden depo faizleri, Sedan ve retroseadanlar cari hesaplarının borç tarafları ile ilgili teknik kâr ve zarar hesaplarının diğer hesapları ile karşılıklı çalışır.

4.2.6.REASÜRÖRLER CARİ HESABI

Reasürör işletmeye devredilen primler bu hesapta ilgili reasürör işletme adına açılacak bir hesaba alacak, reasürör şirketten alınacak komisyonlar da borç işlenir. Hesap pasif nitelikli olup, bakiyesi işletmenin reasürör işletmeye olan borcunu gösterir. Hesabın borç ve alacak tarafı ilgili Teknik Kâr ve Zarar Hesaplarıyla, yapılan ödemelerle de Kasa ve Bankalar hesapları ile karşılıklı çalışır.

4.2.7.MİLLİ REASÜRANS HESABI

Reasürans Tekeline devredilen işlerin takip edileceği bir hesap olup, prim ödeme süreleri ve branşlar dikkate alınarak alt hesaplara ayrılmıştır. Milli Reasürans hesabı borçlar grubunda yer alan pasif karakterli bir hesaptır.

4.2.8.REASÜRÖRLERİN DEPOLARI

Bu hesap, reasürörlere devredilen işlere ait işletme nezdinde tutulan ve belirli devreler sonunda iade edilecek paraların izlendiği pasif nitelikli bir hesaptır.

4.3.TEKNIK KÂR ZARAR HESAPLARI

Teknik kâr zarar hesapları içinde yer alan hesaplar, sigortacılık faaliyetleriyle doğrudan doğruya ilişkisi olan gelir ve gider hesaplarıdır. Teknik kâr zarar hesapları sigorta işletmesine özgü, her sigorta branşında farklı olan gelir ve giderlerin kaydedilmesi için, her branş için ayrı ayrı açılan ve Sigorta, Reasürans, Koasürans ve Retrosesyon işlemlerinden oluşan gelir ve giderlerin kaydedildiği geçici bir kâr zarar hesabıdır. Teknik kâr zarar hesabının kalanı, faaliyet dönemi sonunda kâr ve zarar hesabına devredilerek kapatılır.

Bu hesap elde edilen gelirlerden dolayı alacaklanır, oluşan zarar ve masraflardan dolayı borçlanır ¹³⁸. Teknik kâr zarar hesabı sigorta işletmesinin ana faaliyetleri sonucu elde ettiği gelir ve giderlerin toplu olarak gösterilmesini sağlamaktadır.

Teknik kâr zarar hesapları yangın, nakliyat, kaza, makine ve montaj, dolu, hayvan ölümü ve hayat branşları için ayrı ayrı açıldığından, her branşın teknik kâr ve zarar

¹³⁸Sedat SAĞLAM, Sigorta Muhasebesi, Tavilli Matbaası, İstanbul, 1976, s.152.

hesabında kendine özgü hesaplar yanında diğer branşlarla ortak hesaplar da yer almaktadır.

Ancak bu konu içinde sadece hayat branşı teknik kâr ve zarar hesabı altında yer alan hesaplar incelenecektir.

4.3.1.ALINAN PRİMLER HESABI

Doğrudan doğruya sigortalılardan ve reasürans faaliyetlerinden elde edilen net prim gelirleri, alınan primler hesabında gösterilmektedir.

Sigorta işletmesi tarafından alınan primler, sigorta işletmesinin üstlendiği riskler dolayısıyla sigortalıya sağlamış olduğu güvencenin karşılığı olarak aldığı ücretten oluşur. Prim oranları ise, her sigorta branşında risk unsuruna göre tespit edilmektedir. Hayat sigortalarında prim oranları tespit edilirken gözönünde bulundurulan risk unsurları, sigortalının yaşı, cinsiyeti, mesleği, sağlık durumu gibi konulardır.

4.3.2.VERİLEN PRİMLER HESABI

Reasürans işlemleri dolayısıyla diğer sigorta işletmelerine verilen primler "verilen primler" adı altında bir hesapta izlenmektedir.

4.3.3.ALINAN KOMİSYONLAR HESABI

Hayat sigortalarının reasürans işlemleri dolayısıyla, diğer sigorta işletmelerine verdiği işler karşılığında elde ettiği komisyonlar "alınan komisyonlar" hesabında izlenmektedir.

Bu hesap sigorta işletmelerinin koasürans işlerinde pay verdikleri sigorta ortaklıklarından ve pasif reasürans işlemlerinden dolayı iş ve prim devrettikleri reasürörlerden sözleşmede belirlenen esaslar doğrultusunda aldıkları komisyonların izlenmesine olanak sağlayan bir hesaptır.

4.3.4.VERİLEN KOMİSYONLAR HESABI

Sigorta işletmelerinin reasürans ve koasürans işlemleri kabul etmesi halinde diğer sigorta işletmelerine verilen komisyonlar ile üretilen sigorta ve reasürans primleri karşılığında acente ve prodüktörlere ödenen komisyonlar "verilen komisyonlar" hesabında gösterilmektedir.

4.3.5.ÖDENEN TAZMİNATLAR HESABI

Sigorta işletmeleri elde ettikleri primlerin bir kısmını tazminat olarak sigortalılara

geri öderler. İşte yapılan bu tür ödemeler "ödenen tazminatlar" hesabında izlenir.

Hayat sigortalarında kişinin hayatının değerini belirleyecek bir ölçünün olmaması, sigorta tutarının hiçbir kesintiye uğramadan tazminat olarak sigortalıya ödenmesini sağlar.

Sigorta işletmeleri tarafından yapılan tazminat ödemeleri, ölüm tazminatları, vade gelimi ödemeleri, verilen sakatlık tazminatları şeklinde olmaktadır. Sigorta işletmeleri doğrudan doğruya sigortalılar ile yapılan anlaşmalar için ödenen tazminatların yanısıra reasürans yolu ile elde edilen sigortalar içinde tazminat ödemektedir.

4.3.6.ÖDENEN TAZMİNATLARDAN REASÜRÖR PAYLARI

Sigorta işletmelerinin reasürans işletmelerine devrettikleri işlere karşılık olarak ödenen tazminatta reasürörlerin payını gösteren bir hesaptır. Reasürörlerin yaptıkları bu tür ödemeler, sigorta işletmeleri tarafından gelir olarak kaydedilir.

4.3.7.TEKNİK KARŞILIK GİDERLERİ

Sigorta işletmeleri sigortalılara karşı yükledikleri yükümlülükleri yerine getirebilmek ve yıl içinde gerçekleşmiş ancak henüz ödenememiş tazminatları karşılamak için teknik karşılık ayırmak zorundadırlar. Bu karşılıkların izlendiği hesaba "teknik karşılık giderleri" adı verilmektedir. Sigorta ve vergi yasalarımızda teknik ihtiyatlar olarak adlandırılan bu hesap içinde yer alan karşılıkları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Matematik Karşılıklar (Riyazi İhtiyatlar),
- Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı (Muallak İhtiyatlar),
- Cari Rizikolar Karşılığı (Cari Muhataralar İhtiyatı).

Bu karşılıklar dışında sigorta işletmeleri komisyon karşılıkları, kâr'a katılma payları karşılıkları, primin geri verilmesi (risturn karşılıkları) gibi karşılıkları da ayırmak durumundadırlar.

Yukarıda sayılan karşılıklar içinde hayat sigortaları ile ilgili olan teknik karşılıklar matematik, askıda kalmış tazminat karşılığı ve komisyon karşılığıdır. Bunları şu şekilde açıklayabiliriz:

4.3.7.1. Matematik Karşılıklar Hesabı

Bu karşılıklar hayat sigortası branşında faaliyet gösteren sigorta işletmeleri tarafından sigortalılara ileride gerçekleşecek risklere karşılık olmak üzere poliçeler üzerinden ayrı ayrı, aktüerler tarafından hesaplanır. Ayrılan bu tür karşılıklar "matematik karşılıklar hesabı"nda izlenmektedir. Bu hesap poliçe bazında hesaplamalar sonucunda elde edilen

miktarlarda ayrılacak karşılıkların kaydedildiği bir hesaptır. Hayat matematik karşılıkları bu hesapta brüt olarak yer alır. Reasürörler payları ise Hayat Matematik Karşılıklarında Reasürörler Payı hesabında gösterilir.

Sigorta işletmeleri, sigortalıların yaşama olasılıklarını içeren ve aktüerler tarafından belirlenen teknik formüllerden yararlanarak her yıl sonunda matematik karşılık ayırmak zorundadır. Bu karşılıkların ayrılması kanunen de zorunlu tutulmuştur. 7397 sayılı S.Ş.M.H.K.'na göre hayat sigortası alanında faaliyette bulunacak sigorta işletmelerinin Ticaret Bakanlığına vermekle yükümlü olduğu belgeler arasında matematik karşılık formüllerinin de bulunması zorunlu tutulmuştur ¹³⁹. Matematik karşılıklar her çeşit hayat poliçesi için, özel formüllere göre hesaplanmaktadır ¹⁴⁰.

Önceki yıl için ayrılan karşılıklar dönem sonunda kapatılır ve ilgili senenin matematik karşılıkları yeniden ayrılır. Ayrılan karşılıklar sigorta işletmeleri için gider niteliğini taşıdığından kâr zarar hesabının giderler kısmında yer alır.

Sigorta işletmeleri elde ettikleri primin bir kısmını risklerden doğan zararı karşılamak üzere ayırırken, diğer kısmını ileride doğacak tazminat borcunu ödemedede kullanır. Tasarruf primi adı verilen bu kısım bileşik faize tabi tutularak, belli bir süre sonra sigortalıya verilecek tazminat tutarını oluşturur. Matematik karşılıklar daha çok karma sigortalar için sözkonusudur. Beli süre için ayrılan ölüm sigortalarında tasarruf primi sözkonusu olmadığından matematik karşılıklar önemsiz miktardadır. Bu tür sigortalarda tahsil edilen prim ilk yıllardaki riske göre fazla olduğundan, sonraki yıllardaki prim yetersizliğini karşılamak için risk priminden bir kısmı ayrılır. Bu sigortalarda matematik karşılıklar, primin her yıl aynı oranda tahsil edilmesinden ortaya çıkmaktadır ¹⁴¹. Sigorta işletmesi tasarruf primini bileşik faize tabi tutarak elde edilen tutarı sigortalıya vermekte, bu nedenle herhangi bir kârı olmamaktadır. Buna karşılık risk primi saptanırken ölüm ihtimaleri yüksek tutulduğundan, gerçekleşen risk ile aradaki fark sigorta işletmesinin kârını oluşturmaktadır.

4.3.7.2. Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı Hesabı

Ödenmemiş hayat tazminatları için ayrılacak karşılıkların izlendiği bir hesaptır. Karşılık miktarı, tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş fiili tazminat bedellerinden veya hesaplanamamış ise tahmini değerlerden oluşur. Hayat Asıda Kalmış Tazminat Karşılıkları, bu hesapta brüt olarak yer alır. Reasürör payları ise Hayat Asıda Kalmış Tazminat Karşılıklarında Reasürörler Payı hesabında gösterilir.

Hayat sigortalarında sigorta işletmeleri üstlendikleri riskin gerçekleşmesi halinde,

¹³⁹S.Ş.M.H.K. Md.3.

¹⁴⁰AKTUĞLU, s.65.

¹⁴¹BOZER, S.239.

poliçede yazılı tutarı ödemek zorundadır. Ancak sigorta işletmesi tazminat ödemesi gerektiği halde, ölüm ve diğer risklerin yılın son gününde meydana gelmesi nedeniyle gerekli formalitelerin tamamlanamaması ya da sigortadan yararlanan kişilerin gerekli belgeleri sigorta ortaklığına vermemiş veya tazminat tutarını almak için sigorta işletmesine zamanında başvurmamış olması veyahut taraflar arasında önceden belirlenen tazminat tutarının ödenmesi konusunda anlaşmazlık çıkması ve işin mahkemeye götürülmesinden dolayı gerekli ödemenin bilanço gününden önce yapılmaması gibi durumlarda ödeme gecikebilir ¹⁴².

Sigorta işletmesi yukarıda sayılan nedenlerden dolayı gerekli olan ödemeyi bilanço tarihine kadar gerçekleştiremezse, o yıla ait tazminatı sonraki yılda ödeme yoluna gidecektir. İşte bu şekilde tazmin edilmesi ve ödenmesi gecikmiş tazminatları karşılamak üzere ayrılan tutara "Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı" adı verilir. Asıda kalmış tazminat karşılığı her poliçe üzerinden ayrı ayrı ya da global olarak ayrılabilir. Bu karşılıklar net prim üzerinden ayrılarak hesaba geçirilir.

Asıda kalmış tazminat karşılığı tahakkuk etmiş ve hesaben saptanmış fiili tazminat bedellerinden veya bu hesap yapılmış ise öngörülen değerlerinden oluşur¹⁴³. Sigorta işletmelerinin asıda kalmış tazminat karşılığı tutarını aynı yılın gelirlerinden düşerek zarar kaydetmesi gerekir.

Asıda kalmış tazminat karşılığı, toptan ihtiyaç gözönünde bulundurularak her dönem yeniden ayrıldığı için, bir önceki faaliyet dönemi sonucunu göstermek üzere Teknik Kâr Zarar Hesabına "Devredilen Asıda Kalmış Tazminat Gideri" yardımcı hesabı kullanarak alacak olarak kaydedilir.

Faaliyet dönemi içinde tahakkuk etmiş bu tür tazminat giderleri ödeme yapılmamış olsa bile, dönemin tazminat giderleri içinde yer alarak, dönem sonunda kâr ve zarar hesabına gider olarak kaydedilir. Bunun yanında asıda kalmış tazminat karşılığı ile ilgili olmak üzere tutarlarına göre reasürör payları ayrı ayrı gösterilir ve reasürörlere ait olan kısım bordrolarla ilgili işletmelere bildirilir.

4.3.7.3.Komisyon Karşılıkları

Hayat sigortalarında özellikle dönem sonlarında tahsil edilmemiş olmasına rağmen tahakkuk yöntemiyle kaydedilen primlere isabet eden aracı komisyonları için ayrılan karşılıkların izlendiği bir hesaptır.

Sigorta işletmelerinin ayırdıkları teknik karşılıklar içinde yer alan komisyon

¹⁴²SAĞLAM, s.243.

¹⁴³K.V.K. Md.14.

karşılıkları, hayat sigortaları ve diğer sigorta dallarında sigorta sözleşmesinin ilk yıllarında sigorta aracılara ödenen yüksek tutardaki komisyonları karşılamak üzere ayrılırlar. İlk yıl komisyonlarının yüksek olması nedeniyle sigorta işletmeleri hayat sigortaları için ayıracakları diğer karşılıkları karşılamada zorluklarla karşılaşacaklardır.

Bunun yanında acente ve prodüktörlerin komisyona hak kazanabilmeleri için tahsil ettikleri primleri sigorta işletmelerine ödemeleri şarttır. Bu şekilde çalışan acente ve prodüktörler aracılık ettikleri sigortalara ait primlerden dönem sonuna kadar tahsil edilmemiş veya tahsil edildikleri halde komisyonları tahakkuk etmemiş olanların ertesi yılda ödenecek komisyonları, aynı yılın kâr zarar hesabı içinde gösterilmektedir. Bu nedenle sigorta işletmeleri yıl sonlarında tahakkuk ettirilmesi gereken komisyonları bir cetvelde toplayarak muhasebe servisine iletirler. Muhasebe servisi Teknik Kâr ve Zarar Hesabının Ödenecek Komisyon Gideri Hesabına borç ve Komisyon Karşılıkları hesabına alacak yazmak suretiyle, sözkonusu komisyonları gider kaydederek gerekli karşılığı ayırır ¹⁴⁴.

Gelecek yıllarda acente ve prodüktörler tarafından tahsil edilerek sigorta işletmesine primler ödendikçe Komisyon Karşılıkları hesabına borç, Prodüktör veya Acente Cari Hesaplarına alacak yazılır.

5.HAYAT SİGORTASINA İLİŞKİN İŞLEMLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Hayat sigortasına ilişkin işlemlerin muhasebeleştirilmesi iki açıdan ele alınabilir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

a- Hayat sigortası işletmelerinde, diğer ticari işletmeler ve kuruluşlarda olduğu gibi oluşan işlemlerin muhasebeleştirilmesi.

b- Bir hizmetin görülmesi ve yapılması sonucu oluşan, hayat sigortalarının kendi yapısına özgü işlemlerin muhasebeleştirilmesi.

Birinci grupta yer alan işlemler genel muhasebe esasları ve prensipleri içinde yapıldığından, diğer işletmelerden ayrı bir özellik göstermemektedir. Bu nedenle konu işlenirken, hayat sigortalarına özgü işlemlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

Hayat sigortalarında muhasebeleştirilmesi gereken işlemleri günlük işlemler ve dönemsonu işlemler olarak ayırabiliriz:

¹⁴⁴SESYILMAZ, s.93.

5.1.GÜNLÜK İŞLEMLER

Hayat sigortalarına ilişkin günlük işlemleri şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

- Primlerin tahsili,
- Primlerin ödenmesi veya iadesi,
- Komisyon ödenmesi,
- Komisyon alınması,
- Tazminat ve Vade Gelimi Ödemeleri,
- Tazminat Ödemelerinde Reasürör Payları,
- Hayat Poliçeleri Üzerine İkazat İşleri,
- İştirak İşleri.

Yukarıda sayılan işlemleri yevmiye maddeleri ile açıklayalım:

5.1.1.PRİMLERİN TAHSİLİ

Hesapların açıklanması sırasında değinildiği gibi, sigorta işletmeleri prim üretimlerini bazı durumlarda doğrudan doğruya gerçekleştirirken, bazı durumlarda da acente ve prodüktör gibi araçlar vasıtasıyla gerçekleştirirler.

Sigorta işletmeleri gerek merkez örgütleri, gerekse araçlar yoluyla yapmış oldukları prim üretimlerini doğrudan doğruya muhasebe kayıtlarına geçirmezler. Bunlar sigorta işletmesi veya acenteler tarafından tutulan ve rejistro adı verilen poliçe kayıt defterine işlenir ve aylık olarak toplanan rakamlar muhasebeye iletilerek gerekli yevmiye ve büyük defter kayıtları muhasebe servisi tarafından yapılır.

Teknik servisler tarafından hazırlanarak rejistroya kaydedilen poliçeler tahsilat servisine gönderilir. Burada primin bedeli doğrudan doğruya müşteriden tahsil edilir. Prim bedeli peşin tahsil edildiğinde muhasebe tarafından yapılan kayıt şöyle olacaktır.

00 KASA HS.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

560 Alınan Primler

5600 Direkt İşlerden Elde Edilen

Prim Gelirleri

Acenteler tarafından sağlanan hayat sigortası poliçe bedelleri ise şu şekilde kaydedilir.

11 ACENTELER HS.

110 (A) Acenteleri

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

560 Alınan Primler

Prodüktörler, sedan ve retrosedanlardan alınan primlerde aynen yukarıda belirttiğimiz gibi kaydedilir.

5.1.2.PRİMLERİN ÖDENMESİ VEYA İADESİ

Sigorta işletmeleri üzerlerine aldıkları riskin bir kısmını reasürans işletmelerine devretmek zorundadır. Riskin reasürörlere devredilmesi tüm sigorta branşlarında olduğu gibi hayat sigortalarında da kanuni bir zorunluluk taşımaktadır.

Reasürörlere hayat sigorta primlerinin bir kısmı devredildiğinde şu kayıt yapılır.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

561 Verilen Primler

5610 Milli Reasüransa Verilen

Mecburi Primler

30 REASÜRÖRLER HS.

300 Yurt İçi Reasürörler Cari Hesabı

3000 Milli Reasürans

Sigorta işletmeleri düzenledikleri hayat sigorta poliçelerini bazı durumlarda iptal etme yoluna gitmektedirler. Poliçelerin iptal edilmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunların en önemlisi sigortalının prim borcunu ödeyememesi ya da ödemekten vazgeçmesidir. Ancak sigorta işletmeleri en son çare olarak poliçe iptali yoluna gitmekte, bunun yerine sigortalının içine düştüğü ödeme güçlüğüne kadar hayat poliçeleri karşılığında ödünç verme ya da satın alma yoluna gitmektedir.

Poliçelerin iptal edilmesi ve alınan primlerin iadesi halinde düşülecek kayıt şöyledir.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

560 Alınan Primler

00 KASA HS.

İptal edilen poliçelerin acente ve prodüktörler tarafından düzenlenmiş olması ya da reasürörlere devredilen poliçelerin iptal edilmesi halinde yine teknik kâr ve zarar hesabı borçlu, acente, prodüktör ve reasürörler hesabı alacaklandırılacaktır.

5.1.3.KOMİSYON ÖDENMESİ

Sigorta işletmeleri acente, prodüktör ve diğer aracılara düzenledikleri poliçeler karşılığında komisyon öderler. Komisyonlar net prim üzerinden branşlara göre değişen oranlarda hesaplanarak aracılara ödenmektedir.

Acentelere ödenen komisyon oranları hayat sigortalarında birinci yıl %45 iken, dördüncü yıl %10'a düşmektedir. Prodüktörlere ödenen komisyon oranları ise ilk yılda %40, dördüncü yıl ise %10'dur. Burada da görüldüğü gibi acente ve prodüktörlere ödenen komisyonlar ilk yılda en yüksek düzeye ulaşırken, yıllar itibariyle azaldığı görülmektedir.

Acente ve prodüktörlere ödenecek komisyonlar hesaplanıp tahakkuk ettiğinde şu kayıt düşülür.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

563 Verilen Komisyonlar

5633 Ödenecek Komisyonlar

11 ACENTELER HS.

110 (A) Acenteleri

Acentelere hayat sigortaları tahsilatı karşılığında ödenen komisyon şu şekilde kaydedilir.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

563 Verilen Komisyonlar

5631 Tahsilat Komisyonları

00 KASA HS.

5.1.4.KOMİSYON ALINMASI

Sigorta işletmeleri reasürans işlemlerinden dolayı iş ve prim devrettikleri reasürörlerden sözleşmede belirlenen esaslar doğrultusunda komisyon alırlar. Reasürörlerden alınan komisyon şu şekilde kaydedilir.

30 REASÜRÖRLER HS.

300 Yurt içi reasürörler cari hesabı

3000 Milli reasürans

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

562 Alınan Komisyonlar

5620 Mili Reasüranstan Alınan

Komisyonlar

5.1.5.TAZMİNAT VE VADE GELİMİ ÖDEMELERİ

Sigorta işletmeleri düzenledikleri sigorta sözleşmesinde belirlenen esaslar doğrultusunda ve yapılan hayat sigortası çeşidine göre ölüm veya malüliyet durumunda gerek kişinin arkada bıraktığı bakmakla yükümlü olduğu kişilere, gerekse malüliyet durumunda kendisine önceden belirlenen oranda tazminat ödemek zorundadır. Bu durumda sigorta işletmesi tarafından düşülecek kayıt şöyle olacaktır.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

565 Ödenen Tazminatlar ve İştirah İşlemleri

5650 Ölüm Tazminatları

01 BANKALAR HS.

Bunun yanında sigorta işletmeleri ölüm ve malüliyet durumları dışında 10-20 yıl süreli hayat sigortası poliçesi düzenledikleri zaman, sürenin sonunda yani vade geldiğinde sigortalılara gerekli ödemeyi yapmak zorundadır. Vade geldiğinde yapılacak ödeme ise şu şekilde kaydedilir.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

565 Ödenen Tazminatlar ve İştirah İşlemleri

5651 Vade Gelimi Ödemeleri

01 BANKALAR HS.

5.1.6.TAZMİNAT ÖDEMELERİNDE REASÜRÖR PAYLARI

Hayatını sigorta ettiren sigortalının ölümü halinde sigorta sözleşmelerinde önceden belirlenen tazminat tutarı sigortalının varislerine ödenir ve durum reasürörlere bildirilir. Reasürörler paylarına düşen tazminat tutarı kadar borçlandırılır. Bununla ilgili muhasebe kaydı şu şekilde düşülmektedir.

30 REASÜRÖRLER HS.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

566 Tazminat ve İştirarlarda Reasürör
Payları

5660 Ölüm Tazminatında Reasürörlerin
Payı

Aynı durum malüliyet ve vade gelimi ödemeleri için de sözkonusu olduğunda düşülecek kayıta aynı olacaktır.

30 REASÜRÖRLER HS.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

566 Tazminat ve İştirarlarda Reasürör
Payları

5661 Vade Gelimi Ödemelerinde Reasürörlerin
Payı

5.1.7.HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLAR

Daha öncede değinildiği gibi, sigorta işletmeleri ödeme güçlüğü içine düştükleri için primlerini ödeyemez duruma gelmiş olan sigortalıların hayat sigortası poliçelerini iptal etmek yerine, hayat poliçeleri karşılığında ödünç verme yoluna gitmektedirler.

T.T.K.'nun 1327. maddesine göre sigorta işletmesi, en az ilk üç yıllık prim ödemek koşuluyla, sigorta ettiren kimsenin talebi üzerine, sigorta poliçesinin iadesi karşılığında, poliçede yazılı cetvele göre sigorta poliçesi üzerinden ödünç para vermeye mecburdur.

Hayat sigorta poliçesi karşılığında verilen ödünç tutarı, o tarihteki sigortanın satınalma bedelinin %95'i kadardır. İkrazın geri ödenme süresi ise 12 aydır. Bu durumda sigorta işletmeleri hayat poliçeleri karşılığında verdikleri ödünç parayı şu şekilde

kaydedeceklerdir.

 15 HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE
 İKRAZLAR HS.
 01 BANKALAR HS.

İkraz faizi ise, kanunda gösterilen esaslara göre tespit edildiğinden, hayat poliçeleri karşılığında ikrazata faiz tahakkuk ettiğinde şu kayıt yapılır.

 15 HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE
 İKRAZAT HS.
 568 HAYAT DALI ÇEŞİTLİ GELİR
 GİDERLERİ HS.
 5687Poliçe Karşılığı İkraz Faizleri

5.1.8.İŞTİRA İŞLEMLERİ

Sigorta işletmeleri T.T.K.'da belirlenen esaslar doğrultusunda hayat poliçesi karşılığında ödünç verdikleri gibi en az üç yıllık prim borcunu ödeyen sigortalının talebi üzerine poliçenin arkasında yazılı cetvele göre, iştirada bulunmaya yani poliçeyi satın almaya mecburdur.

Sigorta işletmesi iştirata tablosuna göre iştirada bulunduğu şu kayıt yapılır.

 56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.
 565 Ödenen Tazminatlar ve İştirata İşlemleri
 5654 İştirata İşlemleri
 01 BANKALAR HS.

Eğer reasürörlere devredilen işlemlere iştirata uygulanırsa bu durumda reasürörlerinde iştirata ödemelerine katılması gerekmektedir. Söz konusu iştiralarda reasürörlerin payları ise şu şekilde kaydedilir.

30 REASÜRÖRLER HS.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

566Tazminat ve İştirarlarda Reasürörler

Payı

5.2.DÖNEMSONU İŞLEMLERİ

Sigorta işletmelerinin dönemsonu işlemleri, sigortacılık faaliyetlerinin gösterdiği özellikler, kâr ve zarar hesabı ile bilançolar hakkında bazı yasal hükümlerin bulunması nedeniyle diğer işletmelerden farklılık göstermektedir. Ülkemizde faaliyette bulunan sigorta işletmeleri 7397 sayılı S.Ş.M.H.K. gereği sonuç hesapları yönünden bazı kayıtları tutmak zorunda oldukları gibi, V.U.K.'nunda faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesine ilişkin hükümlere uymak ve K.V.K.ile de teknik karşılık ayırmak zorundadırlar.

7397 sayılı S.Ş.M.H.K.'nin 39. maddesinde sigorta işletmelerinin bilanço ve kâr zarar hesabı tiplendirilmiş ve bu tablolarda yer alacak hesaplar, hazırlanan bilanço ve kâr zarar hesabı örneklerinde gösterilmiştir. Sigorta işletmelerinde kullanılan bilanço ve kâr zarar hesabı örnekleri (Ek-3) ile (Ek-4)'de verilmiştir. Sigorta işletmelerinin diğer ticari ve sınai işletmelerin bilançolarından farklı olarak özellik gösteren kalemlerini şu şekilde sıralayabiliriz; Teknik Karşılıklar (Cari Rizikolar Karşılığı, Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı, Riyazi Karşılıklar), Asıdaki Tazminatlarda Reasürör Payları, Devreden Teknik Karşılıklar, Sabit ve Değişken Güvence Akçeleri, Komisyon Karşılıkları ve Prim Depolarıdır. Burada sadece özellik gösteren bu tür kamlere ilişkin dönemsonu işlemlerine yer verilecektir.

Hayat sigortalarının dönemsonu işlemlerini de şu şekilde sıralayabiliriz:

- Teknik Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi,
- Hayat Sigortalarında Prim Depoları ve Muhasebeleştirilmesi,
- Güvenceler ve Muhasebeleştirilmesi,
- Hayat Sigortalarında Sigortalıların Kâr'a İştirakleri ve Muhasebeleştirilme-
si
- Hayat Teknik Kâr ve Zarar Hesabının Kapatılması.

Ancak sigorta işletmelerinin dönemsonu işlemleri bu kadar değildir. Bunun yanında varlık ve borçların sayım, kontrol ve değerlemesiyle ilgili dönemsonu envanter işlemlerinin de yapılması gerekir.

Dönemsonu bilançosunda yer almayan ancak faaliyet sonucu olan kâr ya da zararın tespiti için "Kâr ve Zarar Hesabı"na devredilen sonuç hesaplarının dönemsonu kapanış kayıtlarının yanısıra kapanış kayıtları yapılmadan önce gerekli ayarlama kayıtları ve kontrollerin yapılması gerekir.

Sigorta işletmeleri faaliyet dönemi sonunda bilanço düzenlerken, bilançoda yer alan kalemlerin sayım ve kontrolleri ile değerlemesine de önem vermek zorundadırlar.

Dönemsonu bilançosu ile o dönemin kârı ya da zararı değerlendirme sonucu ortaya çıkacağı için burada sadece sigorta işletmeleri bilançosunda yer alan bazı kalemlerin değerlendirilmesi üzerinde durulacaktır.

Değerleme, T.T.K. ve V.U.K.'na göre değişik ölçüler kullanılarak yapılmaktadır. T.T.K. işletmeleri ticari bilançolarını düzenlerken değerlendirme ölçülerinin seçiminde genel olarak serbest bırakmıştır. İşletmeler bir varlığı değerlendirirken maliyet ve piyasa değerini, bunlardan her ikisi varsa küçüğünü seçebilirler. Bu nedenle T.T.K. sermaye şirketleri için bir tavan yani üst sınır belirlemiştir.

V.U.K.'nın 258. maddesi ise, değerlemeyi "vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tesbitidir." şeklinde tanımlamaktadır. V.U.K., T.T.K.'na göre değişik değerlendirme ölçülerini benimsemiştir. Bunlar maliyet bedeli, borsa rayici, tasarruf değeri, mukayyet değer, itibari değer, vergi değeri, rayiç bedel ve emsal bedelidir.

Sigorta işletmelerinin önemli yatırım hesaplarını oluşturan, hisse senetleri ve tahviller, zamanla değer değişikliğine uğramaktadır. Bu kalemlerin değerlendirilmesi bakımından, borsa rayici, veya alış bedeli esas alınabilir.

V.U.K.'na göre senetsiz alacaklar mukayyet değer, senetli alacaklar tasarruf değeri üzerinden değerlendirilir. T.T.K.'da temel ilke bütün aktiflerin bilanço gününde işletme için haiz olduğu değerle değerlendirilmesi olduğundan şüpheli duruma düşen alacaklar için karşılık ayrılmalıdır. Gayrimenkul ve demirbaşlar ise, maliyet değeri ile değerlendirilmektedir.

Pasif kalemler içinde yer alan borçlar, T.T.K.'na göre itibari değer ile değerlendirilir. V.U.K.'nın 285. maddesine göre ise, sigorta işletmeleri tasarruf değer(peşin değer) ölçüsünü kullanmak zorundadırlar.

Bunun yanında sigorta işletmeleri teknik karşılıkların ayrılmasında zorluklarla karşılaşmaktadır. Teknik karşılıkların ayrılmasında uygulanacak ölçü, sigorta işletmesinin, dönem sonunda tespit edilen, başarı derecesini önemli derecede etkileyecektir.

5.2.1.TEKNIK KARŞILIKLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

5.2.1.1.Matematik Karşılıklar

Hayat sigortalarıyla ilgili teknik karşılıklardan olan matematik karşılıklar, devreden matematik karşılıklar ve reasürörlerin payları şu şekilde muhasebeleştirilir.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör

Payları

5670 Matematik Karşılıklar

34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

340 Prim Karşılıkları

3400 Hayat Sigortaları Matematik
Karşılıkları

Devreden matematik karşılıklarla ilgili kayıt ile reasürörlerin payları şu şekilde kaydedilir.

34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

340 Prim Karşılıkları

3400 Hayat Sigortaları Matematik
Karşılıkları

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör Payları

5671 Devreden Matematik Karşılıklar

34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

340 Prim Karşılıkları

3400 Hayat Sigortası Matematik Karşılıkları

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör Payları

5672 Matematik Karşılıklar Reasürör Payı

5.2.1.2. Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı

Hayat sigortalarıyla ilgili diğer teknik karşılıklardan biri olan asıda kalmış tazminat karşılığı, devreden asıda kalmış tazminat karşılığı ve reasürör payları şu şekilde kaydedilir.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör Payları

5673 Asıda Kalmış Tazminat Karşılıkları

34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

341 Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı

3415 Hayat Sigortası

 34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

341 Asıda Kalmış Tazminat Karşılıkları

3415 Hayat Sigortası

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör Payları

 5674 Devreden Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı

34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

341 Asıda Kalmış Tazminat Karşılıkları

3415 Hayat Sigortası

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör Payları

5675 Asıda Kalmış Tazminatlarda

 Reasürör Payları

5.2.1.3.Komisyon Karşılıkları

Hayat sigortalarının ayırdıkları karşılıklardan biri de komisyon karşılıklarıdır. Acente ve prodüktörlerden poliçe bedelleri tahsil edildikten sonra ödenecek komisyonlar için karşılık ayrılması gerekir. Ayrılan komisyon karşılıkları ile ilgili yevmiye kaydı şöyledir.

 56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

563 Verilen komisyonlar

5633 Ödenecek Komisyonlar

34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

 342 Komisyon Karşılıkları

Tahsilat prodüktörlerden yapılıyorsa, ertesi yıl tahsilat yapıldıkça tahakkuk eden komisyon alacağı kadar bir miktar karşılıklar hesabına borç, Prodüktörler hesabına alacak işlenir.

 34 TEKNİK KARŞILIKLAR HS.

342 Komisyon Karşılıkları

12 PRODÜKTÖRLER HS.

 120Prod. (A) Hayat

5.2.2.HAYAT SİGORTALARINDA PRİM DEPOLARI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Sigorta işletmeleri tarafından reasürörlere devredilecek primlerden kesilerek meydana getirilen prim depoları, sigortalıların tazminatlarının ödenmesi sırasında reasürörün ödemeye kendi payı kadar katılmasını sağlamak ve bu konuda güvence sağlaması ve yatırımlarda kullanılmasına yarayacak bir kaynak niteliğini taşıması bakımından önem taşımaktadır ¹⁴⁵.

Sigorta işletmeleri hayat sigortaları nedeniyle reasürörlerle yaptıkları sözleşmelerde prim depolarına ve uygulanacak faize yer vermektedirler. Hayat sigortalarında prim depoları primler üzerinden değil, reasürörlerin sedan ortaklığın matematik karşılıklarındaki paylarının tutarına göre belirlenmektedir.

Prim depoları ayrıldığı zaman düşülecek kayıt şöyle olacaktır.

30 REASÜRÖRLER HS.

31 REASÜRÖRLERİN NEZDİMİZDEKİ
PRİM DEPOLARI

Sedan işletme tarafından alıkonan prim yedek depoları bir yıllık bir süre için alıkonulduğundan, bu sürenin sonunda hesaplanan faiz tutarı ile birlikte reasürans işletmesine geri verilecektir.

31 REASÜRÖRLERİN NEZDİMİZDEKİ
PRİM DEPOLARI

30 REASÜRÖRLER HS.

Hayat prim depoları için reasürörler lehine tahakkuk ettirilen faizlerle ilgili yevmiye kaydı;

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

564 Prim Depoları Faizleri

30 REASÜRÖRLER HS.

¹⁴⁵ÇALDAĞ, s.129.

5.2.3.GÜVENCELER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Sigorta işletmeleri daha öncede belirtildiği gibi sigortalılara karşı yükümlülüklerini karşılamak üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığı emrine güvence göstermeye mecburdur.

Bu amaçla ülkemizde 7397 sayılı S.Ş.M.H.K.'la la sigorta işletmelerinin tesisle yükümlü oldukları sabit ve değişken güvence akçeleri ile bunların hangi değerlere yatırabilecekleri düzenlenmiştir.

Hayat sigortaları için gösterilecek sabit teminat tutarı 40 milyon TL.dir. Sigorta işletmeleri bu güvence tutarını Ticaret Bakanlığına yatırdıkları anda, yapacakları muhasebe kaydı şöyle olacaktır.

 80 DÖNEM AYIRICI BORÇLU HESAPLAR
 802 Verilen Güvenceler
 01 BANKALAR HS.

Türkiye'de çalışmakta olan sigorta işletmeleri aktüerler tarafından hesaplanan matematik karşılıkları ile asıda kalmış tazminat karşılıkları ve varsa kâr'a katılmalı sigorta poliçeleri için ayırdıkları teknik karşılıkların toplamından, poliçeler karşılığında verilen ödünçler ile yıllık olarak dikkate alınmış primlerden sene sonunda henüz vadesi gelmemiş olanların toplamını çıkartmak suretiyle hayat sigortasına ait değişen güvence akçesini hesaplarlar¹⁴⁶. Bu güvenceler S.Ş.M.H.K'nun 14 ve 15. maddelerine göre yatırılırlar. Sözkonusu yatırımların devlet tahviline yapılması halinde ilgili yevmiye kaydı şöyle olacaktır.

 20 HİSSE SENETLERİ VE TAHVİLLER HS.
 201 Tahviller Hs.
 2010 Serbest Tahviller
 01 BANKALAR HS.

5.2.4.HAYAT SİGORTALARINDA SİGORTALILARIN KÂR'A İŞTİRAKLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Hayat branşında faaliyet gösteren sigorta işletmelerinin bazıları, sigortalıları kâr'a iştirak ettirirler. Sigortalılara temettü olarak ayrılan tutar "Sigortalılara ait Temettü Karşılıkları" hesabında tutulur.

¹⁴⁶S.Ş.M.H.K. Md.12.

Sigortalılara kâr payı ödemesi nakit olarak yapılmaz. Sigorta süresi sonunda sigortalıların cari hesabına eklenir.

Kâr payının tahakkuku halinde düşülecek kayıt şöyle olacaktır.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

568 Hayat Dalı Çeşitli Gelir ve Giderleri

5688 Sigortalılara Ait Kâr Payları

81 DÖNEM AYIRICI ALACAKLI HESAPLAR

811 Ödenecek Kâr payları

8111 Sigortalılar Kâr Payı

Kâr payının sigortalıların cari hesabına alınması halinde;

81 DÖNEM AYIRICI ALACAKLI HESAPLAR

811 Ödenecek Kâr Payları

8111 Sigortalılar Kâr Payı

10 SİGORTALILAR HS.

103 Hayat Sigortaları

5.2.5.HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABININ KAPATILMASI

Sigorta işletmelerinin ana faaliyet konusuna giren gelir ve giderlerle ilgili hesaplar, ülkemizdeki muhasebe uygulamalarında Teknik Kâr ve Zarar hesabında toplanmıştır. Hayat Teknik Kâr ve Zarar hesabı adı altında ayrı bir hesabın tutulmasındaki amaç, hayat sigortası ile ilgili olan gelir ve giderlerin toplu olarak gösterilmesi ve teknik başarının kolaylıkla elde edilmesini sağlamaktır.

Hayat Teknik Kâr ve Zarar hesabına işlenen hesaplar kâr ve zarar hesabının teknik sonuçlar bölümünde yer alan gelir ve giderlerdir. Hayat sigortası Teknik Kâr ve Zarar hesabının kapatılarak, kâr ve zarar hesabına devrine ilişkin muhasebe kaydı ise şöyledir.

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

- 5671 Devreden Matematik Karşılıklar
- 5674 Devreden Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı
 - 560 Alınan Primler
 - 562 Alınan Komisyonlar
- 5687 İkras Faizleri
- 5660 Ölüm ve Malüliyet Tazminatında Reasürörler Payı
- 5661 Vade Gelimi Ödemelerinde Reasürörler Payı
- 5662 İştiralarda Reasürörler Payı
- 5672 Matematik Karşılıklarda Reasürörler Payı
- 5675 Asıda Kalmış Tazminat Karşılığında Reasürörler Payı

90 KÂR VE ZARAR HS.

- 5671 Devreden Matematik Karşılıklar
- 5674 Devreden Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı
 - 560 Alınan Primler
 - 562 Alınan Komisyonlar
- 5687 İkras Faizleri
- 5660 Ölüm ve Malüliyet Tazminatında Reasürörler Payı
- 5661 Vade Gelimi Ödemelerinde Reasürörler Payı
- 5662 İştiralarda Reasürörler Payı
- 5672 Matematik Karşılıklarda Reasürörler Payı
- 5675 Asıda Kalmış Tazminat Karşılığında Reasürörler Payı

90 KÂR VE ZARAR HS.

- 5676 Devreden Matematik Karşılıklarda Reasürör Payı
- 5677 Reasürörlere Devredilen Primler
 - 563 Verilen Komisyonlar
- 5650 Ölüm ve Malüliyet Tazminatı
- 5651 Vade Gelimi Ödemeleri
- 5654 İştiralar
- 5673 Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı
- 5670 Matematik Karşılıklar
- 5688 Dağıtılacak Temettüer
 - 568 Çeşitli Giderler

56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HS.

- 5676 Devreden Matematik Karşılıklarda Reasürör Payı
- 5677 Reasürörlere Devredilen Primler

- 563 Verilen komisyonlar
 - 5650 Ölüm ve Malüliyet Tazminatı
 - 5651 Vade Gelimi Ödemeleri
 - 5654 İştiralar
 - 5673 Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı
 - 5670 Matematik Karşılıklar
 - 5688 Dağıtılacak Temettüer
 - 568Çeşitli Giderler
-

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE VE HAYAT BRANŞINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

1.ETKİNLİK VE VERİMLİLİK KAVRAMLARI

1.1.VERİMLİLİK (PRODÜKTİVİTE)

Tüm ülkelerde olduğu gibi, kıt kaynaklarla kalkınma durumunda olan ülkelerde verimliliğin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bir ülkenin kalkınması, ister sanayi, ister tarım ve hizmet sektöründe olsun, sahip olduğu kaynakları verimli kullanarak ekonomik gelişme kaydetmesine bağlıdır. Bu anlamda verimliliği arttırmak, üretim faktörlerini en etkili ve en çok ürün sağlayacak şekilde kullanmak demektir.

Literatürde verimlilik değişik şekillerde tanımlanmıştır. Basit olarak verimlilik, bir kaynağın en çok ürün sağlayacak şekilde kullanılması veya belirli bir ürünün en az kaynak kullanarak elde edilmesi demektir. Ancak üretimde verimlilik kavramı, elde edilen çıktılar ile kullanılan kaynaklar arasındaki oranı ifade etmektedir ¹⁴⁷.

Ancak verilen bu değişik tanımların ortak tarafı, verimliliğin, belirli bir zaman parçası içinde üretimden elde edilenlerin, aynı zaman parçası içinde üretimde harcanan üretim faktörlerine oranı şeklinde ifade edilebilmesidir. Buna göre verimliliği şu şekilde gösterebiliriz ¹⁴⁸:

¹⁴⁷ Mahmut ÖZDEMİR, Verimlilik Üzerine Düşünceler ve Verimlilik Çalışmaları, VERİMLİLİK DERGİSİ, C.20, S.1-4, (Şubat-1991), s.169-170.

¹⁴⁸ Kamuran PEKİNER, İşletme Denetimi (İşletme Analizleri), İstanbul Üniversitesi Yayın No:2006, Sermet Matbaası, İstanbul, 1975, s.289.

Üretimden Elde Edilenlerin
Fiziksel Miktarı

$$\text{Verimlilik} = \frac{\text{Üretimden Elde Edilenlerin Fiziksel Miktarı}}{\text{Üretimde Harcanan Üretim Faktörlerinin Fiziksel Miktarı}}$$

Endüstri işletmelerinde üretim sırasında harcanan belli başlı üretim faktörleri, çeşitli şekillerde ortaya çıkan işgücü, üretim araçları olarak ifade edilen makine ve teçhizat ile hammadde, yardımcı madde, malzeme ve enerjidir. Üretim faktörlerinin optimal seviyede bileşimi işletmede verimliliği olumlu yönde etkileyecektir.

Verimliliği, toplam ve kısmi verimlilik olarak ayırabiliriz. Toplam verimlilik yukarıda tanımlandığı gibi üretimden elde edilen miktar ile üretime katılan tüm üretim faktörlerinin toplam miktarları arasındaki orandır.

Eğer belirli bir üretim miktarı ile tek bir üretim faktörü arasında bir oran kurulursa kısmi verimlilik elde edilir. Burada da görüldüğü gibi bir işletmenin verimliliği, çeşitli üretim faktörleri etkinliğinin sonucuna bağlıdır ¹⁴⁹.

Verimlilik oranı, üretimde harcanan üretim faktörlerinin miktarı sabit kalmak ve üretimden elde edilenlerin fiziksel miktarı arttırılabildiği taktirde artacaktır. Aynı şekilde üretimden elde edilenlerin fiziksel miktarı sabit tutularak, üretimde harcanan üretim faktörlerinin fiziksel miktarı azaltılabildiği oranda artan bir verimlilikten sözedilebilir.

Verimlilik sadece işletmelerde üretim açısından ele alınınca, üretilmiş mamüller ile kullanılmış girdilerin birbirine oranı olarak ortaya çıkmaktadır. Verimlilik artışı sadece üretimdeki artış olarak değil, aynı zamanda mevcut bir ürünü en az masrafla daha az girdi kullanarak üretmeyi de kapsamaktadır. İşletmelerde verimlilik, bir bakıma üretimde kullanılan çeşitli kaynakların ne ölçüde etkin kullanıldığını belirleyen bir göstergedir. Verimliliğin yüksek olması durumunda maliyetler düşük ve toplam üretim miktarı yüksek demektir. Bu da daha çok kâr anlamına gelmektedir ¹⁵⁰.

Yukarıda anlatılanlar endüstri işletmelerinde yapılacak verimlilik analizleri için geçerlidir. Ancak sigorta işletmelerinde yapılacak bir verimlilik analizinde satılan sigorta teminatının parasal miktarı ile bu teminatın üretimi için harcanan üretim faktörlerinin tespiti gerekmektedir.

Genel olarak üretim faktörü dendiğinde, mal ve hizmet elde etmek için üretim

¹⁴⁹Serdar KÜÇÜKBERKSUN, Prodüktivitenin Anlamı ve Önemi, İ.Ü.İŞLETME FAKÜLTESİ DERGİSİ, S.1-2, 1976, s.173.

¹⁵⁰OZDEMİR, s.171.

sürecine katılan mallar anlaşılmaktadır. Genellikle üretim faktörleri emek, sermaye ve tabiat unsurlarını içermektedir. Üretim faktörleri arasında paranın da bir faktör olacağı üzerinde durulmamıştır. Ancak sigorta işletmeleri için paranın bir üretim faktörü olması büyük önem taşımaktadır. Nominal bir mal olan para sigorta üretimine katılmakta, diğer üretim faktörleri ile sigorta teminatı üretilmesine yardımcı olmaktadır. Kısaca para, sigorta teminatı üretiminde bir üretim faktörü olarak kullanılmaktadır.

Sigorta teminatının üretilmesinde üretime katılan faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz: Tazminat ödemesi olarak para faktörü, reasürans faktörü, emniyet sermayesi faktörü, işletme tesis ve araçları faktörü ve işgücü faktörü. Buna göre sigorta teminatı üretiminde kullanılan üretim faktörleri ile sanayi işletmelerindeki üretim faktörleri arasında fark vardır. Sanayi işletmelerinde kullanılan hammadde, malzeme, makine... gibi üretim faktörleri üzerinde çalışılan faktörlerdir. Oysa sigorta işletmelerinde üretime konulan faktörler üzerinde çalışılan faktörler olmayıp, eşliğinde çalışılan faktörlerdir ¹⁵¹.

Bu nedenle sigorta işletmelerinde üretim sonucu elde edilen girdi ve çıktıların sanayi işletmelerinden farklı olması, yapılacak verimlilik analizi ile elde edilen sonuçların farklı olmasına neden olacaktır.

Buraya kadar anlatılanları gözönünde bulundurduğumuzda verimlilik, işletmelerin etkinlik derecelerini ortaya koymada araç olarak kullanılan bir kavramdır.

1.2.KÂRLILIK (RANTABİLİTE)

Rantabilite kavramının sözlük anlamı, kazanç gücü veya kârlılıktır. İşletme biliminde kârlılık, belirli bir zaman parçası içinde işletme faaliyetleri sonucunda elde edilen toplam kârın, aynı zaman parçası içinde kullanıldığı kabul edilen ortalama işletme sermayesine veya yapmış olduğu satış tutarına oranlanması şeklinde belirtilmektedir ¹⁵².

Kârlılık oranı, teşebbüsün iktisadi faaliyeti hakkında hükme varmak için düzenlenen bir ölçüdür. Kârlılık kavramının dayandığı dönem kârı ve yatırılan sermaye, bir çok değişkenin etkisi altında kalarak farklı oranların ortaya çıkmasına yol açabilir. Özellikle net dönem kârı, tekelcilik, konjonktrel durum ve spekülatif davranışlar gibi etmenler nedeniyle çok değişik miktarlara ulaşabilir. Buna dayanarak yapılan kârlılık hesaplamaları, işletmelerin gidişine ilişkin bilgilerin başka türlü yorumlanmasına yol açabilir ¹⁵³.

¹⁵¹ Ersin GÜREDİN, Sigorta İşletmelerinde İktisadilik Analizi ve Türk Tatbikatından Örnekler, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2107, İstanbul, 1976, s.15-17.

¹⁵² PEKİNER, S.290.

¹⁵³ Ridvan KARALAR, Endüstri İşletmelerinde Etkinliğin Anlamı ve Ölçülmesi, ESKİŞEHİR İKTİSADİ VE TİCARİ İLİMLER AKADEMİSİ DERGİSİ, C.X, S.2, 1974, s.25.

Kârlılık yüzde olarak ifade edildiğinden oranın payının yüzle çarpılması gerekmektedir. Buna göre kârlılık oranı ¹⁵⁴:

$$\text{Kârlılık} = \frac{\text{Kâr} \times 100}{\text{Sermaye}}$$

şeklinde gösterilmektedir.

İşletmenin kârlılık oranının yüksek olabilmesi için, ele alınan zaman parçası içinde toplam kâr artarken, sermaye miktarının aynı kalması ya da kâr sabit kalırken, sermaye miktarının azaltılması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi kârlılık oranının, kâr ve sermaye olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. Kârlılığın ölçülmesinde kullanılan değişik ölçülere göre işletmenin kârlılık derecesi daha ayrıntılı olarak ortaya konabilir.

Toplam kârın sermayeye oranı halinde kurulacak sermaye rantabilitesi, ortakların koydukları paralar karşısında bir faaliyet dönemi sonunda elde ettikleri kâr paylarını ifade etmek üzere kullanılabilir. Ancak sermayeye göre kurulacak kârlılık oranı, işletme için yapılacak analizlerde yetersiz kalabilecektir.

İşletme kârlılığı hakkında daha sağlıklı bilgi elde etmek için sermaye, karşılıklar ve dağıtılmayan kârlardan oluşan özsermayenin gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Özsermaye kârlılığı, dönem sonu kâr tutarının özsermaye tutarına oranlanması ile bulunur. Özsermaye kârlılığı işletmelere finansman konusunda alınacak kararlarda yardımcı olmaktadır.

Bunun yanında kârlılığın gösteriliş şekillerinden biri de sürüm kârlılığıdır Sürüm kârlılığı dönem kârının, aynı dönemde sağlanan sürüm tutarına yani satış tutarına oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Ancak işletmecilikte kârlılık dendiği zaman, sermaye kârlılığı anlaşılmaktadır ¹⁵⁵.

Bu açıklamalara göre kârlılık oranları formüller ile şöyle ifade edilebilir:

$$\text{Sermaye Kârlılığı} = \frac{\text{Kâr} \times 100}{\text{Sermaye}}$$

¹⁵⁴GÜREDİN, s.5.

¹⁵⁵PEKİNER, s.291-293.

$$\text{Sürüm Kârlılığı} = \frac{\text{Kâr} \times 100}{\text{Satış Tutarı}}$$

Bu iki oran arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Sermaye kârlılığı sürüm kârlılığı ile sermaye dönüş hızının çarpımına eşittir. Bu üç oran arasındaki ilişkiye literatürde "üçgen bağıntısı" denir. Bu üçgen ilişkisi matematik olarak şöyle ifade edilebilir:

$$\frac{\text{Satışlar}}{\text{Sermaye}} \times \frac{\text{Kâr}}{\text{Satışlar}} = \frac{\text{Kâr}}{\text{Sermaye}} = \text{Kârlılık}$$

$$\text{Dönüş Hızı} \times \text{Sürüm Kârlılığı} = \text{Sermaye Kârlılığı}$$

Denklemin ilk oranı dönüş hızı olup sermayenin kullanım etkinliğini gösterir. İkinci oran ise, satışların kârlılığı, başka bir deyimle sürüm kârlılığıdır. Bu iki oranın çarpımı sermaye kârlılığını vermektedir. Görüldüğü gibi, sürüm kârlılığı ve dönüş hızı, sermaye kârlılığını oluşturan alt oranlardır ¹⁵⁶.

Kârlılık oranının ikinci temel unsuru, dönem kârıdır. İşletmeler faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kârı ana faaliyet ve yan faaliyet olmak üzere iki kaynaktan elde etmektedirler. Kârlılık oranı kurulurken işletmenin ana ve yan faaliyetlerinden elde ettiği kârın toplamı gözönünde bulundurulmalıdır. Dağıtım şekline göre bir işletmenin kârı, vergiden önceki kâr, net kâr, dağıtılmayan kâr, dağıtılan kâr diye sınıflandırılabilir.

1.3. İKTİSADILIK

İktisadilik kavramı genel olarak "geniş anlamda iktisadilik" ve "dar anlamda iktisadilik" olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Geniş anlamda iktisadilik gelirler ve giderler arasındaki ilişkiyi belirttiği halde, dar anlamda iktisadilik, bir üretim birimi olan işletmeyi ele alarak, üretimden sağlanan gelire, üretim sırasında katlanılan maliyet giderleri arasındaki oranı ifade etmektedir. Verimlilikte olduğu gibi iktisadiliğin alanı da işletme olarak sınırlanmaktadır.

İşletme açısından iktisadilik, işletmede üretilen mal ve hizmetlerin satış tutarı ile bu mal ve hizmetlerin üretimi esnasında üretim faktörlerinin harcanması sonucu meydana gelen maliyet giderleri tutarıdır ¹⁵⁷. Buna göre iktisadilik oranı para birimi ile ifade edilen

¹⁵⁶Hasan GÜRBÜZ, Ticaret Bankalarında Genel Rantabilitenin Ölçülmesi, MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ, Yıl:2, S.2, (Mayıs-1976), s.92-93.

¹⁵⁷Serdar KÜÇÜKBERKSUN, İşletmelerde Produktivitenin İktisadilik ve Rantabiliteye Etkisi, MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ, Yıl:2, S.5, (Ağustos-1976) s.43.

değerlerin birbirine oranı şeklinde ifade edilmektedir ¹⁵⁸.

$$\text{İktisadilik} = \frac{\text{Üretilen Mal ve Hizmetlerin Satış Geliri Tutarı}}{\text{Üretim sırasında Harcanan Maliyet Giderleri Tutarı}}$$

İşletmelerde iktisadiliğin en yüksek düzeye ulaşabilmesi için üretilen mal ve hizmet tutarına karşılık maliyet giderlerinin düşük olması veya üretim sırasında harcanan maliyet giderleri tutarı sabit kalmak şartıyla üretilen mal ve hizmetlerin satış geliri tutarını arttırmak gerekmektedir.

İktisadilik; kârın miktarına ilişkin bilgi vermeyen, buna karşılık yapılan işin ekonomik bakımdan uygunluk derecesini gösteren bir ölçüdür. Ancak, iktisadilik önlemleriyle giderlerin düşürülmesi, böylece iktisadiliğin artırılarak kârın yükseltilmesi sağlanabilir.

İşletmelerde etkinliğin belirlenmesinde iktisadilik ölçüsünün kullanılması önemli yararlar sağlamaktadır. Fiziksel girdi ve çıktı oranlarının belirlenmesinde güçlüklerle karşılaşılması durumunda fiziksel ölçüm yerine parasal ölçüme gitme zorunluluğu doğmaktadır. Böylece iktisadilik farklı faktörlerin aynı birimle belirtilmesini sağlayarak etkinlik değerlemesini kolaylaştırmaktadır ¹⁵⁹.

Tüm işletmelerde olduğu gibi belirli bir üretim maliyetiyle en fazla üretim gelirini sağlamak veya belirli bir üretim gelirine en az maliyet gideri ile ulaşmak prensibi sigorta işletmeleri için de vazgeçilmez bir hedeftir. Yukarıda iktisadiliğin alanı işletme olarak belirtildiğinden sigortacılık alanında yapılacak iktisadilik analizinin sınırı sigorta işletmesi tarafından çizilecektir.

Sigortacılık alanında yapılacak iktisadilik analizinde, üretimin satışından sağlanan gelirler ile üretim esnasında katlanılan maliyet giderleri, sigorta hizmetinin özelliği nedeniyle diğer işletmelerden farklılık göstermektedir ¹⁶⁰.

İktisadilik analizi sigorta işletmeleri için yapıldığında sigorta üretiminin satışından sağlanacak tutarların bilinmesi gerekmektedir. Üretimin satış geliri tutarı; Üretilen miktarx Fiyat olduğuna göre, sigorta teminatının fiyatı primdir. Bu durumda sigorta işletmelerinin satış geliri tutarı, prim gelirlerinden oluşmaktadır. Sigorta işletmelerinin maliyet giderleri içinde en önemli yeri yapılan tazminat ve hasar ödemeleri olmaktadır. Reasürans işlemleri, güvence

¹⁵⁸GÜREDİN, s.3.

¹⁵⁹KARALAR, s.24-25.

¹⁶⁰GÜREDİN, s.5-7.

sermayesi, ayrılan karşılıklar ve genel işletme maliyetleri sigorta işletmelerinin belli başlı maliyetlerini oluşturmaktadır.

Buraya kadar anlatılan verimlilik, kârlılık ve iktisadilik kavramları birbiriyle ilişkili olduğu gibi, herbiri işletmelerin etkinliklerini ortaya koyucu ölçütlerdir. Bu ölçütlerin kullanılması incelenecek işletmenin yapısına ve amaçlarına göre farklılık göstermektedir. İşletmenin tek tip mal üretmesi ve girdi kalemlerinin yalın olması durumunda, verimliliğin hesaplanmasıyla etkinliğin ortaya konması kolaylaşır.

İşletme biliminde üç temel kavram olarak kabul edilen kârlılık, iktisadilik ve verimlilik arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişkinin daha iyi anlaşılması ise, verimliliğin ve iktisadiliğin, kârlılığa olan etkisinin saptanması ile gerçekleşir.

Girdilerin azaltılması veya çıktıların artırılması ile yükselen verimlilik derecesi toplam sermaye kârlılığını da artırır. Verimlilik artışı sonucu satış tutarı artırılıp, özsermaye azaltılıp, sermaye devir hızı yükseltirse, kârlılık derecesi de olumlu yönde etkilenir. Ancak verimlilik artışını sağlamak için sermaye artımına gidilerek teknoloji değişikliğine yönelinirse, sermaye dönüş hızı düşer, dolayısı ile verimlilik artışına karşılık, kârlılık artmayacağı gibi düşebilir.

Verimlilik artışı sonucu artan üretimin fiyatı düşürülerek satılırsa veya üretim faktörlerine daha yüksek fiyat ödenirse iktisadilik ve kârlılık derecesi de olumsuz yönde gelişir. Bunun yanında verimlilikte hiçbir artış olmadığı halde faktör fiyatları düşürülerek veya sabit tutularak, satış fiyatları yükseltirse, daha yüksek kârlılık derecesine ulaşılır.

Görüldüğü gibi verimlilik, iktisadilik ve kârlılık arasında aynı yönde ilişki vardır. Ancak verimlilik ne kadar artarsa artsın kârlılık belirli bir noktaya kadar artmakta, verimlilik azalışları ise kârlılığı büyük oranda etkilemektedir ¹⁶¹.

İşletmelerde daha ayrıntılı incelemelere girerek, genel etkinliğin artırılması amaçlanıyorsa, yönetim oranlarına dayanarak kârlılık hesaplamalarına gitme zorunluluğu vardır.

1.4. ETKİNLİK VE VERİMLİLİK

Verimlilik işletmelerde etkinliğin sağlanmasında kullanılan en önemli ölçülerden biridir. Ancak uygulamada etkinlik ve verimlilik kavramları birbiriyle eş anlamlı kullanılmaktadır. Verimlilik daha çok teknik bir durumu vurgulamak için kullanılır. En az kaynak ile en çok çıktıyı elde etmek biçiminde ifade edilen bu durumu girdi/çıktı biçiminde de göstermek mümkündür. Etkinlik ise, amaçlara ulaşma ve onları elde etme derecesidir. Etkinlik ve verimlilik kavramları

¹⁶¹KÜÇÜKBERKSUN, S.50-51.

arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz ¹⁶²:

- Etkinlik sonuç durumuyla (çıktılarla) ilişkili iken, verimlilik bu sonuca nasıl ulaşılabileceğini gösteren bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Etkinlik ve verimliliği ayıran bir başka nokta da verimliliğin her zaman için etkinliği sağlayamayacağı görüşüdür. Her ne kadar her iki kavramı birbirinden ayırmak zor ise de (örneğin, sürekli verimsizlik sonuçta amaçların elde edilememesine yol açabilir.) kimi durumda da bu ayırımı yapılabilmektedir. Genellikle işletmelerin amacı "kâr maksimizasyonu" olarak bilinmektedir. Amaç bu anlamda ele alındığında etkinlik ve verimlilik eşanlamlı gözükmemektedir, çünkü etkinlik ölçütü olarak verimlilik esas alınmaktadır. Ancak zaman zaman işletmelerin bu amaçlarından vazgeçerek yeni yatırımlara, daha çok kâr payı ödemeye ve daha çok reklam harcamaları yaptıkları görülmektedir. Bu durumda işletmenin kazançlarıyla ilgili verimlilik oranı düşecek, ancak diğer amaçlar gerçekleştirilerek işletme etkin hale gelecektir.

- Kavramlar arasındaki farkı şu örnekle açıklayabiliriz; iki işletmenin aynı ürünü aynı miktarda ve aynı zaman içinde ürettiklerini ancak bir tanesinin bu üretimi daha az kaynak harcayarak gerçekleştirdiğini düşünürsek, her iki işletme amaçlarını gerçekleştirdiği için etkin sayılabilir; ancak daha az kaynak harcayanın daha verimli olacağını da kabul etmek gerekir.

Etkinlik ve verimlilik arasındaki farkı sigorta işletmeleri için de belirtmek gerekir. Sigorta sektöründe etkinlik, sigortalılardan elde edilen primlerin toplanarak, üretken yatırımlara dönüştürülmesi ve kâr maksimizasyonudur. Etkin bir sistemde sigortalılardan toplanan primlerin tamamı verimli yatırımlara dönüşecektir. Bunun yanında aracılardan gerçekleştirildikleri sigorta sayısı da verimlilik ile ilgilidir.

Sigorta sektöründe etkinlik ve verimlilik kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Sigorta işletmelerinin verimli olmaları aynı zamanda etkinliklerine de göstermektedir. Tam rekabet koşullarında etkinlik ve verimlilik, kârlılık ile ölçülebilmektedir. Bu durumda bir verimlilik ölçütü olan kârlılık aynı zamanda etkinliğin de bir ölçütüdür ¹⁶³.

2.SİGORTA İŞLETMELERİNDE ETKİNLİĞİN ANLAMI

Etkinlik; teknolojik, ekonomik ve yönetsel açıdan başka anlamlarda kullanılan ve bu özel anlamlara göre değerlendirilmesi gereken bir kavramdır.

¹⁶²Ceyhan ALDEMİR, Örgütsel Etkinlik, VERİMLİLİK DERGİSİ, C.2, (Nisan-1983) s.125-126.

¹⁶³Kürşat AYDOĞAN, Gökhan ÇAPOĞLU, Bankacılık Sistemlerinde Etkinlik ve Verimlilik:Uluslararası Bir Karşılaştırma, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:397, Ankara, 1989, s.23-24.

İşletme bilimi etkinlik kavramını, teknolojik etkinlik açısından yorumlamaktadır. Etkin bir işletme denince, belirli bir girdi ile, çıktısını en yüksek düzeye çıkarabilen işletme anlaşılmalıdır, ya da belirli bir çıktı düzeyine en düşük girdiyle varabilen işletme etkin sayılmaktadır.

Teknik açıdan ele alınan "teknik etkinlik" kavramı, üç ayrı anlam içinde ele alınmaktadır ¹⁶⁴.

a) Bir işletme ya da örgüt kendilerine yapılan taleplerin yeterli ve canlı kalabilme derecesine göre etkindir.

b) Etkinliğin başka bir tanımı da işletme didinmelerinin saptanan niceliksel standartlara ulaşabilme derecesine göre yapılır.

c) Etkinliğin başka bir anlamı, belirli bir işi en ucuz yolla yerine getirmek ya da belirli bir çıktıyı en düşük girdi ile sağlayabilmektir.

Sigorta sektöründe etkinlik, toplanan primlerin üretken yatırımlara dönüştürülerek en yüksek çıktıyı elde etmekle ilgilidir. Etkinlik sigorta işletmelerinin ulaşabildiği sonucu gösterir. Bu nedenle sigorta işletmeleri önceden saptanan amaçlara ulaşabildiği ölçüde etkin çalışıyor demektir.

Bununla birlikte sigorta işletmeleri sigortaya olan talebi arttırdıkları ve canlı tutabildikleri ölçüde etkindir. Bu da sigorta işletmesine bağlı araçların verimli çalışmasına ve sigortalı sayısını arttırmasına bağlıdır.

Burada da görüldüğü gibi sigorta işletmelerinde etkinlik, sanayi işletmelerinde olduğu gibi çeşitli açılardan ele alınarak değerlendirilmektedir. Ancak sigorta işletmelerinin etkinliği incelenirken, çeşitli sigorta branşlarının etkinliğinin ayrı ayrı ele alınarak işletmenin genel etkinliğinin ortaya konması yerinde olacaktır. Bunun içinde çeşitli yönetim reşyolarına dayanarak kârlılık ve verimlilik hesaplamaları yapmak gerekmektedir.

3-SİGORTA İŞLETMELERİNDE ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİNE TEMEL OLACAK MALİ TABLOLAR

Sigorta işletmelerinin yıl sonundaki mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösteren mali tablolar, yapılacak analizlerde temel olarak kullanılmaktadır. Sigorta işletmeleri için yapılacak etkinlik ve verimlilik analizinde de bu tablolardan yararlanılacaktır.

Etkinlik ve verimlilik analizi yapılırken yararlanılacak mali tablolar, bilanço ve kâr zarar hesabıdır. Bunun yanında sigorta branşlarında yapılan işlemler ve işletmenin genel durumu hakkında daha fazla bilgi elde etmek için sigorta işletmelerinin yıllık faaliyet raporlarından yararlanılacaktır. Bu başlık altında ise, sigorta işletmelerinde kullanılan bilanço

¹⁶⁴KARALAR, s.22.

ve kâr zarar hesabı hakkında bilgi verilecektir.

3.1.SİGORTA İŞLETMELERİ BİLANÇOSU VE BAZI ÖZELLİKLERİ

Bilanço, işletmenin düzenlendiği tarihteki varlıkları, borçları ve özsermaye kalemleri hakkında bilgi veren bir tablodur. Sigorta işletmelerinin bilançolarında diğer işletmelerin bilançolarından farklı olarak az ya da çok tahmin hatalarına rastlanmaktadır. Bunun nedeni tahmine dayanan karşılık kalemlerinin bulunmasıdır ¹⁶⁵. Ancak teknik karşılıkların sağlıklı bir şekilde ayrılması hata oranını azaltır ve hatta tamamen ortadan kaldırabilir.

Sigorta işletmelerinin bilançoları düzenlenirken, hisse senetleri, tahvil ve teknik karşılıkların değerlendirilmesinde bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle sigorta işletmelerinin önemli yatırım kalemlerini oluşturan hisse senetleri ve tahviller zamanla değer değişikliğine uğradıklarından, bu kalemlerin değerlendirilmesinde satın alma ve borsa değeri olmak üzere iki değer sözkonusu olmaktadır.

Bilanço düzenlenirken gözönünde tutulacak esasların başında, bilanço temel kavram ve ilkeleri gelmektedir. Bu kavramların en önemlileri doğruluk, açıklık ve devamlılık kavramlarıdır. Düzenlenecek bilançolarda bu kavram ve ilkelerin gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

Bunun yanında sigorta işletmelerinde bilançonun likidite esasına göre düzenlenmesi esastır. Sigorta işletmelerinin varlıkları, sigortalıların yararlarını korumak amacıyla olduğundan, sigortalılara ödenecek tazminatların zamanında ödenebilmesi için işletmenin varlıkları içinde likidite derecesi yüksek olan kalemlerin, yapılacak ödemeleri karşılayacak ölçüde yer alması gerekmektedir.

Sigorta işletmelerinin bilançolarının aktif tarafı, işletmenin çeşitli kaynaklardan elde ettiği fonları ne şekilde kullanmış olduğunu gösterir. Ancak sigorta işletmelerinin bilançolarında en önemli yeri alacaklar oluşturmaktadır. Bunun yanında sigorta işletmelerinde sabit değerlerin çok az yer tuttuğu görülmektedir

Bilançonun pasif tarafı ise, işletmenin özsermayesi, esas sermaye ve işletmenin ayırdığı yedek akçeler, borçlar ile teknik karşılıklardan oluşur.

¹⁶⁵PEKİNER, s.282.

3.2.SİGORTA İŞLETMELERİ KÂR ZARAR HESABI VE BAZI ÖZELLİKLERİ

Kâr zarar hesabı, belirli bir faaliyet dönemi içinde, gerek ana faaliyet konusundan, gerekse diğer yan faaliyetlerden meydana gelen gelir ve giderlerin, işletmenin tüm faaliyet sonucunu tespit etmek üzere, bir araya getirilmesi ile düzenlenen bir tablodur ¹⁶⁶.

Kâr zarar hesabı incelendiğinde, giderler kısmında teknik branşlara ait "giderler" ve genel giderler, gelirler kısmında branşlara ait "gelirler" ve mali gelirler yer almaktadır.

Branşlarla ilgili personel ve diğer giderler o branşa ait giderler arasında yer almamakta, tablonun en altında toplam olarak verilmektedir. Bu durumda kâr zarar hesabında branşların gerçekten kârlı olup olmadıklarını görmek mümkün olmamaktadır. Bu yanıltıcı durumun giderilmesi sigorta sektöründe standartları belirlenmiş gelir tablosu kullanımı ile mümkün olabilecektir ¹⁶⁷

Sigorta işletmelerinin kıymet hareketleri bir hesap dönemini aştığından gelir ve giderlerin kesin olarak hesaplanma olasılığı yoktur. Hayat sigortalarında alınan primlerin, ileride oluşacak yükümlülükleri karşılamak için bir kısmı ayrıldıktan sonra, geri kalan kısmı da hasılat olarak o yılın hesabına geçirilir. Genel giderler hangi hesap dönemi içinde yapılmışlarsa, o hesap dönemine ait olurlar.

Teknik karşılıklar ayrıldıktan sonra teknik kâr zarar hesabının kalanı kâr zarar hesabına devredilir. Aynı zamanda genel giderlerin kalanları da kâr zarar hesabına devredilir.

Sigorta işletmelerinin kâr zarar hesabı ise üç şekilde düzenlenebilir ¹⁶⁸:

a- Belirli bir döneme ait tüm gelir ve giderleri kapsayan kâr zarar hesabı. Bu tür kâr zarar hesabı işletmelerin bilançolarıyla birlikte her hesap yılı sonunda düzenlenir.

b- Belirli bir hesap dönemi süresince sigorta işletmelerinin kabul ettikleri sorumluluklarla, sigortalılardan tahsil edilecek miktarı gösteren kâr zarar hesabı. Buna teknik kâr zarar hesabı denir.

c- Elde edilen net kârın kaynaklarını gösteren kâr zarar hesabı. Kârın nereden ve nasıl oluştuğunu gösteren hesaba elde edilen kârın kaynaklarını gösteren kâr zarar hesabı adı verilir.

¹⁶⁶PEKİNER, s.286.

¹⁶⁷Recai DALAŞ, Sigorta İşletmelerinin Muhasebe Eğitiminden Beklentileri, Türkiye XI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Yayılım Matbaası, İstanbul, 1992, s.134.

¹⁶⁸ÇALDAĞ, s.166.

4- SİGORTA İŞLETMELERİNDE VE HAYAT BRANŞINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİĞİN ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN ORANLAR

Verimlilik işletmelerde etkinliğin ölçülmesinde kullanılan en önemli araçlardan biridir. Etkinlik, işletme faaliyetleri sonucuyla yani çıktı ile ilgiliyken, verimlilik en yüksek çıktı düzeyine ulaşmak için kullanılan bir araçtır. Bu nedenle verimlilik artışı, eldeki kaynaklarla önceden daha az çıktı yaratılırken, sonradan daha çok çıktı yaratılması anlamına gelir. Bu da bir çok yolla gerçekleştirilebilir. Öte yandan verimlilik artışı, kârlardaki yükseliş demek de değildir. Kârlı bir işletme verimli çalışmayan bir işletme olabilir.

Verimlilik düzeyinin ölçümünde karşılaşılan en önemli sorun girdi ve çıktıyı hesaplamaktır. Çok sayıda mal ve hizmet üreten işletmelerde çıktı, üretilen mal ve hizmetlerin miktarıyla fiyatlarının çarpımları toplamıdır. Girdi de aynı şekilde mal ve hizmet üretiminde kullanılan öğelerin yani üretim faktörlerinin miktarı ile fiyatları çarpımları toplamı da girdiyi vermektedir.

Sigorta işletmelerinde ve hayat branşında etkinlik ve verimliliğin ölçülmesi diğer sanayi ve ticaret işletmelerinden farklıdır. Sigorta satışı gerçekleştiren işletmeler aynı zamanda bir kamu hizmeti yerine getirdiklerinden en önemli sorunun çıktı ölçümünde olduğu görülmektedir. Sigorta sektöründe üretilen çeşitli hizmetleri çıktıda gösteremeyince, sigorta işletmelerinin ve branşların verimlilik düzeyi eksik ölçülmüş olacaktır.

Sigorta işletmelerinin gösterdiği özellikler nedeniyle etkinlik ve verimlilik ölçümünde sigorta işletmelerinin genel durumu ve faaliyet sonuçlarını gösterecek çeşitli oranlardan yararlanılacaktır. Bu oranları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Etkinlik Oranları
- Verimlilikle İlgili Oranlar
 - Kârlılıkla İlgili Oranlar
 - Devir ile İlgili Oranlar
- Prim ve Teknik Kâr ile İlgili Oranlar

Etkinlik ve verimlilikle ilgili oranları şu şekilde ele alabiliriz:

4.1.ETKİNLİK ORANLARI

Etkinlik analizinde kullanılan oranların temel amacı, sigorta işletmelerinin fonlarını ne derece etkin olarak kullandıklarını saptamaktır. Bu amaçla tanımlanan oranları şu şekilde gösterebiliriz ¹⁶⁹:

¹⁶⁹Cihangir SAMİM, Finansal Analiz, C.13, 1990, s.1232-1236.

$$\text{a) } \frac{\text{Toplam Devredilen Prim}}{\text{Toplam Prim İstihsalı}}$$

Bu oran reasürans işlemleri dolayısıyla diğer sigorta işletmelerine devredilen primlerin toplam prim istihsalı içindeki payını gösterir.

$$\text{b) } \frac{\text{Ödenen Toplam Tazminatlar}}{\text{Toplam Prim İstihsalı}}$$

Ödenen toplam tazminatların toplam prim istihsalı içindeki oranını gösterir.

$$\text{c) } \frac{\text{Verilen Toplam Komisyon}}{\text{Toplam Prim İstihsalı}}$$

Bu oran elde edilen toplam prim istihsalinin aracılara yapılacak komisyon ödemelerine katkısını gösterir.

$$\text{d) } \frac{\text{Alınan Toplam Komisyon}}{\text{Toplam Devredilen Prim}}$$

Sigorta işletmelerinin reasürans ve diğer işlemleri dolayısıyla devrettikleri iş ve prim karşılığında alınan toplam komisyonların devredilen primlere oranını gösterir.

$$\text{e) } \frac{\text{İstihsal Organlarından Alacaklar}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

İstihsal organlarından tahsil edilmemiş alacakların toplam aktif içindeki oranını gösterir. Burada istihsal organları acente, prodüktör gibi araçılardan oluşmaktadır.

4.2.VERİMLİLİKLE İLGİLİ ORANLAR

Sigorta işletmelerinde yapılan işlemlerin gösterdiği özellikler nedeniyle verimlilikle ilgili oranları iki alt grupta incelemek mümkündür. Birinci alt grup kârlılıkla ilgili oranlardan oluşmaktadır.

4.2.1.KÂRLILIKLA İLGİLİ ORANLAR

Sigorta işletmelerinin emrinde bulunan öz ve yabancı kaynakların verimlilik derecesinin ölçümünde kullanılan oranlar bu grupta yer almaktadır. İşletmenin gerek bir bütün olarak tüm faaliyetlerinde kârlı çalışıp çalışmadığının belirlenmesinde, gerekse temel faaliyetlerinin verimliliğinin ölçülüp değerlendirilmesinde bu oranlardan yararlanır. İşletmenin elde ettiği kârın ölçülü ve yeterli olup olmadığının saptanmasında kullanılan oranları şu şekilde gösterebiliriz:

$$\text{a) } \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Bu oran varlıkların işletmede ne ölçüde verimli kullanılıp kullanılmadığının saptanmasında kullanılır. Toplam aktiflerin dönem kârına katkısını gösterir.

$$\text{b) } \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Özsermaye}}$$

İşletmenin kendi özsermayesinin verimlilik derecesini gösteren oran; dönem kârının, özsermayeye bölünmesi ile elde edilir. Dönem kârı; özsermaye oranı, işletme sahip ve sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kâr payını göstermektedir. Diğer bir deyişle; bu oran, dönem kârının özsermayenin yüzde kaçı oranında gerçekleştiğini gösterir.

$$\text{c) } \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Toplam Prim İstihsalı}}$$

Bu oran, sigorta işletmeleri tarafından üretilen toplam primlerin dönem kârına katkısını gösterdiği gibi toplam prim üretiminin ne derece verimli olduğunun belirlenmesinde kullanılır.

$$\text{d) } \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Teknik Kâr Toplamı}}$$

Sigorta işletmelerinde teknik kâr, tüm branşlardan elde edilen gelirlerden giderler çıktıktan sonra elde edilen tutarların genel toplamıdır. Bu oran branşların her birinden elde edilen toplam teknik kârın dönem kârına katkısını gösterir.

Teknik Kâr Toplamı
 e) -----
 Toplam Prim İstihsali

Bu oran, sigorta üretimi sonucu elde edilen toplam primlerin, teknik kârlılığı ne derece etkilediğinin saptanmasında kullanılır.

Teknik Kâr Toplamı
 f) ----- ya da
 Gelirler

 Dönem Kârı

 Gelirler

Bu oranlar, yıl sonunda elde edilen gelirlerin verimliliğini ortaya koymak için kullanılır. Dönem kârı ile teknik kâr toplamının gelirlerin yüzde kaç oranında gerçekleştiğini ortaya koyduğu gibi gelirlerin dönem kârı ve teknik kâr toplamına katkısını gösterir.

Giderler Toplamı
 g) -----
 Toplam Prim İstihsali

Bu oran, gerek prim üretimi gerekse diğer işlemler sonucunda yapılan giderlerin, toplam prim üretimi içindeki oranını göstermek için kullanılır. Ayrıca giderlerin toplam prim üretimini olumlu ve olumsuz ne yönde etkilediğini göstermektedir.

4.2.2.DEVİR İLE İLGİLİ ORANLAR

İşletmenin verimlilik analizinde işletme faaliyetlerinde kullanılan varlıkların etkili bir biçimde kullanıp kullanılmadığı ölçülmektedir. Varlıkların kullanılmalari sırasındaki etkinlik derecesini gösteren bu oranlara "faaliyet oranları", "verimlilik oranları" veya "devir hızı oranları" adı verilmektedir.

Sigorta işletmelerinde kullanılan devir ile ilgili oranlar şunlardır:

Toplam Prim İstihsali
 a) -----
 Aktif Toplamı

Bu oran, sigorta işletmelerinin sahip olduğu tüm varlıkların verimliliğinin ölçülmesinde kullanılan bir orandır. Aktiflerin devir hızı adı verilen bu oran, sigorta satışı

sonucu elde edilen toplam primin toplam aktiflere bölünmesi ile bulunur. Oranın düşük olması işletmenin tam kapasite ile çalışmadığını gösterir.

$$\text{b) } \frac{\text{Toplam Prim İstihali}}{\text{Özsermaye}}$$

Özsermaye devir hızı adı verilen bu oran, özsermayenin ne ölçüde verimli kullanıldığını belirten bir göstergedir. Özsermayenin verimliliğini gösteren bu oran, toplam prim üretiminin özsermayeye bölünmesi ile elde edilir. Bulunan oranın yüksek olması, işletme özsermayesinin çok ekonomik ve verimli bir biçimde kullanıldığını belirtir. Ancak oranın normalin çok üstünde olması, işletmenin özsermayesinin yetersiz olduğunu gösterir. Oranın düşük olması ise, özsermayenin iş hacmine göre fazla olduğunu ve verimli bir biçimde kullanılmadığını gösterir.

4.3.PRİM VE TEKNİK KÂR İLE İLGİLİ ORANLAR

Sigorta işletmelerinde yapılması gereken analizlerden biri de prim ve teknik kâr analizidir. Bu analiz branşlar arası karşılaştırma yapmaya imkan vermesi açısından önemlidir. Özellikle hayat branşı ile diğer branşlar arasında prim ve teknik kâr açısından bir karşılaştırma yapmak için bu analizden yararlanılır. Bu analizde kullanılan oranları şu şekilde gösterebiliriz:

- Hayat Primi / Toplam Prim İstihali
- Yangın Primi / Toplam Prim İstihali
- Nakliyat Primi / Toplam Prim İstihali
- Kaza Primi / Toplam Prim İstihali
- Ziraat Primi / Toplam Prim İstihali

Yukarıda gösterilen oranlar her branşın ürettiği prim açısından toplam prim üretimi içindeki payını göstermektedir. Bu oranlar sayesinde hayat branşı ile diğer sigorta branşları arasında prim üretimine dayalı verimlilik karşılaştırması yapılabilecektir.

- Hayat Teknik Kârı / Hayat Primi
- Yangın Teknik Kârı / Yangın Primi
- Nakliyat Teknik Kârı / Nakliyat Primi
- Kaza Teknik Kârı / Kaza Primi
- Ziraat Teknik Kârı / Ziraat Primi

Bu oranlar her branş tarafından üretilen primlerin, branşlar arası teknik kâra katkısını gösterir. Bu oranlar sayesinde branşların hem kendi içinde, hem de diğer branşlar arasında teknik kâr ve etkinlik açısından karşılaştırması yapılabilecektir.

- Hayat Teknik Kârı / Dönem Kârı
- Yangın Teknik Kârı / Dönem Kârı
- Nakliyat Teknik Kârı / Dönem Kârı
- Kaza Teknik Kârı / Dönem Kârı
- Ziraat Teknik Kârı / Dönem Kârı

Bu oranlar ise, dönem kârı içinde her branşın kâr yüzdesini verdiğinden, elde edilen sonuçlar, branşlardan elde edilen teknik kârın dönem kârına katkısını gösterir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİGORTA İŞLETMELERİNDE VE HAYAT BRANŞINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİNİN ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNE UYGULAMASI

1.ÖN BİLGİLER

Sigorta işletmelerini ve hayat branşını temel alan etkinlik ve verimlilik analizi uygulaması Anadolu Sigorta ve Halk Sigorta işletmeleri için yapılacaktır. İki ayrı sigorta işletmesini ele almamızın nedeni, bu sigorta işletmeleri arasında etkinlik ve verimlilik açısından karşılaştırma yapma imkanı sağlamaktır.

Uygulamamız iki aşamadan meydana gelmektedir. İlk aşamada Anadolu Sigorta ve Halk Sigorta işletmeleri için etkinlik ve verimlilik analizi yapılacak ve elde edilen sonuçlara dayanarak bu sigorta işletmeleri arasında etkinlik ve verimlilik açısından karşılaştırma yapılacaktır. İkinci aşamada işletmelerin kendi bünyelerinde yer alan sigorta branşları ile iki işletmenin hayat branşlarının etkinlik ve verimlilik açısından karşılaştırmalı bir analizi yapılacaktır.

2.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİ İÇİN ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

Anadolu Sigorta ve Halk Sigorta için ayrı ayrı yapılacak analizlerde etkinlik ve verimlilik oranlarına dayanarak 1990 ve 1991 yılı faaliyet sonuçları analiz edilecektir. Analize başlamadan önce sigorta işletmeleri hakkında kısa bilgiler verilecektir.

2.1.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

2.1.1.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİNİN TANITIMI

Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi Cumhuriyetten sonra Atatürk'ün emriyle 1 Nisan 1925 tarihinde Türkiye İş Bankası tarafından kurulmuştur. İşletmenin merkezi İstanbul'da olup, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana da Bölge Müdürlükleri bulunmaktadır. Anadolu Sigorta işletmesinin toplam kayıtlı sermayesi 125 milyar TL'dir.

Anadolu Sigorta halen hayat, yangın, nakliyat, kaza, ziraat ve makine-montaj olmak üzere altı branşta faaliyette bulunmaktadır. Anadolu Sigortanın 1991 yılında direkt prim üretimi %79.2 artarak 343 milyar TL. olmuş, 1990 yılında bu artış %72.6 oranında gerçekleşmiştir. Anadolu Sigorta 1991 yılında hayat branşı dışında %11'lik pazar payına sahiptir. Hayat dışı sigorta branşlarından 1990 yılında elde edilen 11.6 milyar TL. lik net kâr, 1991'de 16.9 milyar TL.ya yükselmiştir.

İşletmede yangın ve kaza sigortaları, gerek sektör genelinde, gerekse Anadolu Sigorta açısından prim üretiminin %80-85'ini oluşturmaktadır. Kaza sigortaları, direkt prim üretiminin %63'üyle en önemli yeri almakta, bunu %22 ile yangın, %11 ile nakliyat sigortaları izlemektedir. Anadolu Sigorta, en kârlı branşlar arasında yer alan yangın sigortasında piyasa lideridir ¹⁷⁰.

Anadolu Sigorta 1984 yılında "geleceğin sigortası" adı verilen bir kampanya başlatarak, hayat sigortalarının sektör içinde güncelleşmesini sağlamıştır. 1989 yılında ise, hayat sigortaları alanında sigortalılara daha iyi hizmet verilmesini amaçlayan sigorta yönetmeliğine de dayanarak hayat sigorta çalışmalarını hızlandırmıştır.

Anadolu Sigorta tarafından uygulanan geleceğin sigortası %95 kâr paylı bir hayat sigortasıdır. Geleceğin sigortasına sahip olanlara; ecel ile vefat, kazaen vefat ve malüliyet teminatları verilmektedir. Ecele vefat halinde, en son ödenen aylık prim kategorisininin 300 katı tutarında tazminat ile en son ödenen prim esas alınarak hesaplanacak kâr paylı ihtiyarlık kapitali sigortalının varislerine derhal ödenir. Kazaen vefat halinde ise, en son ödenen aylık prim kategorisininin 600 katı tutarında tazminat ödenir. Malüliyet halinde ise, aynen ecel ile vefat halinde olduğu gibi tazminat ödenmektedir.

¹⁷⁰1991 Yılı Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi Faaliyet Raporu, s.2-3.

2.1.2.ETKİNLİK ORANLARI

	Toplam Devredilen Prim	
a)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	93.436.376.000	152.420.000.000
1990=	----- = %44.45	1991=-----=%41.21
	210.200.000.000	369.900.000.000
	Ödenen Toplam Tazminatlar	
b)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	86.610.000.000	167.600.000.000
1990=	----- = %41.20	1991=-----=%45.31
	210.200.000.000	369.900.000.000
	Verilen Toplam Komisyon	
c)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	86.708.926.000	59.682.407.000
1990=	----- = %41.25	1991=-----=%16.12
	210.200.000.000	369.900.000.000
	Alınan Toplam Komisyon	
d)	-----	
	Toplam Devredilen Prim	
	29.709.388.000	50.806.944.000
1990=	----- = %31.79	1991=-----=%33.33
	93.436.376.000	152.420.000.000
	İstihsal Organlarından Alacaklar	
e)	-----	
	Aktif Toplamı	
	77.419.564.000	155.675.796.555
1990=	----- = %14.36	1991=-----=%38.73
	539.241.816.519	401.985.603.951

2.1.3.VERİMLİLİKLE İLGİLİ ORANLAR

2.1.3.1.Kârlılık Oranları

	Dönem Kârı			
a)	-----			
	Aktif Toplamı			
	16.165.430.000		17.213.897.000	
1990=	-----=%3		1991=	-----=%4.28
	539.241.817.000			401.985.604.000
	Dönem Kârı			
b)	-----			
	Özsermaye			
	16.165.430.000		17.213.897.000	
1990=	-----=%26.46		1991=	-----=%10.81
	61.086.424.000			159.200.000.000
	Dönem Kârı			
c)	-----			
	Toplam Prim İstihsalı			
	16.165.430.000		17.213.897.000	
1990=	-----=%7.69		1991=	-----=%4.65
	210.200.000.000			369.900.000.000
	Dönem Kârı			
d)	-----			
	Teknik Kâr Toplamı			
	16.165.430.000		17.213.897.000	
1990=	-----=%27.80		1991=	-----=%23.15
	58.142.252.000			74.370.618.000
	Teknik Kâr Toplamı			
e)	-----			
	Toplam Prim İstihsalı			

58.142.252.000	74.370.618.000
1990=-----=%27.66	1991=-----=%20.11
210.200.000.000	369.900.000.000

Dönem Kârı
f) -----
Gelirler

16.165.430.000	17.213.897.000
1990=-----=%105.18	1991=-----=%57.76
15.369.260.000	29.803.525.000

Giderler Toplamı
g) -----
Toplam Prim İstihsalı

55.821.587.000	81.103.944.000
1990=-----=%26.56	1991=-----=%21.93
210.200.000.000	369.900.000.000

2.1.3.2.Devir ile İlgili Oranlar

Toplam Prim İstihsalı
a) -----
Aktif Toplamı

210.200.000.000	369.900.000.000
1990=-----=0.38 defa	1991=-----=%0.92 defa
539.241.817.000	401.985.604.000

Toplam Prim İstihsalı
b) -----
Özsermaye

210.200.000.000	369.900.000.000
1990=-----=3.44 defa	1991=-----=2.32 defa
61.086.424.000	159.200.000.000

2.1.4. ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Anadolu Sigortanın 1990 ve 1991 yılı etkinlik oranlarına göre, toplam prim üretimi içinde reasürans işletmelerine devredilen prim 1990 yılında %44 iken 1991 yılında %41'e düşmüştür. Ödenen toplam tazminatlar ise 1990 yılında %41 iken, 1991 yılında %45'e yükselmiştir. Aracılara yapılan ödemeler de 1990 yılında %41 iken 1991 yılında %16'ya düşmüştür. Bunun yanında Anadolu Sigortanın reasürans ve diğer işlemleri dolayısıyla devrettikleri primler karşılığında aldıkları komisyonların oranı 1991 yılında 1990 yılına göre %31'den %33'e yükselmiştir. Anadolu Sigortanın istihsal organlarından alacaklarının aktif toplamı içindeki oranı 1990 yılında %14'den, 1991 yılında %13'e yükselmiştir.

Bu oranlara dayanarak Anadolu Sigortanın 1991 yılında ödenen tazminatlar ile istihsal organlarından alacaklarında görülen artış, işletmenin etkinliğini azaltıcı yönde bir etki yapmıştır.

Anadolu Sigortanın verimliliğini ortaya koymada kullanılan oranlardan kârlılık oranlarına göre; toplam aktiflerin dönem kârına katkısı 1990 yılında %3 iken, 1991'de artış göstererek %4'e yükselmiştir. Aktifler dönem kârına olumlu katkıda bulunurken, toplam prim üretiminin dönem kârına yaptığı katkının, 1990 yılında %7 iken, 1991 yılında %4'e düştüğü görülmektedir. Aynı düşme tüm branşlardan elde edilen teknik kâr toplamının dönem kârına katkısını gösteren oran için de sözkonusudur. Bu oranın 1990 yılında %27 den 1991 yılında %23'e düştüğü görülmektedir. İşletmenin özsermayesinin verimlilik derecesini gösteren oran, 1990 yılında %26 iken 1991 yılında %10'a kadar düşmüştür. Bu oran aynı zamanda işletme sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kâr payını gösterdiğinden, 1991 yılında elde edilen orana göre Anadolu Sigortanın özsermaye verimliliğinin düşük olduğunu söyleyebiliriz. Toplam prim üretiminin teknik kârlılığa yaptığı katkının da %27'den %20'ye düşmesi işletmenin verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

Anadolu Sigorta işletmesinin verimliliğini tam olarak ortaya koymak için kullanılan oranlardan biri olan ve elde edilen gelirlerin dönem kârına katkısını gösteren oranın 1990 yılında %105'den 1991 yılında %57'ye düştüğü, giderlerin toplam prim üretimine etkisini gösteren oranın da 1991 yılında %26'dan %21'e düştüğü görülmektedir.

1991 yılında Anadolu Sigortanın elde ettiği gelirlerin dönem kârına yaptığı katkı yaklaşık yarı yarıya azalırken, giderlerin toplam prim üretimine yaptığı etkinin az olması işletme verimliliğinin az da olsa olumlu yönde artmasına katkıda bulunmuştur.

Anadolu Sigortanın verimliliği ortaya koyulurken kullanılan devir hızı oranlarından biri olan aktiflerin devir hızı oranı 1990 yılında 0.38 kat, 1991 yılında ise 0.92 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu oran aktif toplamının kaç katı prim üretildiğini gösterdiğinden, 1991 yılında görülen artış işletme verimliliğini artırıcı yönde bir etki yapmıştır.

Özsermayenin devir hızı oranının ise, 1991 yılında 1990 yılına göre 3.44 kat iken 2.32 kat'a düştüğü görülmektedir. Bu oran özsermayenin verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını gösterdiğinden yüksek olması gerekir. Ancak Anadolu Sigorta da 1991 yılında görülen düşme işletmenin verimliliği yanında etkinliğini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Elde edilen sonuçlara dayanarak Anadolu Sigortanın etkinlik ve verimliliğini gelecek yıllarda daha da arttırması için gerek prim üretimini ,gerekse dönem kârını arttırıcı etkin politikalar izlemesi gerekmektedir.

2.2.HALK SİGORTA İŞLETMESİ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

2.2.1.HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN TANITIMI

Halk Sigorta 1943 yılında Yapı Kredi Bankası tarafından kurulmuştur. Halk Sigortanın merkezi İstanbul olup, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya ve Samsun da altı adet Bölge Müdürlüğü vardır. Halk Sigorta işletmesinin kayıtlı sermayesi 50 milyar TL.dır.

Halk Sigorta da hayat, yangın, nakliyat, kaza, tarım ve mühendislik branşlarında faaliyette bulunmaktadır. Halk Sigorta prim üretimi 1991 yılında %57.7 oranında artarak, 466 milyar TL. olarak gerçekleşmiştir. Halk Sigortanın teknik kârı 1991 yılında %9.9 oranında artmış ve 67.3 milyar TL. düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu miktarın 24.3 milyar TL.sı hayat ve hastalık branşına, 43 milyar TL.lik bölümü ise, hayat dışı branşlara aittir. Hayat dışı branşların teknik kârı 1990 yılına oranla %40.8 artmıştır.

Halk Sigorta prim portföyünde en büyük payı %41.9 ile kaza sigortaları alırken, bunu %35.4 ile hayat ve hastalık, %12.7 ile yangın, %6.3 ile nakliyat, %2 ile mühendislik ve %1.7 ile tarım sigortaları izlemektedir ¹⁷¹. Önceden hayat branşı içinde yer alan hastalık sigortaları 1991 yılı başından itibaren yeni bir branş olarak tanımlanmıştır.

Halk Sigorta halen %95 kâr paylı süper yaşam sigortası ile sadece ev hanımlarına uygulanan ve eşlerinin ölümü halinde maddi destek sağlamayı amaç edinen ev hanımı poliçesi düzenlemektedir. Süper yaşam sigortası ile sigortalılara, ecel ve kazaen vefat ile malüliyet teminatları verilmektedir. Vefat ve malüliyet halinde, en son ödenen aylık primin 500 katı tutarında tazminat ile en son ödenen prime dayanarak hesaplanacak kâr paylı ihtiyarlık kapitali ödenir.

¹⁷¹1991 Yılı Halk Sigorta Faaliyet Raporu, s.18-19.

2.2.2.ETKİNLİK ORANLARI

	Toplam Devredilen Prim	
a)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	65.708.785.000	107.270.647.000
1990=	-----=%22.25	1991=-----=%23.03
	295.300.000.000	465.814.000.000
	Ödenen Toplam Tazminatlar	
b)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	71.468.541.000	156.380.870.000
1990=	-----=%24.20	1991=-----=%33.57
	295.300.000.000	465.814.000.000
	Verilen Toplam Komisyon	
c)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	68.714.826.000	86.854.701.000
1990=	-----=%23.27	1991=-----=%18.65
	295.300.000.000	465.814.000.000
	Alınan Toplam Komisyon	
d)	-----	
	Toplam Devredilen Prim	
	24.371.309.000	37.449.442.000
1990=	-----=%37.09	1991=-----=%34.91
	65.708.785.000	107.270.647.000
	İstihsal Organlarından Alacaklar	
e)	-----	
	Aktif Toplamı	
	75.243.587.000	146.538.343.000
1990=	-----=%29.19	1991=-----=%28.28
	257.756.002.000	518.223.183.000

2.2.3. VERİMLİLİKLE İLGİLİ ORANLAR

2.2.3.1. Kârlılık Oranları

	Dönem Kârı	
a)	-----	
	Aktif Toplamı	
	41.836.807.000	46.463.378.000
1990=	-----=%16.23	1991=-----=%8.97
	257.756.002.000	518.223.183.000

	Dönem Kârı	
b)	-----	
	Özsermaye	
	41.836.807.000	46.463.378.000
1990=	-----=%124.56	1991=-----=%65.69
	33.587.233.000	70.726.009.000

	Dönem Kârı	
c)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	
	41.836.807.000	46.463.378.000
1990=	-----=%14	1991=-----=%10
	295.300.000.000	465.814.000.000

	Dönem Kârı	
d)	-----	
	Teknik Kâr Toplamı	
	41.836.807.000	46.463.378.000
1990=	-----=%68	1991=-----=%69
	61.178.000.000	67.250.000.000

	Teknik Kâr Toplamı	
e)	-----	
	Toplam Prim İstihsalı	

61.178.000.000
1990=-----=%21
295.300.000.000

67.250.000.000
1991=-----=%14
465.814.000.000

Dönem Kârı

f) -----

Gelirler

41.836.807.000
1990=-----=%241
17.350.479.000

46.463.378.000
1991=-----=%132
35.174.067.000

Giderler Toplamı

g) -----

Toplam Prim İstihsalı

36.691.810.000
1990=-----=%12
295.300.000.000

55.959.899.000
1991=-----=%12
465.814.000.000

2.2.3.2.Devir ile İlgili Oranlar

Toplam Prim istihsalı

a) -----

Aktif Toplamı

295.300.000.000
1990=----- =1.15 defa
257.756.002.000

465.814.000.000
1991=----- =0.90 defa
518.223.183.000

Toplam Prim İstihsalı

b) -----

Özsermaye

295.300.000.000
1990=----- =8.79 defa
33.587.233.000

465.814.000.000
1991=----- =6.58 defa
70.726.009.000

2.2.4. ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Halk Sigorta işletmesinin etkinlik oranlarına dayanarak 1990 ve 1991 yılında reasürans işletmelerine devredilen toplam prim ile ödenen tazminatların toplam prim istihsalindeki oranlarının 1991 yılında 1990 yılına göre yükseldiği görülmektedir. Sigorta işletmeleri için gider niteliğini taşıyan bu oranlardan toplam devredilen prim 1990 yılında %22'den 1991 yılında %23'e, ödenen toplam tazminatların ise, toplam prim istihsalindeki oranı %24'den %33'e yükselmiştir. Halk Sigorta işletmesi tarafından aracılara verilen komisyonların toplam prim üretimi içindeki oranı da 1990 'da %23'den 1991'de %18'e düşmüştür. Bunun yanında Halk Sigortanın reasürans işlemleri sonucunda devrettiği iş ve primler karşılığında alınan toplam komisyonların , reasürans işletmelerine devredilen primlere oranı ise, 1991 yılında 1990 yılına göre %37'den %34'e düşmüştür. İstihsal organlarından alacakların aktif toplamı içindeki oranının ise %29'dan %28'e düşmesi, işletmenin 1991 yılında alacaklarını tahsil yönünden daha etkili bir politika izlediğini göstermektedir.

Halk Sigorta işletmesinin etkinlik oranlarına dayanarak gider niteliğini taşıyan toplam devredilen prim ile ödenen tazminatlardaki artış, işletme etkinliğini azaltıcı yönde etki yaptığı halde, ödenen komisyonlarda görülen düşme, işletme giderlerinin azalmasını sağlamıştır. Bunun yanında reasürans işlemleri dolayısıyla devredilen primler karşılığında alınan komisyonları gösteren oranın düşmesi, işletmenin reasürans işlemleri dolayısıyla elde ettiği gelirlerin azaldığı anlamına gelmektedir. İstihsal organlarından alacaklarda görülen düşme ise işletme etkinliğinin artırılması açısından olumlu katkılar yapacaktır.

İşletmenin kârlı olarak çalışıp çalışmadığının belirlenmesinde ve faaliyetlerinin verimliliğinin ölçülmesinde kullanılan oranlardan olan kârlılık oranlarına göre; Halk Sigortada aktiflerin dönem kârına katkısını gösteren oranın 1991 yılında 1990 yılına göre %16'dan %8'e düşmesi, varlıkların işletmede verimli kullanılmadığını gösterir. Dönem kârının özsermayenin yüzde kaçta oranında gerçekleştiğini gösteren oranın %124'denden %65'e düşmesi, Halk Sigortanın özsermaye verimliliğinin 1991 yılında düştüğünü göstermektedir. Halk Sigorta tarafından üretilen primin verimliliğini gösteren oranda görülen düşme ise, toplam prim üretimi verimliliğinin 1991 yılında azaldığını göstermektedir. Halk Sigortanın tüm branşlarından elde edilen toplam teknik kârın, dönem kârına katkısını gösteren oranın ise %68'den %69'a yükseldiği görülmektedir. Ayrıca üretilen primlerin, teknik kâr'a etkisini gösteren oranında 1990 yılında %21'den %14'e düşmesi işletme tarafından üretilen primlerin teknik kârlılığa yaptığı katkının verimliliği olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Yukarıda değindiğimiz kârlılık oranları yanında, Halk Sigorta tarafından elde edilen gelirlerin dönem kârına katkısını gösteren oranın %241'den %132'ye düşmesi, 1991'de gelirlerden elde edilen verimliliğin azaldığını göstermektedir. Giderlerin toplam prim istihsaline etkisini gösteren oranın ise, 1990 ve 1991 yılında değişmediği ve %12 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Halk Sigortanın verimliliğini ortaya koymak için yukarıda bahsettiğimiz kârlılık oranları yanında, devir ile ilgili oranlardan olan ve aktiflerin kaç katı prim üretildiğini gösteren aktiflerin devir hızı oranı, 1990 yılında 1.15 kat, 1991 yılında ise 0.90 kat olarak gerçekleşmiştir. Aktiflerin devir hızı oranında 1991 yılında görülen düşme işletmenin aktiflerini tam kapasite ile kullanamadığını göstermektedir. Özsermayenin verimliliğini gösteren özsermayenin devir hızı oranının ise 1990 yılında 8.79 kat iken 1991 yılında 6.58'e düştüğü görülmektedir. Bu oranın yüksek olması, işletme özsermayesinin verimli ve ekonomik bir biçimde kullanıldığını gösterdiğinden, yıllar itibarıyla yüksek olması istenir.

2.3. ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN ETKİNLİK VE VERİMLİLİK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Anadolu Sigorta ve Halk Sigorta işletmelerinin analiz sonuçlarını etkinlik ve verimlilik açısından karşılaştırmalı olarak değerlendireceğiz.

Anadolu Sigortanın toplam devredilen prim, ödenen toplam tazminatlar ve verilen toplam komisyonlarının toplam prim istihsalı içindeki oranı, Halk Sigortanın analiz sonuçlarıyla karşılaştırıldığında elde edilen oranların yüksek olduğu görülmektedir. Devredilen ve yapılan tüm ödemeler sigorta işletmeleri için gider niteliğini taşıdığından ve kâr-zarar hesabında giderler bölümünde yer aldığından bu oranların yüksek olması istenmez. Yapılan bu tür ödemelerin yüksek olması sigorta işletmelerinin giderlerini arttırdığı gibi etkinliğinin azalmasına da neden olacaktır. Bu oranlar Anadolu Sigorta analiz sonuçlarına göre ortalama %45 iken, Halk Sigorta da bu oranlar ortalama %24 olarak gerçekleşmiştir. Halk Sigorta tarafından yapılan ödemelerin toplam prim üretimi içindeki oranının düşük olması işletmenin etkinliğinin artırılmasına olumlu katkılar yapacaktır. Bu açıdan Halk Sigortanın durumu daha olumludur.

Bunun yanında sigorta işletmelerinin reasürans işlemleri dolayısıyla devrettikleri primler karşılığında aldıkları komisyonları gösteren oranlara bakıldığında her iki sigorta işletmesinin de yaklaşık %35 oranında komisyon aldıkları görülmektedir. Bu oranın yüksek olması sigorta işletmelerinin gelirlerini arttırıcı bir rol oynadığı gibi etkinliğin artmasını da sağlayacaktır. Ancak oranın yüksek olması tek başına etkinliğin artırılması için yeterli değildir. Yapılan diğer işlemlerden elde edilen sonuçların da bu oranı destekleyecek düzeyde olması gerekmektedir.

Sigorta işletmelerinin etkin olarak çalışıp çalışmadığı sadece kâr zarar hesabına dayanarak açıklanamaz. Bilançoda yer alan kalemler ile bu kalemler arasında kurulacak oranlar sigorta işletmelerinin etkinliğini ortaya koymada yardımcı olacaktır.

Sigorta işletmeleri aracılardan tahsil edemedikleri alacakları için karşılık ayırmak

suretiyle uğrayacakları zararı en aza indirme yoluna gitmektedirler. İstihsal organlarından alacakların aktif toplamına oranı ise, sigorta işletmelerinin alacaklarını tahsil kabiliyetini gösterdiği gibi alacakların toplam aktifler içindeki oranını da göstermektedir. Bu oranlara dayanarak Anadolu Sigortanın istihsal organlarından alacaklarının 1991 yılında gösterdiği artış, işletmenin alacaklarını etkin bir şekilde tahsil edemediğini gösterir. Halk Sigorta ise 1991 yılında gösterdiği düşme eğilimini ileriki yıllarda da sürdürebilir ve alacaklarını tahsil etmek için daha etkin bir politika izleyebilirse, işletmenin etkinliği daha da artacaktır.

Sigorta işletmelerinin etkinliğini ve verimliliğini tam olarak ortaya koymak için etkinliği ölçmede bir araç olarak kullanılan verimlilik oranlarından elde edilen analiz sonuçlarını da incelemekte fayda vardır.

Kârlılıkla ilgili oranlardan biri olan ve varlıkların işletmede ne ölçüde verimli kullanılıp kullanılmadığını saptamada kullanılan orana göre, Anadolu Sigortada bu oran yükselirken, Halk Sigortada düştüğü görülmektedir. Bu oranın yüksek olması işletmenin tüm faaliyetlerinden elde ettiği kârlılık oranını gösterdiğinden, yüksek olması istenir. Her iki işletmenin elde ettiği sonuçlara dayanarak varlıkların işletmede etkin olarak kullanıldığı söylenemez.

Bunun yanında işletmenin özsermayesinin verimlilik derecesini gösteren oranın Anadolu Sigortada 1991 yılında %10.81'e düştüğü, Halk Sigortada ise bu oranın %65 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu oran aynı zamanda işletme sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kâr payını gösterdiğinden Halk Sigorta tarafından elde edilen orana göre özsermaye verimliliğinin yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde toplam prim istihsalinin dönem kârına katkısını gösteren oranın her iki işletmede de yıllar itibariyle düşmesine rağmen yapılan katkının Halk Sigortada daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca tüm braşlardan elde edilen toplam teknik kârın, dönem kârına katkısı Halk Sigortada 1991 yılında %69'a yükselirken, Anadolu Sigortada bu oranın %23'e düştüğü görülmektedir. Buraya kadar elde edilen sonuçlara dayanarak aktif toplamının, özsermayenin, toplam prim istihsalinin ve teknik kâr toplamının dönem kârına katkısının Halk Sigortada, Anadolu Sigortaya oranla verimliliği arttırıcı yönde geliştiğini söyleyebiliriz.

Sigorta işletmelerinin verimliliğini tam olarak ortaya koymak için yıl sonunda elde edilen gelirlerin verimliliğini ölçmede kullanılan oranı incelemekte yarar vardır. Gelirlerin dönem kârına katkısını gösteren bu oran Anadolu Sigortada 1991 yılında %57'ye düşerken, bu oranın Halk Sigortada 1991 yılında %132'ye düştüğü görülmektedir. Her iki sigorta işletmesinde yıllar itibariyle görülen düşmeye rağmen Halk Sigortada gelirlerin dönem kârına katkısının Anadolu Sigortaya göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Gelirler yanında, yapılan giderlerin toplam prim üretimine etkisini gösteren oranda işletmenin verimliliğini ortaya koymada ölçü olarak kabul edilmektedir. Anadolu

Sigortada bu oran 1991 yılında %21 iken Halk Sigortada %12 olarak gerçekleşmiştir. İşletmede verimliliği arttırmak için giderlerin toplam prim üretimini hiçbir şekilde ya da asgari düzeyde etkilemesi istenir. Bu nedenle oran ne kadar düşük olursa işletme o kadar verimli çalışıyor demektir.

Kârlılık oranları açısından her iki işletmenin verimliliğini değerlendirecek, Halk Sigortanın, Anadolu Sigortaya göre bütün olarak tüm faaliyetlerinden elde ettiği kârlılığın ve sigorta işlemleri sonucunda ulaşılan verimlilik düzeyinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Sigorta işletmelerinin verimliliğinin ölçülmesinde devir hızı oranlarının da gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Bu oranlar işletme varlıklarının etkin bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını ortaya koyduğu için önem taşımaktadır. Aktiflerin devir hızı adı verilen oran Anadolu Sigortada 1991 yılında 0.92'ye yükselirken, Halk Sigortada 1991 yılında daha düşük gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar, aktif toplamının kaç katı prim üretildiğini gösterir Bu oranın düşük olması işletmenin tam kapasite ile çalışmadığını gösterdiğinden yüksek olması istenir. Anadolu Sigortada yıllar itibariyle görülen artışa rağmen, Halk Sigortada düşme görülmektedir. Elde edilen sonuçlar Anadolu Sigortada varlıkların daha verimli kullanıldığını göstermektedir.

Özsermayenin devir hızı oranı ise, işletme özsermayesinin ne derece verimli kullanıldığını gösteren bir orandır. Anadolu Sigortada 1990 yılında 3.44 iken, 1991 yılında 2.32 kat, Halk Sigortada ise 1990 yılında 8.97 kat, 1991 yılında ise 6.58 kat olan özsermaye devir hızı reşyosunun yıllar itibariyle yüksek olması istenir. Bu oranın çok yüksek olması işletme faaliyetlerinde özsermayenin yeterli olmadığını, işletmenin büyük oranda borçlanmaya gittiğini ortaya koyar. Bu reşyonun çok düşük olması ise, işletmede özsermayenin verimli bir şekilde kullanılmadığı anlamına gelir.

Buraya kadar incelediğimiz etkinlik ve verimlilik oranlarından elde ettiğimiz sonuçlara göre, Halk Sigortanın, Anadolu Sigortaya oranla sigorta işlemleri sonucu ulaştığı etkinliğin daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre Halk Sigortanın etkinliği ve verimliliğini arttırmak için izlediği politikanın Anadolu Sigortaya göre daha olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Yıllar itibariyle elde edilen kâr ve prim üretimi artırılabilir ve sigorta işlemlerinin yönetiminde etkili bir politika izlenebilirse, işletmelerin etkinlik ve verimliliği daha da artacaktır.

3.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN BÜNYELERİNDEKİ SİGORTA BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

3.1.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

3.1.1.PRİM VE TEKNİK KÂR ORANLARI

Bu analiz sigorta işletmelerinin hayat branşı ile diğer branşlar arasında karşılaştırma yapma imkanı sağlamaktadır.

Anadolu Sigorta ile ilgili oranlar şöyledir:

3.1.1.1.Branş Primlerinin Toplam Prim İstihsaline Oranları

-Hayat Primi / Toplam Prim İstihsalı

182.525.828.000	21.110.053.000
1990=-----=%87	1991=-----=%6
210.200.000.000	369.900.000.000

- Yangın Primi / Toplam Prim İstihsalı

58.287.751.000	86.202.759.000
1990=-----=%28	1991=-----=%23
210.200.000.000	369.900.000.000

-Nakliyat Primi / Toplam Prim İstihsalı

22.568.657.000	39.463.955.000
1990=-----=%11	1991=-----=%11
210.200.000.000	369.900.000.000

-Kaza Primi / Toplam Prim İstihsalı

119.764.988.000	225.789.027.000
1990=-----=%57	1991=-----=%61
210.200.000.000	369.900.000.000

-Ziraat Primi / Toplam Prim İstihsalı

1.882.168.000	4.449.477.000
1990=-----=%1	1991=-----=%1
210.200.000.000	369.900.000.000

-Makine Kırılması Montaj Primi / Toplam Prim İstihsalı

7.733.221.000	14.021.587.000
1990=-----=%4	1991=-----=%4
210.200.000.000	369.900.000.000

3.1.1.2.Branş Teknik Kârlarının Branş Primlerine Oranı

-Hayat Teknik Kârı / Hayat Primi

22.126.542.000	(677.856.000)
1990=-----=%12	1991=-----=%-3
182.525.828.000	21.110.053.000

-Yangın Teknik Kârı / Yangın Primi

12.663.641.000	13.274.013.000
1990=-----=%22	1991=-----=%15
58.287.751.000	86.202.759.000

-Nakliyat Teknik Kârı / Nakliyat Primi

4.528.401.000	10.899.759.000
1990=-----=%20	1991=-----=%28
22.568.657.000	39.439.955.000

-Kaza Teknik Kârı / Kaza Primi

17.400.279.000	48.140.772.000
1990=-----=%15	1991=-----=%21
119.764.988.000	225.789.027.000

-Ziraat Teknik Kârı / Ziraat Primi

223.710.000	300.185.000
1990=-----=%12	1991=-----=%7
1.882.168.000	4.449.477.000

-Makine Kırılması ve Montaj Teknik Kârı / Makine Kırılması ve Montaj Primi

1.199.679.000	2.433.745.000
1990=-----=%16	1991=-----=%17
7.733.221.000	14.021.587.000

3.1.1.3. Branş Teknik Kârlarının Dönem Kârına Oranı

-Hayat Teknik Kârı / Dönem Kârı

22.126.542.000	(677.856.000)
1990=-----=%136.87	1991=-----=%-3.94
16.165.430.000	17.213.897.000

-Yangın Teknik Kârı / Dönem Kârı

12.663.641.000	13.274.013.000
1990=-----=%78.34	1991=-----=%77.11
16.165.430.000	17.213.897.000

-Nakliyat Teknik Kârı / Dönem Kârı

4.528.401.000	10.899.759.000
1990=-----=%28.01	1991=-----=%63.31
16.165.430.000	17.213.897.000

-Kaza Teknik Kârı / Dönem Kârı

17.400.279.000	48.140.772.000
1990=-----=%107.64	1991=-----=%279.66
16.165.430.000	17.213.897.000

-Zirarat Teknik Kârı / Dönem Kârı

223.710.000	300.185.000
1990=-----=%1.38	1991=-----=%1.74
16.165.430.000	17.213.897.000

-Makine Kırılması ve Montaj Teknik Kârı / Dönem Kârı

1.199.679.000	2.433.745.000
1990=-----=%7.42	1991=-----=%14.14
16.165.430.000	17.213.897.000

3.1.2. ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Anadolu Sigortanın 1990 ve 1991 yılında toplam prim istihsali içinde branşlar

arası en yüksek prim üretimi kaza branşı tarafından gerçekleştirilirken, en düşük prim üretimi %1 ile ziraat branşı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kaza branşını, sırasıyla yangın, nakliyat, hayat, makine-montaj ve ziraat branşı izlemektedir. Hayat branşı tarafından üretilen primin toplam prim istihsalı içindeki oranı 1990 yılında %87 iken 1991 yılında %6'ya kadar düşmüştür. Bu durum 1991 yılında hayat priminin toplam prim istihsalı içindeki oranını oldukça düşürmüştür.

Bu düşüşün nedeni, branşlar arası teknik kârlılık oranlarına bakılarak anlaşılabilir. Branşların prim üretiminin, teknik kârlılığına yaptığı katkıyı gösteren orana göre, nakliyat branşı tarafından üretilen prim, nakliyat teknik kârını arttırıcı düzeyde en olumlu katkıyı sağlamıştır. Bunu kaza, makine, montaj, yangın, ziraat ve hayat branşı izlemektedir. Hayat branşı prim üretiminde yıllar itibariyle görülen düşüşün yanısıra, 1991 yılında hayat branşından elde edilen zarar, gerek prim üretimini gerekse elde edilecek kârı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum hayat branşının diğer branşlara göre faaliyetlerinden elde edilen verimliliğin düşük olmasına neden olmuştur.

Dönem kârı içinde her branşın kâr yüzdesine bakıldığında, kaza branşı teknik kârının dönem kârı içinde 1991 yılında %279 ile en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Kaza branşını sırasıyla yangın, nakliyat, makine-montaj, ziraat ve hayat branşı izlemektedir. Hayat branşından elde edilen zararın 1991 yılında dönem kârına azaltıcı yönde etki yapması, dönem kârını olumsuz yönde etkilemiştir.

3.2.HALK SİGORTA İŞLETMESİ BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

3.2.1.PRİM VE TEKNİK KÂR ORANLARI

Halk Sigorta ile ilgili oranlar şöyledir.

3.2.1.1.Branş Primlerinin Toplam Prim İstihsaline Oranları

-HayatPrimi / Toplam Prim İstihsalı

136.995.459.000	165.022.442.000
1990-----=%46	1991-----=%35
295.300.000.000	465.814.000.000

-Yangın Primi / Toplam Prim İstihsalı

43.896.496.000	59.100.832.000
1990=-----=%15	1991=-----=%13
295.300.000.000	465.814.000.000

-Nakliyat Primi / Toplam Prim İstihsalı

21.598.997.000	29.443.334.000
1990=-----=%7	1991=-----=%6
295.300.000.000	465.814.000.000

-Kaza Primi / Toplam Prim İstihsalı

83.777.991.000	195.285.902.000
1990=-----=%28	1991=-----=%42
295.300.000.000	465.814.000.000

-Mühendislik Primi / Toplam Prim İstihsalı

5.001.328.000	8.996.378.000
1990=-----=%2	1991=-----=%2
295.300.000.000	465.814.000.000

-Tarım Primi / Toplam Prim İstihsalı

4.029.370.000	7.965.459.000
1990=-----=%1	1991=-----=%2
295.300.000.000	465.814.000.000

3.2.1.2.Branş Teknik Kârlarının Branş Primlerine Oranı

-Hayat Teknik Kârı / Hayat Primi

30.649.558.000	24.265.884.000
1990=-----=%22	1991=-----=%15
136.995.459.000	165.022.442.000

-Yangın Teknik Kârı / Yangın Primi

10.048.149.000	13.062.176.000
1990=-----=%23	1991=-----=%22
43.896.496.000	59.100.832.000

-Nakliyat Teknik Kârı / Nakliyat Primi

7.298.284.000	9.384.286.000
1990=-----=%34	1991=-----=%32
21.598.997.000	29.443.334.000

-Kaza Teknik Kârı / Kaza Primi

12.544.662.000	18.802.524.000
1990=-----=%15	1991=-----=%9.63
83.777.991.000	195.285.902.000

-Mühendislik Teknik Kârı / Mühendislik Primi

762.481.000	1.685.682.000
1990=-----=%15	1991=-----=%19
5.001.328.000	8.996.378.000

-Tarım Teknik Kârı / Tarım Primi

(124.996.000)	48.649.000
1990=-----=%-3	1991=-----=%1
4.029.370.000	7.965.459.000

3.2.1.3.Branş Teknik Kârlarının Dönem Kârına Oranı

-Hayat Teknik Kârı / Dönem Kârı

30.649.558.000	24.265.884.000
1990=-----=%73.26	1991=-----=%52.22
41.836.807.000	46.463.378.000

-Yangın Teknik Kârı / Dönem Kârı

10.048.149.000	13.062.176.000
1990=-----=%24.02	1991=-----=%28.11
41.836.807.000	46.463.378.000

-Nakliyat Teknik Kârı / Dönem Kârı

7.298.284.000	9.384.286.000
1990=-----=%17.44	1991=-----=%20.20
41.836.807.000	46.463.378.000
-Kaza Teknik Kârı / Dönem Kârı	
12.544.662.000	18.802.524.000
1990=-----=%29.98	1991=-----=%40.47
41.836.807.000	46.463.378.000
-Mühendislik Teknik Kârı / Dönem Kârı	
762.481.000	1.685.682.000
1990=-----=%1.82	1991=-----=%3.63
41.836.807.000	46.463.378.000
-Tarım Teknik Kârı / Dönem Kârı	
(124.996.000)	48.649.000.000
1990=-----=%-0.30	1991=-----=%0.10
41.836.807.000	46.463.378.000

3.2.2. ORANLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Halk Sigorta için uyguladığımız prim ve teknik kâr oranlarından elde ettiğimiz analiz sonuçlarına göre, 1990 yılında hayat prim üretiminin toplam prim üretimi içinde %46'lık bir oranla en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 1991 yılında ise, %42'lik oranla kaza primi toplam prim üretimi içinde en yüksek tutara ulaşırken, kaza branşını sırasıyla hayat, yangın, nakliyat, mühendislik ve tarım branşları izlemektedir. 1991 yılında hayat prim üretiminin toplam prim üretimi içinde ikinci sıraya düştüğü görülmektedir.

Branşlar içinde prim üretimi açısından teknik kârlılığa en yüksek katkısı 1990 ve 1991 yılında ortalama %33'lük oranla nakliyat branşının yaptığı görülmektedir. Nakliyat branşını yangın, hayat, mühendislik, kaza ve tarım branşları izlemektedir. Hayat branşı prim üretiminde yıllar itibariyle görülen artışa rağmen, hayat teknik kârlılığında görülen düşme, hayat priminin teknik kârlılığına yaptığı katkıyı da olumsuz yönde etkilemiş ve 1990 yılında %22 olan teknik kârlılık oranı, 1991 yılında %15'e düşmüştür.

Halk Sigortada hayat branşından elde edilen teknik kârın, dönem kârı içinde 1990 yılında %73, 1991 yılında ise %52 ile en yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. 1991 yılında bir düşme görülmesine rağmen, hayat branşından elde edilen teknik kârın dönem kârına en olumlu katkıyı sağladığı görülmektedir. Hayat branşından sonra sırasıyla kaza,

yangın, nakliyat, mühendislik ve tarım branşlarının dönem kârına katkısı izlemektedir.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre hayat branşının, teknik kârlılık ve prim üretimi açısından diğer branşlar içindeki yerinin gelecek yıllarda daha da yükseltilebilmesi için hayat branşı prim üretimi ve teknik kârlılığında elde edilen verimlilik ve etkinlik düzeyinin artırılması gerekmektedir.

3.3.ANADOLU SİGORTA İŞLETMESİ İLE HALK SİGORTA İŞLETMESİNİN HAYAT BRANŞLARININ ETKİNLİK VE VERİMLİLİK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Anadolu sigortanın 1990 yılında hayat priminin toplam prim istihsalı içindeki oranı %87 iken, 1991 yılında %6'lara kadar düştüğü görülmektedir. 1991 yılında görülen bu düşüşü 1991 yılı kâr ve zarar hesabı ile hayat teknik kârının hayat primine oranına baktığımızda anlayabiliriz. 1991 yılı hayat branşı teknik sonuçlarına göre 677.856.000TL.teknik zarar edildiği görülmektedir. Bunun en büyük nedeni ise ayrılan karşılıklar ve yapılan ödemelerde artış olurken, hayat sigortası satışı sonucunda tahsil edilen hayat primleri ile teknik gelirlerin bir önceki yıla göre gösterdiği düşüştür. Bu durum 1991 yılında elde edilen teknik gelirlerin teknik giderlere oranla daha düşük gerçekleşmesine neden olmuştur. Ancak 1991 yılı hayat branşı mali sonuçlarına baktığımızda 1.021.992.733 TL. mali kâr elde edildiği görülmektedir¹⁷². Bu durumda hayat branşından 1991 yılında elde edilen dönem kârı 344.136.733 TL. olarak gerçekleşmiştir. Anadolu Sigortanın 1990 yılında hayat branşından elde ettiği dönem kârı 4.546.634.697 TL. iken 1991 yılında elde edilen dönem kârının düşmesi hayat branşının etkinlik ve verimliliğini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Halk Sigortanın 1990 yılında hayat priminin toplam prim istihsalı içindeki oranı %46 iken, 1991 yılında %35'e düştüğü görülmektedir. Diğer branşlara bakıldığında hayat priminin toplam prim istihsalı içindeki oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Hayat priminin yıllar itibariyle gösterdiği artış elde edilen oranların diğer branşlara göre daha yüksek gerçekleşmesini sağlamıştır. Ancak 1991 yılında gelirlere oranla giderlerde özellikle ayrılan matematik karşılıklarda ve diğer ödemelerde görülen artış bu oranın 1990 yılına göre daha düşük gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu nedenle hayat teknik kârı 1991 yılında 1990 yılına göre bir azalma göstermiş ancak hayat branşından elde edilen dönem kârı 1991 yılında 1990 yılına göre artış göstererek 39.221.453.000 TL. olarak gerçekleşmiştir.

Anadolu Sigorta ile Halk Sigortanın hayat branşlarının üretilen hayat primi ve teknik kârlılık açısından karşılaştırmasını yaptığımızda Halk Sigortanın hayat branşının 1990 ve 1991 yılında Anadolu Sigortanın hayat branşına göre daha etkin ve elde edilen oranlara dayanarak hayat primi üretimlerinin daha verimli olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁷²Mali kâr, yapılan yatırımlar sonucu elde edilen gelirlere, mali giderlerin düşülmesi sonucu elde edilen tutardır.

SONUÇ

Sigorta işletmeleri diğer işletmelerden farklı olarak, riski üzerine alma ve üzerine aldığı riski diğer işletmelerle paylaşma özelliği bulunmaktadır. Sigorta işletmelerinin bu özelliği kişilerin karşı karşıya bulunduğu her türlü riskin en aza indirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Sigorta işletmelerinin önemli branşlarından biri haline gelen hayat branşının son yıllarda gösterdiği gelişmenin sonucu olarak hayat sigortalarına olan talebin her geçen gün arttığı görülmektedir. Günümüzde hayat sigortası uygulamasında görülen çeşitlilik ile hayat sigortalarıyla kişilere sağlanan imkanlardaki artış, sigorta işletmeleri tarafından hayat sigortalarına verilen önemi göstermektedir.

Hayat sigortaları, kişilere güvence ve tasarruf yapma imkanı sağlayan ve elde etmekte oldukları gelirlerin ölüm, malüliyet ve hastalık gibi nedenlerle ortadan kalkmasını önleyerek, kişilerin bizzat kendilerine ya da bakmakla yükümlü olduğu kimselere ödeme yapmayı amaçlayan bir sigorta dalıdır. Sigorta işletmeleri hayat sigortaları yoluyla kişilerin karşı karşıya bulunduğu riski paylaşmakta ve sigorta işletmesinin yükümlülüğü, sigorta edilen riskin, gerçekleşmesi halinde ortaya çıkmaktadır.

Her sigorta işleminde olduğu gibi hayat sigortalarında da sigortalılar sigorta işletmelerine ödedikleri primler karşılığında riski sigorta işletmesine devretmektedir. Sigorta işletmesi riskin beklenen değerden fazla gerçekleşmesi halinde zarar, beklenenden az olarak gerçekleşmesi halinde ise, kâr elde etmektedir.

Sigorta işletmeleri hayat sigortalarına ilişkin primlerini tespit ederken hayat tablolarından yararlanmaktadırlar. Hayat tabloları her sigorta işletmesi tarafından yapılan gözlemlere ve bir takım olasılık hesaplarına dayanarak düzenlenen tablolarıdır. Gerçekleşen riskin ise, hayat tablolarına göre belirlenen olası değerine yakın olması gerekir. Bu açıdan sigorta işletmeleri hayat primlerini tespit ederken, bilimsel olmak durumundadırlar. Tespit

edilen primin olması gerekenden fazla olması, sigortaya olan talebi azaltarak; az olması durumunda da riskin gerçekleşmesi halinde, işletme zarar edecektir.

Sigorta işletmeleri, hayat sigortaları ile kişilere gerekli güvenceleri sağlamak ve zamanı geldiğinde gerekli ödemeyi yapmakla yükümlüdür. Sigorta işletmeleri üstlendikleri riskler karşılığında sigortalılardan aldıkları primleri yatırımlara aktarmak suretiyle gelir temin etmektedirler. Elde edilen gelirlerin önemli bir kısmı sigortalılara tazminat olarak geri ödenmekte ve yapılan tüm giderler düşüldükten sonra kalan miktar, işletmenin o yılki kârını ya da zararını meydana getirmektedir.

Ülkemizde hayat sigortası yapan sigorta işletmeleri sigortalının gelirin zaman içinde uğrayacağı değer kaybını önlemek amacıyla değişik sigorta poliçeleri düzenlemekte ve hayat sigortalarını daha cazip hale getirmeye çalışmaktadırlar. Bunlardan günümüzde en çok uygulanan %95 kâr paylı hayat sigortası poliçeleridir. Bunun yanında hayat sigortası primine vergi matrahından indirilme imkanı tanınması da sağlanan en önemli vergi muafiyetidir. Ayrıca altın, döviz ya da enflasyona endeksli olarak düzenlenen poliçelerde paranın zaman içinde uğrayacağı değer kaybı ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu ve buna benzer uygulamalar hayat sigortalarına olan talebi her geçen gün arttırmaktadır.

Çalışmamızın temel konusu açısından karşılaşılan önemli sorunlardan biri de sigorta işletmelerinde tekdüzen hesap planının kullanılmamasıdır. Bu durum, sigorta işletmeleri tarafından tutulan kayıtlarda ve kullanılan hesaplarda tam bir birlik sağlanamamasına ve elde edilen sonuçlara dayanarak sigorta sektörü için yapılacak değerlendirme ve analizlerde bazı zorluklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır.

Sigorta işletmelerinde yapılan işlemlerin özelliğine bağlı olarak hesap planında yer alan hesaplar, diğer işletmelerin hesap planlarından farklılıklar göstermektedir. Hesaplarda görülen bu farklılıklar sigorta işletmelerinin riski üzerine alan ve riski paylaşan işletmeler olmasından kaynaklanmaktadır. Sigorta işletmelerinin hesap planlarında yer alan karşılık hesapları, teknik kâr zarar hesapları ile reasürans işlemleri nedeniyle kullanılan hesaplar sigortacılığın kendine özgü hesaplarıdır. Bu açıdan sigorta işletmeleri için düzenlenecek tekdüzen hesap planında yer alacak hesapların kapsam ve niteliklerinin ortaya konarak, yeknesaklığın sağlanması, gerek muhasebe kayıtları, gerekse yapılacak analizlerde büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

Sigorta işletmelerince kullanılmakta olan hesap planlarında yer alan borç ve alacaklar hesabı sanayi ve ticari işletmelerinkilerden farklılıklar göstermektedir. Sigorta işletmelerinde alacakların bir kısmı, sigorta işletmeleri arasında bir sigorta hizmetinin devredilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Sigortalılar Hesabı, İstihsal Organları Hesabı, Sedan ve Retrosedanlar Nezdindeki Depolarımız Hesabı sigorta işletmeleri bilançosunda yer alan en önemli alacak hesaplarıdır.

Sigorta işletmelerinde borçlar, genel olarak sigorta sözleşmelerinden doğduğu için kesin olarak tutarlarının tespit edilmesi mümkün değildir. Ödenip ödenmeyeceği belli olmayan bu tür borçlar, olasılık hesaplarına dayandırılarak tespit edilmektedir. Bilançonun düzenlenmesi sırasında karışıklıklara neden olmaması için diğer borçlar ile bu tür borçların ayrılması gerekmektedir.

Sigorta işletmelerinde yapılan işlemlerin özelliği gereği, sigortalılardan tahsil edilen primler karşılığında, ödenecek tazminat miktarı ile tazminatın ne zaman ödeneceğinin bilinmemesi ya da primler üzerinden ayrılacak karşılık miktarlarının tam olarak tespit edilememesi gibi durumlar düzenlenen bilanço ve kâr zarar hesabının doğruluğunu bir ölçüde etkilemektedir.

Sigorta işletmeleri için yapılan etkinlik ve verimlilik analizi de diğer sınai ve ticari işletmelerden farklılık göstermektedir. Etkin bir işletme denildiğinde, belirli bir girdi ile, çıktısını en yüksek düzeye çıkarabilen işletme anlaşılmalıdır. Ancak sigorta işletmeleri için etkinlik, toplanan primlerin üretken yatırımlara aktarılarak en yüksek çıktıyı elde etmesi ile ilgilidir. Bunun yanında sigorta işletmelerinde etkinlik sadece yatırımlardan elde edilen gelir olarak değildir; sigortaya olan talebin arttığı ya da önceden saptanan amaçlara ulaşıldığı ölçüde etkinlikten sözedilebilir.

Verimlilik ise, etkinliğin sağlanmasında kullanılan en önemli ölçülerden biri olarak kabul edilmektedir. Etkin bir sigorta sisteminde sigortalılardan toplanan primlerin tamamı verimli yatırımlara aktarılmaktadır. Ancak sigorta sektöründe de etkinlik ve verimlilik kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Verimli olarak çalışan sigorta işletmeleri aynı zamanda etkin bir işletme olarak kabul edilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi sigorta işletmelerinde etkinlik ve verimlilik, kârlılık ile ölçülebilmektedir. Bu durumda kârlılık, etkinlik ve verimliliğin bir ölçütü olarak da kabul edilmektedir.

Çalışmamızda işlenen konulara örnek olması açısından Anadolu Sigorta işletmesi için Halk Sigorta işletmesi arasında etkinlik ve verimlilik açısından bir karşılaştırma yapılmıştır. Etkinlik ve verimlilik oranları kullanılarak yapılan bu analiz, sigorta sektörü için geçerli standart ölçütlerin olmaması nedeniyle iki sigorta işletmesinden elde edilen sonuçların kendi içlerinde değerlendirilmesine dayanarak yapılmıştır.

Anadolu Sigorta ve Halk Sigorta işletmeleri için yapılan etkinlik ve verimlilik analizi iki aşamada ele alınmıştır. İlk aşamada sigorta işletmelerinin kendi içlerinde ve yıllar itibarıyla etkinlik ve verimlilik oranları kullanılarak analiz yapılırken; ikinci aşamada sigorta işletmelerinin bünyelerinde yer alan sigorta branşları ile hayat branşının etkinlik ve verimlilik açısından karşılaştırması yapılarak elde edilen sonuçların yorumlanması yoluna gidilmiştir.

Analiz yapılırken kullanılan etkinlik oranları içinde en önemli yeri ödenen toplam tazminatlar ile verilen toplam komisyonların, toplam prim istihsalindeki oranı ile istihsal

organlarından alacakların, aktif toplamı içindeki oranı almaktadır. Bu oranlar işletmenin fonlarını ne derece etkin kullandığını gösterdiğinden önemlidir. Verimlilik oranları ise, kârlılık oranları ve devir ile ilgili oranlar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Kârlılık oranları içinde, aktif toplamının, özsermayenin, toplam prim istihsalinin ve teknik kârın dönem kârına katkısını gösteren oranlar, sigorta işletmelerinin temel faaliyetlerinin verimliliğinin ölçülüp değerlendirilmesinde önem taşımaktadır. Devir ile ilgili oranlar sayesinde varlıkların etkili bir biçimde kullanılıp kullanılmadığı ölçüldüğünden, bu oranlardan varlıkların ve özsermayenin verimliliğinin ölçülmesinde yararlanılmaktadır. Prim ve teknik kâr oranlarını kullanarak yaptığımız analiz, sigorta işletmelerinin her branşı tarafından üretilen primin, toplam prim üretimi içindeki payı ile üretilen primlerin teknik kâr'a katkısını göstermektedir. Bu oranlar sayesinde branşların kendi içinde ve diğer branşlar arasında etkinlik ve verimliliğini ölçmek mümkündür.

Çalışmamızda yapılan analiz sonucunda Anadolu Sigorta 1991 yılında ödenen tazminatlar ile istihsal organlarından alacaklarında görülen artış, işletmenin etkinliğini azaltırken; toplam prim üretiminin ve teknik kârın, dönem kârına yaptığı katkının yıllar itibarıyla gösterdiği düşme, işletmenin verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Anadolu Sigortanın hayat branşı tarafından üretilen primin, toplam prim istihsalinde içindeki oranının 1991'de %6'lara kadar düşmesi ve aynı yıl hayat branşından elde edilen teknik zarar, elde edilen kârı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum hayat branşının diğer branşlara göre verimliliğinin düşük olarak gerçekleşmesine neden olmuştur.

Halk Sigortanın etkinlik oranları içinde gider niteliğini taşıyan toplam devredilen prim ile ödenen tazminatlardaki artış, işletme etkinliğini azaltıcı yönde etki yaparken; ödenen komisyonlarda ve istihsal organlarından alacaklarda görülen düşme, işletme etkinliğinin artması açısından olumlu katkılar sağlamıştır. Ancak, işletmenin verimliliğinin ölçülmesinde kullanılan kârlılık oranlarına göre: Aktiflerin, özsermayenin ve üretilen primin, dönem kârına katkısını gösteren oranların 1991 yılında gösterdiği düşme, işletmenin faaliyetlerinden elde edilen verimliliğin azaldığını göstermektedir. Halk Sigorta için uygulanan prim ve teknik kâr oranlarından elde edilen sonuçlara göre, 1990 yılında hayat primi, toplam prim üretimi içinde en yüksek düzeye ulaşırken, 1991 yılında düşme göstermiştir. Ayrıca 1991 yılında hayat teknik kârlılığında görülen düşme, hayat priminin teknik kârlılığa yaptığı katkıyı olumsuz yönde etkilemiş ve teknik kârlılık oranı düşmüştür.

Anadolu Sigortanın toplam devredilen prim, ödenen tazminatlar ve verilen komisyonların, toplam prim istihsalinde içindeki oranları Halk Sigortanın oranlarına göre yüksek olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak etkinlik oranları açısından Halk Sigortanın durumunun daha olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Kârlılık oranları açısından her iki işletmenin verimliliğini değerlendirdiğimizde, yine Halk Sigortanın, Anadolu Sigortaya göre tüm faaliyetlerinden elde ettiği kârlılığın ve sigorta işlemleri sonucu ulaşılan verimlilik düzeyinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre Halk Sigortanın etkinlik ve verimliliğini

arttırmak için izlediği politikanın Anadolu Sigortaya göre daha olumlu olduğu görülmektedir.

Sigorta işletmelerinin verimli ve etkin çalışıp çalışmadıklarını ortaya koymak için yapılan çalışmaların yetersiz olması, sigorta işletmelerinin faaliyetleri hakkında yanlış kararlar olarak uygulamalarına neden olmaktadır. Etkinlik ve verimlilik oranları sadece işletmelerin geçmiş yıllarda yaptığı faaliyetlerin sonuçları hakkında bilgi vermeyip, gelecek yıllarda izlenecek işletme politikalarının belirlenmesinde de yardımcı olmaktadır. Bu açıdan sigorta işletmeleri yapacakları analizler sayesinde etkili ve doğru kararlar olarak sigorta pazarı içindeki paylarını arttırma imkanına kavuşacaklardır.

Çalışmamızda örneklediğimiz analiz yöntemleri, tüm sigorta sektörü için yapıldığı takdirde elde edilen sonuçlar sektördeki işletmelerin toplu olarak değerlendirilmesini sağlayacaktır.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- AĞRALI Sedat : Gelişme Ortamındaki Sektörde Şirketler Rekabet Sınavında, DÜNYA GAZETESİ, (Sigortacılık Eki), 13-Mayıs-1991.
- AKAT İlter : Türkiye'de Teknik ve Ekonomik Veçheleri ile Reasürans, İzmir Ticaret Odası Neşriyatı No:86, İzmir, 1965.
- AKMUT Özdemir : Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No:447, Ankara, 1980.
- AKTUĞLU Mehmet Ali : Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Teksir Yayın No:9, İzmir, 1983.
- ALDEMİR Ceyhan : Örgütsel Etkinlik. VERİMLİLİK DERGİSİ, C.2, (Nisan-1983).
- ALİEFENDİOĞLU Tacettin : Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, İstanbul, 1986.
- ALKİN Erdoğan : Türkiye'de Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü ve Gelişimi. İktisadi Araştırma Vakfı, İstanbul,1983.
- ARKUN Osman Fikret : Sigorta Muhasebesi Ders Notları. İstanbul, 1969.

- ARKUN Osman Fikret : Sigortacılığı Geliştirme Semineri, T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu Yayın No:12, İstanbul, 1972.
- AYDOĞAN Kürşat : Bankacılık Sistemlerinde Etkinlik ve Verimlilik: ÇAPOĞLU Gökhan Uluslararası Bir Karşılaştırma, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:397, Ankara, 1989.
- BAVBEK Reha : Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, İstanbul, 1973.
- BOZER Ali : Türk Hukukuna Göre Şahıs Sigortalarını Yöneten Kanuni İlkeler, SİGORTA HUKUKU DERGİSİ, S.1, C.I, (Şubat-1982).
- BOZER Ali : Sigorta Hukuku-Genel Hükümler-Bazı Sigorta Türleri, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, B.2, Ankara, 1986.
- BOZER Ali : Sigorta Hukuku-Hayat Sigortası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No: 137, Ankara, 1981.
- BROWN Harry : Life Assurance, London,1977.
TRIMM Leonard
- ÇALDAĞ Yurdakul : Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:125, Ankara, 1979.
- ÇALDAĞ Yurdakul : Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:194, Ankara, 1982.
- ÇELEM Mübeşşer : Hayat Sigortasının Tanımı ve Ana Prensipleri, Genel Sigorta A.Ş. Seminer Notları,1981.
- CLAYTON George : Insurance Company Investment Principles and OSBORN W.T. Policy, London,1965.

- DALAŞ Recai : Sigorta İşletmelerinin Muhasebe Eğitiminden Beklentileri, Türkiye XI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, İstanbul, 1992.
- DICKSON M. GORDON C. A. : Introduction to Insurance, The Chartered Insurance Institute C.II, Tuition Service, Study Course, 010, London, 1984.
- DIACON S. R., CARTER R. L. : Success in Insurance, Second Edition, London, 1988.
- DUMANLI Erhan : Hayat Sigortaları, PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, Yıl:10, S.116, (Ekim-1988).
- ECER Hayati : Sigortalar Otel Bile İşletebilecek, PANORAMA, Hayat Sigortası Rehberi, (Kasım-1990).
- ERERDİ H. Cemal : Reasürans, Çiftelhavuzlar, 1983.
- FERGAN Oktay : Endeksli Sigorta, SİGORTA DÜNYASI, S.335, (Aralık-1987).
- GÜRBÜZ Hasan : Ticaret Bankalarında Genel Rentabilitenin Ölçülmesi, MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ, Yıl:2, S.2, (Mayıs-1976).
- GÜREDİN Ersin : Sigorta İşletmelerinde İktisadilik Analizi ve Türk Tatbikatından Örnekler, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2107, İstanbul, 1976.
- GÜVEN Nusret : Sorularla Pratik Sigortacılık, İstanbul, 1983.
- İŞGÖREN Tülin : Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri, Eğitim Rehberi, 1989.
- KARACIK Abdullah : Hayat Sigortacılığının Geliştirilmesi. Sorunları ve Çözüm Yolları, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, İstanbul, 1986.

- KARALAR Rıdvan : Endüstri İşletmelerinde Etkinliğin Anlamı ve Ölçülmesi, ESADER, C.X, S.2, Eskişehir, 1974.
- KARAYALÇIN Yaşar : Risk-Sigorta-RiskYönetimi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, T.İş Bankası Vakfı Hukuk Fakültesi Yayın No:156, Ankara, 1986.
- KARDÜZ Ali Rıza : Sigorta Şirketi Kurmaya Çok Meraklıyız Ama!, SABAH EKONOMİ, (Sigorta Eki), 30-Ağustos-1992.
- KENDER Rayegan : Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul, 1973.
- KOMÇEZ Yücel
ÖZFERENDECİ Okşan
ARABACI Şadi : Panorama Hayat Sigortası Rehberi, PANORAMA (Kasım-1990).
- KÜÇÜKBERKSUN Serdar : Prodüktivitenin Anlamı ve Önemi, I.Ü. İŞLETME FAKÜLTESİ DERGİSİ, S.1-2, 1976.
- KÜÇÜKBERKSUN Serdar : İşletmelerde Prodüktivitenin İktisadilik ve Rentabiliteye Etkisi, MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ, Yıl:2, S.5, (Ağustos-1976).
- LAVKAN Adnan : Sigorta İşletmeciliği, Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:41, Adana, 1972.
- MARSHALL Chris : Insurances of the Person, C.II, Tuition Service, Study Course, 050, London,1985.
- MEHR Robert I,
CAMMACK Emerson : Principles of Insurance, Seventhy Edition Illinois, 1980.
- NEYZİ Ali : Sigorta Sorunu, 1972.
- NOMER Cahit : Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans, İstanbul,1977.
- ÖCAL Akar : Sigortacılığın İktisadi Önemi, ESADER, C.VII, S.1, (Ocak-1971).

- ÖNEN Aziz : Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri. İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1987-4, İstanbul, 1986.
- ÖZDEMİR Mahmut : Verimlilik Üzerine Düşünceler ve Verimlilik Çalışmaları. VERİMLİLİK DERGİSİ, C.20, S.1-4, (Şubat-1991).
- PARATTE Gabriel (Çev.ÖCAL Akar) : Sigorta İşletmelerinin Faaliyet Alanının Sınırlandırılması, ESADER, C.XV., S.2, (Haziran-1979).
- PEKİNER Kamuran : Sigorta İşletmeciliği. Prensipleri-Hesap Bünyesi. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 1516, İşletme Fakültesi Yayın No: 4, İstanbul, 1970.
- PEKİNER Kamuran : İşletme Denetimi (İşletme Analizleri), İstanbul Üniversitesi Yayın No:2006, İstanbul, 1975.
- PENMAN G.J. : An Introduction to Insurance. C.II, Tuition Service, Course, 1986.
- RENNIE Robert A. : Investment Activities of Life Insurance Companies. U.S.A., 1977.
- RUA Ahmet Anibal : Sigorta Muhasebesi ve Reasürans. Eskişehir, 1962.
- SAĞLAM Sedat : Sigorta Muhasebesi. İstanbul, 1976.
- SAMİM Cihangir : Finansal Analiz, C.13, 1990.
- SESYILMAZ Tarık B. : Sigorta Ortaklıkları Muhasebesi. Ankara, 1978.
- TARKAN Faruk : Banka ve Sigorta Muhasebeleri. Ankara, 1971.
- ULUTEKİN Hanefi : Sigortacılığın Önemi, Fonksiyonları ve Fon Yaratma Gücü. SIGORTA DÜNYASI, S.303, C.26, (Mart-1985).

- ULUTEKİN Hanefi : Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi ve Geliştirilmesi Semineri, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, İstanbul, 1986.
- UZUNOĞLU Bahadır : Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu Yayın No:12 İstanbul, 1972.
- ÜSTÜNEL Soner : Sigorta: Gelecek vadeden bir kâğıt, MARKETİNG TÜRKİYE, Yıl:1, S.11, (Ekim-1991).
- VAUGHAN Emmett J. : Fundamentals of Risk and Insurance, Second Edition, Newyork, 1978.
- ELLIOT Curtis M.
- YÜCESOY Cevat : Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, B.1, İstanbul 1966.
- : Güneş Sigorta, Sigorta Temel Bilgileri, 1992.
- : 1991 Yılı Sigorta Faaliyet Raporu.
- : 1990-1991 Yılı Anadolu Sigorta Faaliyet Raporu
- : 1990-1991 Yılı Halk Sigorta Faaliyet Raporu.
- : Vergi Usul Kanunu.
- : Türk Ticaret Kanunu.
- : 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu.

EK-1

KAZAEN MALÜLİYET CETVELİ

Kaza neticesi daimi malüliyet halinde; Sigortalıya aşağıdaki malüliyet derecesine göre tazminat ödenir.	Munzam Ölüm tazminatı kapitalinin %	
İki gözün tamamen kaybı	100	
İki kolun veya iki elin tamamen kaybı	100	
İki bacağıın veya iki ayağıın tamamen kaybı	100	
Bir kol veya bir el ile beraber bir bacağıın veya bir ayağıın tamamen kaybı	100	
Umumi felç	100	
Şifa bulmaz akıl hastalığı	100	
	Sağ	Sol
	%	%
Kolun veya elin tamamen kaybı	60	50
Omuz hareketinin tamamen kaybı	25	20
Dirsek hareketinin tamamen kaybı	20	15
Bilek hareketinin tamamen kaybı	20	15
Baş parmak ile şahadet parmağıının tamamen kaybı	30	25
Baş parmak ile şahadet parmağıından gayri bir parmağıın tamamen kaybı	25	20
Baş ve şahadet parmaklarından gayri bir parmağıın tamamen kaybı	20	15
Şahadet parmağı ile beraber baş parmaktan gayri üç parmağıın tamamen kaybı	25	20
Yalnız baş parmağıın tamamen kaybı	20	15
Yalnız şahadet parmağıının tamamen kaybı	15	10
Yalnız orta parmağıın tamamen kaybı	10	8
Yalnız yüzük parmağıının tamamen kaybı	8	7
Yalnız küçük parmağıın tamamen kaybı	7	6
Bir bacağıın dizden yukarisinin tamamen kaybı	50	
Bir bacağıın dizden aşağısının tamamen kaybı	40	

Bir ayağın tamamen kaybı	40
Bir ayağın bütün parmaklar dahil kısmen kesilmesi	30
Bir kalçanın hareketinin tamamen kaybı	30
Bir dizin hareketinin tamamen kaybı	20
Bir ayak bileği hareketinin tamamen kaybı	15
Bir ayak başmağının tamamen kaybı	8
Kırılan bir bacağın iyi kaynamaması	20
Kırılan bir ayağın iyi kaynamaması	20
Bir bacağın 5 santimetre veya daha fazla kısalması	15
Bir gözün tamamen kaybı veya iki gözün rüyet kudretinin yarı yarıya kaybı	25
Her iki kulağın tamamen sağırlığı	40
Bir kulağın tamamen sağırlığı	10
Kırılan alt çenenin iyi kaynamaması	25
Amudi fıkarinin bariz inhina ile müterafik hareketsizliği	30
Göğüs kafesinde devamlı şekil bozukluğu yapan kaburga kırıklığı	10

EK-2**HESAP PLANI****0 NAKİT VE NAKİT BENZERİ DEĞERLER**

- 00 KASA
- 01 BANKALAR
- 02 MENKUL DEĞERLER CÜZDANI
- 03 (-) MENKUL DEĞERLER DEĞER AZALIŞ KARŞILIĞI

1 ALACAKLAR

- 10 SİGORTALILAR
 - 100 Yangın Sigortalıları
 - 101 Nakliyat Sigortalıları
 - 102 Kaza Sigortalıları
 - 103 Hayat Sigortalıları
- 11 ACENTELER
 - 110 (A) Acenteleri
 - 111 (B) Acenteleri
 - 112 Acenteler Kesin Hesabı
- 12 PRODÜKTÖRLER
 - 120 Prod. (A) Hayat
 - 121 Prod. (B) Hayat
- 13 SEDANLAR VE RETROSEDANLAR CARİ HESABI
- 14 SEDANLAR VE RETROSEDANLAR NEZDİNDEKİ DEPOLARIMIZ
- 15 HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZLAR
- 16 DİĞER ALACAKLAR
- 17 İDARİ VE KANUNİ TAKİPTEKİ ALACAKLAR
- 18 (-) ŞÜPHELİ ALACAKLAR KARŞILIĞI
- 19 (-) PRİM ALACAKLARI KARŞILIĞI

2 SABİT DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER

- 20 HİSSE SENEDİ VE TAHVİLLER
 - 200 Hisse Senetleri
 - 2000 Serbest Hisse Senetleri
 - 2001 Bloke Hisse Senetleri
 - 201 Tahviller
 - 2010 Serbest Tahviller

- 20100 Kamu Kesimi Tahvilleri
- 20101 İktisadi Devlet Kuruluşları Tahvilleri
- 20102 Özel Kesim Tahvilleri
- 2011 Bloke Tahviller
- 202 Hazine Bonoları
- 21 İŞTİRAKLER DEĞER AZALIŞ KARŞILIĞI
- 22 TAŞINMAZ MALLAR
 - 220 Arazi
 - 221 Arsa
 - 222 Binalar
- 23 MAKİNELER
 - 230 Muhasebe Makineleri
 - 231 Büro Makineleri
 - 2310 Yazı Makineleri
 - 2311 Hesap Makineleri
- 24 DEMİRBAŞ VE DÖŞEME EŞYASI
- 25 TAŞITLAR
- 26 KURULUŞ GİDERLERİ
 - 260 Merkez
 - 261 Şubeler
 - 262 Acenteler
- 27 (-) BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR
 - 270 Taşınmaz Mallar
 - 271 Makineler
 - 272 Demirbaşlar
 - 273 Kuruluş Giderleri
 - 274 Taşıtlar
- 28 STOKLAR
 - 280 Kırtasiye
 - 281 Basılı Kâğıt
 - 282 Damga Pulu
 - 283 Posta Pulu
- 3 BORÇLAR VE DİĞER AKTİFLER
 - 30 REASÜRÖRLER
 - 300 Yurt İçi Reasürörler Cari Hesabı
 - 3000 Mili Reasürans
 - 3001 Diğere Reasürörler
 - 301 Yurt Dışı Reasürörler Cari Hesabı
 - 3010 Sözleşmeli (zorunlu) reasürörler
 - 3011 İsteğe Bağlı (ihtiyari) reasürörler

- 31 REASÜRÖRLERİN NEZDİMİZDEKİ PRİM DEPOLARI
- 32 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER
- 33 DİĞER BORÇLAR
- 34 TEKNİK KARŞILIKLAR

- 340 Prim Karşılıkları

- 3400 Hayat Sigortaları Matematik Karşılıkları

- 3401 Hasar ve Kaza Sigortaları Cari Riskler Karşılığı

- 34010 Yangın Cari Riskler Karşılığı

- 34011 Nakliyat Cari Riskler Karşılığı

- 34012 Kaza Cari Riskler Karşılığı

- 34013 Makine ve Montaj Cari Riskler Karşılığı

- 34014 Dolu Sigortaları Cari Riskler Karşılığı

- 34015 Hayvan Ölümü Sigortaları Cari Riskler Karşılığı

- 341 Asıda Kalmış Tazminat Karşılıkları

- 3410 Yangın

- 3411 Nakliyat

- 3412 Kaza

- 3413 Makine -Montaj

- 3414 Hayvan Ölümü

- 3415 Hayat Sigortası

- 342 Komisyon Karşılıkları

- 343 Sigortalıların Kâr Payı Karşılıkları

- 4 ÖZKAYNAKLAR

- 40 SERMAYE

- 41 ÖDENMEMİŞ SERMAYE

- 42 YEDEK AKÇELER

- 420 Kanuni Yedek Akçeler

- 421 İhtiyari Yedek Akçeler

- 43 YENİDEN DEĞERLEME FONU

- 44 GEÇMİŞ YILLAR KÂR VE ZARARI

- 5 TEKNİK KÂR ZARAR HESAPLARI

- 50 YANGIN TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI

- 500 Alınan Primler

- 5000 Direkt İşlerden Elde Edilen Prim Gelirleri

- 5001 Yurt İçi Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri

- 5002 Yurt Dışı Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri

- 5003 Alınan Yönetim Harçları ve Zeyilname Ücretleri

- 501 Verilen Primler

- 5010 Milli Reasüransa Verilen Zorunlu Primler

- 5011 Yurt İçi Reasürörlere Verilen Primler

- 5012 Yurt Dışı Reasürörlere Verilen Primler
- 502 Alınan Komisyonlar
 - 5020 Mili Reasüranstan Alınan Komisyonlar
 - 5021 Yurt İçi Reasüranas Komisyonları
 - 5022 Yurt Dışı Reasürans Komisyonları
 - 5023 Koasürans İşlemleri Komisyonu
- 503 Verilen komisyonlar
 - 5030 Ödenen Direkt İşler Komisyonları
 - 5031 Verilen Reasürans Komisyonları
 - 5032 Retrosedanlara Verilen komisyonlar
- 504 Prim Depoları Faizleri
 - 5040 Alınan Prim Depo Faizleri
 - 5041 Verilen Prim Depo Faizleri
- 505 Ödenen Tazminatlar
 - 5050 Sigortalılara Ödenen Tazminatlar
 - 5051 Sedanlara Ödenen Tazminatlar
 - 5052 Retrosedanlara Ödenen tazminatlar
- 506 Alınan Tazminat Payları
 - 5060 Mili Reasüransın Tazminat Payı Ödemeleri
 - 5061 Yurt İçi Reasürörlerin Tazminat Payı Ödemeleri
 - 5062 Yurt Dışı Reasürörlerin tazminat Payı Ödemeleri
- 507 Teknik Karşılık Giderleri ve Reasürör Payları
 - 5070 Cari Riskler Karşılığı
 - 5071 Devreden Cari Riskler Karşılığı
 - 5072 Cari Riskler Karşılığı Reasürans Payı
 - 5073 Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları
 - 5074 Asıdaki Hasar Karşılıklarında Reasürörler Payı
 - 5075 Devreden Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları
 - 5076 Devreden Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları Reasürör Payları
- 508 Yangın Söndürme Giderleri ve Reasürör Payları
 - 5080 Ödenen Yangın Söndürme Giderleri
 - 5081 Yangın söndürme Giderlerinde Reasürör Payları
- 51 NAKLİYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI
 - 510 Alınan Primler
 - 5100 Direkt İşlerden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5101 Yurt İçi Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5102 Yurt Dışı reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5103 Alınan Yönetim Harçları ve Zeyilname Ücretleri
 - 511 Verilen Primler
 - 5110 Mili Reasüransa Verilen Primler
 - 5111 Yurt İçi Reasürörlere Verilen Primler

- 5112 Yurt Dışı Reasürörlere Verilen Primler
- 512 Alınan Komisyonlar
 - 5120 Mili Reasüranstan Alınan komisyonlar
 - 5121 Yurt İçi Reasürans Komisyonları
 - 5122 Yurt Dışı Reasürans Komisyonları
 - 5123 Koasürans İşlemleri Komisyonu
- 513 Verilen Komisyonlar
 - 5130 Ödenen Direkt İşler Komisyonu
 - 5131 Verilen Reasürans Komisyonları
 - 5132 Retrosedanlara Verilen Komisyonlar
- 514 Prim Depoları Faizleri
 - 5140 Alınan Prim Depo Faizleri
 - 5141 Verilen Prim Depo Faizleri
- 515 Ödenen Tazminatlar
 - 5150 Sigortalılara Ödenen Tazminatlar
 - 5151 Sedanlara Ödenen Tazminatlar
 - 5152 Retrosedanlara Ödenen Tazminatlar
- 516 Alınan Tazminat Payları
 - 5160 Mili Reasürans Tazminat Payları
 - 5161 Yurt İçi Reasürörlerin Tazminat Payı Ödemeleri
 - 5162 Yurt Dışı Reasürörlerin Tazminat Payı Ödemeleri
- 517 Teknik Karşılık Giderleri ve Reasürör Payları
 - 5170 Cari Riskler Karşılığı
 - 5171 Devreden Cari Riskler Karşılığı
 - 5172 Cari Riskler Karşılığı Reasürans Payı
 - 5173 Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları
 - 5174 Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları Reasürör Payları
 - 5175 Devreden Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları
 - 5176 Devreden Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları
- 52 KAZA TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI
 - 520 Alınan Primler
 - 5200 Direkt İşlerden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5201 Yurt İçi Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5202 Yurt Dışı Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5203 Alınan Yönetim Harçları
 - 521 Verilen Primler
 - 5210 Mili Reasüransa Verilen Primler
 - 5211 Yurt İçi Reasürörlere Verilen Primler
 - 5212 Yurt Dışı Reasürörlere Verilen Primler
 - 522 Alınan komisyonlar
 - 5220 Milli Reasüranstan Alınan Komisyonlar
 - 5221 Yurt İçi Reasürans Komisyonları

- 5222 Yurt Dışı Reasürans Komisyonları
- 5223 Koasürans İşlemleri Komisyonu
- 523 Verilen Komisyonlar
 - 5230 Ödenen Direkt İşler Komisyonları
 - 5231 Verilen Reasürans Komisyonları
 - 5232 Retrosedanlara Verilen Komisyonlar
- 524 Prim Depoları Faizleri
 - 5240 Alınan Prim Depo Faizleri
 - 5241 Verilen Prim Depo Faizleri
- 525 Ödenen Tazminatlar
 - 5250 Sigortalılara Ödenen Tazminatlar
 - 5251 Sedanlara Ödenen Tazminatlar
 - 5252 Retrosedanlara Ödenen Tazminatlar
- 526 Alınan Tazminat Payları
 - 5260 Mili Reasüransın Tazminat Payı Ödemeleri
 - 5261 Yurt İçi Reasürörlerin Tazminat Payı Ödemeleri
 - 5262 Yurt Dışı Reasürörlerin Tazminat Payı Ödemeleri
- 527 Teknik Karşılık Giderleri ve Reasürör Payları
 - 5270 Cari Riskler Karşılığı
 - 5271 Devreden Cari Riskler Karşılığı
 - 5272 Cari riskler Karşılığı Reasürans Payı
 - 5273 Asıda kalmış Hasar Karşılıkları
 - 5274 Asıdaki Hasar Karşılıklarında Reasürör Payları
 - 5275 Devreden Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları
 - 5276 Devreden Asıda Kalmış Hasar Karşılıkları Reasürör Payları
- 53 MAKİNE VE MONTAJ TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI
 - 530 Alınan Primler
 - 531 Verilen Primler
 - 532 Alınan Komisyonlar
 - 533 Verilen Komisyonlar
 - 534 Prim Depoları Faizleri
 - 535 Ödenen Tazminatlar
 - 536 Alınan Tazminat Payları
 - 537 Teknik Karşılık Giderleri ve Reasürör Payları
- 54 DOLU TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI
 - 540 Alınan Primler
 -
 - 547 Teknik Karşılık Giderleri ve Reasürör Payları
- 55 HAYVAN ÖLÜMÜ TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI
 - 550 Alınan Primler
 -

- 557 Teknik Karşılık Giderleri ve Reasürör Payları
- 56 HAYAT TEKNİK KÂR VE ZARAR HESABI
 - 560 Alınan Primler
 - 5600 Direkt İşlerden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5601 Yurt İçi Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 5602 Yurt Dışı Reasürans Faaliyetlerinden Elde Edilen Prim Gelirleri
 - 561 Verilen Primler
 - 5610 Mili Reasüransa Verilen Zorunlu Primler
 - 5611 Yurt İçi Reasürörlere Verilen Primler
 - 5612 Yurt Dışı Reasürörlere Verilen Primler
 - 562 Alınan Komisyonlar
 - 5620 Mili Reasüranstan Alınan Komisyonlar
 - 5621 Yurt İçi Reasürans Komisyonları
 - 5622 Yurt Dışı Reasürans Komisyonları
 - 563 Verilen Komisyonlar
 - 5630 Ödenen Komisyonlar
 - 5631 Tahsilat Komisyonları
 - 5632 Sedanlara Ödenen Komisyonlar
 - 5633 Ödenecek Komisyonlar
 - 564 Prim Depoları Faizleri
 - 565 Ödenen Tazminatlar ve İştirak İşlemleri
 - 5650 Ölüm Tazminatları
 - 5651 Vade Gelimi Ödemeleri
 - 5652 Verilen Malüliyet Tazminatları
 - 5653 Ödenen İratlar
 - 5654 İştirak İşlemleri
 - 566 Tazminat ve İştiraklerde Reasürör Payları
 - 5660 Ölüm Tazminatında Reasürörlerin Payı
 - 5661 Vade Gelimi Ödemelerinde Reasürörlerin Payı
 - 5662 İştiraklerde Reasürörlerin Payı
 - 567 Teknik Karşılıklar ve Reasürör Payları
 - 5670 Matematik Karşılıklar
 - 5671 Devreden Matematik Karşılıklar
 - 5672 Matematik Karşılıklar Reasürör Payları
 - 5673 Asıda Kalmış Tazminat Karşılıkları
 - 5674 Devreden Asıda Kalmış Tazminat Karşılığı
 - 5675 Asıda Kalmış Tazminatlarda Reasürör Payları
 - 5676 Devreden Matematik Karşılıklarda Reasürör Payı
 - 5677 Reasürörlere Devredilen Primler
 - 568 Hayat Dalı Çeşitli Gelir ve Giderleri
 - 5680 Sözleşme Harçları

- 5681 Alınan Gecikme Faizleri
- 5682 Doktor Muayene Ücretleri
- 5683 İhtarname Giderleri
- 5684 Tahsilat Giderleri
- 5685 Ödenen Matematik Karşılık Faizleri
- 5686 Alınan Matematik Karşılık Faizleri Payları
- 5687 Poliçe Karşılığı İkras Faizleri
- 5688 Sigortalılara Ait Kâr Payları

6 ANA FAALİYET DIŞI GELİRLER

- 60 Alınan Faizler ve Temettüler
 - 600 Banka Faizleri
 - 601 Hisse Senetleri Temettü Gelirleri
 - 602 İpotek İkras Faizleri
 - 603 Alınan Diğer Faizler
- 61 İştirak Kâr Payları
- 62 Kira Gelirleri
- 63 Kambiyo Kârları
- 64 Hisse senetleri ve Tahvil Satış Kârları
- 65 Diğer Gelirler

7 GENEL GİDERLER

- 70 PERSONEL GİDERLERİ
 - 700 Yönetim Kurulu ve Denetçiler
 - 701 Memur Aylıkları
 - 702 Hizmetli Ücretleri
 - 703 Prim ve İkramiyeler
 - 704 Yasal Sosyal Sigorta Giderleri
 - 705 Personel Eğitim Giderleri
 - 706 Gezi Giderleri
- 71 GENEL İDARE GİDERLERİ
 - 710 Kira Giderleri
 - 711 Isıtma ve Aydınlatma Giderleri
 - 712 Temizlik ve Bakım Giderleri
 - 713 P.T.T. Giderleri
 - 714 Kırtasiye ve Basılı Kâğıt Giderleri
 - 715 Onarım Giderleri
 - 716 Taşıma Giderleri
 - 717 Kitap, Gazete ve Dergi Giderleri
 - 718 Temsil Giderleri
 - 719 Diğer Giderler

- 72 VERİLEN FAİZLER
- 73 HİSSE SENETLERİ VE TAHVİL SATIŞ ZARARLARI
- 74 KAMBİYO ZARARLARI
- 75 VERGİ VE YÜKÜMLÜLÜKLER
- 76 AMORTİSMAN GİDERLERİ
- 77 KARŞILIK GİDERLERİ
 - 770 Şüpheli Alacaklar Karşılığı
 - 771 Yönetmeliğe Göre Ayrılan Karşılıklar
 - 772 Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı
 - 773 İştirakler Değer Düşüş Karşılığı
 - 774 Kıdem Tazminatı Karşılığı
 - 775 Diğer Karşılıklar
- 78 KANUNEN GİDER KABUL EDİLMEYEN GİDERLER
- 79 DİĞER GİDERLER

8 GEÇİCİ VE DÖNEM AYIRICI HESAPLARI

- 80 DÖNEM AYIRICI BORÇLU HESAPLAR
 - 800 Peşin Ödenmiş Giderler
 - 801 Çeşitli Depozitolar
 - 802 Verilen Güvenceler
 - 803 Verilen Avanslar
 - 8030 Gezi Avansları
 - 8031 Diğer Avanslar
 - 804 Diğer Dönem Ayırıcı Hesaplar
- 81 DÖNEM AYIRICI ALACAKLI HESAPLAR
 - 810 Ödenecek Poliçe, Vergi ve Resimler
 - 811 Ödenecek Kâr Payları
 - 8110 Hissedarlar Kâr Payı
 - 8111 Sigortalılar Kâr Payı
 - 8112 İdare Meclisi Üyeleri Kâr Payı
 - 812 Ödenecek Komisyonlar
 - 813 Alınan Güvenceler
 - 814 Önceden Tahsil Edilmiş Primler
 - 815 Peşin Alınan Faizler
 - 816 Peşin Alınan Kiralar
 - 817 Diğer Dönem Ayırıcı Alacaklı Hesaplar

9 YIL SONU KAPANIŞ HESAPLARI VE NAZİM HESAPLARI

- 90 Dönem Kâr ve Zararı
- 91 Nazım Hesaplar

EK-3

BİLANÇO

Türk Lirası

AKTİF	PASİF
<p>KASA VE BANKALAR HİSSE SENETLERİ VE TAHVİLLER İKRAZLAR BORÇLU HESAPLAR a) Sigortalılar b) İstihsal Organları c) Sigorta ve Reasürans Şirketleri Cari Hesabı d) Sedan ve Retrosedanlar Nezdindeki Depolarımız e) Diğer Borçlu Hesaplar SABİT KIYMETLER: (Demirbaş ve Taşıt Araçları)</p>	<p>SERMAYE KANUNU YEDEK AKÇE ÇEŞİTLİ YEDEK AKÇELER SERBEST KARŞILIKLAR YENİDEN DEĞERLEME FONU TEKNİK İHTİYATLAR a) Cari Rizikolar İhtiyatı b) Riyazi İhtiyatlar c) Muallâk Hasar ve Tazminatlar İhtiyatı ALACAKLI HESAPLAR a) Sigorta ve Reasürans Şirketleri Cari Hesapları b) Reasürörlerin Depoları c) Diğer Alacaklı Hesaplar AMORTİSMANLAR KÂR</p>
<p>TOPLAM</p>	<p>TOPLAM</p>
<p>NÂZİM HESAPLAR</p>	<p>NÂZİM HESAPLAR</p>

EK-4

KÂR VE ZARAR HESABI

GİDERLER	GELİRLER
YANGIN BRANŞI	YANGIN BRANŞI
Reasürörlere Devredilen Primler	Devreden Cari Muhataralar İhtiyatları (net)
Verilen Komisyonlar	Devreden Muallâk Hasarlar İhtiyatları (net)
Ödenen Tazminatlar	Alınan Primler
Muallâk Hasarlar İhtiyatları	Alınan Komisyonlar
Cari Muhataralar İhtiyatları (Reas. His. Hariç)	Ödenen Tazminatta Reasürörler Hissesi
Diğer Giderler	Muallâk Hasarlar İhtiyatında Reasürörler Hissesi
NAKLIYAT BRANŞI	NAKLIYAT BRANŞI
Reasürörlere Devredilen Primler	Devreden Cari Muhataralar İhtiyatları (net)
Verilen Komisyonlar	Devreden Muallâk Hasarlar İhtiyatları (net)
Ödenen Tazminatlar	Alınan Primler
Muallâk Hasarlar İhtiyatları	Alınan Komisyonlar
Cari Muhataralar İhtiyatları (Reas. His. Hariç)	Ödenen Tazminatta Reasürörler Hissesi
Diğer Giderler	Muallâk Hasarlar İhtiyatında Reasürörler Hissesi
KAZA BRANŞI	KAZA BRANŞI
Reasürörlere Devredilen Primler	Devreden Cari Muhataralar İhtiyatları (net)
Verilen Komisyonlar	Devreden Muallâk Hasarlar İhtiyatları (net)
Ödenen Tazminatlar	Alınan Primler
Muallâk Hasarlar İhtiyatları	Alınan Komisyonlar
Cari Muhataralar İhtiyatları (Reas.His.Hariç)	Ödenen Tazminatta Reasürörler Hissesi
Diğer Giderler	Muallâk Hasarlar İhtiyatında Reasürörler Hissesi
MAKİNA VE MONTAJ BRANŞI	MAKİNA VE MONTAJ BRANŞI
Reasürörlere Devredilen Primler	Devreden Cari Muhataralar İhtiyatları (net)
Verilen Komisyonlar	Devreden Muallâk Hasarlar İhtiyatları (net)
Ödenen Tazminatlar	Alınan Primler
Muallâk Hasarlar İhtiyatları	Alınan Komisyonlar
Cari Muhataralar İhtiyatları (Reas. His. Hariç)	Ödenen tazminatta Reasürörler Hissesi
Diğer Giderler	Muallâk Hasarlar İhtiyatında Reasürörler Hissesi
HAYAT BRANŞI	HAYAT BRANŞI
Devreden Riyazi İhtiyatlarda Reasürörler Hissesi	Devreden Riyazi İhtiyatlar (net)
Reasürörlere Devredilen Primler	Devreden Muallâk Tazminatlar İhtiyatları (net)
Verilen Komisyonlar	Alınan Primler
Ölüm ve Malüliyet Tazminatları	Alınan komisyonlar
Vade Gelimi Ödemeleri	İkraz Faizleri
İştirâ Ödemeleri	Ölüm ve Malüliyet Tazminatlarında Reasürörler Hissesi
Muallâk Tazminat İhtiyatları	Vade Gelimi Ödemelerinde Reasürörler Hissesi
Riyazi İhtiyatlar	Muallâk Tazminatlar İhtiyatlarında Reasürörler Hissesi
Diğer Giderler	Riyazi İhtiyatlarda Reasürörler Hissesi
ZİRAAT VE DOLU BRANŞI	ZİRAAT VE DOLU BRANŞI
Reasürörlere Devredilen Primler	Devreden Cari Muhataralar İhtiyatları (net)
Verilen Komisyonlar	Devreden Muallâk Hasarlar İhtiyatları (net)
Ödenen Tazminatlar	Alınan Primler
Muallâk Hasarlar İhtiyatları	Alınan Komisyonlar
Cari Muhataralar İhtiyatları (Reas. His. Hariç)	Ödenen Tazminatta Reasürörler Hissesi
MALİ SONUÇLAR	MALİ SONUÇLAR
Genel Giderler	Mualâk Hasarlar İhtiyatında Reasürörler Hissesi
Vergi ve Mükellefiyetler	Hisse Senetleri ve Tahvil Gelirleri
Verilen Faizler	Alınan Diğer Faizler
Amortismanlar	Diğer Gelirler
Diğer Giderler	
KAR	
TOPLAM	TOPLAM

1990 YILI BİLANÇOSU

AKTİF

	ANA DALLAR	HAYAT DALI	TOPLAM
KASA ve BANKALAR	35.472.763.261	2.941.127.114	38.413.890.375
HİSSE SENETLERİ VE TAHVİLLER	30.710.250.922	98.720.100.000	129.430.350.922
İKRAZLAR			10.702.887.889
a) Hayat poliçeleri üzerine ikraz		10.373.082.975	
b) İpotek mukabili ikraz	292.554.496	37.250.418	
	292.554.496	10.414.333.393	
BORÇLU HESAPLAR			216.176.122.584
a) Sigortalılar ve Müesseseler	1.899.979.435	88.242.647.225	
b) İstihsal Organları	77.419.564.909		
c) Sigortalılar ve İstihsal Org. nez.al.kar.	(1.969.250.000)		
d) Sigorta ve Reasürans Şirketleri C.H.	22.161.230.305	191.855.171	
e) Sedan ve Retrosendanlar nezdindeki depolar	6.259.045.792		
f) Diğer borçlu hesaplar	18.481.558.366	3.489.491.381	
	124.252.128.807	91.923.993.777	
SABİT KIYMETLER			144.518.564.749
a) Demirbaşlar (6.928.200.000 TL. sigortalıdır)	8.447.801.110	3.300.937.672	
b) Gayrimenkuller (67.358.000.000 TL. ")	30.262.176.811	102.507.649.156	
	38.709.977.921	105.808.586.828	
	229.437.675.407	309.804.141.112	539.241.816.519
NAZİM HESAPLAR	78.578.674.387	220.957.873.436	299.536.547.823

PASİF

	ANA DALLAR	HAYAT DALI	TOPLAM
SERMAYE	20.000.000.000		20.000.000.000
KANUNİ YEDEK AKÇE	1.601.023.682		1.001.023.682
ÇEŞİTLİ YEDEK AKÇE	2.094.004.435		2.094.004.435
FONLAR	25.940.510.109	11.343.989.641	37.284.499.750
SERBEST KARŞILIKLAR	106.896.203		106.896.203
TEKNİK İHTİYATLAR (Reasürör hissesi hariç)			318.989.456.245
a) Cari muhataralar ihtiyatı	48.199.256.159		
b) Riyazi ihtiyatlar (Kâr payı dahil)		253.780.553.589	
c) Muallak hasar ve tazminat ihtiyatı	13.264.695.054	3.744.951.443	
	61.463.951.213	257.525.505.032	
ALACAKLI HESAPLAR			128.612.586.812
a) Sigorta ve Reasürans Şirketleri C.H.	37.461.841.466	1.889.801.324	
b) Reasürörlerin depoları	10.148.654.987	473.925.313	
c) Diğer alacaklı hesaplar	50.793.663.239	27.844.700.483	
	98.404.159.692	30.208.427.120	
AMORTİSMANLAR			14.387.920.230
a) Demirbaşlar Amortismanı	6.399.938.996	1.854.557.709	
b) Gayrimenkul Amortismanı	1.808.396.612	4.325.026.913	
	8.208.335.608	6.179.584.622	
KÂR	11.618.794.465	4.546.634.697	16.165.429.162
	229.437.675.407	309.804.141.112	539.241.816.519
NAZİM HESAPLAR	78.578.674.387	220.957.873.436	299.536.547.823

ANONİM
TÜRK SİGORTA
ŞİRKETİ

1990 YILI
KÂR / ZARAR
HESABI

Reasürörlere devredilen primler	32.722.708.310	
Verilen komisyonlar	15.555.722.003	
Ödenen Tazminat	19.289.599.852	
Muallak hasarlar ihtiyatı	9.329.276.473	
Cari muhataralar ihtiyatı (Reasürör hissesi hariç)	8.564.269.097	85.461.635.735
NAKLIYAT BRANŞI:		
Reasürörlere devredilen primler	9.364.632.819	
Verilen komisyonlar	4.760.888.766	
Ödenen Tazminat	8.044.387.274	
Muallak hasarlar ihtiyatı	11.517.500.449	
Cari muhataralar ihtiyatı (Reasürör hissesi hariç)	5.281.609.838	
Muhtelif	76.509.227	39.045.528.373
KAZA BRANŞI:		
Reasürörlere devredilen primler	39.043.430.924	
Verilen komisyonlar	15.064.948.902	
Ödenen Tazminat	46.539.193.259	
Muallak hasarlar ihtiyatı	11.469.639.101	
Cari muhataralar ihtiyatı (Reasürör hissesi hariç)	33.903.053.901	146.020.266.087
MAKİNE KIRILMASI VE MONTAJ BRANŞI:		
Reasürörlere devredilen primler	6.671.602.851	
Verilen komisyonlar	936.286.561	
Ödenen Tazminat	3.930.269.192	
Muallak hasarlar ihtiyatı	2.092.503.788	
Cari muhataralar ihtiyatı (Reasürör hissesi hariç)	355.641.933	13.986.304.325
ZİRAAT BRANŞI:		
Reasürörlere devredilen primler	1.599.536.751	
Verilen komisyonlar	410.462.221	
Ödenen Tazminat	1.171.268.543	
Muallak hasarlar ihtiyatı	84.535.524	
Cari muhataralar ihtiyatı (Reasürör hissesi hariç)	94.681.390	3.360.514.429
ANA BRANŞLAR MALİ SONUÇLARI		
Umumi Masraflar	35.494.050.291	
Vergi ve Resimler	344.440.357	
AMORTİSMANLAR:		
a) Demirbaş Amortismanı	1.418.676.166	
b) Gayrimenkuller Amortismanı	109.853.674	37.367.020.488
KARŞILIKLAR:		
Sigortalılar ile istihsal organları nezdindeki alacak karşılığı		1.524.496.000
HAYAT BRANŞI TEKNİK SONUÇLARI		
Müdevver riyaзи ihtiyat (Reasürör hissesi)	1.917.290.137	
Reasürörlere devredilen primler	4.034.404.061	
Verilen komisyonlar	49.980.558.755	
Ölüm, maluliyet ve sağlık tazminatı	7.304.737.087	
Vade bitimi ödemeleri	406.433.574	
İştiralar	903.555.267	
Ödenen kâr payı	469.691.897	
Muallak tazminat karşılığı	4.013.295.954	
Riyaзи ihtiyatlar (Kâr payı dahil)	257.340.665.928	326.370.632.660
HAYAT BRANŞI MALİ SONUÇLARI		
Umumi Masraflar	17.291.032.946	
Vergi ve Resimler	38.292.633	
AMORTİSMANLAR:		
a) Demirbaş Amortismanı	572.629.611	
b) Gayrimenkul Amortismanı	552.011.264	18.454.566.754
KÂR		16.166.429.162
		687.756.394.013

YANGIN BRANŞI:		
Müdevver cari muhataralar ihtiyatı (Net)	0.000.003.002	
Müdevver muallak hasarlar ihtiyatı (Net)	1.110.024.322	
Prim	58.287.750.689	
Alınan komisyonlar	15.610.606.760	
Ödenen tazminatta reasürör hissesi	9.688.022.129	
Muallak hasar ihtiyatında reasürör hissesi	6.608.923.674	
Muhtelif	753.340.073	08.126.270.649
NAKLIYAT BRANŞI:		
Müdevver cari muhataralar ihtiyatı (Net)	2.414.290.857	
Müdevver muallak hasarlar ihtiyatı (Net)	950.081.847	
Prim	22.568.657.415	
Alınan komisyonlar	3.115.772.031	
Ödenen tazminatta reasürör hissesi	4.828.828.098	
Muallak hasar ihtiyatında reasürör hissesi	9.696.298.280	43.573.929.428
KAZA BRANŞI:		
Müdevver cari muhataralar ihtiyatı (Net)	14.498.355.324	
Müdevver muallak hasarlar ihtiyatı (Net)	4.909.023.312	
Prim	119.764.987.832	
Alınan komisyonlar	7.763.308.485	
Ödenen tazminatta reasürör hissesi	13.197.355.421	
Muallak hasar ihtiyatında reasürör hissesi	3.171.795.855	
Muhtelif	115.628.565	163.420.544.794
MAKİNE KIRILMASI VE MONTAJ BRANŞI:		
Müdevver cari muhataralar ihtiyatı (Net)	197.350.749	
Müdevver muallak hasarlar ihtiyatı (Net)	69.029.450	
Prim	7.733.220.562	
Alınan komisyonlar	1.843.166.975	
Ödenen tazminatta reasürör hissesi	3.589.080.261	
Muallak hasar ihtiyatında reasürör hissesi	1.679.475.671	
Muhtelif	74.860.021	15.185.983.689
ZİRAAT BRANŞI:		
Müdevver cari muhataralar ihtiyatı (Net)	56.549.617	
Müdevver muallak hasarlar ihtiyatı (Net)	1.911.594	
Prim	1.882.167.765	
Alınan komisyonlar	483.779.469	
Ödenen tazminatta reasürör hissesi	995.580.501	
Muallak hasar ihtiyatında reasürör hissesi	72.266.801	
Muhtelif	91.968.709	3.584.224.456
ANA BRANŞLAR MALİ SONUÇLARI		
Hisse senetleri ve tahvil gelirleri	11.984.402.247	
İpotek faizleri	26.307.834	
Banka faizleri	547.510.909	
Gayrimenkul gelirleri	387.022.499	
Müteferrik gelirler	1.549.267.397	14.494.600.886
HAYAT BRANŞI TEKNİK SONUÇLARI		
Müdevver riyaзи ihtiyat	109.278.469.858	
Müdevver muallak hasar ihtiyatı (Net)	1.309.192.030	
Prim	182.525.828.203	
Alınan komisyonlar	892.664.267	
İkraz faizleri	1.169.553.307	
Ölüm, maluliyet ve sağlık tazminatında reasürör hissesi	1.363.340.776	
Vade bitimi ödemelerinde reasürör hissesi	52.388.990	
İştiralarda reasürör hissesi	18.176.107	
Ödenen kâr payında reasürör hissesi	39.329.956	
Riyaзи ihtiyatlarında reasürör hissesi	3.560.112.339	
Muallak tazminat ihtiyatında reasürör hissesi	268.344.511	
Muhtelif (Teminat mali gelir ve sair teknik gelirler)	48.010.773.647	348.497.174.201
HAYAT BRANŞI MALİ SONUÇLARI		
Hisse senetleri ve tahvil gelirleri	777.791.226	
İpotek faizleri	1.642.739	
Müteferrik gelirler	95.225.855	874.660.820
		087.756.394.013

Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi
1991 Yılı Bilançosu

AKTİF	TÜRK LİRASI		
	ANA DALLAR	HAYAT DALI	TOPLAM
KASA VE BANKALAR	32.616.949.928	344.136.271	32.961.086.199
HİSSE SENETLERİ VE TAHVİLLER	85.124.146.287		85.124.146.287
İKRAZLAR			310.732.408
a) Hayat Poliçeleri Üzerine İkras	-		
b) İpotek Mukabili İkras	<u>310.732.408</u>		
	310.732.408		
BORÇLU HESAPLAR			224.646.556.625
a) Sigortalılar ve Müesseseler	6.008.427.317		
b) İstihsal Organları	155.675.796.555		
c) Sigortalılar ve İstihsal Organları Nezdindeki Alacaklar Karşılığı	(3.825.552.400)		
d) Sigorta ve Reasürans Şirketleri C.H.	30.557.935.604		
e) Sedan ve Retrosedanlar Nezdindeki Depolar	10.636.223.917		
f) Diğer Borçlu Hesaplar	<u>25.593.725.632</u>		
	224.646.556.625		
SABİT KIYMETLER			58.943.082.432
a) Demirbaşlar	11.998.038.249		
b) Gayri Menkuller	<u>46.945.044.183</u>		
	58.943.082.432		
	<u>401.641.467.680</u>	344.136.271	<u>401.985.603.951</u>
NAZİM HESAPLAR	137.786.784.780		137.786.784.780

PASİF	TÜRK LİRASI		
	ANA DALLAR	HAYAT DALI	TOPLAM
SERMAYE	125.000.000.000		125.000.000.000
KANUNİ YEDEK AKÇE	2.707.866.717		2.707.866.717
ÇEŞİTLİ YEDEK AKÇE	5.327.749.979		5.327.749.979
FONLAR	22.066.288.768		22.066.288.768
SERBEST KARŞILIKLAR			4.106.896.203
a) Kıdem Tazminatı Karşılığı	4.000.000.000		
b) Diğer Karşılıklar	<u>106.896.203</u>		
	4.106.896.203		
TEKNİK KARŞILIKLAR (Reasürör Hissesi Hariç)			102.310.885.147
a) Kazanılmamış Primler Karşılığı	71.260.260.790		
b) Riyazi İhtiyatlar (Kâr Payı Dahil)	-		
c) Ödenecek Hasarlar Karşılığı	<u>31.050.624.357</u>		
	102.310.885.147		
ALACAKLI HESAPLAR			110.234.807.626
a) Sigorta ve Reasürans Şirketleri C.H.	62.462.251.810		
b) Reasürörlerin Depoları	20.125.004.670		
c) Diğer Alacaklı Hesaplar	<u>27.647.551.146</u>		
	110.234.807.626		
AMORTİSMANLAR			13.017.212.768
a) Demirbaşlar Amortismanı	10.014.158.582		
b) Gayri Menkul Amortismanı	<u>3.003.054.186</u>		
	13.017.212.768		
KÂR	16.869.760.472	<u>344.136.271</u>	17.213.896.743
	<u>401.641.467.680</u>	344.136.271	<u>401.985.603.951</u>
NAZİM HESAPLAR	137.786.784.780		137.786.784.780

BORÇ

TÜRK LİRASI

YANGIN BRANŞI		ANA BRANŞLAR TEKNİK SONUÇLARI	
Reasürörlere Devredilen Primler	47.968.796.401		
Verilen Komisyonlar	20.341.562.155		
Ödenen Tazminat	39.307.754.352		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı	12.021.905.575		
Kazanılmamış Primler Karşılığı (Reas. Payı Hariç)	12.808.377.599		
Muhtelif	790.817.002		133.239.213.084
NAKLİYAT BRANŞI			
Reasürörlere Devredilen Primler	19.302.671.032		
Verilen Komisyonlar	7.044.282.060		
Ödenen Tazminat	17.229.425.824		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı	13.586.917.092		
Kazanılmamış Primler Karşılığı (Reas. Payı Hariç)	5.034.320.912		
Muhtelif	345.719.269		62.543.336.189
KAZA BRANŞI			
Reasürörlere Devredilen Primler	69.247.309.876		
Verilen Komisyonlar	22.523.674.949		
Ödenen Tazminat	101.641.720.433		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı	33.903.099.984		
Kazanılmamış Primler Karşılığı (Reas. Payı Hariç)	52.441.475.189		279.757.280.431
MAKİNE KIRILMASI VE MONTAJ BRANŞI			
Reasürörlere Devredilen Primler	11.779.378.385		
Verilen Komisyonlar	1.718.907.117		
Ödenen Tazminat	5.181.747.000		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı	2.899.681.847		
Kazanılmamış Primler Karşılığı (Reas. Payı Hariç)	751.139.728		
Muhtelif	79.698.452		22.410.552.529
ZİRAAT BRANŞI			
Reasürörlere Devredilen Primler	3.777.992.739		
Verilen Komisyonlar	847.578.361		
Ödenen Tazminat	3.300.199.116		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı	263.141.349		
Kazanılmamış Primler Karşılığı (Reas. Payı Hariç)	224.947.362		8.413.858.927
ANA BRANŞLAR MALİ SONUÇLARI			
Genel Giderler	73.573.924.768		
Vergi ve Resimler	4.867.784.777		
AMORTİSMANLAR			
a) Demirbaş Amortismanı	2.145.792.958		
b) Gayri Menkuller Amortismanı	114.851.367		80.702.353.870
KARŞILIKLAR			
a) Sigortalılar ile İstihsal Org. Nez. Al. Kar.		1.856.302.400	
b) Kıdem Tazminatı Karşılığı		4.000.000.000	
HAYAT BRANŞI TEKNİK SONUÇLARI			
Devreden Mate. Karş. Reasürör Payları	3.560.112.339		
Reasürörlere Devredilen Primler	345.321.128		
Verilen Komisyonlar	7.206.403.445		
Ölüm, Maluliyet ve Sağlık Tazminatı	1.039.431.708		
Vade Gelimi Ödemeleri	13.582.728		
İştiralar	173.630.343		
Ödenen Kâr payı	58.629.358		
Ödenecek Tazminat Karşılığı	4.507.293.208		
Matematik Karşılıklar (Kâr Payı Dahil)	271.619.625.792		288.524.030.049
HAYAT BRANŞI MALİ SONUÇLARI			
Genel Giderler	400.939.521		
Vergi ve Resimler	649.694		
AMORTİSMANLAR			
a) Demirbaş Amortismanı	-		401.589.215
b) Gayri Menkuller Amortismanı	-		-
KÂR		17.213.896.743	
		899.062.413.437	

ALACAK

TÜRK LİRASI

YANGIN BRANŞI		ANA BRANŞLAR TEKNİK SONUÇLARI	
Devreden Kazanılmamış Primler Karşılığı (Net)	8.564.269.097		
Devreden Ödenecek Hasarlar Karşılığı (Net)	2.720.352.799		
Prim	86.202.759.382		
Alınan Komisyonlar	22.187.999.918		
Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	18.760.942.636		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı Reasürör Payı	8.076.901.887		146.513.225.719
NAKLİYAT BRANŞI			
Devreden Kazanılmamış Primler Karşılığı (Net)	5.281.609.838		
Devreden Ödenecek Hasarlar Karşılığı (Net)	1.821.202.169		
Prim	39.439.954.678		
Alınan Komisyonlar	6.646.826.369		
Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	10.055.656.325		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı Reasürör Payı	10.197.845.647		73.443.095.026
KAZA BRANŞI			
Devreden Kazanılmamış Primler Karşılığı (Net)	33.903.053.901		
Devreden Ödenecek Hasarlar Karşılığı (Net)	8.297.843.246		
Prim	225.789.026.858		
Alınan Komisyonlar	17.157.553.978		
Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	30.422.304.910		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı Reasürör Payı	10.642.152.151		
Muhtelif	1.686.116.701		327.898.051.745
MAKİNE KIRILMASI VE MONTAJ BRANŞI			
Devreden Kazanılmamış Primler Karşılığı (Net)	355.641.933		
Devreden Ödenecek Hasarlar Karşılığı (Net)	413.028.117		
Prim	14.021.586.527		
Alınan Komisyonlar	3.558.861.090		
Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	4.009.903.720		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı Reasürör Payı	2.485.276.863		24.844.298.250
ZİRAAT BRANŞI			
Devreden Kazanılmamış Primler Karşılığı (Net)	94.681.390		
Devreden Ödenecek Hasarlar Karşılığı (Net)	12.268.723		
Prim	4.449.477.403		
Alınan Komisyonlar	1.141.776.139		
Ödenen Tazminatta Reasürör Payı	2.792.681.407		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı Reasürör Payı	221.944.942		
Muhtelif	1.214.138		8.714.044.142
ANA BRANŞLAR MALİ SONUÇLARI			
Hisse Senetleri ve Tahvil Gelirleri	23.669.648.437		
İpotek Faizleri	28.355.213		
Banka Faizleri	693.017.809		
Gayri Menkul Gelirleri	1.144.014.803		
Müteferrik Gelirler	2.844.906.758		28.379.943.020
HAYAT BRANŞI TEKNİK SONUÇLARI			
Devreden Matematik Karşılıklar	257.340.665.928		
Devreden Ödenecek Hasarlar Karşılığı (Net)	3.744.951.443		
Prim	21.110.053.319		
Alınan Komisyonlar	113.928.000		
İkraz Faizleri	261.444.197		
Ölüm, Maluliyet ve Sağlık Tazminatında Reas. Payı	80.537.413		
Vade Bilimi Ödemelerinde Reasürör Payı	844.927		
İştiralarda Reasürör Payı	4.412.004		
Ödenen Kâr Payında Reasürör Payı	3.207.735		
Matematik Karşılıklarda Reasürör Payı	3.648.546.123		
Ödenecek Hasarlar Karşılığı Reasürör Payları	304.524.719		
Muhtelif (Teminat Mali Gelir, Vesair Gelir.)	1.233.057.779		287.846.173.587
HAYAT BRANŞI MALİ SONUÇLARI			
Hisse Senetleri ve Tahvil Gelirleri	-		
Gayri Menkul Gelirleri	-		
Muhtelif Gelirler	1.423.581.948		1.423.581.948
			899.062.413.437

Anadolu
Anonim
Türk
Sigorta Şirketi
1991 Yılı
Kâr/Zarar
Hesabı

1991 Yılı Karşılaştırmalı
Bilancosu (bin TL)

AKTİF	1991			1990		
	HAYAT - DIŞI	HAYAT	TOPLAM	HAYAT - DIŞI	HAYAT	TOPLAM
NAKİT DEĞERLER						
Kasa ve Banka	5.843.196	2.378.441	8.221.637	8.160.898	3.496.528	11.657.426
MENKUL DEĞERLER						
a) Hisse Senetleri	662.054	-	662.054	1.030.646	-	1.030.646
b) Tahviller	11.391.900	187.961.706	199.353.606	13.215.886	64.136.989	77.352.875
TOPLAM	12.053.954	187.961.706	200.015.660	14.246.532	64.136.989	78.383.521
İKRAZLAR						
Yaşam Poliçe İkraza	-	119.227	119.227		20.332	20.332
BORÇLU HESAPLAR						
a) Sigortalılar	6.648.874	32.219.628	38.868.502	2.047.072	27.424.563	29.471.635
b) İstihsal Organları	150.445.812	-	150.445.812	68.158.064	7.141.273	75.299.337
(-) Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-3.907.469	-	-3.907.469	-55.750	-	-55.750
c) Sigorta ve Reas. Şirketleri C/H	7.022.915	-	7.022.915	9.000.886	-	9.000.886
d) Sedan ve Retr. Nezd. Dep.	1.560.569	-	1.560.569	795.690	-	795.690
e) Diğer Borçlu Hesaplar	10.398.086	22.567.690	32.965.776	7.198.827	8.119.573	15.318.400
TOPLAM	172.168.787	54.787.318	226.956.105	87.144.789	42.685.409	129.830.198
İŞTİRAKLER	6.290.658	27.459.900	33.750.558	5.988.064		5.988.064
SABİT DEĞERLER						
a) Gayrimenkuller	11.922.702	25.589.673	37.512.375	10.253.741	16.170.813	26.424.554
(-) Birkmiş Amortismanlar	-982.677	-972.436	-1.955.113	-663.561	-514.498	-1.178.059
b) Demirbaşlar	22.177.468	9.179.769	31.357.237	11.151.870	3.596.187	14.748.057
(-) Birkmiş Amortismanlar	-12.980.385	-4.774.118	-17.754.503	-6.212.112	-1.905.979	-8.118.091
TOPLAM	20.137.108	29.022.888	49.159.996	14.529.938	17.346.523	31.876.461
TOPLAM	216.493.703	301.729.480	518.223.183	130.070.221	127.685.781	257.756.002
Nazım Hesaplar	185.933.323	121.394.000	307.327.323	82.487.919	28.240.400	110.728.319

PASİF	1991			1990		
	HAYAT - DIŞI	HAYAT	TOPLAM	HAYAT - DIŞI	HAYAT	TOPLAM
ÖZKAYNAKLAR						
a) Sermaye	32.117.894	17.882.106	50.000.000	30.000.000	-	30.000.000
Ödenmemiş Sermaye	-	-	-	-8.000.000	-	-8.000.000
b) Kanuni Yedek Akçe	3.582.041	3.499.872	7.081.913	2.389.434	-	2.389.434
c) Olağanüstü Yedek Akçe	2.370.412	3.526.596	5.897.008	2.770.679	-	2.770.679
d) Yeniden Değerleme Fonu	7.747.088	-	7.747.088	6.427.120	-	6.427.120
TOPLAM	45.817.435	24.908.574	70.726.009	33.587.233		33.587.233
DÖNEM KARI	7.241.925	39.221.453	46.463.378	11.999.409	29.837.398	41.836.807
TEKNİK KARŞILIKLAR						
(Reasürörler Payı Hariç)						
a) Kazanılmamış Prim Karşılıkları	65.463.611	-	65.463.611	30.181.876	-	30.181.876
b) Ödenecek Hasar Karşılıkları	36.149.420	5.292.065	41.441.485	13.644.231	3.231.305	16.875.536
c) Hayat Matematik Karşılığı	-	200.457.593	200.457.593	-	91.610.021	91.610.021
TOPLAM	101.613.031	205.749.658	307.362.689	43.826.107	94.841.326	138.667.433
ALACAKLI HESAPLAR						
a) Sigorta ve Reas. Şirketleri C/H	17.507.665	804.190	18.311.855	16.035.492	351.268	16.386.760
b) Reasürörlerin Depoları	15.169.055	-	15.169.055	11.424.751	-	11.424.751
c) Diğer Alacaklı Hesaplar	29.144.592	31.045.605	60.190.197	13.197.229	2.655.789	15.853.018
TOPLAM	61.821.312	31.849.795	93.671.107	40.657.472	3.007.057	43.664.529
TOPLAM	216.493.703	301.729.480	518.223.183	130.070.221	127.685.781	257.756.002
Nazım Hesaplar	185.933.323	121.394.000	307.327.323	82.487.919	28.240.400	110.728.319

**1991 Yılı Karşılaştırmalı
Kar ve Zarar Hesabı (bin TL)**

GÖSTERGİLER	1991	1990
TANIM BİLANÇO	96.776.739	76.641.261
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	37.737.332	28.232.193
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	15.970.530	12.000.105
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	24.267.002	24.267.002
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	7.771.899	7.771.899
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	5.201.451	5.201.451
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.149.861	1.149.861
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	2.113.708	2.113.708
NETİCİ BİLANÇO	41.137.187	28.314.643
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	13.275.167	8.245.755
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.752.135	4.861.456
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	6.077.003	7.427.230
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	4.018.637	4.018.637
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.338.310	3.338.310
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.085.081	393.235
KAZANCI BİLANÇO	243.627.776	92.765.188
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	42.575.505	21.167.756
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	21.018.163	11.370.425
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	90.990.457	26.563.750
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	50.923.646	20.020.078
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.729.272	509.455
MÜBAYNE BİLANÇO	14.374.980	7.969.498
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.899.112	4.650.131
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.262.267	882.207
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.169.318	1.231.259
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.587.772	1.131.988
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	365.089	147.399
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	85.521	27.714
DOLU BİLANÇO	11.376.584	5.876.646
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.516.543	1.830.163
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.329.983	702.316
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	850.607	285.747
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.172.182	610.045
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	216.794	120.038
MARUFİYAT BİLANÇO	14.616.645	566.371
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	745.897	325.929
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	180.560	89.279
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	391.502	40.932
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	23.070	11.330
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.449	1.449
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	11.458	5.044
MASRAFLAR BİLANÇO	15.499.349	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	515.141	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	13.241.557	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	113.919	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.783.183	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	16.049	
MALİYE BİLANÇO	243.794.838	145.196.354
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.255.194	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	38.779.026	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	8.916	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.935	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	409.135	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.231.304	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	91.010.021	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.144.444	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	280.121	
MALİ SÖMÜRLER		
A) HAVAT-İDEİ MALİ SÖMÜRLER	42.611.148	25.474.895
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	33.163.763	18.315.231
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	4.226.727	2.803.609
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	5.020.658	4.214.058
B) HAVAT-İDEİ MALİ SÖMÜRLER	13.948.791	11.212.735
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	10.539.311	9.348.687
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	2.809.440	1.869.073
TOPLAM	743.889.488	393.962.193
MARUFİYAT	64.443.378	41.836.807
Mayıs-ey	7.241.925	11.909.409
Mayıs	39.221.453	29.927.398
GARANTİ TOPLAM	798.552.866	433.799.000

GÖSTERGİLER	1991	1990
TANIM BİLANÇO	107.841.506	86.489.410
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	5.201.551	3.548.755
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.590.755	1.239.351
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	59.100.832	43.896.496
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	20.123.339	15.571.796
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	4.809.280	3.606.794
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	137.680	204.031
NETİCİ BİLANÇO	58.831.473	35.642.879
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.338.310	2.018.095
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.630.896	1.041.894
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	29.443.334	21.596.997
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	8.600.415	6.236.484
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	6.793.420	5.250.331
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	51.915	61.063
KAZANCI BİLANÇO	261.436.300	105.899.859
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	20.720.078	6.828.811
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	10.206.413	3.498.349
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	195.285.902	83.777.991
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	8.600.415	4.236.794
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	6.123.033	4.236.794
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	197.311	1.972.311
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	182.048	122.586
MÜBAYNE BİLANÇO	64.686.642	8.732.179
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	147.399	46.780
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	89.693	33.600
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	8.996.378	5.001.328
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	2.720.374	1.451.033
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	1.239.076	1.042.295
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	53.076	23.448
DOLU BİLANÇO	11.333.198	5.144.828
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	610.045	56.134
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	22.049	11.768
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	7.633.088	3.640.297
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	2.142.191	1.261.160
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	423.349	63.678
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	11.954	17.572
MARUFİYAT BİLANÇO	1.498.489	513.413
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	14.493	1.136
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	4.406	546.071
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	332.371	83.233
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.155.440	32.746
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	18.456	26.824
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	833	401
MASRAFLAR BİLANÇO	1.498.489	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	2.730.996	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.349.590	
MALİYE BİLANÇO	394.686.835	173.243.912
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	88.879.025	24.899.510
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	3.221.304	424.265
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	199.072.892	136.571.827
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	292.744	574.147
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	115.385	209.859
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	178.000	
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	42.027.081	12.756.672
MALİ SÖMÜRLER		
A) HAVAT-İDEİ MALİ SÖMÜRLER	16.449.251	6.544.884
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	12.045.777	5.090.287
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	2.945.441	1.595.747
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	39.287	410.850
B) HAVAT-İDEİ MALİ SÖMÜRLER	28.725.816	18.405.395
Devletten Karşılıklı Alınan Primitler	20.725.016	6.080
TOPLAM	798.552.866	433.799.000